

Joves i republicans

La República a Manresa (1931-1936)

Pere Gasol i Pujol
Joaquim Aloy i Bosch

Edició: Ajuntament de Manresa

Amb la col·laboració del Centre d'Estudis
del Bages i del Centre d'Història
Contemporània de Catalunya

Març del 2001

© Ajuntament de Manresa, per l'edició

© Pere Gasol i Pujol i Joaquim Aloy i
Bosch, pel text

© Arxiu Històric Comarcal de Manresa,
Institut Municipal d'Història de Barcelona i
Arxiu Gamisans (fotografies de Llorenç
Gamisans i Miquel Ausió), per les imatges

Agraïments:

Ramon i Josep Berenguer (INOM), Marc
Torras i Serra, Ramon Fons i Vilardell,
Xavier Rubio i Cano, Joan Albert Pons,
Lluís Len, Amadeu Bargay i els familiars de
Joan Selves i Carner, Lluís Prunés i Sató,
Francesc Marcet i Artigas, Francesc Senyal
i Ferrer, Jaume Serra i Hünter, Joaquim
Amat i Piniella, Vicenç Prat i Brunet, Josep
M. Planes i Martí, Joan Baptista Claret i
Llobet, Antoni Invers i Pi, Antoni Esteve i
Subirana i Emilià Martínez i Espinosa

Realització: Angle Editorial

Impressió: INOMSA

ISBN: 84-87202-34-9

Dipòsit legal: 13.560-2001

Aquest és el dossier divulgatiu complementari de l'exposició «Joves i republicans. La República a Manresa (1931-1936)», produïda per l'Ajuntament de Manresa amb motiu del setantè aniversari de la proclamació de la República i exhibida entre el 16 de març i el 29 d'abril del 2001, a la sala d'exposicions de Sant Domènec, de Manresa.

Introducció

Aquest document és un dossier divulgatiu complementari de l'exposició **Joves i republicans. La República a Manresa (1931-1936)**, organitzada per l'Ajuntament de Manresa amb motiu del setantè aniversari de la proclamació de la República.

L'exposició –i el dossier respectiu– pretén, d'una banda, donar a conèixer l'obra de govern de l'ajuntament republicà. Un ajuntament que, malgrat que governà només durant 45 mesos –i encara interromputs per les conseqüències dels fets del Sis d'Octubre–, demostrà la seva capacitat de gestió –tot i alguns errors puntuals–, la seva aposta per la cultura, l'ensenyament i els temes socials i la seva ambició per convertir Manresa en una ciutat moderna, capital de la Catalunya central.

D'altra banda, es vol posar l'èmfasi a destacar una sèrie de personalitats polítiques i intel·lectuals de Manresa i del Bages especialment representatives d'una època i d'una generació. La majoria eren joves, catalanistes, republicans, amb uns ideals de llibertat i de justícia social. Van lluitar per aconseguir la República i les llibertats per a Catalunya i alguns d'ells van ser cridats pels presidents Macià i Companys al govern de la Generalitat.

En desaparèixer la República, tots els seus projectes i il·lusions van ser segats de soca-rel per la dictadura franquista. L'execució, la presó, l'exili, els camps de concentració i, en el millor dels casos, l'ostracisme i el silenci obligat van ser el seu destí. Simbolitzen una generació estroncada per la Guerra Civil i el franquisme. A la part final del dossier, en podreu saber els noms, l'obra i la trajectòria vital posterior a l'època republicana.

Per aquest motiu es fa referència només a alguns aspectes del franquisme –i no de la Guerra Civil com a tal–, ja que s'explica el que va passar amb els protagonistes de l'època republicana un cop acabat el conflicte bèl·lic. El tema de la Guerra Civil, doncs, no és tractat en aquesta exposició ni en el dossier, ja que pensem que l'enorme importància i transcendència del període 1936-39 requereix per si sol un tractament monogràfic que algun dia caldria fer.

Així, el dossier divulgatiu intenta explicar planerament els trets essencials de l'etapa republicana des de l'àmbit de Manresa, de Catalunya i de l'estat espanyol, fins al moment de l'esclat de la Guerra Civil. Les il·lustracions també són pensades per fer-ne més entenedors els continguts. Es tracta d'una etapa realment convulsa, però, tanmateix, de plena democràcia entremig de dues dictadures (la del general Primo de Rivera i la del general Franco).

Endinsant-nos-hi, coneixerem les inquietuds i les realitzacions d'aquells anys i dels seus protagonistes. En definitiva, ens apropem a una Manresa –i a una Catalunya– no pas gaire llunyana en el temps, però també molt desconeguda a conseqüència de la censura i la manipulació històrica que la dictadura franquista imposà durant dècades al conjunt de la població.

Índex

Els antecedents	7
La Restauració	
La crisi del sistema de la Restauració	
La proclamació de la República	13
Àmbit general	
Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931	
La proclamació de la República	
Àmbit manresà	
Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 a Manresa	
La proclamació de la República a Manresa	
Partits polítics	27
Àmbit general	
Principals partits a Espanya	
Principals partits a Catalunya	
Àmbit manresà.	
El nou marc polític	
Principals partits i ideologies polítiques a Manresa	
Economia i societat	41
Àmbit general	
La demografia	
La crisi econòmica	
Principals sindicats	
La problemàtica social	
Àmbit manresà	
Demografia	
Economia	
El sindicalisme a Manresa	
La problemàtica social	
Principals esdeveniments polítics	55
Àmbit general	
El bienni d'esquerres (1931-1933) i la lluita per l'autogovern de Catalunya	
El bienni de dretes i els fets del Sis d'Octubre de 1934	
Les eleccions del febrer de 1936 i l'inici de la Guerra Civil.	
Àmbit manresà	
El bienni 1931-1933	
El bienni 1934-1936	
Cultura i obra de govern	81
Àmbit general	
Les limitacions a la política de la Generalitat	
L'acció cultural	
Àmbit manresà	
L'urbanisme: obres i projectes	
Les assistències social i sanitària	
L'ensenyament	
La cultura	
Altres serveis	
Aportacions de manresans i bagencs a la Catalunya republicana: noms i ideals	119
El franquisme: la fi d'una esperança	149
Àmbit general	
Àmbit manresà	
Les víctimes de la guerra	
La repressió franquista	
Cronologia	164
Bibliografia	167

Els antecedents

LA RESTAURACIÓ

Quan el dia 14 d'abril de 1931 es proclamà la II República, molta gent de Manresa, Catalunya i d'arreu de l'estat espanyol reaccionà amb eufòria i esperança. Hom confiava que aquest canvi de règim polític, que significava el pas de la monarquia borbònica d'Alfons XIII a una república democràtica, seria favorable per al conjunt de la població.

Això s'explica, en bona part, per la llarga crisi de l'anomenat sistema de la Restauració (1875-1931), que havia demostrat la seva incapacitat per resoldre els greus problemes de tot tipus que tenia plantejats l'estat espanyol i que perjudicaven la qualitat de vida dels seus habitants.

El sistema de la Restauració havia aparegut com a reacció contra el darrer període realment democràtic que havia existit a l'estat espanyol abans de la II República: el Sexenni Revolucionari o Democràtic (1868-1874). Durant aquesta etapa, es van fer eleccions lliures amb sufragi universal masculí. A final del Sexenni, s'adoptà la forma republicana d'organització estatal: la I República (1873-1874).

Fou un cop d'estat militar, dins la tradició de l'exèrcit espanyol d'intervenir mitjançant la força en els afers polítics interns, qui liquidà aquesta I República i acabà possibilitant, poc temps després, l'adveniment de la Restauració borbònica en la persona del rei Alfons XII i, més endavant, del seu fill Alfons XIII. Això significava la «restauració» (d'aquí ve el nom del sistema) de la dinastia borbònica en el poder, després d'haver estat expulsada d'Espanya com a conseqüència de la Revolució de 1868 que havia donat origen al Sexenni.

Es podria objectar, amb raó, que durant la Restauració també es van fer eleccions i, fins i tot, que s'acabà aplicant el sufragi universal masculí. Però també és cert que els resultats d'aquestes eleccions eren sistemàticament falsejats a causa del caciquisme i de les tupinades, tot plegat afavorit des del mateix govern espanyol. De fet, només hi havia dos partits amb possibilitats reals de governar: el Liberal i el Conservador (els anomenats «partits dinàstics»),

que s'alternaven pacíficament en el poder mitjançant tota mena de trampes electorals i coaccions socials. Algunes d'aquestes trampes eren realment grolleres. Per exemple, emplenar les urnes amb les paperetes (a vegades encara en paquets tal com havien sortit d'impremta) amb el nom del candidat *oficial* (és a dir, aquell que el govern volia que sortís); *fer votar els morts* (suplantar la personalitat de persones difuntes); *fer veure* per part del cacic –l'home poderós amb qui no convenia estar-hi malament– als habitants d'un poble o territori a qui havien de votar... En aquest sentit, Valentí Almirall, important polític i intel·lectual de l'època, denunciava que a Berga –un districte electoral amb pocs milers d'habitants– el candidat oficial havia *obtingut* un milió i mig de vots. Com si res, el Congrés dels Diputats espanyol va donar com a bons aquests resultats.

A grans trets, els dos partits *dinàstics* governaven segons els interessos dels grans propietaris, de l'Església, de l'exèrcit i de les classes benestants en general. La majoria de la població quedava, doncs, al marge dels *beneficis* del sistema de la Restauració. La resta de partits polítics tenien una funció marginal: donaven aparença de pluralitat, però no tenien cap possibilitat real d'accedir democràticament al poder. Tot plegat comportà, a la llarga, una radicalització de les posicions i una tendència a intentar la via revolucionària, fins i tot violenta, per tal de trobar sortida als problemes polítics, socials i econòmics plantejats arreu de l'estat.

La proclamació de la I República a Barcelona (1873).

LA CRISI DEL SISTEMA DE LA RESTAURACIÓ

Tanmateix, aquest sistema de la Restauració es manifestà en crisi sobretot a partir de l'any 1898. En efecte, aquell any Espanya perdé les colònies que li quedaven (Cuba, Puerto Rico, Filipines) després d'una breu guerra contra els Estats Units. Aquest «desastre de Cuba» descobrí les mancances de la Restauració i la seva incompetència a l'hora de modernitzar i de fer progressar, socialment i econòmicament, l'estat espanyol d'una manera justa i equilibrada. Els diversos intents regeneracionistes, que es feren posteriorment per tal d'arreglar la situació, acabaren fracassant.

Fou precisament a Catalunya on es començà a trencar el sistema de la Restauració. Hi ha diverses causes que expliquen aquest fet: a grans trets i sense pretendre ser exhaustius, podem assenyalar que un primer factor fou el diferent grau de desenvolupament social i econòmic de Catalunya respecte de la major part de l'estat espanyol.

Així, mentre Catalunya i el País Basc s'havien anat industrialitzant, l'economia del conjunt d'Espanya encara es basava en l'agricultura i, en general, en el sector primari. D'aquesta

El rei Alfons XIII.

manera, l'any 1900 el 64,8% de la població activa espanyola vivia del sector primari i només el 17,4%, del secundari. L'any 1930, poc abans de la proclamació de la II República, els percentatges eren del 45,5% de la població activa dins el sector primari i del 26,5% dins el secundari. Tot i la millora, aquestes xifres indiquen un notable endarreriment respecte dels països d'Europa occidental, on la industrialització era molt més desenvolupada.

A més, aquest endarreriment es veia agreujat pel fet que la propietat de la terra estava molt mal repartida i acaparada per una minoria de terratinents. Això condemnava una bona part de la població agrícola espanyola a unes condicions de vida extremadament pobres o bé a l'emigració. Tot plegat feia que la composició interna de la societat espanyola fos molt desequilibrada no solament per les diferències materials sinó també per les culturals. El 1900 l'índex d'analfabetisme mitjà espanyol arribava al 63% (a les zones agrícoles del sud era del 80%), mentre que, per exemple, a França el nombre d'analfabets no superava el 24% de la població.

D'una manera molt genèrica, la societat espanyola es dividia en tres segments normalment ben diferenciats: les classes alta, baixa i mitjana:

- La classe alta era molt reduïda numèricament. La formaven la noblesa i/o els grans terratinents, grans comerciants i banquers, i els alts càrrecs de l'Església, de l'exèrcit i de la classe política. En defensa dels seus interessos, donaven total suport a la monarquia borbònica.
- La classe mitjana era dèbil, tret que es reflecteix en la lentitud amb què es va modernitzar la societat i la vida espanyoles de l'època. A Catalunya era més nombrosa a causa de la industrialització i el major desenvolupament econòmic. Pertanyien al camp els propietaris rurals mitjans, però sobretot trobem els representants de la classe mitjana als nuclis urbans: professionals liberals (metges, advocats, arquitectes...), funcionaris, alguns polítics, mestres i professors, periodistes, tècnics i directius d'indústries, botiguers i petits fabricants...
- La classe baixa era integrada per la majoria de la societat, ja fos rural o urbana. Globalment, vivia en condicions de pobresa, amb elevadíssims nivells de mortalitat i analfabetisme. Les condicions de treball també eren molt dures, a més de precàries i mal paga-

des. Sobretot a les ciutats, els treballadors començaren a organitzar-se per tal de millorar les pèssimes condicions de vida: era el desenvolupament del moviment obrer. Durant l'època de la Restauració van neixer els dos sindicats obrers més importants: la UGT (fundada l'any 1888 i de tendència socialista-marxista) i la CNT (fundada l'any 1911 i de tendència anarquista).

Tots dos sindicats es constituïren a Barcelona. I és que el lloc de l'estat on tenia més força el moviment obrer era Catalunya. Això és lògic si tenim en compte que era el territori més industrialitzat i, per tant, on es concentraven més treballadors i treballadores industrials. Catalunya tenia una societat més urbana (fins i tot cosmopolita en el cas de Barcelona) que la de la resta de l'estat. Aquest fet dificultava –sense eliminar-la completament– la pràctica del caciquisme, més fàcil i evident en el medi rural.

Un altre factor que va contribuir a la caiguda del sistema de la Restauració –basat, recordem-ho, en dos *partits dinàstics* que s'alternaven en el poder– va ser el desenvolupament del catalanisme polític.

Les arrels del catalanisme evolucionaren des del primer terç del segle XIX, a partir del moviment literari i cultural de la Renaixença. De mica en mica entrà en el terreny polític en

un doble vessant conservador i religiós, d'una banda, i progressista i popular d'una altra. Durant el Sexenni, el republicanisme federal –partidari de la total descentralització de l'estat espanyol– triomfà electoralment a Catalunya.

Després de l'adveniment de la Restauració, el catalanisme, en les seves diferents variants, es reorganitzà. En general, es reivindicava el reconeixement per part del govern espanyol de l'existència de la personalitat pròpia de Catalunya, la defensa de la seva cultura i llengua (absolutament marginades en l'àmbit oficial), la urgent modernització de l'estat espanyol i la seva descentralització en benefici d'una perifèria molt més dinàmica des del punt de vista

A dalt, «La càrrega». Pintura de Ramon Casas (1902).

A baix, Ajuntament de Manresa, març de 1892. Sessió de debat i aprovació de les Bases de Manresa.

econòmic i social. En aquest sentit, es reclamava un govern propi per a Catalunya.

Per exemple, l'any 1892, la Unió Catalanista (agrupació de diverses entitats de caire cultural, lúdic i polític) convocà a Manresa una reunió per a aprovar les bases per a la constitució regional catalana: són les conegudes «Bases de Manresa». Es tractava d'un projecte d'autonomia política per a Catalunya segons les concepcions de la vessant conservadora del catalanisme (com a mostra: no s'admetia el sufragi universal).

L'any 1898, la pèrdua ja comentada de les darreres colònies limità el comerç i la indústria catalanes a l'escarrassit mercat espanyol. La burgesia catalana veié arribat el moment d'ocupar una part del poder i de modernitzar l'estat espanyol tot liquidant el ja fracassat sistema caciquista de la Restauració. Després d'un primer intent regeneracionista, la burgesia apostà per la creació d'un partit polític de caire catalanista conservador: la Lliga Regionalista (1901), que trencà el monopoli dels partits dinàstics, cosa que després també aconseguïren altres partits a Catalunya.

L'enfonsament del sistema de la Restauració

fou lent però progressiu i, a més de Catalunya, s'estengué en altres territoris de l'estat. Com hem vist, les causes d'aquest enfonsament són múltiples: la més important, sens dubte, és la seva incapacitat per servir –de manera global i equilibrada– les necessitats reals i més bàsiques de la població, ja que la Restauració, de fet, governava segons una minoria de privilegiats (classe alta), com ja havia passat en èpoques anteriors de la història d'Espanya.

Tradicionalment, les classes populars catalanes i espanyoles (classe baixa, la més nombrosa demogràficament, i una part de la classe mitjana) havien quedat marginades del sistema polític, en benefici d'uns grups dominants que, com hem dit, acaparaven també la major part de les propietats i de la riquesa a tot l'estat. Així, les tendències polítiques progressistes i el moviment obrer eren fortament reprimits pels governants. Això comportà una creixent radicalització de les reivindicacions, algunes de les quals prengueren un caire clarament revolucionari, afavorides per la difusió dels ideals marxistes i anarquistes (ja iniciada durant el Sexenni), el triomf de la revolució comunista a Rússia (1917) i la pobresa a què era condemnada una bona part de la població. Alguns exemples d'aquesta tensa situació social van ser la Setmana Tràgica (1909), l'intent revolucionari de 1917 o el pistolisme.

Ara bé, quan la repressió va esdevenir insuficient i els grups dominants van veure en perill els seus privilegis, van recórrer a la intervenció de l'exèrcit perquè redreçés la situació d'acord amb els seus interessos: aquest va ser el cas del cop d'estat del general Primo de Rivera que donà lloc a la dictadura del mateix nom (1923-1930). La imposició de la dictadura, amb la conseqüent prohibició dels drets individuals i col·lectius, significava també l'ensorrament definitiu del sistema parlamentari bipartidista de la Restauració.

I l'acabament de la dictadura (1930) obrí les portes a la proclamació de la II República. Com dèiem al començament de la introducció, l'adveniment de la República, després de tants decennis de qüestions mal resoltes i de tants greuges acumulats, fou saludada per molta gent amb manifestacions espontànies d'alegria que eren una demostració ben evident de les enormes esperances dipositades en aquest nou règim.

Alfons XIII, amb el general Primo de Rivera (a la seva dreta) i altres membres del directori militar.

República Catalana

CATALANS:

Interpretant el sentiment i els anhels del poble que ens acaba de donar el seu sufragi, proclamo la República Catalana com Estat integrant de la Federació ibèrica.

D'acord amb el President de la República federal espanyola senyor Nicet Alcalá Zamora, amb el qual hem ratificat els acords presos en el pacte de Sant Sebastiá, em faig càrrec provisionalment de les funcions de President del Govern de Catalunya, esperant que el poble espanyol i catalá expressaran quina és en aquests moments llur voluntat.

En fer aquesta proclamació, amb el cor obert a totes les esperances ens conjurem i demanem a tots els ciutadans de Catalunya que es comuniquin amb nosaltres per a que, mitjançant els mitjans que siguin, encara que siguin pobres, gués arribar al sacrifici de la llibertat.

Preguem que cada catalá, en fer aquest acte, es faci càrrec de la responsabilitat que pesa sobre tots nosaltres.

Tot aquell, doncs, que prengui part en aquest acte, serà considerat com un agent de la llibertat.

Esperem que tots sabreu apreciar el valor i de la justícia que, amb l'ajut dels catalans, són els dre-

La proclamació de la República

“Qui no ho ha vist no es pot imaginar l'espectacle meravellós d'un poble passant, de sobte, de l'esclavitud a la llibertat”

(Emilià Martínez)

Ban de proclamació de la República Catalana, a càrrec de Francesc Macià.

La proclamació de la República

ÀMBIT GENERAL

Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931

L'any 1931 va ser especialment important en la història de Catalunya i d'Espanya perquè hi va haver un canvi de règim polític: de la monarquia d'Alfons XIII es va passar a una república democràtica. Tan sols un any abans s'havia acabat la Dictadura del general Miguel Primo de Rivera (1923-1930), que havia estat especialment virulenta contra Catalunya. En efecte, durant el període dictatorial de Primo de Rivera, que va governar sempre amb el consentiment del rei, s'havien perseguit durament la llengua i la cultura catalanes, s'havien reprimit –com a la resta de l'estat– les llibertats polítiques i sindicals, i s'havia desmuntat sistemàticament l'obra de la Mancomunitat (nom que rebia la institució nascuda a conseqüència de la unió, l'any 1914, de les quatre províncies catalanes, que havia realitzat una gran tasca de reconstrucció nacional i que la Dictadura va suprimir l'any 1925). Igualment, la situació de les classes treballadores havia anat empitjorant globalment durant aquests anys (1902-1931).

Per tot això, una part important de la ciutadania catalana i d'arreu d'Espanya va considerar que el fracàs de la Dictadura, culminat l'any 1930 amb la dimissió de Primo de Rivera, significava també el de la monarquia d'Alfons XIII, i que ja havia arribat l'hora d'un canvi de règim polític. Per tant, l'intent del rei de dirigir la transició cap a la situació anterior a la Dictadura estava condemnat al fracàs, ja que, a més, cada cop tenia menys suports: els partits dinàstics no tenien cap base popular i estaven desprestigiats per la pràctica del caciquisme i la tupinada, i antics polítics monàrquics, disgustats amb el suport del rei a la Dictadura militar, se'n desmarcaren o es passaren al bàndol republicà (Alcalà Zamora, Miguel Maura). En canvi, havien augmentat els partidaris de la República (intel·lectuals, mitjans i petits burgesos i obrers), que s'organitzaren en l'anomenat pacte de Sant Sebastià (agost 1930), on acordaren la creació d'un comitè revolucionari republicà, que havia de contactar amb les altres forces polítiques i obreres, i es prometé als representants catalans la possibilitat d'una autonomia política per a Catalunya, sotmesa a les corts constituents de l'estat, en cas de proclamació de la República.

Així, les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, convocades per l'últim govern de la monarquia presidit per l'almirall Juan Bautista Aznar, van ser en realitat un plebiscit entre la monarquia i la república. Els partits republicans i d'esquerra es van organitzar ràpidament i es van llançar a la campanya electoral. Les forces catalanistes progressistes van iniciar un procés d'unificació per tal d'augmentar les possibilitats de guanyar les eleccions. En aquest sentit destaca, sobretot, la formació del que es convertiria en el principal partit polític català durant tot el període republicà: Esquerra Republicana de Catalunya, producte de la fusió d'Estat Català (Francesc Macià), el partit Republicà Català (Lluís Companys) i el grup de la revista «L'Opinió».

Els resultats van ser àmpliament favorables als partits republicans i d'esquerra, que van guanyar les eleccions a les principals ciutats d'arreu de l'estat espanyol. A Catalunya, per exemple, van obtenir més de les dues terceres parts de regidors.

La proclamació de la República

El triomf de les forces republicanes va precipitar els esdeveniments: el dia 14 d'abril de 1931 es va proclamar la República a Barcelona (en un gest que es repetí a Madrid i en altres ciu-

Francesc Macià proclama la República catalana, el 14 d'abril del 1931.

tats catalanes i espanyoles) mentre el rei Alfons XIII marxava cap a l'exili.

Efectivament, el dia 14, Lluís Companys proclamà la República des del balcó de l'ajuntament de Barcelona, un cop sabuda la victòria electoral d'Esquerra Republicana al Principat. Una estona després, cap a un quart de tres, Francesc Macià va proclamar la República Catalana «com a estat integrat en la Federació Ibèrica». A continuació, Macià va nomenar els alts càrrecs polítics, militars i judicials de Catalunya i va formar un govern català on hi havia representades quasi totes

les forces polítiques catalanes de centre i esquerra.

Tanmateix, la República Catalana va tenir una vida ben curta: a Madrid, el govern provisional de la naixent República no va acceptar les proclamacions de Barcelona. Així, el 18 d'abril, l'endemà de l'arribada a Barcelona de tres ministres del nou govern republicà espanyol enviats a negociar amb Macià, els dirigents nacionalistes catalans van haver de renunciar a la sobirania nacional i a l'estat federal. En contrapartida, es va acordar l'elaboració immediata

d'un estatut d'autonomia per a Catalunya (que havia de ser aprovat per les Corts espanyoles) i la instauració d'un règim provisional d'autogovern, presidit per Macià, que va rebre la denominació de Generalitat de Catalunya (en clara referència a la històrica institució medieval catalana). Igualment, es va acordar l'ensenyament del català a l'escola, una bàsica per al redreçament de la llengua i la cultura del país, fortament castigades, com hem vist, en el període monàrquic anterior.

En pocs dies, doncs, la situació política de l'estat espanyol havia canviat radicalment. D'una manera pacífica, s'havia instaurat una República que recuperava les llibertats democràtiques i Catalunya –per primera vegada des de l'acabament de la Guerra de Successió el 1714– tenia la possibilitat d'autogovernar-se.

Ban de proclamació de la República catalana, a càrrec de Francesc Macià.

ÀMBIT MANRESÀ

Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 a Manresa

A Manresa, les eleccions municipals del 12 d'abril es van viure amb la mateixa intensitat que a la resta de nuclis urbans importants d'arreu de Catalunya i de l'estat. De fet, la campanya electoral fou molt dinàmica, ja que els diferents partits polítics locals hi abocaren tots els mitjans i mobilitzaren l'esforç dels seus militants i simpatitzants, que col·laboraren de moltes maneres, com ara deixant els seus vehicles (a l'època, sobretot bicicletes) perquè els respectius missatges electorals arribessin a la major part de la població, no solament de Manresa sinó també de la comarca. Fins i tot, els grups republicans utilitzaren un avió per escampar la seva propaganda electoral, quelcom inèdit fins aleshores i signe de modernitat dels nous temps que s'atansaven.

En l'ambient es notava l'especial importància d'aquestes primeres eleccions després de la Dictadura, eleccions que anaven molt més enllà d'una simple tria d'alcaldes i regidors i que podien possibilitar un canvi radical en l'organització política de l'estat espanyol.

Així, després d'una sèrie de contactes i reunions, els grups republicans i catalanistes progressistes de Manresa decidiren presentar-se conjuntament a les eleccions dins la coalició Concentració Republicana, encapçalada per l'advocat Joan Selves i Carner i pel metge Ramon Puig i Ball (posteriorment, la major part de membres d'aquesta candidatura ingressarien dins Esquerra Republicana de Catalunya). En quedava al marge la Federació Social Republicana (*lerrouxistes*), que no es caracteritzava per la seva tendència catalanista.

A la dreta, els catalanistes moderats de la Lliga Regionalista intentaren un acord electoral amb els carlins de la Unió Administrativa que no reeixí, per la qual cosa ambdues formacions es presentaren per separat. D'aquesta manera, el vot conservador restava dividit, cosa que beneficià electoralment els sectors republicans.

Efectivament, la victòria electoral correspongué a Concentració Republicana, que s'imposà en la major part dels cinc districtes electorals en què es dividia la ciutat de Manresa. Els resultats definitius foren els següents:

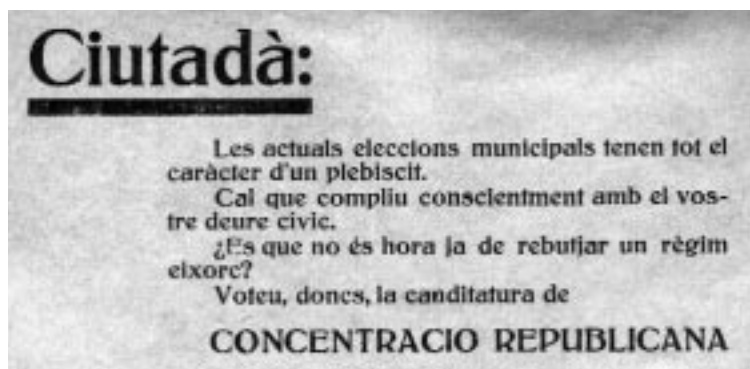
COMPOSICIÓ DEL CONSISTORI SORGIT DE LES ELECCIONS DEL 12 D'ABRIL DE 1931

Concentració Republicana	15 regidors
Lliga Regionalista	8 regidors
Unió Administrativa	3 regidors
Federació Social Republicana	1 regidor
Liberals Independents	1 regidor

Cal remarcar també la important participació de la població (van votar el 73% dels electors) i el fracàs absolut dels candidats de la *Unión Patriótica* (únic partit polític autoritzat arreu d'Espanya durant la Dictadura de Primo de Rivera), entre ells Josep Montardit, que havia estat alcalde de Manresa durant la Dictadura i que tan sols assolí 172 vots. Els ciutadans de Manresa demostraven d'aquesta manera el seu rebuig als dirigents de l'etapa dictatorial.

La valoració d'aquests resultats electorals que van fer els diferents mitjans de comunicació locals fou ben diversa, segons la tendència política que defensaven. Així, el diari «El Dia» –catalanista, republicà i d'esquerres: per tant, proper a Concentració Republicana– els celebrà amb gran entusiasme, amb titulars tan eloqüents com: «Formidable triomf republicà a tot Espanya», o «Amb la victòria de Concentració Republicana Manresa afirma els seus sentiments liberals i republicans».

Per la seva banda, «El Pla de Bages», portaveu de la Lliga Regionalista, qualificava els re-

sultats de «dolorosa sorpresa» i de «victòria dels extremistes» afavorida per la manca d'acord amb els carlins. Per tal d'evitar que aquests resultats es repetissin en un futur calia, segons l'editorial del diari, «que els manresans que tinguem afinitat d'ideals i sentiments ens unim».

El diari «Pàtria» adoptava un to moderat, intentant descriure els esdeveniments amb cert distanciament, mentre que el setmanari «Seny» (de tendència carlina, és a dir, partidaris d'una monarquia basada en una altra bran-

ca de la dinastia borbònica) rebia amb una evident fredor els canvis que provocaren aquestes eleccions del 12 d'abril de 1931.

La proclamació de la República a Manresa

I aquests canvis van arribar ràpidament. En efecte, el dia 14 d'abril es van començar a divulgar els resultats electorals i a primeres hores de la tarda començà a circular el rumor que s'havia proclamat la República a Barcelona. Aquesta informació, com és natural, causà un gran impacte entre els habitants de Manresa que se n'assabentaren (moltes gent va saber la notícia quan va plegar de la feina), i aviat es formaren grups de simpatitzants i curiosos davant el local de Concentració Republicana, situat al Passeig.

El local de la victoriosa coalició electoral era ple de gent: hi havia els candidats acabats d'eleger, exregidors republicans de l'època anterior a la Dictadura de Primo de Rivera i un bon nombre de persones destacades dins el republicanisme local. Acordaren constituir un govern provisional republicà de Manresa i comarca, i redactaren una proclama en la qual es declarava que Manresa era republicana, al ma-

A dalt, eleccions del 12-4-1931. Joan Selves i Carner, futur alcalde de Manresa, en el moment de votar.

A baix, eleccions del 12-4-1931. Imatge de la jornada electoral.

teix temps que expressava la necessitat de mantenir l'ordre públic i la serenitat col·lectiva.

Lluís Soler i Terol, un dels signants d'aquesta proclama, explicà temps després que la frase «(...) a la majoria de capitals de Catalunya i d'Espanya s'ha proclamat la República» es va escriure per animar la població, però en realitat tot plegat només eren rumors no confirmats. Per tant, es reivindicava que Manresa fou una de les primeres ciutats de l'estat espanyol que van proclamar la República, i també el valor i el compromís dels republicans locals que ho van fer ja que encara era possible una reacció monàrquica.

Cap a les cinc de la tarda sortí, des del davant del local de Concentració Republicana, una manifestació presidida per les banderes catalana i republicana que es dirigí cap a l'edifici de l'ajuntament per tal de fer-se càrrec del govern de la ciutat. La manifestació passà pel Born i la Plana de l'Om, animada pels acords d'una banda que tocava *La Marseleses* (l'actual himne francès però que en aquells moments tenia una clara connotació revolucionària), i hi hagué un moment d'incertesa quan els manifestants es creuaren amb una parella de la Guàrdia Civil. La tensió va remetre i va desembocar en grans demostracions d'alegria quan els dos guàrdies civils, sense que ningú no els hagués dit res, espontàniament van presentar armes a les banderes tricolor i catalana que eren portades al cap de la manifestació.

Un cop davant de l'ajuntament, els membres del tot just proclamat Comitè (o Junta) de Govern Republicana Provisional de Manresa entraren dins l'edifici i hissaren, altra volta als acords de *La Marseleses*, les banderes catalana i republicana enmig de l'ovació del públic. Joan Selves i Carner i Tomàs Ramon i Amat es dirigiren a la gent donant a conèixer la proclamació de la República i recomanant ordre i serenitat.

Paral·lelament, altres personalitats de significació republicana anaren arribant també a l'ajuntament i s'adheriren al Comitè o Junta de Govern Provisional. Finalment, després d'una sèrie de deliberacions, s'acordà constituir definitivament la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, integrada per 42 persones, majoritàriament membres de Concentració Republicana. El president de la Junta fou Joan Selves i Carner, els vicepresidents foren Josep Defís i Aleger, Josep Arola i Sala, Ramon Puig i Ball, Tomàs Ramon i Amat, i el secretari, Francesc Farreras i Duran.

Entre els acords que prengué l'esmentada Junta cal ressenyar els següents:

- Reclamar la llibertat per als presos de la zona de Manresa excepte per a un acusat d'homicidi.
- Donar un termini de 24 hores perquè els membres del Sometent (institució de vigilància rural vinculada a interessos tradicionalment conservadors), i també els particulars, lliuressin les armes i municions que tinguessin a l'ajuntament. Això demostra el temor de la Junta per una possible reacció monàrquica i la necessitat de tenir instruments per garantir l'ordre públic i el domini de les noves autoritats republicanes.
- Nomenar una comissió que contactés amb Francesc Macià, president de la República Catalana, i li transmetés la voluntat de la Junta de posar-se a les seves ordres.
- Animar tots els pobles de la comarca a proclamar la República seguint l'exemple de Manresa.
- Mantenir-se reunida en sessió permanent fins que la República hagués triomfat arreu de l'estat espanyol.

- Vetllar pel bon funcionament de l'Ajuntament, controlar-ne la documentació i la comptabilitat.
- Considerar la proposta de constituir una guàrdia cívica per mantenir l'ordre públic.

Aquest darrer punt mostra, una altra vegada, el temor de la Junta d'un capgirament de la situació. Efectivament, a aquelles hores la República no havia estat encara reconeguda oficialment arreu d'Espanya i es temia que el rei, utilitzant la força de l'exèrcit, volgués mantenir-se al poder a qualsevol preu. En aquest sentit, els rumors indicaven que cap guarnició militar d'Espanya no donava suport explícit al règim republicà i totes esperaven ordres superiors.

En aquells moments d'incertesa, aquesta també era l'actitud del batalló de metralladores de la caserna del Carme de Manresa. El seu

cap, el tinent coronel Emeterio Saz Álvarez –de reconeguda tendència conservadora i monàrquica–, ordenà preparar les metralladores i tenir-les al pati de la caserna, amb les caixes de municions al costat, a punt de carregar-ho tot a les mules i anar a la plaça de l'ajuntament a reprimir la incipient proclamació republicana.

Mentrestant, coincidint amb el final de la jornada laboral, que alguns avançaren aquell dia, molta més gent havia anat cap a la plaça de l'ajuntament a observar, comentar i viure aquells esdeveniments històrics. Les escenes evidenciaven un gran entusiasme: hom confiava que la naixent República solucionaria tots els problemes pendents. Espontàniament, un grup de manifestants llançà un enorme retrat del rei Alfons XIII que presidia l'Ajuntament cap a la plaça, on fou esbocinat per la multitud. En els dies següents, a conseqüència d'aquest sobtat entusiasme prerrepublicà, s'anaren esborrant els signes més visibles de la monarquia: així, el retrat del rei fou retirat de les escoles, les corones reials foren eliminades d'alguns escuts (encara que no tinguessin res a veure amb la dinastia borbònica), els rètols dels estancs es repintaren i una de les franges vermelles de la bandera espanyola es pintava amb el morat de la nova bandera tricolor republicana, i les merceries venien grans quantitats de cintes amb els colors de la bandera catalana i de la republicana.

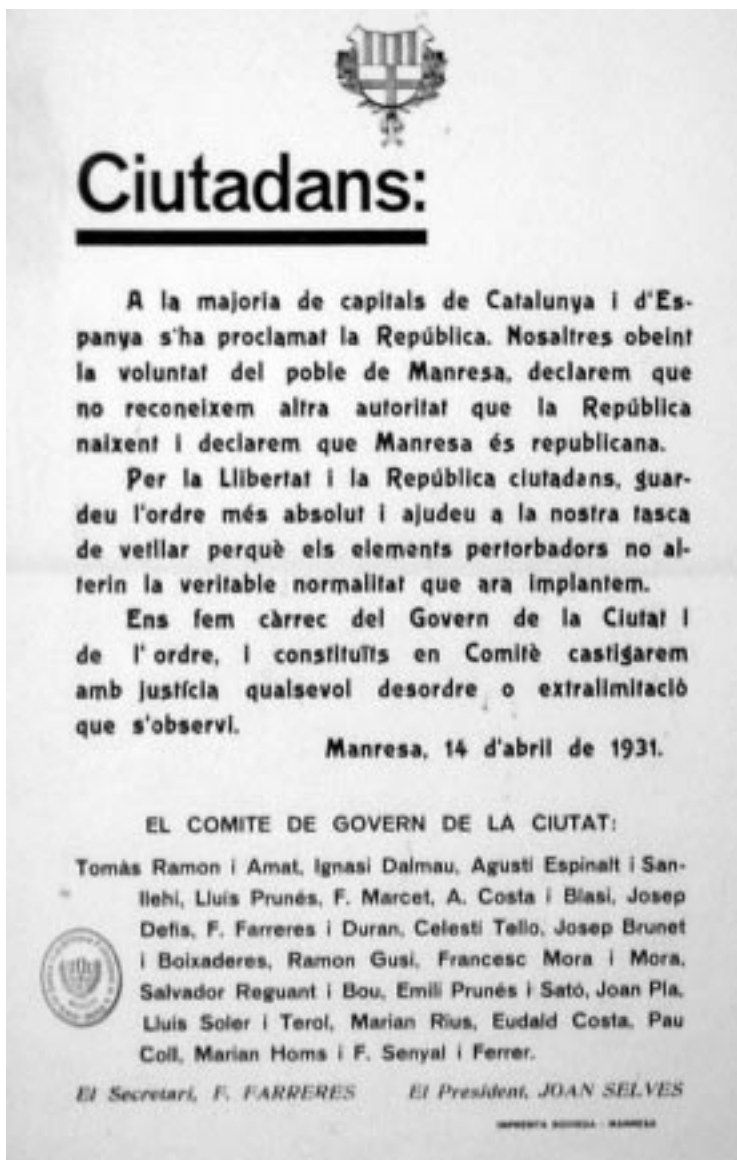
Emilià Martínez i Espinosa, líder sindical de la CNT, expressava així el sentiment d'aquells moments:

«Qui no ho ha vist no es pot imaginar l'espectacle meravellós d'un poble passant, de sobte, de l'esclavitud a la llibertat»

Comissions de ciutadans de diferents entitats es presentaven davant de la Junta per donar-li suport i per demanar informació de què calia fer, o bé aprofitaven el moment per explicar les seves demandes i/o reivindicacions. Aquest fou el cas de comissions de diversos pobles de la comarca, els dirigents dels quals no es posaven d'acord amb el repartiment dels governs municipals un cop s'havien decidit a proclamar la República a les seves respectives localitats. Per això, durant la nit del 14 al 15 d'abril, membres de la Junta de Manresa anaren a aquestes localitats de la comarca per ajudar a constituir ajuntaments o juntes de caire republicà i catalanista, i apaivagar els conflictes interns.

Al capvespre, arribaren bones notícies per a la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa: a Barcelona, les banderes republica-

Ban de la proclamació de la República a Manresa.

nes onejaven no solament a l'ajuntament i a la Diputació (futura Generalitat), sinó també al Govern Civil (màxima representació del govern central) i a Capitania General (nucli central del govern espanyol a Catalunya). Tanmateix, els principals comandaments de la guarnició militar de Manresa encara romanien fidels a la monarquia.

És per això que, durant la nit del 14 al 15, mentre la major part de la població anava a dormir comentant els esdeveniments històrics d'aquell dia (uns, més engrescats, d'altres, més a l'expectativa), els membres de la Junta passaren la nit dins l'edifici de l'ajuntament, amb les portes ben tancades i amb la protecció d'un grup de voluntaris armats.

Durant aquella nit s'intensificaren els contactes telefònics entre la Junta i la caserna del Carme. Fins i tot s'aconseguí una entrevista personal, però sense cap resultat positiu, i la tensió no minvava. En el fons, el tinent coronel Saz no abandonava l'esperança que la monarquia es mantingués ni que fos de manera dictatorial, és a dir, prescindint dels resultats electorals.

Finalment, però, la matinada del dia 15 la guarnició militar de la caserna rebia de Capitania General l'ordre de posar-se a disposició del govern provisional de la ciutat de Manresa. Així, cap a dos quarts de vuit del matí, sortí de davant l'ajuntament un piquet d'una vintena de soldats sota el comandament d'un tinent, acompanyats d'una banda de cornetes que també tocaren *La Marsellesa*, per fixar el ban de la proclamació de la República Catalana. Aquest ban era llegit per Francesc Farreras i Duran, secretari de la Junta, i quedà fixat a les parets d'una dotzena d'indrets de la ciutat. Una

considerable gentada seguí aquest recorregut de les tropes pels carrers de la ciutat.

Aquest dia 15 d'abril de 1931 fou declarat festiu. Una bona part de la ciutadania passà la jornada de manera lúdica: sardanes al Passeig, balls, himnes, fontades, un gran ambient als carrers, on molts balcons eren guarnits amb domassos...

Però no pas tothom féu festa aquell dia. A les onze del matí es tornà a reunir al saló del Consistori la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, que rebé tot seguit alguns dels principals dirigents locals de la Confederació Nacional del Treball (CNT, el principal sindicat de Catalunya, de tendència anarquista), els quals, al capdavant d'una manifestació obrera que s'havia concentrat davant l'ajuntament, presentaren les següents reivindicacions:

- Legalització de tots els sindicats vinculats a la CNT (que havien estat durament reprimits durant la Dictadura).

A dalt, comunicat de la Junta de Govern Republicana Provisional, signat per Joan Selves i Farreras i Duran, pel qual designen alguns membres de la Junta perquè s'entrevistin amb el president Macià.

A baix, telegrama de la Junta de Govern Republicana Provisional adreçat al president Francesc Macià (Arxiu Nacional de Catalunya).

- Desarmament del Sometent.
  - Alliberament dels presos.
  - Dissolució de la Guàrdia Civil.
  - Destitució del jutge i secretari municipals, i del director de la presó.
  - Destrucció dels fitxers de la policia i de la Guàrdia Civil (on constaven les dades personals de sindicalistes i de polítics contraris a la monarquia, cosa que en facilitava la repressió per part d'aquests cossos armats).
  - Lliurament de totes les armes donades amb permís de l'anterior govern monàrquic.
- Després d'un intens debat, s'arribà als següents acords:
- Demanar al govern la legalització de tots els sindicats.
  - Constituir la Guàrdia Republicana Rural, formada per antics membres del Sometent que visquessin lluny del nucli urbà (per altra banda, es recordà que la Junta ja havia desarmat el Sometent).
  - Formar una comissió, integrada per membres de la Junta i dos obrers, que vetllés per l'alli-

- berament dels presos, que es féu efectiva ràpidament en la major part dels casos.
- Destituir el jutge i el cap de la presó i instruir expedient al secretari municipal.
- No s'atengué la proposta de dissolució de la Guàrdia Civil ja que depenia d'instàncies superiors (govern central).

Durant la reunió, Joan Selves va demanar a la CNT que acceptés el nou ordre republicà establert i que retirés la convocatòria de vaga que havia fet. En principi, els representants de la CNT hi estigueren d'acord però precisaren que depenien «d'una disciplina», és a dir, de l'organització general de la CNT. Aquí s'entrevéu el caràcter revolucionari de la CNT que, com veurem en els següents apartats, poc temps després radicalitzà la seva posició en considerar que les reformes republicanes eren massa tímides i no beneficiaven prou la classe treballadora.

En finalitzar la reunió, des del balcó principal de l'ajuntament, Josep Corbella (CNT) informà d'aquests acords. Tres dels presos acabats d'alliberar van sortir a saludar i van ser aclamats per la multitud concentrada a la plaça.

D'altra banda, en plena eufòria per la proclamació de la República Catalana, la Junta de Manresa va aprovar el mateix dia 15 un document en què es proposava a Francesc Macià un decidit acostament –des del punt de vista polític, cultural i lingüístic– al País Valencià i a les Illes Balears, per tal de tenir prou força per pactar posteriorment una Unió Federal dels Estats Ibèrics d'àmbit espanyol. Tot i que aquesta proposta no fou acceptada pel govern català (recordem que, com hem dit en l'àmbit general, Francesc Macià hagué de retirar la proclamació de la República Catalana), demostra l'empenta i l'amplitud de mires dels membres de la Junta, que no es limitaven a qüestions estrictament locals.

Per acabar la ressenya d'aquest atrafegat (tot i que *festiu*) dia 15, la Junta rebé un comunicat del govern català segons el qual únicament podien formar part dels ajuntaments els regidors electes, i d'entre ells, s'havia d'eleger un alcalde provisional.

És per això que a la tarda del dia 16 es procedí a la dissolució de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa –que havia tingut una vida tan breu com intensa– i a la constitució oficial de l'Ajuntament de Manresa. Joan Selves i Carner (Concentració Republicana) fou elegit alcalde. Les sis tinències d'alcaldia foren per a Ramon Puig i Ball, Antoni Ribas i Grau,

“La Marsellesa”
 — — Disc d'actualitat — —
Preu: 8 pessetes
 De venda: **Magatzems Jorba.** — Secció d'aparells parlants, pis segon — —

Banderes tricolor nacionals

Fins encarreguem de la transformació de banderes i estandarts amb els actuals colors nacionals
 CONSULTEU CONDICIONS I PREUS

Distintius republicans per a la solapa
 un metall d'or, colors a Tercera, acabats. — Katesa punxocolló

N. 1. — Distintius amb banderes tricolor, acabats. — Preu. 1

N. 2. — Distintius amb banderes catalanes, combinats amb emblema republicà. — Preu. 1

Elle convien per correu, dirigit a Tercera, Preu. 0,50

Preus especials per dotzenes i centenars

Bonica ocasió! La millor!

Reunite per a l'entrega a mi b' bord queu roca de color vermell groc i morat, anillats amb claus repartides i acabats.

1 merc. Preu. 0,25
 100 + un + 0,15
 500 + un + 0,10

NOIA: Donada l'excursió benèfica d'excursió, un b' avistament a la mar.

Ramets d'actualitat!

Banderes de veu, per a l'edició, a un col·lecció amb acabats i acabats. — Preu. 1,50

Banderes de veu, per a l'edició, a un col·lecció amb acabats i acabats. — Preu. 2,75

Banderes de veu, per a l'edició, a un col·lecció amb acabats i acabats. — Preu. 1,25

Magatzems JORBA - Manresa i Barcelona

Acte festiu celebrat a la plaça Major, aleshores anomenada plaça de la República.

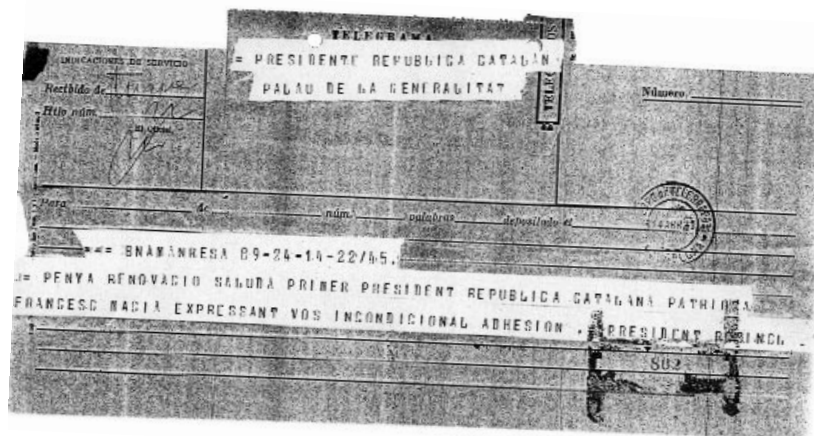
Salvador Reguant i Bou, Lluís Prunés i Sató, Agustí Espinalt i Sanllehí (tots de Concentració Republicana), i Salvador Jubert Oriol (Federació Social Republicana). A proposta d'Antoni Ribas, l'actual plaça Major (aleshores de la Constitució) es denominà plaça de la República.

Cal precisar que només foren convocats els regidors electes de significació republicana i, per tant, en quedaren exclosos els regidors electes de la Lliga Regionalista i dels carlins. Per aquest motiu, a les 9 del vespre del dia 20 d'abril (dos dies després del final de la República Catalana) es constituí definitivament l'Ajuntament de Manresa, aquesta vegada amb la presència de tots els regidors electes dels diferents partits. Tanmateix, la distribució dels principals càrrecs es mantingué igual ja que la Lliga Regionalista va refusar l'ofertament d'una tinència d'alcaldia.

Finalment, un cop oficialitzat el nou règim republicà i funcionant ja normalment el nou Ajuntament democràtic manresà, l'escriptor Joaquim Amat i Piniella –actiu simpatitzant de la coalició de Concentració Republicana– escriví un article a «El Dia» del 21 d'abril, en què reflexionava sobre els recents i intensos esdeveniments d'aquella setmana i que acabava així: «(...) no oblideu els homes (...) que assumiren les responsabilitats en aquells moments àlgids, quan encara era possible una reacció monàrquica. Els membres de la Junta de Govern provisional han fet una tasca molt més positiva i a l'ensens més perillosa que la dels ciutadans que, amb tot l'entusiasme que vulgueu, es reduïen a portar llacets i cantar himnes revolucionaris. Recordeu-los!».

Telegrama de la Penya Renovació adreçat al president Francesc Macià (Arxiu Nacional de Catalunya).

Telegrama de l'Orfeó Manresà adreçat al president Francesc Macià (Arxiu Nacional de Catalunya).

Partits polítics

“Durant l’època republicana es va crear un nou sistema de partits: les pugnes electorals feien necessària l’existència de partits polítics amb una base important d’afiliats i que fossin capaços de mobilitzar sectors amplis de població, ja que durant el període 1931-1936 es van fer, de manera continuada, eleccions realment democràtiques”

Cartell de propaganda de la Lliga Catalana per a les eleccions a Corts del 19-11-1933

Partits polítics

ÀMBIT GENERAL

Principals partits a Espanya

La proclamació de la República va significar l'enfonsament dels vells partits monàrquics i de les seves xarxes electorals pròpies del caciquisme que falsejaven sistemàticament els resultats de les eleccions. Durant l'època republicana es va crear un nou sistema de partits: les pugnes electorals feien necessària l'existència de partits polítics amb una base important d'afiliats i que fossin capaços de mobilitzar sectors amplis de població, ja que durant el període 1931-1936 es van fer, de manera continuada, eleccions realment democràtiques. Tot plegat provocà l'aparició de molts partits polítics nous, que s'afegiren als que ja existien abans de la Dictadura de Primo de Rivera. A continuació, comentem els més importants:

A Espanya, els partits de dretes estaven molt dividits. José Antonio Primo de Rivera (fill de l'anterior dictador) fundà el partit feixista Falange Española. També hi havia el Partido Agrario, que defensava els interessos dels propietaris agrícoles de Castella i Lleó. El partit de dretes més important fou la CEDA (Confederación Española de Derechas Autónomas), liderada per José Me Gil-Robles: era un partit de caire molt conservador on hi havia elements propers al feixisme, contrari a les reformes republicanes (entre elles, l'autonomia catalana) i lligat a l'Església catòlica.

El Partido Radical, dirigit per Alejandro Lerro, era el més important dins el centre polític, tot i que passà a posicions cada cop més dretanes (Lerro, que es presentava com un polític revolucionari a començament de segle, acabà sent president del govern espanyol durant el bienni conservador). També hi havia petits grups de republicans liberals, d'on procedia Niceto Alcalá-Zamora, futur president de la República (del 1931 al 1936).

Dins el centreesquerra, cal destacar Acción Republicana (a partir d'abril de 1934: Izquierda Republicana), que aglutinava les classes mitjanes progressistes. El seu principal dirigent fou Manuel Azaña, que arribà a ser president del govern i després de la República (del 1936 al 1939).

Pel que fa a l'esquerra marxista, el més important era el PSOE (Partido Socialista Obrero Español), que es trobava dividit entre una tendència revolucionària (Francisco Largo Ca-

ballero) i una de reformista (Indalecio Prieto), partidària de col·laborar amb el govern d'Azaña. També hi havia el PCE (Partido Comunista de España), d'ideologia revolucionària, prosoviètic, i que no esdevingué realment important fins a l'esclat de la Guerra Civil (1936).

Finalment, cal assenyalar també la presència d'organitzacions de tipus autonòmic i/o nacionalista a Galícia i al País Basc. D'aquestes, sens dubte la més important fou el PNB (Partit Nacionalista Basc), de tendència conservadora i catòlica, però alhora defensora d'una República que li permetia una possibilitat d'autogovern.

Principals partits a Catalunya

A Catalunya, durant els anys de la República, hi va haver un sistema propi de partits polítics

A l'esquerra, José Antonio Primo de Rivera, fundador de la Falange.

dins el qual les organitzacions de caràcter estatal que acabem d'esmentar van tenir un paper secundari. Sens dubte, factors com ara el diferent grau de desenvolupament econòmic i social, el fet nacional i el règim autonòmic expliquen aquesta situació específicament catalana. Dins aquest marc, cal assenyalar l'hegemonia d'Esquerra Republicana de Catalunya, seguida a certa distància per la Lliga Regionalista. Al voltant d'aquests dos grans partits hi havia tota una sèrie de petites formacions polítiques. A continuació, en desglossem els aspectes més significatius:

A la dreta, com ja hem comentat, el partit més important era la Lliga Regionalista (a partir de 1933 Lliga Catalana), que dirigia, entre d'altres, Francesc Cambó. Partit de caire catalanista moderat, socialment conservador i catòlic, va perdre durant la República l'hegemonia que havia tingut fins aleshores (recordem que havia estat fundat l'any 1901). Encara més a la dreta hi havia altres grups, entre els quals cal assenyalar Acció Popular Catalana, vinculat a la CEDA.

Els partits de centre més importants eren el Partit Catalanista Republicà (PCR), resultat de la fusió d'Acció Republicana de Catalunya amb Acció Catalana, i Unió Democràtica de Catalunya (UDC), de caràcter més conservador, en la línia de la democràcia cristiana. Tots dos partits coincidien en molts punts pel que fa a la defensa de la identitat nacional catalana. Un dels dirigents d'Unió era Manuel Carrasco i For-

miguera, que fou afusellat per les autoritats franquistes durant la Guerra Civil.

Dins l'esquerra no revolucionària, i representant també una opció clarament nacionalista i progressista, que representava els interessos de la petita burgesia i d'amplis sectors de les classes populars de Catalunya, trobem la ja esmentada Esquerra Republicana de Catalunya (ERC). Els seus principals dirigents van ser Francesc Macià i Lluís Companys, que també van ser els respectius presidents de la Generalitat republicana.

A l'esquerra marxista cal assenyalar, a partir de 1935, el Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), que representava un comunisme independent de la URSS de Stalin. Un dels seus principals dirigents fou Andreu Nin. El 1936, poc després de l'esclat de la Guerra Civil, d'altres organitzacions marxistes es van unir per formar el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), d'orientació comunista prosoviètica, que va adquirir –com el PCE– molta importància durant el conflicte bèl·lic de 1936-1939.

ÀMBIT MANRESÀ

El nou marc polític

L'adveniment de la República significà, com hem vist, la creació d'un nou marc democràtic, amb moltes organitzacions polítiques noves i amb la celebració de diverses conteses electorals. En concret, després de la proclamació de la República, es van convocar cinc eleccions més:

- Eleccions a Corts constituents (28 de juny de 1931)
- Eleccions al Parlament de Catalunya (20 de novembre de 1932)
- Eleccions a Corts (19 de novembre de 1933)
- Eleccions municipals (14 de gener de 1934)
- Eleccions a Corts (16 de febrer de 1936)

Aquesta intensa activitat electoral, fruit en part, dels inestables esdeveniments polítics que comentarem més endavant, tingué sempre a Manresa el mateix guanyador: Esquerra Republicana de Catalunya (i els seus aliats electorals) enfront de la Lliga (i els seus aliats), que esdevindria el principal partit de l'oposició.

Val a dir, però, que les diferències quant a nombre de vots foren força reduïdes (a l'entorn del miler) en dues ocasions: les legislatives de 1933 i les municipals de 1934. Tanmateix, la llei electoral es basava en la fórmula majoritària (no pas proporcional al nombre de vots obtinguts), que afavoria clarament el partit guanyador, el qual s'emportava la major part de diputats o regidors. Per exemple, a les eleccions municipals de 1934, la coalició liderada per l'Esquerra obtingué el doble de regidors a l'Ajuntament de Manresa que no pas la de la Lliga, tot i que el nombre de vots havia estat força més igualat (8.446 davant de 7.282, respectivament).

Naturalment, la Lliga protestà contra aquesta situació. Als republicans manresans els faltà temps per replicar que, durant les eleccions del període de la Restauració, la Lliga s'havia vist afavorida diverses vegades per un sistema majoritari semblant –en detriment dels mateixos republicans– i que aleshores no havia pas demanat cap mena de modificació.

Una altra conseqüència d'aquest sistema electoral majoritari fou el bipartidisme. En efecte, com que es tractava de guanyar les eleccions ni que fos amb un marge estret de vots (ja que el vencedor es veia exageradament afavorit a l'hora d'obtenir diputats o regidors), els

diferents partits més o menys afins tendiren a formar grans coalicions electorals a l'entorn dels dos principals partits: l'Esquerra o la Lliga. Així, organitzacions com Unió Socialista de Catalunya i la Unió de Rabassaires formaven aliances electorals amb ERC, mentre que la Lliga feia coalicions amb els carlins i els radicals.

Tot plegat comportà una certa dicotomia dels missatges electorals: ERC defensava el progrés i la República davant de la reacció antidemocràtica, mentre que la Lliga es presentava com a defensora de la propietat, la religió i la família davant del desordre revolucionari.

Com es pot entreveure, també s'observa a Manresa una creixent importància del factor ideològic a l'hora de votar. Això contrasta amb el fet que les eleccions a l'època de la Restauració tenien un caire molt més personalista segons els candidats que s'hi presentaven. Durant la República, en canvi, la importància de la ideologia i dels programes electorals de cada partit comença a pesar més, sobretot en les eleccions de caire general. Aquest factor ideològic es veu afavorit per una sèrie de circumstàncies:

- El fet que les circumscripcions electorals fossin provincials (en les eleccions de caire general) obligava els ciutadans a votar uns candidats de tota la província als quals no coneixien personalment en la major part dels casos.
- Una important participació de l'electorat davant la garantia d'unes eleccions del tot democràtiques (al revés del que passava a l'època de la Restauració) i en què es discutien les grans qüestions de caire polític, econòmic i social, tant d'àmbit local com nacional i estatal.
- Les transformacions econòmiques que hi havia hagut els darrers anys a Manresa havien afavorit l'aparició d'un electorat propi d'una societat industrial, conscient de la classe social a la qual pertanyia, i que tenia cada cop més clares les seves reivindicacions i aspiracions.

Finalment, és important recordar que els governs republicans d'esquerres aprovaren, per fi, el dret de vot de la dona. A partir d'aquest moment, podem parlar d'un autèntic sufragi universal. Tot i que eren elegibles des del 1931, les dones van poder votar per primera vegada a les eleccions legislatives de novembre de 1933.

A Manresa, la Lliga reivindicà intensament el dret de vot de la dona, ja que confiava que se-

ria de caràcter majoritàriament conservador. Per la seva banda, l'aleshores alcalde, Francesc Marcet (d'ERC), en unes declaracions a «El Dia» pocs mesos abans de les eleccions de 1933, considerava que el vot femení «...no produirà cap transcendència extraordinària en el resultat de les eleccions. Estic convençut que si alguna variació ha d'existir serà a favor de les organitzacions esquerranes i republicanes que han fet possible l'enaltiment de la dona, sense les quals avui encara es trobaria en l'estat d'inferioritat político-social del temps de la Monarquia».

A Espanya, les eleccions de 1933 foren guanyades pels partits de dreta. Tanmateix, seria una exageració atribuir aquest fet a la incidència del sufragi femení, sinó més aviat a una sèrie de circumstàncies d'abast general que ja comentarem més endavant. En aquest sentit, només cal recordar que les següents eleccions generals on votaren les dones (febrer de 1936) van ser guanyades per les esquerres. El posterior esclat de la Guerra Civil (juliol de 1936) i la dictadura franquista interromperen els processos electorals democràtics fins l'any 1977.

Principals partits i ideologies polítiques a Manresa

Durant els darrers anys de la dictadura i de la monarquia d'Alfons XIII hi hagué una notable efervescència política a la ciutat de Manresa. Tot i que alguns d'ells de manera en principi clandestina, diversos grups i entitats polítiques (també n'hi havia de sindicals, com veurem en l'apartat següent) començaren a preparar-se davant l'imminent fracàs de la dictadura i l'inici d'una nova etapa.

Així, es reorganitzaren grups polítics que ja existien anteriorment a la dictadura de Primo de Rivera, i també en sorgiren de nous. La majoria d'aquestes forces polítiques acabaren constituint, durant la República, delegacions locals dels principals partits catalans i alguns d'espanyols. Però també cal esmentar l'important paper que tingueren, en aquells primers moments de tempteig, algunes entitats manresanes com la Penya Renovació o l'Associació d'Amics de «El Dia».

Aquestes entitats –des de la vessant social, cultural i veïnal– jugaren el paper d'aglutinar el màxim possible de tendències polítiques i de conscienciar la ciutadania de cara a la consecució

ció d'un nou règim polític que garantís les llibertats i els drets polítics i socials.

També cal assenyalar que, tal com esdevingué en altres indrets de Catalunya i d'Espanya, a l'inici de la Guerra Civil els partits de dretes i els seus militants foren víctimes de represàlies i de violència per part d'elements pertanyents a organitzacions revolucionàries d'extrema esquerra. Igualment, al final de la guerra, les esquerres i els grups catalanistes patiren una repressió sistemàtica per part de les autoritats franquistes.

A grans trets, durant el període 1931-1936, les principals alternatives polítiques es concreten a Manresa de la manera següent:

L'extrema dreta

FALANGE ESPAÑOLA Y DE LAS JONS

Aquest partit d'inspiració feixista, fundat per José Antonio Primo de Rivera (fill del dictador Miguel Primo de Rivera) tingué una incidència mínima a Manresa. En el moment d'esclatar la Guerra Civil (juliol de 1936) amb prou feines tenia una dotzena de militants, que havien participat en ocasions en baralles contra militants de partits d'esquerres, dins «la dialéctica de los puños y de las pistolas» que pregonava el seu fundador.

La dreta

ACCIÓN POPULAR CATALANA

La secció catalana de la CEDA es formà a Manresa el gener de 1934, tot i que no començà a funcionar efectivament fins al cap d'un any. S'organitzà en tres seccions: masculina, femenina i de joventuts, tot i que la seva incidència fou més aviat escassa.

Alguns dels seus fundadors a Manresa provenien de la Lliga Catalana, com ara l'empleat de banca Joan Ferrer Alsina i el comerciant Isidre Vall-llossera Clarà. El president era l'industrial Manuel Carrera Tàpies. Altres membres importants foren el també industrial Miquel Cura Janeras i el metge Isidre Alabern Vinyals, que serien assassinats al començar la Guerra Civil.

L'1 de juny de 1935, Acció Popular feia sortir el diari «La Pàtria», que esdevindria el seu portaveu a Manresa. A les seves pàgines es poden llegir afirmacions i col·laboracions properes al feixisme italià de l'època: antisemitisme, defensa d'un règim autoritari basat en el catoli-

cisme i el corporativisme. Tot plegat significava qüestionar l'existència de la República democràtica.

EL TRADICIONALISME (CARLINS)

Els carlins eren una organització llargament arrelada a Manresa i tingueren durant el període de 1931-36 una certa força electoral, tot i que a la baixa. Des d'un bon començament adoptaren una posició antirepublicana en reafirmar la seva condició de monàrquics, a més de defensors del catolicisme i de «solucions enèrgiques» per tal de mantenir l'ordre públic.

Durant la democràcia republicana, els carlins manresans es mostraren molt actius i protagonitzaren diversos actes públics, com la Setmana Tradicionalista de Manresa, conferències, o l'Acte d'Afirmació Tradicionalista, que se celebrà al Teatre Conservatori el 24 de maig de 1935. Una de les oradores d'aquest acte fou Maria Rosa Urraca Pastor, la qual, enmig de grans aplaudiments, afirmà que ja n'hi havia prou de «tanta mentida democràtica. És necessària la implantació de la nostra monarquia tradicional, representativa i netament catòlica».

Inicialment es distanciaren de la Lliga (que sí que acceptà el nou règim republicà), però aviat acostaren posicions a causa del sistema electoral majoritari. Així, a les eleccions generals de 1933, els carlins i la Lliga formaren la coalició «Defensa Ciutadana». Aquesta col·laboració es mantindria en les següents convocatòries electorals.

Entre els seus dirigents destacaren l'advocat Josep Prat Piera i Domènec Prunés Miquel, que seria el primer alcalde de Manresa de l'època franquista. Ben bé una desena de militants carlins manresans serien assassinats durant la Guerra Civil, entre ells Josep Maria Viñoly Lloró, Benvingut Duocastella Serra i Ramon Òdena Marín.

«El Pla de Bages»,
18-11-1933

Quan les esquerres parlen de revolució, penseu que a Espanya la única revolució veritable ha tingut lloc a la llar dels polítics enxufistes, Ací com a tot arreu, revolució vol dir aprofitament per a un quants. Crisi del capital, del treball i, en definitiva, misèria a les llars obreres.

LA LLIGA

Els seguidors i simpatitzants d'aquest partit catalanista de llarga trajectòria democràtica s'aplegaven a Manresa a l'entorn del Casal Regionalista de la Comarca del Bages, que s'havia creat l'any 1911. Inicialment tingueren una actitud favorable a la consolidació del nou règim republicà, sempre que atorgués l'autonomia política per a Catalunya (que la pròpia Lliga havia pogut assolir amb la monarquia d'Alfons XIII) i respectés l'ordre, la família, la propietat i les creences religioses tradicionals.

Com a principal partit de l'oposició, realitzaren una crítica sistemàtica i dura contra els governs municipals presidits per ERC. Arribaren a no assistir als plens de l'Ajuntament durant llargues temporades. Els regidors de la Lliga (i els seus aliats carlins) justificaven aquesta actitud tot denunciant que no podien emetre lliurement les seves opinions «en les sessions públiques d'aquest Ajuntament, en virtut de la conducta d'una part del públic que ve a cada sessió amb el propòsit deliberat d'interrompre i de manifestar-se sorollosament (...) sense que per altra part l'Alcaldia sàpiga exigir el respecte degut a les opinions alienes». A l'agost de 1932, «El Pla de Bages», diari portaveu de la Lliga, afirmava: «La sessió [de l'Ajuntament] sembla un mercat de Calaf; l'Alcalde es descompon; el públic s'entusiasma, pica de mans i de peus i crida «mori la Lliga», i la Lliga no mor».

L'any 1933 tingué lloc l'Assemblea de la Lliga Regionalista en la qual es renovà el partit, que passà a dir-se Lliga Catalana, i al qual quedà vinculat orgànicament el Casal Regionalista de Manresa. Els socis del Casal, uns 2.000 aproximadament a tota la comarca, esdevingueren militants de la Lliga. Es creà una secció femenina i una de joventut.

En aquesta línia de modernització del partit es dugueren a terme intenses activitats propagandístiques a Manresa i comarca, conferències, mítings, campanyes mobilitzadores sobre temes puntuals... amb una finalitat interclassista i d'aconseguir guanyar les eleccions.

El seu dirigent històric, Leonci Soler i March, ja molt ancià, morí el 1932. Els principals dirigents de l'etapa republicana foren Josep Coll Roca, Josep Maria Servitge Dalmau (que arribà a ser alcalde de Manresa durant el bienni de dretes) i Josep Vives Coll.

Durant la Guerra Civil, la Lliga fou perseguida per la seva condició de partit conservador i

crisià i alguns dels seus membres foren assassinats (Joan Torras Pujol o Josep Amigó Jordana). Durant la dictadura franquista, alguns membres de la Lliga també foren perseguits per haver militat en un partit catalanista.

El centre

EL PARTIT RADICAL

Els republicans radicals seguidors d'Alejandro Lerroux tenien una llarga trajectòria a Manresa. Paradoxalment, amb l'adveniment de la República anaren perdent força electoral fins a convertir-se en un partit residual el 1936. Diversos factors expliquen aquest fet:

- Els radicals no foren els protagonistes de la proclamació de la República en benefici dels republicans catalanistes i progressistes d'Esquerra Republicana de Catalunya, els quals a més gaudiren del prestigi popular d'haver aconseguit l'autogovern per a Catalunya. El «Diario de Avisos» (portaveu dels radicals manresans) acusa sistemàticament d'arribistes i d'oportunistes els membres d'ERC per haver desplaçat del poder municipal als «republicans autèntics», en clara referència als radicals.
- La política cada cop més oscil·lant del seu líder Alejandro Lerroux (que arribà a ser president del govern de la República), tenyida d'un conservadorisme i anticatalanisme cada cop més acusats i esquitxada d'escàndols de corrupció. De fet, els radicals es presentaren a les dues darreres eleccions del període republicà (municipals de 1934 i legislatives de 1936) dins les coalicions de dretes.
- Les divergències internes entre els radicals manresans, ja que el 1933 hi havia dos grups (el Club Radical i el Centro Republicano Radical) que pugnaven per ser considerats els autèntics seguidors de Lerroux a Manresa. D'una manera demolidora, «El Dia» qualificava tots dos grups d'«enemics de Catalunya».

ACCIÓ CATALANA REPUBLICANA

Aquest partit havia nascut d'una escissió de la Lliga i havia estat perseguït durant la dictadura de Primo de Rivera per «separatista». A Manresa, es reorganitzà a partir de 1930 amb el nom d'Acció Catalana de la Comarca del Bages i participà activament en la formació de la coalició de Concentració Republicana que, com hem

vist, fou la guanyadora de les eleccions municipals d'abril de 1931 que proclamaren la República.

Després d'això, bastants membres d'Acció contribuïren a crear ERC a Manresa i s'integraren dins aquest nou partit. Fou el cas de dirigents com ara Francesc Senyal Ferrer, Francesc Farreras Duran, Ramon Sanz Ibars o Joan Selves i Carner.

No obstant això, d'altres membres d'Acció continuaren dins el partit, que continuà existint com a entitat política independent. El novembre de 1931 s'adherí al Partit Catalanista República. Ideològicament, defensava la llibertat nacional de Catalunya i el dret a l'autodeterminació, dins un sistema polític «liberal, democràtic i republicà».

Acció Catalana solia formar part de les coalicions d'esquerres juntament amb ERC, la qual cosa li permeté tenir representació política a l'Ajuntament i es mantingué sempre fidel a la República. Per aquest motiu, molts dels seus membres foren víctimes de la repressió franquista. Entre els seus principals dirigents hi trobem periodistes, intel·lectuals i escriptors com ara Josep Martí Farreras, Antoni Invers Pi i Vicenç Prat Brunet.

L'esquerra

ESQUERRA REPUBLICANA DE CATALUNYA

Esquerra Republicana de Catalunya fou, durant el període 1931-1936 el partit dominant a Manresa, ja que guanyà totes les eleccions i governà l'Ajuntament. Tenia com a portaveu el diari «El Dia». Recordem que, en l'àmbit de Catalunya, aconseguí un inesperat gran triomf l'abril de 1931 (feia amb prou feines un mes que s'havia organitzat com a partit polític) i controlà la Generalitat republicana amb els presidents Francesc Macià i Lluís Companys.

A Manresa, aquestes eleccions foren guanyades per Concentració Republicana, la qual com hem vist, agrupava diverses entitats de caràcter republicà, catalanista i progressista. Precisament d'aquestes entitats –com ara la Unió Catalanista Republicana– sorgirà el nucli d'ERC a Manresa. Així, en una assemblea celebrada

el maig de 1931, la major part de membres de la Unió decidiren integrar-se dins ERC.

La línia ideològica d'ERC a Manresa era, doncs, catalanista i progressista: dret d'autodeterminació de Catalunya dins el procés de recuperació de les seves llibertats nacionals, separació Església-Estat, ensenyament gratuït i neutre (tant des del punt de vista religiós com polític), llibertat sindical per als obrers i millora de les seves condicions laborals i socials mitjançant les reformes socials adients... tot plegat dins el marc polític d'una república democràtica. Recordem que a les eleccions, ERC solia formar coalicions també amb la Unió Socialista de Catalunya i amb la Unió de Rabassaires.

A principi de 1933, en relació amb l'assoliment del dret de vot de la dona, es constituí el Grup Femení d'Esquerra amb la participació, entre d'altres, d'Antonieta Feliu i Isabel Arderiu. La seva tasca consistí a potenciar la participació de la dona en política. Igualment, es constituïren grups femenins d'Esquerra a pobles de la comarca com Cardona, Avinyó, Santpedor o Navarcles.

Cal ressaltar la joventut d'una bona part dels dirigents d'ERC a Manresa, molts dels quals era la primera vegada que participaven en política. No era aquest el cas de Joan Selves i Carner i de Francesc Farreras (que provenien de les Joventuts de la Lliga, i després, d'Acció Catalana).

En finalitzar la Guerra Civil, ERC fou durament perseguida per les autoritats franquistes. Molts dels seus membres foren represaliats i alguns fins i tot afusellats, com ara el regidor manresà Agustí Espinalt i Sanllehí. D'altres hagueren d'exiliar-se: uns trobaren refugi en països com Mèxic (Francesc Farre-ras, Lluís Prunés, Francesc Senyal, on moriren) o França (Francesc Marçet); d'altres patiren el calvari dels camps de concentració nazis (Jacint Carrió Vilaseca, Joaquim Amat-Piniella).

ELS PARTITS OBRERS

Des de començament del segle xx hi ha constància de la introducció de la ideologia socialista entre els sectors obrers manresans. Durant la República, cal ressenyar la fundació, el maig de 1931, de l'Agrupació Socialista Obrera, vinculada a la Federació Catalana del PSOE. Un dels seus objectius principals era «propagar les idees socialistes».

Inicialment, el seu principal impulsor fou el ferroviari Rafael Ramos Regañón, que alhora era dirigent de la UGT, com també Melcior Moncunill Centelles. L'any 1933 l'Agrupació tenia una quarantena d'afiliats.

A Manresa també existia una secció de la Unió Socialista de Catalunya (USC), organització que havia nascut a partir d'una escissió de la Federació Catalana del PSOE per part d'un grup de socialistes catalans que volien fer compatible el catalanisme i el socialisme, i que creien que el socialisme (dirigit des de Madrid pel PSOE) no havia arrelat a Catalunya perquè no havia assumit el fet nacional català.

Com hem vist, la Unió Socialista formà coalicions electorals amb el partit dominant, ERC, i això li donà una representació política molt superior a la seva força real. Així, després de les eleccions municipals de 1934, la USC tenia dos regidors a l'Ajuntament de Manresa: Josep Flor de Lis Geniqué i Marcel·lí Font Brunet.

El 1936 la USC, la Federació Catalana del PSOE i el Partit Comunista de Catalunya es fusionaren en el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), que va créixer espectacularment

T E A T R E
CONSERVATORI

Diumenge, 16 d'octubre
a les onze del matí

CONTROVERSIA
entre
RAFAEL CAMPALANS
(Diputat a Corts)
de la Unió Socialista
de Catalunya
i
JOAQUIM MAURIN
(Publicista)
del Bloc Obrer i Camperol

**Tema: Tàctiques obres
res i la missió histò-
rica del proletariat.**

**Acte organitzat per la
PENYA RENOVACIÓ**

Entrada per invitació que pot
adquirir-se gratuïtament a:
Penya Renovació, Passeig
Pere III, 30; Unió Socialis-
ta de Catalunya, Passeig
Pere III, 30; Bloc Obrer
i Camperol, Joc de la Pi-
lota, 10.

Passeig de Pere lll 30.

339

Honorable Senyor:
El que sotasigna, Jaume Orriols Orriols, major d'edat,
provist de cédula personal que exhibeix, en nom de la
PENYA RENOVACIÓ, associació legalment constituïda,
atentament us prega:

Que volgheu concedir permis per tal d'organitzar una CONTROVERSIA de caracter politico-social, a càrrec dels senyors RAFAEL CAMPALANS (Diputat a Corts) i JOAQUIM MAURIN (Publicista) sobre el tema "Tactiques obreres i missió historica del proletariat", en el Teatre Conservatori, el pròxim diumenge dia 16 del corrent mes d'Octubre, a les 11 del mati.

Favor que confia mereixer de V. S.
Visqueu molts anys pel be de Manresa i de la Republica.

Orriols
Manresa a 12 d'Octubre de 1932.

SR. ALCALDE CONSTITUCIONAL DE MANRESA.

**UNIO SOCIALISTA
DE CATALUNYA**

Secció de Manresa

Conferència per

Joan Comorera

Tema: VELLA I NOVA
ESPIRITUALITAT

Avui, a les deu de la nit, a
Unió Catalanista Republicana
(Passeig, 30)

Miting del B. O. C.

Es convida a tots els simpatitzants, al Gran Miting Electoral que se celebrerà demà dissabte, dia 19, a dos quarts de deu del vespre, en el local social del B. O. C., Joc de la Pilota, 10-1.er.

Parlaran els següents oradors:

Noyet, fotògraf.

Riera, obrer.

Costa, paleta.

Sánchez, obrer.

Gamisans, serrador.

Casajuana, betaire i candidat a diputat per la Generalitat.

durant la Guerra Civil. D'aquestes organitzacions, la USC era la majoritària a Manresa en el moment de la unificació.

D'altra banda, el Bloc Obrer i Camperol (BOC), de tendència comunista, s'organitzà al voltant de la Penya Renovació, entitat política i cultural de la qual formava part el petit nucli de militants comunistes de Manresa. Realitzà una activitat de formació i propaganda en una línia obrerista i marxista.

El BOC tingué una molt escassa incidència electoral: normalment es presentava en solitari a les eleccions, exceptuant les de febrer de 1936 quan s'integrà dins la gran coalició de les esquerres. Els seus dirigents més actius foren Jaume Armengou Miserachs, Carles Costa Cadavall i Isidre Casajoana Simonet. La major part dels militants del BOC a Manresa acabaren integrant-se dins el POUM, excepte una minoria que s'afilià al PSUC.

Per acabar, cal esmentar que els dirigents i militants dels partits obrers, molt minoritaris durant la República, tingueren un gran protagonisme en els esdeveniments revolucionaris que es produïren a conseqüència de l'esclat de la Guerra Civil. El règim franquista els reprimí sistemàticament (acomiadaments, empresonaments, afusellaments...) i molts s'exiliaren el 1939.

Altres opcions polítiques

ELS FEDERALS

Aquesta tendència política, basada en el republicanisme federal que defensava Pi i Margall el segle XIX, continuà existint a Manresa a l'entorn de l'Ateneu Republicà Democràtic Federal de Manresa i Comarca, fundat l'any 1932. Electoralment, cercà acords amb ERC. Per aquest motiu, el desembre de 1933 va fer una aproximació catalanista i va passar a dir-se Centre Republicà Federal Català i afirmava que «dintre de Catalunya és mereixedor respectar el català».

L'INDEPENDENTISME

L'independentisme era una opció política minoritària però que tenia un cert relleu. A Manresa, el grup més nombrós s'estructurà al voltant d'Estat Català, que havia participat en la candidatura de Concentració Republicana l'abril de 1931. El seu principal dirigent era el popular futbolista i músic Marià Homs Montserrat. També cal assenyalar la presència a Manresa de membres del grup «Nosaltres Sols», que posteriorment s'integrarien dins Estat Català.

Grandes Almacenes GRAN

(Casa fundada en 1857) Plaza Mayor, 17, 19 y 21 y S. Miguel, 1 y 3 Telef
MANRESA PRECIO

Al por mayor y detall

Economia i societat

“ L’augment de l’atur, les penúries financeres i la inestabilitat política per afrontar una veritable transformació de l’economia –cosa que intentaren els governs progressistes republicans del període 1931-1933– foren els entrebancs que va fer augmentar de mica en mica la desconfiança dels medis obrers i pagesos en la capacitat reformadora dels partits republicans”

Anunci dels Magatzems
Gras, situats a la plaça
Major de Manresa

Altas Novedades

SEDERIA

Economia i societat

ÀMBIT GENERAL

La demografia

L'any 1930 Catalunya tenia uns 2.800.000 habitants. Durant el període 1931-1936 hi va haver un augment de població (si bé algunes comarques van perdre habitants), malgrat la tendència a la davallada de la taxa de natalitat. La immigració, provinent principalment de zones agrícoles de l'estat, i la disminució també de la taxa de mortalitat explicarien aquest creixement. El total d'habitants a Espanya en aquesta època era d'uns 23.500.000, cosa que significava una densitat al voltant dels 47 habitants per quilòmetre quadrat, molt inferior a la dels països d'Europa occidental.

La crisi econòmica

La instauració de la República es va incloure en el context d'una gran crisi econòmica internacional (Depressió). En efecte, la caiguda de la Borsa de Nova York, l'octubre de 1929, havia afectat negativament el conjunt de l'economia mundial. D'aquesta manera, la dècada del 1930 es caracteritzà per l'enfonsament industrial, la disminució dels intercanvis comercials i l'increment dramàtic de l'atur. En conseqüència, s'accentuaren arreu la conflictivitat social i la radicalització política, i a diversos països d'Europa –com ara Alemanya– s'imposaren règims polítics autoritaris de caràcter feixista.

En principi, l'escàs desenvolupament de l'economia espanyola (la major part de la població activa espanyola encara treballava en el sector primari, mentre que la catalana ho feia en el secundari) i la seva poca articulació amb l'economia internacional atenuaren els efectes de la Gran Depressió. Ara bé, la crisi internacional s'acabà notant a Espanya sobretot en la disminució de les inversions estrangeres, la interrupció del corrent migratori, la repatriació d'emigrants, la reducció de les exportacions –sobretot agrícoles– i la crisi dels sectors miner i siderometal·lúrgic, en baixar la demanda tant a nivell intern com extern.

Principals sindicats

Cal parlar també de les organitzacions sindicals, que tenien una forta influència entre el

proletariat i lluitaven per la millora de les condicions de vida del conjunt de la població. A Espanya, tal com s'ha dit, els dos sindicats més importants eren la Unió General de Treballadors (UGT) i la Confederació Nacional del Treball (CNT). El primer era un sindicat socialista, vinculat al PSOE, fortament implantat al nord d'Espanya i a Madrid. El segon era un sindicat anarquista, amb forta implantació a Catalunya, País Valencià, Andalusia i Aragó.

A Catalunya, doncs, dins el moviment obrer predominava clarament l'anarisme. La CNT hi tenia uns 250.000 afiliats, davant dels 30.000 de la UGT. Però la CNT es trobava molt dividida entre un sector moderat, dirigit per Àngel Pestaña i Joan Peiró, i un grup més radical, Federació Anarquista Ibèrica (FAI), que volia una revolució social immediata i violenta. El grup de la FAI, dins el qual predominava la figura de Buenaventura Durruti, tenia molta força a Barcelona i era molt influent entre la mà d'obra

no qualificada i d'immigració recent. Com veurem, sindicalistes moderats, que no estaven d'acord amb el radicalisme de la FAI, se'n van anar de la CNT o en van ser expulsats (com va ser el cas del mateix Pestaña). Com a sindicat anarquista, la CNT era partidària de l'abstenció electoral i de mantenir-se al marge de la lluita estrictament política. Malgrat això, bastants dels seus afiliats solien votar ERC en determinades conteses electorals.

Pel que fa al camp, el sindicat majoritari entre els pagesos era la Unió de Rabassaires, estretament vinculada a ERC.

La problemàtica social

L'augment de l'atur, les penúries financeres i la inestabilitat política per afrontar una veritable transformació de l'economia –cosa que intentaren els governs progressistes republicans del

període 1931-1933– foren els entrebancs que va fer augmentar de mica en mica la desconfiança dels medis obrers i pagesos en la capacitat reformadora dels partits republicans. Això explica l'evolució revolucionària del moviment obrer i l'agitació camperola, per una banda, mentre que per l'altra la dreta política i sociològica mostrà la seva oposició a la República i acabà donant suport al cop d'estat militar de 1936.

A Catalunya, la crisi econòmica es patí sobretot des de l'any 1933, en què l'atur arribà al 10% de la massa laboral. Davant els problemes plantejats, la Generalitat començà a actuar tard, ja que no va tenir competències fins a final de l'any 1932 i amb escassos mitjans. La fallida del Banc de Catalunya (1931) deixà la Generalitat sense una base financera que li permetés fer una política de subsidis d'atur, de seguretat social o d'obres públiques que donessin feina.

Catalunya era el país més industrialitzat de l'estat espanyol i una bona part de la seva població activa treballava en el sector secundari. Lògicament, era el lloc on els sindicats tenien més força. Per tant, el problema obrer adquirí una importància més imminent que l'agrari. Davant el malestar social, la CNT –que fins aleshores havia tingut bones relacions amb ERC, partit que controlava la Generalitat– es radicalitzà i es decantà cap a les posicions revolucionàries i antiparlamentàries del sector de la FAI, que no confiava en els partits reformistes d'esquerra.

L'enfrontament esclatà el gener de 1932, en els anomenats Fets de l'Alt Llobregat, quan la CNT dirigí la revolució de la conca minera del Bages i Berguedà (Berga, Fígols, Sallent, Súria i Cardona), que acabà sent esclafada per l'exèrcit. La dura repressió consegüent espatllà les relacions entre la CNT i ERC. L'any 1933 hi hagué importants vagues, entre les quals destaca la de la construcció.

Aquesta radicalització de la CNT, dominada pel sector de la FAI, acabà provocant una escissió dins el sindicat el març de 1933. En efecte, el sector més sindicalista (contrari al predomini de la FAI i la seva política d'alçaments revolucionaris i partidari d'una actitud més *constructiva* cap a la República) marxà de la CNT i creà els anomenats Sindicats d'Oposició, els quals assoliren la xifra de 50.000 afiliats. Els seus nuclis més importants es concentraren a Mataró, Badalona, Sabadell i Manresa.

Fora de la CNT-FAI, la victòria electoral de les dretes el novembre de 1933 impulsà altres sectors obreristes –de l'estat i de Catalunya– a crear una plataforma unitària obrera que de-

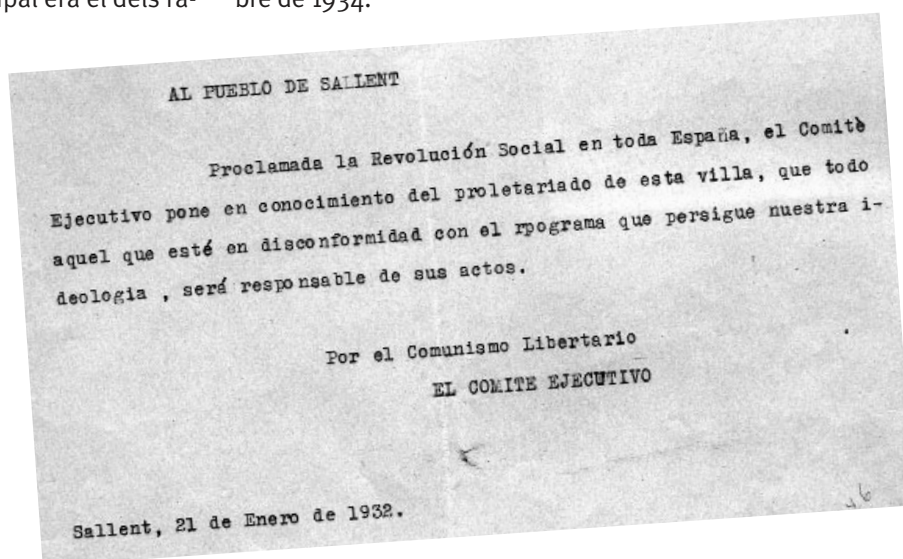

fensés les llibertats democràtiques i les reformes socials que havien fet els governs d'esquerres durant el període de 1931-1933 i que ara es veïen amenaçades. Així va néixer l'Aliança Obrera, que integrava els Sindicats d'Oposició, socialistes del PSOE, la UGT, i altres grups catalans d'ideologia socialista i comunista, com ara el Bloc Obrer i Camperol. Aquesta força obrera no va trencar el predomini de la CNT a Catalunya, tot i que, com veurem, tingué una certa importància a Manresa.

Finalment, l'any 1936, alguns membres dels Sindicats d'Oposició concretaren el seu pas cap a la UGT i el PSUC, mentre que d'altres, encapçalats per Joan Peiró, reingressaren dins la CNT.

Al camp, el problema principal era el dels ra-

bassaires. Davant la realitat d'uns contractes d'arrendament injustos (com ara els de la *rabassa morta*, que afectaven els pagesos de la vinya), ERC proposà redactar una llei que donés més estabilitat als arrendaments i la possibilitat als pagesos d'adquirir la propietat de la terra en determinades condicions. Aquest projecte tenia el suport de la Unió de Rabassaires però l'oposició frontal de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, centre dels grans propietaris terratinents, que estava estretament vinculat a la Lliga, principal partit d'oposició a ERC. En definitiva, era un problema economicosocial que, com veurem més endavant, es convertí en polític i el trobarem com un dels detonants del Sis d'Octubre de 1934.

Fets de l'Alt Llobregat. A baix, l'ajuntament de Súria en el moment en què els militars despenen la bandera anarquista (22 de gener del 1932).

ÀMBIT MANRESÀ

Demografia

Durant l'etapa republicana la població de Manresa va augmentar. Així, Manresa tenia 32.151 habitants l'any 1930 i 36.478 l'any 1936. En el context de Catalunya, Manresa era la vuitena ciutat més poblada de Catalunya l'any 1930, i la setena l'any 1936, només superada per Barcelona, Sabadell, l'Hospitalet de Llobregat, Badalona, Terrassa, i Tortosa.

En el conjunt de la comarca del Bages, durant el mateix període 1930-1936, la població va créixer de 88.976 a 101.355 habitants. L'any 1936, era la tercera comarca més habitada de Catalunya, després del Barcelonès i del Vallès Occidental. Proporcionalment, Manresa i el Bages tenien en aquella època un pes demogràfic molt superior a l'actual, tot i que el creixement de les ciutats de la rodalia de Barcelona començava ja a desplaçar la importància demogràfica de les comarques de l'interior.

Aquest creixement era sobretot conseqüència de la immigració i no pas tant de la dinàmica natural de la població autòctona. Aquest

corrent migratori pot considerar-se la característica demogràfica més important dels anys trenta. Així, en el període 1930-1936, dels 4.237 habitants en què augmentà la població manresana, només 295 es devien al creixement natural. La resta (4.032 persones) procedia de la immigració.

L'any 1936 la població manresana era formada per un 60% de ciutadans nascuts a Manresa i resta de la comarca, un 24% de nascuts a la resta de Catalunya i un 15% de nascuts a la resta de l'estat. Els nascuts a l'estranger no arribaven a l'1%. Les zones de procedència de la població immigrada eren sobretot Almeria (d'on venia el 25% del total de la immigració a Manresa), Conca (13%), Múrcia (10%), Osca i el País Valencià.

Sens dubte, la necessitat de mà d'obra a causa del desenvolupament industrial i miner de Manresa i comarca significava un important pol d'atracció de població. La Manresa dels anys trenta era doncs una ciutat industrial, producte d'una evolució econòmica i social que ja ve del segle XIX i que havia assolit un nivell de relativa importància dins el conjunt de Catalunya.

Economia

En una ciutat industrial com Manresa, la major part de la població activa treballava en el sector secundari: un 64% del total, segons dades de l'any 1936. Hi treballaven el 52% dels homes i el 85% de les dones. Aquest elevat percentatge de mà d'obra femenina s'explica per la importància del tèxtil i pel fet que cobraven uns sous més baixos que els homes, cosa que en feia rendible la contractació.

En línies generals, la població obrera de Manresa es repartia segons la indústria, de manera que les dones treballaven a la fàbrica i molts homes treballaven als tallers i obradors, o bé a l'agricultura. D'aquesta manera, l'economia domèstica tenia unes fonts d'ingressos diferents i així era un xic més fàcil de suportar una crisi en un sector laboral concret.

El sector terciari (comerç i transports) ocupava el 25% de la població activa de Manresa. Hi treballaven el 32% dels homes i el 13% de les dones. Per la seva banda, en el sector agrícola i ramader hi treballava el restant 11% (16% dels homes i menys del 2% de les dones).

Segons aquestes dades, el sector agrícola i ramader anava perdent pes específic en benefici del desenvolupament industrial, tant fabril

Vistes aèries de la Manresa dels anys 30.

com miner. Així, durant la dècada dels trenta es concretà el ple funcionament de les mines de Cardona i Sallent, al mateix temps que augmentava la producció de les mines de Súria. L'exploració minera provocà un creixement espectacular d'aquestes poblacions a causa de la immigració: per exemple, la població de Sallent pràcticament es duplicà en molt pocs anys.

Tot plegat incidí en el desenvolupament del sector terciari. D'una banda, s'incrementà el volum de serveis de transports, tant de mercaderies com de viatgers. De l'altra, això produí un significatiu augment de l'activitat comercial, cosa que potencià el paper de Manresa també com a ciutat de serveis i de capital d'un extens territori, més enllà dels límits estrictes del Bages.

Als anys trenta, però, l'activitat econòmica més important continuà sent la indústria tèxtil, amb les seves especialitzacions de la filatura i el teixit. L'àrea compresa entre l'Alt Llobregat i el Cardener era considerada el segon centre cotoner de Catalunya, després del pla de Barcelona. L'any 1934, tot i la crisi que experimentava el sector tèxtil des de l'any anterior, només el sector cotoner de Manresa donava feina a 5.350 treballadors.

A continuació, esmentarem breument les principals empreses industrials i comercials de la Manresa d'aquella època. L'empresa tèxtil manresana més important era Bertrand i Serra (la Fàbrica Nova) i ocupava més de mil treballadors. Altres empreses importants eren les de Cal Gallifa (Industrial Anònima GVC, amb més de 500 treballadors), Pere Perera, Filats i Teixits Roca, els Comdals, Cal Cots, Jaume Sitjes SA, la fàbrica de filar de Ramon Cuitó... Molt relacionada amb el tèxtil hi trobem la indústria de tints: per exemple, l'Auxiliar Tèxtil Manresana («cal Santasusana») o els Tints Baltiérrez. Igualment, a Manresa existien nombroses empreses, la majoria de caràcter familiar, dedicades a la confecció i a la indústria cintaire, com ara les de Salvador Sanpera, Ramon Puigarnau, les Produccions Manubens, les Manufactures Carreras SA i Perramon i Badia. Pel que fa a la seda, cal parlar de la fàbrica Balcells.

Com a auxiliar del tèxtil, també creixia en importància el sector metal·lúrgic, que s'especialitzava en la fabricació i reparació de maquinària. Les empreses més importants del sector eren la Metal·lúrgica Tèxtil, la Maquinària Industrial SA (que, a més, tenia foneria pròpia), i «Oxígeno y Construcciones Metálicas S.A.» (que també fabricava rodes de turisme i seria l'origen, l'any 1960, de Lemmerz Española). En

LES 15 CIUTATS MÉS HABITADES DE CATALUNYA

Any 1936 (1)		Any 1996 (2)	
1. Barcelona	1.062.157	1. Barcelona	1.508.805
2. Sabadell	48.754	2. L'Hospitalet de Ll.	255.050
3. L'Hospitalet de Ll.	48.540	3. Badalona	210.987
4. Badalona	47.929	4. Sabadell	185.798
5. Terrassa	47.416	5. Terrassa	163.862
6. Tortosa	37.023	6. Sta. Coloma de G.	123.175
7. Manresa	36.478	7. Tarragona	112.176
8. Lleida	36.119	8. Lleida	112.035
9. Tarragona	32.989	9. Mataró	102.018
10. Girona	30.648	10. Reus	90.993
11. Mataró	28.804	11. Cornellà de Llobregat	82.490
12. Reus	27.417	12. Sant Boi de Llobregat	78.005
13. Vilanova i la Geltrú	17.494	13. Girona	70.576
14. Sta. Coloma de G.	16.670	14. Manresa	64.385
15. Igualada	15.490	15. El Prat de Llobregat	63.255

(1) Població de fet. Servei Central d'Estadística, 1937. *Moviment demogràfic i de població de Catalunya*. Barcelona

(2) Població de dret. Institut d'Estadística de Catalunya. <http://www.idescat.es/>

LES 10 COMARQUES MÉS HABITADES DE CATALUNYA

Any 1936 (1)		Any 1996 (2)	
1. El Barcelonès	1.183.697	1. El Barcelonès	2.131.378
2. El Vallès Occidental	142.883	2. El Vallès Occidental	685.600
3. El Bages	101.355	3. El Baix Llobregat	643.419
4. El Maresme	100.873	4. El Maresme	318.891
5. El Baix Llobregat	97.414	5. El Vallès Oriental	285.129
6. El Segrià	82.620	6. El Tarragonès	169.016
7. Osona	77.622	7. El Segrià	163.691
8. El Vallès Oriental	70.029	8. El Bages	152.586
9. L'Alt Empordà	67.052	9. El Baix Camp	140.540
10. El Gironès	65.229	10. El Gironès	129.044

POBLACIÓ DE CATALUNYA

Any 1936	Any 1996
2.920.786	6.090.040

(1) Població de fet. Servei Central d'Estadística, 1937. *Moviment demogràfic i de població de Catalunya*. Barcelona

(2) Població de dret. Institut d'Estadística de Catalunya. <http://www.idescat.es/>

L'antic edifici dels Magatzems Jorba, a la plaça de Sant Domènec.

aquest sector, una empresa de caràcter familiar, Pujol Muntalà, fundada durant la República, posteriorment tindrà molta importància. També cal esmentar les fonderies Desveus, Ubach, Alegre i Illa.

Una de les empreses més emblemàtiques de la ciutat era la multinacional Pirelli, dedicada a la fabricació de pneumàtics i de tota mena de productes de goma. El moviment sindical tenia molta força dins aquesta empresa i protagonitzà algunes de les vagues més dures que es van fer durant aquest període.

Altres indústries importants de Manresa eren: la serradora de ca l'Alter, Pielsa (especialitzada en calçat), La Polar (galetes), La Favorita (farina), les destil·leries i fàbriques d'alcohol de Josep Selga i Valentí Cura, i les impremtes i indústries d'arts gràfiques de Sant Josep, Roca, Boixeda, Esparbé, Rubiralta, Bausili i Montañà. Algunes d'aquestes darreres empreses funcionaven també com a llibreries: Roca, Boixeda, Rubiralta i Bausili.

I és que Manresa, com hem dit, també era un actiu centre comercial que abastava una extensa comarca. El comerç manresà tenia una estructura bàsicament de petit negoci familiar, amb pocs empleats, que cobria les necessitats dels diferents barris de la ciutat. Ara bé, també existien empreses comercials més grans que no solament servien al detall sinó també als majoristes: la Casa Jorba era el símbol màxim del gran comerç que atreïa clients d'arreu. Altres negocis comercials destacables eren els Magatzems Gras i «El Sigle», la botiga de robes de «cal Badià», i la de Marià Padró (comestibles, adrogueria i subministraments industrials). La majoria d'aquests establiments comercials se situaven al voltant de les places de la República (Major), Sant Domènec i de l'Om, i els carrers de Sant Miquel i el Born.

En definitiva, aquest creixement dels sectors secundari i terciari, iniciat ja anteriorment a la República, permetia una gran diversificació d'oficis i l'afermament de les anomenades professions liberals: advocats, enginyers, arquitectes, metges o farmacèutics. S'anava configurant un nou teixit social, amb una creixent importància de la classe mitjana, propi dels països econòmicament avançats. Però aquest desenvolupament quedà traumàticament tallat com a conseqüència de l'esclat de la Guerra Civil.

Per acabar, cal remarcar que la crisi econòmica nacional i internacional féu sentir el seu pes sobretot a partir de l'any 1933. Això afectà negativament la producció i provocà reduc-

cions de la jornada laboral i un increment de l'atur. Tot plegat significà un augment de la tensió social, de les reivindicacions laborals i del nombre de vagues.

El sindicalisme a Manresa

D'una manera semblant als partits polítics, el sindicalisme manresà s'anà reorganitzant durant els darrers anys de la monarquia d'Alfons XIII, sobretot a partir de la caiguda del dictador Primo de Rivera. Encara en la il·legalitat, hi hagué una àmplia col·laboració entre els sectors republicans i els obreristes: de fet, la proclamació de la República fou rebuda amb gran entusiasme per part de la classe treballadora manresana, que veia arribat el moment de millorar les seves condicions de vida.

Esquemàticament, els principals sindicats establerts a Manresa eren els següents:

CNT – FAI – SINDICATS D'OPOSICIÓ

La CNT, tal com passava a la resta de Catalunya, era el sindicat més important i el que tenia més força entre els obrers manresans. Era organitzada a partir dels sindicats de ram, també anomenats sindicats únics. Així, l'any 1931, la Federació Local de Sindicats Obrers de la CNT a Manresa era formada pels sindicats següents: Metal·lúrgic, Fusta, Alimentació, Pell, Construcció, Transport, Fabril i Tèxtil.

Aquell mateix any, la CNT tenia 8.575 afiliats, cosa que significava el 75% del total de treballadors de Manresa. Malgrat aquesta altíssima afiliació (en part deguda a l'eufòria per la proclamació de la República), molts obrers tenien un concepte del sindicat limitat a unes millores laborals immediates, un xic allunyat dels objectius revolucionaris dels seus dirigents. Alguns dels principals líders locals eren: Marià Prat, Marcel Augés, Emilià Martínez, Valentí Pinyol, Josep Corbella i Andreu Nardi.

Els dirigents cenetistes justificaven els objectius revolucionaris del sindicat (igualtat social, supressió de la propietat privada en benefici de la col·lectiva, destrucció de tota forma de poder, acció directa, democràcia assembleària...) per la precària situació de la classe treballadora: sous baixos (en el cas de Manresa i el Bages, inferiors a la mitjana salarial catalana), condicions de vida (alimentació, habitatge) extremadament humils i greus deficiències i mancances de cobertura social en qüestions

tan bàsiques com ara l'atur, l'assistència mèdica o la jubilació obrera.

El sindicat, doncs, no solament havia de servir per aconseguir millores puntuals per al proletariat, sinó que també havia de ser l'eina per fer la revolució contra el sistema capitalista i la seva classe dirigent que acaparava les propietats: la burgesia. Segons els anarquistes, els partits polítics, d'una manera o altra, representaven els interessos de la gran, mitjana o petita burgesia.

L'òrgan periodístic de la CNT era la revista «El Trabajo», que havia estat prohibida durant la dictadura i que durant la República es tornà a reeditar.

El fracàs de l'intent revolucionari de gener de 1932 a les mines de la conca del Llobregat i del Cardener agreujà les diferències entre el sector moderat o *trentista* (majoritari a Manresa) i el més radical de la FAI, que s'imposà a Catalunya. L'estiu de 1933 es consumà l'escissió quan els *trentistes* abandonaren la CNT-FAI i crearen els Sindicats d'Oposició, que a Manresa arribaren a tenir uns 2.500 afiliats. La revista «El Trabajo» restà sota el control dels Sindicats d'Oposició (tot i un fracassat intent de la CNT-FAI de recuperar-la per força), i a partir d'aquell moment també publicà articles escrits en català.

Valentí Pinyol, del Tèxtil, dirigent històric de la CNT a Manresa i que havia fet el pas cap als Sindicats d'Oposició, criticava «les intrusions de la FAI» i precisava: «el que fonamentalment ens separa de certs sectors dits extremistes no és precisament llur extremisme, sinó llur manca de visió del moment polític-social i la poca capacitat constructiva que guia llurs actes». És a dir, no per desvincular-se de les tàctiques de la FAI s'havia de renunciar als principis revolucionaris anarcosindicalistes.

Aquesta divisió sindical comportà un descens del nombre d'afiliats a la CNT-FAI. L'estiu de 1936, diversos membres dels Sindicats d'Oposició de Manresa ingressaren a la UGT.

UGT

Aquest sindicat, que era a l'ombra de la CNT, anà creixent lentament durant el període republicà: passà de 600 afiliats l'any 1933 a un miler l'any 1936. El principal responsable de la reorganització de la UGT a Manresa des del final de la dictadura fou Rafael Ramos. Altres dirigents importants eren Florenci Clariana, Melcior Moncunill i Magí Gamisans.

Un cop iniciada la Guerra Civil aquest sindicat experimentà un creixement enorme (10.000 afiliats el setembre de 1936), afavorit per l'afiliació de membres dels Sindicats d'Oposició i dels sindicats autònoms en un context de sindicació obligatòria per a tothom.

ASSOCIACIÓ DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I LA INDÚSTRIA (ADCI)

Aquest sindicat autònom, que defensava els interessos dels dependents, tenia al voltant d'un miler d'afiliats. Alguns dels seus principals dirigents eren Rafael Corvins, Lluís Vilarsau i Jacint Carrió. Segons aquest darrer, es tractava d'un sindicat professional unitari, on hi cabia gent de diverses ideologies, i que seguia «una política social avançada i catalanista».

En aquest sentit, l'ADCI disposava d'una sala d'actes on es feien conferències de caire cultural, polític i econòmic, a més d'activitats lúdiques de gran acceptació popular. Durant la República, aquest sindicat va aconseguir millorar notablement la situació dels dependents.

SINDICAT AUTÒNOM DE VETAIRES

Aquest sindicat tenia uns 530 afiliats l'any 1934. El seu màxim dirigent era Isidre Casajana que, al mateix temps ho, era del BOC.

«EL RÀDIUM»

Era el sindicat dels contramestres del tèxtil. L'any 1934 va fer una vaga de gairebé tres mesos per tal de reivindicar un augment de salari i una assegurança de vellesa i d'invalidesa.

UNIÓ DE RABASSAIRES

Aquest sindicat agrícola defensava els interessos dels pagesos no propietaris de la terra que treballaven. Segons el seu principal dirigent al Bages, Nònit Puig, calia «millorar el règim contractual de la terra».

En aquest sentit, reivindicava l'accés a la propietat dels rabassaires (només a les comarques del Bages i Berguedà hi havia pendents més de 1.500 plets judicials per resoldre aquest tema), però davant l'actitud contrària a tota reforma per part dels propietaris anà radicalitzant les posicions. El maig de 1933 els propietaris van fer una assemblea al Teatre Conservatori on s'atacà durament el sindicat i el projecte de llei de contractes de conreu. Com a resposta, el 4 de juny, la Unió de Rabassaires del Bages reuní un gran nombre de pagesos a la plaça de braus Monumental de Manresa, lloc on exigiren l'accés a la propietat de la terra com a única manera «d'ésser lliures». Tot plegat, agreujat per les conseqüències del Fets del 6 d'Octubre de 1934, va fer que la situació social al camp, tant al Bages com en altres comarques catalanes, esdevingués cada cop més tensa i difícil.

La problemàtica social

La situació de crisi econòmica i les esperances d'un canvi social radical que, amb la proclamació de la República, s'havien creat en molts sectors obreristes provocaren una important conflictivitat laboral arreu d'Espanya. A Catalunya, aquesta conflictivitat la van protagonitzar sobretot els sectors més radicals dins l'anarquisme: els seguidors de la FAI.

A Manresa, en aquest context d'ofensiva sindical, es començaren a elaborar noves bases de treball. Per exemple, l'ADCI va pactar una

nova regulació: segons Jacint Carrió Vilaseca es va posar fi «als règims interns abusius de moltes empreses. Es va escampar la jornada de vuit hores i el descans dominical. Els sous van pujar entre un 50 i un 80 per cent. Jo vaig passar de cobrar 100 pessetes mensuals a cobrar-ne 180».

Un altre sector on s'introduïren millores fou en el tèxtil, on els obrers i obreres de la ciutat i comarca cobraven un sou inferior a la mitjana salarial catalana. Atesa l'enorme importància d'aquest sector, els sindicats establiren unes llargues i difícils negociacions amb la patronal, tot procurant evitar el recurs a la vaga. Finalment, a final de 1931 s'acordaren importants millores socials en aquest sector, si bé no es compliren en totes les empreses.

Aquesta eufòria reivindicativa, que permetia assolir millores per a la classe treballadora, també va fer sorgir multitud de conflictes i vagues. D'entre aquestes, podem assenyalar la vaga general que paralizà la ciutat el 7 de juliol de 1931. El dia 6 els treballadors de la Telefònica de Manresa, seguint una convocatòria

d'abast vagues, es declaren en vaga i la Guàrdia Civil féu acte de presència. Això fou considerat una provocació i la CNT declarà la vaga general per a l'endemà. L'aturada fou absoluta durant tot el dia. Nombrosos obrers, en manifestació, van anar fins a l'ajuntament, on una comissió s'entrevistà amb l'alcalde, al qual exigiren la retirada de la Guàrdia Civil. Després, la comissió convocà els manifestants en una assemblea al Teatre Kursaal. El conflicte no es resolgué fins que el president Macià no féu gestions amb el governador civil, que donaren com a resultat la retirada de la Guàrdia Civil, i també la represa del treball l'endemà al matí.

El 4 de setembre de 1931 es va fer una altra vaga general a Manresa. Els sindicats de la ciutat en principi no hi eren favorables, però la presència i el vot dels delegats de la comarca (que seguien les consignes de la FAI) decantà la balança a favor de la vaga.

L'aturada va ser general a la indústria, tallers, transports i mitjans de comunicació (no es publicaren els diaris), tot i que els comerços funcionaren amb normalitat. Per mitjà d'un ban, l'alcalde Luíís Prunés feia saber que: «Notícies de Barcelona i d'altres indrets de Catalu-

nya donen compte de què la vaga general decretada per una minoria, amb caràcter revolucionari, però amb finalitats tèrboles, no ha tingut l'èxit que esperaven els seus iniciadors davant la decepció produïda a la massa treballadora. A Barcelona s'ha començat avui de reprendre el treball i la situació quedarà ben aviat normalitzada a tot arreu».

Efectivament, a les nou del vespre la CNT informava els treballadors de Manresa i comarca que: «*Vencido el plazo de 24 horas se ruega a todos los trabajadores se reintegren al trabajo. ¡No es orden del Alcalde! ¡iiiEs de la CNT!!!*».

Tal com s'ha dit abans, una vaga general realment important, també de caràcter revolucionari, es produí entre el 18 i el 23 de gener de 1932: és la coneguda com *Revolta de l'Alt Llobregat*. La protesta s'inicià a Berguedà i arribà a les mines de Fígols, on la FAI proclamà el comunisme llibertari. D'aquí, el moviment revolucionari es propagà cap a d'altres poblacions mineres com Balsareny, Sallent, Cardona i Súria, en les quals els vaguistes es feren els amos de la situació.

Davant aquests esdeveniments, els sindicats manresans adoptaren inicialment una actitud conciliatòria, però acabaren cedint a les pressions de la FAI, que controlava la Federació Comarcal de la CNT, i convocaren una vaga general a Manresa per al dia 21. La paralització de la ciutat fou total. També hi va haver actes violents quan dos guàrdies civils foren tirotejats i ferits al carrer del Joc de la Pilota.

Per tal d'aturar aquesta onada revolucionària, el govern de la República ordenà la intervenció de l'exèrcit. Manresa quedà ocupada militarment i es convertí en el centre de les operacions des d'on l'exèrcit anà reprimit els nuclis revolucionaris de la comarca. Molts treballadors foren detinguts (a vegades, arbitràriament) i traslladats a Barcelona, on foren jutjats: almenys una vintena d'obers del Bages i el Berguedà foren deportats a les possessions espanyoles d'Àfrica. La patronal aprofità l'ocasió per reduir els salaris (mines i tèxtil), els locals dels crepànics entre els dos sectors de la CNT (*trentistes i faistes*) començaren a ser irreversibles.

Les autoritats republicanes felicitaren l'alcalde de Manresa per la seva decidida actuació, durant la vaga, a favor de mantenir l'ordre públic i evitar disturbis encara més greus. Per la seva banda, l'alcalde informà que el descontentament obrer era degut a l'incompliment, per part de la patronal, de les noves bases de treball pactades prèviament amb els sindicats.

Implícitament, s'admetia que la situació de la classe treballadora no millorava prou, cosa que explicava la creixent radicalització del moviment obrer, cada cop més desencisat amb la República.

En aquest sentit, el dirigent cenetista Emilià Martínez Espinosa justificava els fets revolucionaris per la situació de «15 o 20.000 obrers desesperats per les condicions d'exploació i misèria en què es trobaven i sense l'esperança que algú hi posés remei ni es preocupés per ells».

Igualment, cal ressenyar la important vaga que afectà la Pirelli entre final del 1932 i començament del 1933. La direcció pretenia acomiadar un líder sindical i la situació dins l'empresa arribà a ser molt tensa.

Tanmateix, al llarg del 1933, les organitzacions obreres manresanes estigueren cada cop més a la defensiva i el nombre de vagues es reduí. Aquest fet s'explica per la desunió sindical (a l'estiu, es consumà l'escissió dins la CNT), l'empitjorament de la crisi econòmica i la reorganització de la patronal i de les forces polítiques dretanes, cada cop més fortes. Davant la crisi, els sindicats buscaren solucions realistes com ara no deixar ningú sense feina, encara que això significués una reducció del nombre d'hores treballades i, per tant, dels salaris: en aquest any 1933, a Manresa el sou mitjà del ram tèxtil baixà a 18 pessetes setmanals.

Davant d'això, el desembre de 1933 la FAI intentà un moviment insurreccional general que fracassà. A Manresa, foren dinamitats dos transformadors elèctrics, cosa que deixà la ciutat a les fosques. Hi hagué una desena de detencions.

Aquest empitjorament global de la situació social i econòmica comportà també un augment de la politització de la classe treballadora. L'agost de 1933 començà a funcionar a Manresa l'Aliança Obrera (que agrupava tots els sindicats manresans excepte la CNT-FAI), que tingué un important paper durant els Fets del Sis d'Octubre de 1934.

Com a conseqüència d'aquests fets, i de l'acció dels governs de dretes, quedaren suprimides moltes de les millores laborals i salarials que s'havien aconseguit durant els primers anys de la República a Manresa i comarca. Per exemple, al sector del metall la jornada passà de 44 a 48 hores setmanals, s'anul·laren moltes bases de treball, augmentà el nombre d'acomiadaments, diversos pagesos foren desnonats de les terres que conreaven...

Aquesta repressió agreujà la polarització social i política de la ciutat en dos blocs radicalitzats i enfrontats: les anomenades dretes i esquerres. La victòria d'aquestes últimes a les eleccions de febrer de 1936 significà una nova ofensiva del moviment obrer amb la creació dels fronts únics sindicals i un augment del nombre d'afiliats. El context, però, continuava sent de crisi econòmica: a Manresa hi havia uns 300 obrers en atur.

Finalment, la principal vaga que hi hagué a Manresa abans de l'esclat de la Guerra Civil fou protagonitzada per l'ADCI del 18 al 26 de juny de 1936, amb la qual s'aconseguí de millorar notablement la situació dels dependents: augmentos salarials, reducció de la jornada a 8 hores, 15 dies de vacances anuals i la supressió del règim d'internat (que obligava alguns dependents pràcticament a viure dins les botigues o locals comercials: fins i tot havien de dormir sobre els taulells).

Principals esdeveniments polítics

“L'Estatut aprovat a Madrid era molt diferent del que el poble català havia votat un any abans. Catalunya ja no era «un estat autònom dintre la república espanyola», com s'afirmava en el projecte de Núria, sinó solament una «regió autònoma» dintre d'Espanya”

El president Macià
aclamat en entrar al
Teatre Kursaal
(7-6-1931)

Principals esdeveniments polítics

ÀMBIT GENERAL

El bienni d'esquerres (1931-1933) i la lluita per l'autogovern de Catalunya

En el moment de la proclamació de la República, enmig d'una eufòria popular extraordinària, es constituí a Madrid un govern provisional presidit pel moderat Niceto Alcalá Zamora. Es tractava d'un govern de concentració que aplegava totes les forces antimonàrquiques. Però aquesta unanimitat inicial, compartida pels sectors obrers (inclosa la CNT), no va durar gaire temps. Durant el mes de maig, a diversos punts de l'estat, hi hagué una onada d'atacs incontrolats contra l'Església (acusada d'afavorir els interessos dels més poderosos i de tenir una actitud antirepublicana), amb el resultat de gairebé cent edificis religiosos destruïts. Davant d'això, la dreta es va retirar del govern.

Enmig d'aquest clima de tensions, que no va afectar Catalunya, el juny de 1931 es van celebrar, mitjançant sufragi universal masculí, eleccions a Corts constituents. Les noves Corts, la primera tasca de les quals era l'elaboració d'una nova Constitució, tenien una majoria absoluta esquerrana (260 escons sobre 470), que es va anomenar conjunció republicanosocialista. A Catalunya, el partit guanyador d'aquestes eleccions fou, també, ERC (42 escons), davant de la Lliga (3 escons).

La nova Constitució de la República fou aprovada el desembre de 1931. Establia una sola cambra (Congrés dels Diputats) elegida cada quatre anys per sufragi universal (també femení, per primera vegada a la història d'Espanya), amb un president de la República nomenat cada sis anys. Definia una República de tipus integral –no pas federal– bé que admetia l'existència d'autonomies. Protegia també els drets individuals democràtics (llibertat religiosa, d'expressió, d'associació, inviolabilitat de la correspondència i del domicili) i anul·lava els privilegis de classe fent desaparèixer els títols nobiliaris.

Un cop aprovada la Constitució, Niceto Alcalá Zamora fou elegit president de la República, i Manuel Azaña presidí el primer govern, format bàsicament per polítics republicans i socialistes, que van continuar l'obra reformista ja iniciada pel govern provisional des de l'abril i que pretenia posar fi al gran endarreriment de l'estat espanyol respecte dels països europeus més desenvolupats.

Així, les principals reformes es van centrar a intentar resoldre les qüestions següents:

- **El problema de l'exèrcit**, majoritàriament contrari a les reformes democràtiques de la República i amb un excés d'oficials –un per cada tres soldats– que el feien inoperant.
- **La reforma agrària**, que pretenia un repartiment més just de la propietat de la terra en benefici de la majoria de pagesos i jornalers, en detriment dels interessos de la minoria de grans propietaris latifundistes.
- **La qüestió religiosa**: el govern volia aconseguir la separació entre l'Església i l'Estat i disminuir la influència que l'Església tenia sobre la societat d'aquell moment, amb mesures com ara suprimir el pressupost estatal destinat al manteniment del clergat o bé limitar l'ensenyament confessional (al mateix temps que es potenciava el públic). Un exemple en

**Ara cal que a l'església s'hi faci obra
religiosa; i a l'escola, l'obra laica i
civil que vol el poble de Catalunya.**
Ventura Gassol

A dalt, Niceto Alcalá Zamora, president de la República espanyola, i Francesc Macià, president de la Generalitat de Catalunya.

A baix, Manuel Azaña fent un discurs davant d'oficials de l'exèrcit.

aquest sentit fou l'expulsió de la Companyia de Jesús (els jesuïtes).

- **Les reclamacions autonòmiques:** una descentralització de l'estat espanyol en benefici d'una perifèria més dinàmica des del punt de vista econòmic i social.

A dalt, «El Dia»,
26-6-1931

A baix, 24-6-1931:
eleccions per a la
Diputació Provisional de
Catalunya. El segon per
l'esquerra és Joan
Selves.

En relació amb aquest darrer punt, hem de recordar que l'abril de 1931 el govern provisional de la República havia acordat amb la Generalitat l'elaboració immediata d'un estatut d'autonomia per a Catalunya que, posteriorment, havia de ser aprovat a les Corts espanyoles. Per això, a partir d'una assemblea de representants dels ajuntaments catalans (que acabaven de ser elegits democràticament el 12 d'abril) es va constituir una diputació general que va nomenar una ponència formada per 46 persones encarregades de redactar el projecte d'estatut. El manresà Ferreres i Duran fou un dels diputats electes.

La ponència, reunida a Núria, va enllestir la feina el mes de juny de 1931. Aquest projecte d'autonomia, conegut com l'Estatut de Núria, va ser aprovat massivament pel poble català en un referèndum que va tenir lloc el 2 d'agost

de 1931: en concret, el 99% dels votants es mostrà d'acord amb el projecte (la participació fou del 75%). L'Estatut de Núria atorgava a Catalunya un nivell d'autogovern molt elevat. De fet, Catalunya es col·locava en situació d'igualtat jurídica i política respecte dels altres pobles que formaven part de l'Estat espanyol, als quals es vinculava de manera federativa, sempre que aquesta fos la voluntat del poble català lliurement expressada per mitjà del dret de l'autodeterminació.

Tanmateix, l'Estatut de Núria, malgrat la clara aprovació popular, fou àmpliament retallat per les Corts espanyoles. Cal recordar que la Constitució de desembre de 1931 era de caràcter unitari i no reconeixia el dret de l'autodeterminació, a més de concedir al poder central facultats per controlar i interceptar el funcionament autonòmic de Catalunya.

Això permet d'entreveure les grans dificultats que hi va haver per aprovar el projecte d'autonomia política per a Catalunya. En efecte, les discussions a les Corts sobre aquesta qüestió van ser llargues, tenses i fins i tot violentes. Partits polítics d'àmbit espanyol i intel·lectuals coneguts com ara Unamuno i Ortega y Gasset hi eren clarament contraris. Paral·lelament, alguns mitjans de comunicació madrilenys, com ara «El Imparcial», van fer una forta campanya contra l'Estatut. Diversos ajuntaments castellans es van adherir a aquesta campanya i també es van fer mítings multitudi-

PER DAMUNT DELS PARTITS,
 PER DAMUNT DELS EGOISMES,
 PER DAMUNT DE TOTES LES LLUITES,
L'ESTATUT DE CATALUNYA
 Francesc Macià

A dalt a l'esquerra, Barcelona. Campanya a favor de l'Estatut d'autonomia.

A dalt a la dreta, Manuel Azaña i Francesc Macià, en la visita que el primer va fer a Barcelona un cop aprovat l'Estatut.

A baix, Plaça de Sant Jaume. Manifestació a favor de l'Estatut celebrada el 24 d'abril del 1932.

naris en contra de l'Estatut en algunes localitats espanyoles.

Semblava, doncs, que l'Estatut no seria mai aprovat per les Corts fins que va passar un fet inesperat: un cop d'estat del general Sanjurjo (10 d'agost de 1932), que va fracassar. El govern central, presidit per Manuel Azaña, conscient de la importància del suport popular a la República en aquells moments difícils, va aconseguir accelerar el debat parlamentari pel que fa a la Llei de la Reforma Agrària i a la de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, que finalment s'aprovà el 9 de setembre de 1932.

Ara bé, l'Estatut aprovat a Madrid era molt diferent del que el poble català havia votat un any abans. Catalunya ja no era «un estat autònom dintre la república espanyola», com s'afirmava en el projecte de Núria, sinó solament una «re-

gió autònoma» dintre d'Espanya. A més, el govern central podia reformar o suprimir l'Estatut. Malgrat això, i després de totes les dificultats passades, l'Estatut de 1932 va ser rebut positivament pel govern de la Generalitat i pel poble català, ja que se'l va considerar un instrument útil per aconseguir, per fi, una autèntica autonomia per a Catalunya.

L'Estatut instituïa la divisió de poders. El poder legislatiu (en mans del Parlament), l'executiu (dirigit per un president i un consell executiu), i el judicial (que depenia del Tribunal de Cassació, constituït l'any 1934 i que entenia en qüestions legals de les matèries traspassades pel govern central).

El 20 de novembre de 1932 es van fer les primeres –i úniques– eleccions al Parlament de Catalunya, que constava de 84 escons. La victòria va correspondre a ERC (que va obtenir la majoria absoluta de diputats amb un total de 56) i la Lliga Regionalista es va convertir en el principal partit de l'oposició, amb 16 diputats. Francesc Macià va ser elegit president de la Generalitat (fins aleshores ho havia estat de la provisional) i Lluís Companys, del Parlament.

El Parlament de Catalunya, elegit per sufragi universal cada cinc anys, tenia també la funció de controlar l'actuació del govern català i podia destituir el president de la Generalitat, elegit pels diputats. El president de la Generalitat i els consellers formaven part del Consell Executiu o Govern. El president de la Generalitat podia delegar funcions en un «conseller primer».

El bienni de dretes i els Fets del Sis d'Octubre de 1934

Mentrestant, les reformes progressistes que intentava el govern presidit per Manuel Azaña durant el període 1931-1933 cada cop tenien menys suport. D'una banda, l'oposició de la dreta (terratinents, Església, grans industrials i financers...) era radicalment contrària a l'actuació del govern republicà. De l'altra, pagesos i obrers estaven decebutos i impacients ja que trobaven que les reformes eren massa moderades i d'aplicació molt lenta.

Tot plegat feia que les tensions socials creïessin perillosament, fins que acabaren esclatant violentament en el camp andalús al terme de Casas Viejas (Cadis), on la policia acabà matant un grup de pagesos anarquistes que havien ocupat algunes terres. Això va desacreditar molt el govern d'Azaña, que es veié obligat

a dimitir. Finalment, el president de la República, Alcalá Zamora, convocà unes altres eleccions per al novembre del 1933.

Aquestes eleccions resultaren un èxit per als partits de centre (republicans radicals de Lleroux: 102 escons) i de dreta (CEDA: 115 escons), i un fracàs per a l'esquerra (PSOE: 58 escons), mentre que el partit d'Azaña, Acció Republicana, només va obtenir cinc escons. A més del desgast del govern anterior, aquests resultats també s'expliquen pel fet que la dreta havia sabut unir-se per les eleccions i perquè la CNT, en la seva línia apolítica i d'insatisfacció amb les reformes republicanes, havia demanat l'abstenció als seus afiliats i simpatitzants.

A Catalunya també va guanyar la dreta, si bé en la versió moderadament catalanista de la Lliga, que obtingué 26 escons davant dels 18 d'ERC. Però aquestes eleccions de 1933 havien estat per al Parlament d'Espanya; al de Catalunya, ERC –com hem vist– tenia majoria i continuà governant des de la Generalitat.

Però aquesta situació era molt delicada: a Madrid es formà un govern presidit per Lleroux que necessitava el suport parlamentari de la CEDA, i per tant d'aquells sectors dretans que més clarament s'havien oposat a l'Estatut de

1932. En definitiva, a Madrid hi havia un govern cada cop més dretà i antiautonomista, i a Catalunya un govern d'esquerres (Generalitat) i nacionalista català. Aquesta nova situació esdevenia potencialment molt perillosa per al desenvolupament –i, fins i tot, per a l'existència– de l'autonomia catalana.

En aquesta conjuntura va tenir lloc la mort sobtada de Francesc Macià, el Nadal de 1933. La seva desaparició va ser molt sentida a Cata-

A dalt, Lluís Companys i Jover, successor de Francesc Macià a la presidència de la Generalitat de Catalunya.

A baix, Ventura Gassol, Lluís Companys i Joan Selves i Carner, en una visita a la tomba de Francesc Macià, poques setmanes després de la seva mort.

lunya, ja que per a molta gent la seva figura, gairebé mítica, simbolitzava els ideals de llibertat i justícia, tant en l'àmbit social com en el nacional. El darrer dia de 1933, Lluís Companys, representant del sector més obrerista dins ERC, va ser elegit pel Parlament nou president de la Generalitat.

Al llarg de l'any 1934 la política del nou govern central fou cada cop més dretana i es dedicà a desmuntar les reformes del bienni anterior. Així, es paralizà la reforma agrària (es retornaren les terres expropiades a l'alta noblesa, es van expulsar molts pagesos de les terres que feia poc que havien adquirit...); es concedí l'amnistia al general Sanjurjo i col·laboradors (empresonats per l'intent de cop d'estat de 1932); l'estat tornà a mantenir econòmicament el clergat, alhora que es permetia el retorn de la Companyia de Jesús; i, a l'exèrcit, quan el líder de la CEDA, Gil-Robles, fou ministre de Defensa, s'ascendiren els militars de caire més antirepublicà i antidemocràtic (Goded, Franco, Mola...), que després van ser els protagonistes de l'esclat de la Guerra Civil.

Però Lerroxx, com hem dit, necessitava el suport parlamentari de la CEDA per poder governar. Quan aquest partit exigí formar part del

govern, Lerroxx ho hagué d'acceptar: el 4 d'octubre de 1934 tres membres de la CEDA foren nomenats ministres. Això espantà molt les esquerres, que temien la formació d'un govern autoritari-feixista que liquidés la República i les llibertats democràtiques i socials, com feia poc havia passat a Àustria o l'any anterior a Alemanya (Hitler). Per aquest motiu, l'endemà, dia 5, la UGT va declarar vaga general a tot Espanya, vaga que, mal preparada i sense la col·laboració de la CNT, va fracassar.

Tanmateix, a Astúries, on sí que hi havia unitat d'acció entre els miners del carbó, hi va haver un intent revolucionari important que fou cruelment reprimit per tropes de l'exèrcit espanyol, coordinades pel general Franco, amb un resultat de més de 1.500 morts.

Mentrestant, a Catalunya, en el decurs de l'any 1934, les relacions entre la Generalitat i el govern central havien anat empitjorant per les causes abans esmentades, i s'agrejaren encara més amb motiu de la llei de Contractes de Conreu. Aquesta llei, aprovada pel Parlament de Catalunya (on ERC tenia majoria de diputats), permetia l'accés gradual d'uns 70.000 parcers a la propietat absoluta de la terra mitjançant una compensació econòmica als antics propietaris. Malgrat el caràcter moderat de la llei, els propietaris, amb el suport de la Lliga Catalana, s'hi van oposar frontalment. La Lliga va instar el govern central a presentar recurs davant el Tribunal de Garanties Constitucionals, que va anul·lar la llei de Contractes de Conreu, ja que va considerar que el Parlament de Catalunya no tenia competències sobre qüestions socials. En l'aspecte polític, això significava una forta limitació per a l'autonomia catalana.

És en aquest context que la CEDA entrà a formar part del govern espanyol. Així, el dia 6 d'octubre el president de la Generalitat, Lluís Companys, davant el temor –compartit amb les esquerres espanyoles– de la formació d'un govern central d'inspiració feixista, va proclamar l'Estat Català dins la República Espanyola i va afavorir un aixecament armat contra el govern de Madrid. Aquesta acció fracassà totalment. Igual que a la resta de l'estat (amb l'excepció d'Astúries), la vaga general no reeixí en no tenir el suport de la CNT, principal sindicat a Catalunya. I l'esforç de l'Aliança Obrera (UGT, Unió de Rabassaires, comunistes...) esdevingué insuficient a l'hora de fer sortir la gent al carrer. A Madrid, les dretes ho van presentar com un acte separatista, i finalment l'exèrcit

El govern de la Generalitat, empresonat arran dels fets del Sis d'Octubre.

espanyol hi intervingué i el dia 7 la Generalitat es rendí.

Les conseqüències van ser molt greus: el govern central va suspendre l'Estatut indefinidament i el govern de la Generalitat va ser empresonat, jutjat i condemnat a trenta anys de presó. A més, la major part dels ajuntaments catalans van ser destituïts i la Llei de Contractes de Conreu, anul·lada. La repressió contra les esquerres i els nacionalistes va ser dura: a final de 1934 hi havia més de 3.000 presos polítics a Catalunya. Tot plegat significava, pràcticament, la desarticulació de l'autonomia catalana.

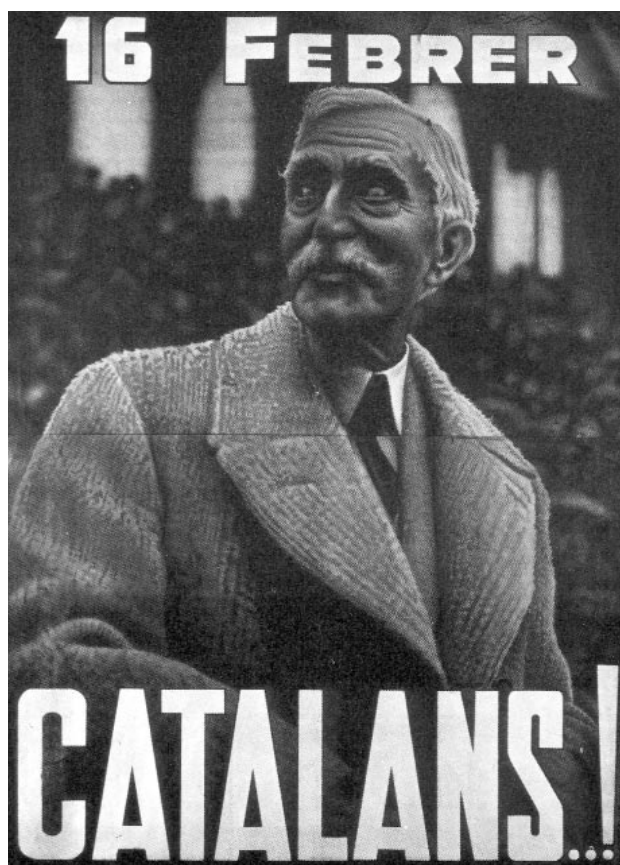
Les eleccions del febrer de 1936 i l'inici de la Guerra Civil

Al llarg de l'any 1935, la política antisocial del dretà govern central, la crisi econòmica, els casos de corrupció protagonitzats pel governant Partit Radical de Lerroux, el descontentament d'una opinió pública que veia empitjorar el seu nivell de vida, i la creixent inestabilitat política obligaren el President de la República, Niceto Alcalá Zamora, a convocar noves eleccions generals, que se celebraren el 16 de febrer de 1936.

Davant d'aquesta convocatòria, a Catalunya els partits es van agrupar en dues grans coalicions: el Front d'Esquerres (l'equivalent a Catalunya del Front Popular espanyol, on hi havia integrats republicans, socialistes i comunistes), encapçalat per ERC, i el Front Català d'Ordre, encapçalat per la Lliga Catalana. Aquest fet reflectia, d'una banda, fins a quin punt es trobaven dividides les societats catalana i espanyola de l'època, i de l'altra, la tàctica d'aliances electorals que feien servir els partits d'esquerra a Europa per tal de frenar el feixisme, que ja s'havia imposat en altres països del continent.

El Front d'Esquerres basava el seu programa en tres punts: el restabliment de la Generalitat i de l'autonomia, l'amnistia dels presos polítics i l'aplicació de la Llei de Contractes de Conreu. Aquesta vegada, la CNT, tot i no participar-hi, va aconsellar als seus afiliats que votessin l'opció

En mig del nerviosisme d'altres llocs d'Espanya, Catalunya dona un alt exemple de serenitat. ¿Quan es decidiran a imitar-nos?

d'esquerres per tal d'aconseguir la llibertat dels seus líders empresonats durant el bienni de dretes. La campanya electoral va ser molt dura i la violència estigué present tant en els discursos dels líders de dreta com en els dels d'esquerra.

Finalment, la victòria electoral correspongué a l'esquerra. A l'estat espanyol, el Front Popular aconseguí 263

escons, per 133 de la dreta i 77 del centredreta. A Catalunya, el Front d'Esquerres obtingué 41 escons (59% dels vots), i el Front Català d'Ordre, 13. La feblesa del centre era evident, com també la perillosa bipolarització entre l'extrema esquerra revolucionària i el feixisme d'extrema dreta.

Com a conseqüència de la victòria de les esquerres es va decretar l'amnistia política, va ser restituït el govern de la Generalitat i es va restablir l'Estatut i el normal funcionament de l'autonomia catalana. El president, Lluís Companys, va ser objecte d'una càlida rebuda popular quan va tornar a Barcelona després d'haver estat empresonat.

En el conjunt de l'estat espanyol, durant els mesos posteriors a les eleccions de febrer de 1936, hi va haver nombrosos actes de violència política, amb un resultat de més de 250 morts. A Catalunya, aquest clima de violència fou menor, malgrat que la FAI protagonitzà dos assassinats i que les ferides del 6 d'octubre encara no s'havien tancat. La conflictivitat social i el nombre de vagues van augmentar, però sense agafar cap caire revolucionari. Conscients de la delicada situació política, tant ERC com la Lliga van moderar la seva actuació.

Tanmateix, el juliol de 1936, alguns militars espanyols (encapçalats pels generals Mola, Queipo de Llano i Franco) se sublevaren contra el govern de la República i provocaren l'esclat de la Guerra Civil de 1936-1939. D'aquesta manera s'acabava violentament el període democràtic republicà i començava una altra etapa marcada per la tragèdia i les destruccions de la guerra.

El general Franco, amb caps i oficials militars després d'unes maniobres a Tenerife.

ÀMBIT MANRESÀ

El bienni 1931-1933

LA PRIMERA COMMEMORACIÓ DE LES BASES DE MANRESA

Aquests intensos esdeveniments que hem descrit en l'àmbit general es traduïren a Manresa en una elevada participació popular en totes les eleccions (amb una mitjana de votants del 76%), però també en l'alt grau de seguiment d'altres tipus d'actes de caràcter polític. Aquest fou el cas de la primera commemoració de les Bases de Manresa, que tingué lloc el 7 de juny de 1931, quan encara era molt present l'eufòria per la recent proclamació de la República i pel restabliment de la Generalitat.

Aquesta commemoració fou plantejada com una jornada patriòtica que havia d'unir tots els diferents sectors catalanistes de cara a l'assoliment de la plena personalitat nacional de Catalunya. En uns moments en què, gràcies a la República, semblava que Catalunya podia recuperar el seu autogovern, era políticament oportú rememorar les accions dels precursors del moviment catalanista, com ara l'aprovació, l'any 1892, de les anomenades Bases de Manresa, històricament considerades com a document símbol del catalanisme polític.

7-6-1931. Francesc Macià entrant al Teatre Kursaal, on se celebrà un míting commemoratiu de les Bases de Manresa.

L'Ajuntament de Manresa decidí tirar endavant l'organització d'aquesta diada i acordà batejar amb el nom de Bases de Manresa la Muralla del Carme. Pocs dies abans, el ple municipal ja havia aprovat de posar el nom de Francesc Macià a la plaça de davant de l'Institut (actual plaça d'Espanya). Al mateix temps, es formà una comissió organitzadora que concretà els actes que s'havien de realitzar el dia 7. L'alcalde i la comissió demanaren als manresans que engalanessin els balcons de la ciutat amb banderes catalanes i domassos «per tal de celebrar amb la deguda solemnitat els actes commemoratius de les Bases de Manresa i rebre dignament a l'honorable president senyor Francesc Macià i els consellers de la Generalitat de Catalunya». Entre els càrrecs públics convidats hi havia el capità general de Catalunya, Eduardo López de Ochoa, el qual refusà d'assistir-hi a causa de la «marcada significación política» de la jornada.

D'entre els diversos actes destacà el míting

4-12-1932. Macià a Manresa, amb motiu de la inauguració dels serveis d'assistència social. Entre les autoritats, Joan Selves, Lluís Prunés i Jaume Sallés.

nacionalista que es va fer al Teatre Kursaal i que comptà amb una notable assistència d'intel·lectuals i homes de cultura i de diverses entitats d'arreu del Principat. Macià tenia previst assistir-hi, però assumptes inajornables el retingueren unes hores al Palau de la Generalitat. Així doncs, l'acte començà sense ell cap a un quart de dotze del migdia. Hi intervingueren, entre d'altres, Josep Maria Batista i Roca (de Palestra), Jaume Bofill i Mates (del Partit Catalanista Republicà), Raimon d'Abadal (de la Lliga Regionalista i supervivent de l'assemblea del 1892) i Ventura Gassol (conseller de Cultura de la Generalitat).

Macià va arribar cap a dos quarts de dues de la tarda, quan ja s'havien acabat els parlaments. Fou acollit per una multitud entusiasta.

Un cop dins el Kursaal, Francesc Macià va fer un parlament en el qual lligà el fet històric de les Bases de Manresa amb el projecte de l'Estatut que s'estava redactant aquells dies. «És en aquest Estatut on està la redempció de Catalunya», afirmà, alhora que demanava el suport de tothom per aconseguir-lo.

A la sortida de l'acte, les autoritats es dirigiren cap a l'ajuntament, on al saló de plens es descobrí una làpida commemorativa de les Bases de Manresa. La plaça de la República (actual plaça Major) era plena. L'alcalde, Joan Selves, i el president Macià sortiren al balcó i pronunciaren uns emotius discursos. Després de dinar, Macià tornà a Barcelona. Les restants autoritats anaren al bosc de les Marçetes on se celebrà un aplec organitzat pel Foment de la Sardana. Aquí també hi hagueren parlaments, que anaren a càrrec del novel·lista Puig i Ferrater; del conseller de Justícia i Dret de la Generalitat, Pere Comas; de Tomàs Ramon Amat i, finalment, de Ventura Gassol.

La jornada del 7 de juny de 1931 fou plantejada com un acte no localista, obert a tot el país, cosa que permeté reunir en una mateixa sala –el teatre Kursaal– algunes de les figures més representatives del catalanisme polític del moment i de la intel·lectualitat catalana. Però també fou un acte de relleu nacional perquè coincidí amb un dels moments de més unanimitat de la majoria de les forces polítiques catalanes de tota la història de la República, ja que hi havia força punts coincidents en els plantejaments d'un autogovern real. Aquesta unanimitat es va reflectir poc després en l'elaboració de l'Estatut de Núria. Després, aquesta unitat es trencà i un acte d'aquest tipus ja va ser impensable que es pogués fer.

La situació política del moment convertí,

doncs, la jornada del 7 de juny en un acte d'afirmació nacional, amb el pretext de la commemoració de les Bases. De fet, tothom considerava que molts aspectes de les Bases ja estaven totalment superats. En realitat, tothom valorà que la commemoració de l'assemblea del 1892 constituïa una gran ocasió per fer un discurs nacionalista actualitzat i en un moment políticament ben oportú.

El president Francesc Macià tornà en altres ocasions a Manresa. Així, el 3 de gener de 1932, en el marc d'una visita general a la comarca del Bages, on visità Sant Fruitós de Bages, Sallent, Balsareny, Navàs i Santpedor, Macià arribà a Manresa. A causa de l'atapeïment de la jornada, la visita fou breu. Consistí en un acte a l'estatge de la Unió Catalanista Republicana, situat al Passeig. En sortir, i després que una cobla toqués «Els Segadors», Macià es dirigí cap a Sant Vicenç de Castellet i Monistrol, últimes etapes de la seva visita al Bages.

La tercera visita del president de la Generalitat republicana a Manresa fou molt breu: tingué lloc el 20 de juny de 1932. En realitat, Macià s'aturà simplement de passada, ja que tornava de Súria (motiu central del seu viatge), on havia visitat les instal·lacions mineres i havia inaugurat la nova escola d'aquella localitat. Estigué acompanyat en tot moment per Ventura Gassol, conseller de Cultura de la Generalitat.

L'última visita de Macià a Manresa tingué lloc el 4 de desembre de 1932, amb motiu de la inauguració dels Serveis d'Assistència Pública que l'Ajuntament havia construït a l'actual carrer de Jacint Verdaguer. Tot i que Macià no va poder arribar puntualment (hagué d'assistir a l'enterrament del músic Amadeu Vives), visità els locals de l'Assistència Pública a la tarda. Després, sortí a l'exterior i, des d'una tribuna preparada a l'efecte, adreçà un discurs a la multitud que el victorejava. Entre d'altres afirmacions, enaltí el paper dels mestres en la seva tasca d'elevar la cultura mitjana del poble: «Els mestres no són avui, sortosament, aquells mestres que vàrem haver de patir nosaltres. Un altre sistema pedagògic més humà, més comprensiu ha vingut a suplir aquell sistema verbalista, aquella disciplina de ferro que ofegava les iniciatives més belles de l'infant». A continuació, el president Macià visità l'Hospital de Sant Andreu, la piscina municipal (obra feta i estrenada feia poc per l'Ajuntament republicà), la Casa de la Ciutat i, finalment, el local de la Unió Catalanista Republicana.

Finalment, una altra estada –no visita– de Macià a Manresa fou el 16 d'agost del 1933, quatre mesos abans de la seva mort. En un viatge cap a Moià, va fer una curta aturada a Manresa per acompanyar durant un tram el fèrretre de Domènec Puigdemívol, xofer del destacat membre d'Estat Català Miquel Badia, els quals havien patit un accident de cotxe tres dies abans quan assistien a un aplec de les Joventuts del partit a la Font del Calvet.

LES ELECCIONS A CORTS CONSTITUENTS (28 DE JUNY DE 1931)

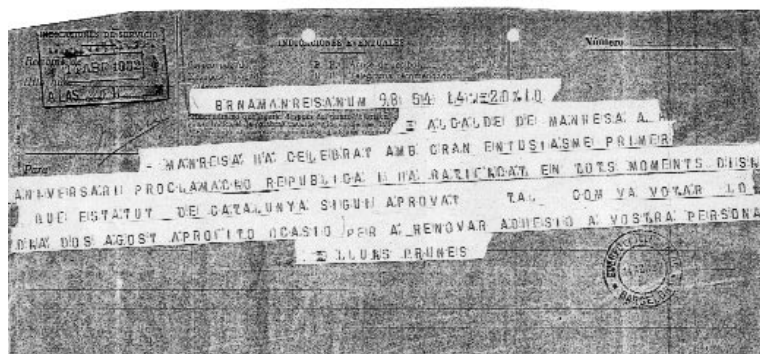
Les eleccions a Corts del 28 de juny de 1931 se celebraren encara en plena eufòria per la proclamació de la República, cosa que afavorí ERC, que obtingué una clara victòria electoral a Manresa. Els resultats foren els següents:

ELECCIONS A CORTS DEL 28 DE JUNY DE 1931	
	Nombre de vots
Esquerra Republicana de Catalunya	4.853
Lliga Regionalista	1.779
Partit Republicà Radical	492
Partit Catalanista Republicà	192
Extrema Esquerra Federal	80
Bloc Obrer i Camperol	41

Tanmateix, en aquestes eleccions ja s'anticipa l'agressivitat i les desqualificacions globals entre els diferents partits polítics que caracteritzaran les conteses electorals del període

A baix, telegrama de l'alcalde de Manresa, Lluís Prunés, al president Francesc Macià en què demana que l'Estatut sigui aprovat íntegrament (Arxiu Nacional de Catalunya).

1931-1936. En el rerefons d'aquell moment hi havia la qüestió religiosa (les esquerres volien limitar les prerrogatives de l'Església, cosa que enfrontà la jerarquia eclesiàstica amb el nou règim republicà i, com a conseqüència, en alguns llocs d'Espanya es van incendiar diversos edificis religiosos), que començava a enverinar les relacions entre les dretes i les esquerres.

Així, la vigília de les eleccions «El Pla de Bages» afirmava que «El districte de Manresa demà no podrà manifestar lliurement la seva voluntat. Les esquerres entenen que han de guanyar impedit els demés l'exercici dels seus drets de ciutadania. Lamentable equivocació». I a continuació, denunciava casos de pobles de la comarca (Navàs, Súria, Sant Vicenç de Castellet) on els membres de la Lliga tingueren dificultats per donar a conèixer la

seva propaganda electoral davant les amenaces i coaccions de que van ser objecte.

Per la seva banda, «El Dia» qualificava els candidats de la Lliga de «càccics» que volien perpetuar-se en el poder amb els mateixos mètodes de l'època de la Restauració:

«...sota el nom de Catalunya i de la República i tot, es disposen a comprar els mateixos ressorts per tal de sortir elegits en la contesa electoral: la coacció descarada del diner i del treball a la fàbrica o al camp i la coacció més dissimulada feta des de la trona i el confessionari».

El diari «Pàtria» donava suport a la candidatura de la Lliga,

que tenia les simpaties dels carlins manresans. De fet, la màxima preocupació del diari era la defensa de la religió catòlica. Animava els manresans a votar la candidatura dretana amb afirmacions com ara: «Manresa s'ha guanyat a través de la història fama de catòlica. I esperem que (...) voldrà confirmar aquesta fama amb la victòria de la candidatura que per damunt de tot avantposa els dos ideals de Déu i Pàtria». I després de recordar a «la ciutat de Sant Ignasi» que a les Corts Constituents es discutien «les relacions de l'Església amb l'Estat» acabava: «Que no hi hagi ni un sol catòlic que deixi de complir aquest deure elemental (anar a votar), si no vol penedir-se després d'haver contribuït amb la seva indiferència o abstenció a fomentar l'increment del sectarisme antireligiós».

En aquesta línia, el 19 de juny, membres de la Junta de la Lliga Parroquial de la ciutat de Manresa «en nom de tres-cents trenta-dos exercitants manresans» havien sol·licitat al president, Francesc Macià, que exercís «la seva alta influència en pro de la conservació i defensa de totes les Ordres religioses, i especialment de la Companyia de Jesús, que ha fet gloriosa arreu del món conegut la nostra ciutat per ésser el bressol dels Exercicis». Es referien, evidentment, al «Llibre dels Exercicis Espirituals que Sant Ignasi escrigué en la nostra Santa Coava». Entre els signants de la sol·licitud, hi havia el dirigent carlí local Josep Prat i Piera i el sacerdot Pere Llehi i Ramoneda.

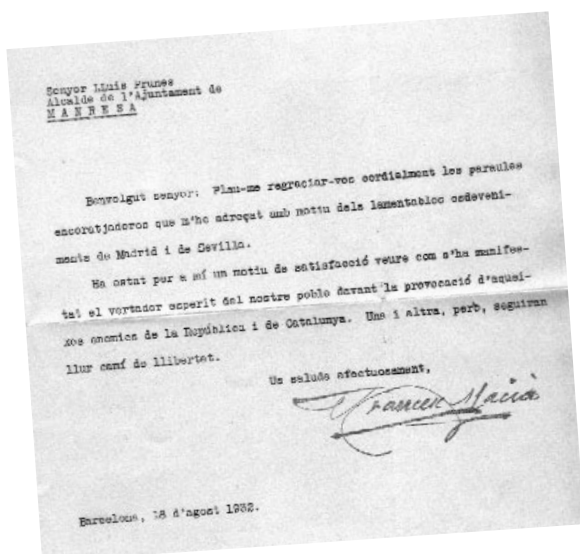
Finalment, cal recordar que com a resultat de la victòria d'ERC en aquestes eleccions sortí elegit diputat Joan Selves i Carner, motiu pel qual hagué de deixar l'alcaldia de Manresa, que passà a mans del seu company de partit Lluís Prunés i Sató. Joan Selves s'integrà dins l'anomenada «Minoria Catalana», que negocià l'obtenció de l'autonomia catalana a les Corts estatals. Per la seva banda, Leonci Soler i March, l'històric candidat manresà de la Lliga, no assolí aquesta vegada l'escó de diputat.

DEL REFERÈNDUM DE NÚRIA A L'ESTATUT DEL 32

En canvi, el desig d'assolir l'autogovern de Catalunya i, en concret, la campanya a favor del «sí» a l'Estatut de Núria tornaren a acostar, bé que circumstancialment, els dos principals partits polítics catalans. En efecte, tant ERC com la Lliga donaven ple suport al projecte de Núria. Així, «El Dia» i «El Pla de Bages» van fer una intensa campanya a favor de l'Estatut de cara a l'aprovació, per part del poble català, en el re-

A dalt, telegrama de Tomàs Ramon i Farreras i Duran al president Francesc Macià en què demanen que l'Estatut sigui aprovat íntegrament (Arxiu Nacional de Catalunya).

A baix, carta de Francesc Macià a l'alcalde Lluís Prunés.

ferèndum que se celebrà el 2 d'agost de 1931. En aquest context, el dia abans de la votació diverses entitats manresanes representatives del món artístic, cultural i esportiu (i que aplegaven gent d'un ampli ventall ideològic i de diferents sensibilitats i afeccions) van fer públic un manifest titulat «Pro Estatut de Catalunya», en el qual prenen posició a favor de l'autogovern de Catalunya.

El dia 2 d'agost, com arreu de Catalunya, el poble manresà va votar massivament (amb una participació del 82%) a favor de l'acceptació de l'Estatut de Núria. Els resultats de la votació són prou clars:

REFERÈNDUM DE L'ESTATUT DE NÚRIA (2 D'AGOST DE 1931)	
	Núm. vots
Vots afirmatius	7.737
Vots negatius	30
Vots en blanc	16

El mateix entusiasme en pro de l'autogovern el trobem en el conjunt de la comarca del Bages, on els resultats globals foren: 21.466 vots afirmatius, 44 de negatius i 32 en blanc. Finalment, cal dir que les dones, tot i que encara no tenien reconegut el dret de vot, participaren també activament a favor de l'Estatut mitjançant signatures d'adhesió.

Tanmateix, l'Estatut de Núria quedà encallat a les Corts espanyoles. El perill que no s'aproves l'autogovern per a Catalunya, o que ho fos sensiblement a la baixa, era ben evident. Per això, el 15 d'abril de 1932, l'Ajuntament manresà va acordar adreçar un telegrama a Francesc Macià on s'explicitava el desig que l'Estatut de Catalunya fos aprovat d'acord amb la voluntat popular expressada l'agost de 1931. Un altre telegrama fou adreçat a Luis Bello, president de la Comissió d'Estatuts de les Corts espanyoles, perquè tingués present la voluntat de Catalunya d'autogovernar-se.

El 22 d'abril, la corporació municipal va acordar que una representació assistiria a la manifestació que, organitzada pel Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona, tindria lloc a la Plaça de Sant Jaume per demanar que les Corts estatals aprovessin l'Estatut de Catalunya «tal com està fet». Aquell mateix dia i l'endemà, diada de Sant Jordi, la delegació a Manresa de l'entitat cultural catalanista Palestra va instal·lar unes taules al carrer del Born per recollir les signatures de tots aquells ciutadans que volguessin reafirmar el seu suport a l'Estatut de Núria.

El 9 de setembre de 1932, amb motiu de l'a-

provació de l'Estatut de Catalunya per part de les Corts espanyoles, l'Ajuntament de Manresa va celebrar un ple municipal en el qual l'alcalde, Lluís Prunés, afirmà: «si bé es veritat que l'aprovat no és aquell Estatut que s'hi portà i ni és tampoc el volgut, és també cert i havem d'estar ben segurs, que les Corts, amb el poc esperit de comprensió que hi ha hagut, no podien concedir res més que el que la minoria catalana ha aconseguit». El dia 10, una comissió de regidors es va desplaçar a Barcelona per rebre els parlamentaris catalans que tornaven de Madrid.

En aquest sentit, Lluís Prunés va fer una crida als manresans perquè endomassessin els balcons i anessin, l'11 de setembre a les dotze del migdia, a l'estació del Nord a rebre Joan Selves com a diputat de la minoria catalana defensora de l'Estatut. L'homenatge fou multitudinari. A tres quarts de dotze, al so de l'himne nacional de Catalunya, «Els Segadors», l'alcalde i regidors, precedits dels heralds i cavallers de la ciutat, sortiren de l'ajuntament i es dirigiren a l'estació del Nord. En la comitiva figuraven representants de tots els partits polítics –excepte carlins i radicals–, i de més d'una trentena d'entitats, com també diverses personalitats dels ajuntaments de la comarca.

Ja al balcó de l'ajuntament, Joan Selves va agrair la rebuda bo i puntualitzant que l'homenatge el «dediqueu no a mi particularment, que no l'acceptaria, sinó a la minoria catalana que en tot moment ha procurat complir el deure que vàreu imposar-li de portar-vos les llibertats de Catalunya». Després d'admetre que l'Estatut era insuficient, va qualificar-lo com «el punt de partida per a fer una Catalunya gran, rica i plena», objectiu pel qual es necessitava la col·laboració de tots els catalans.

«El Pla de Bages»,
19-11-1932

Ciudadà catòlic: Amb la consciència neta de tot apassionament polític, seguint les normes de l'Església, vota la candidatura que garantint el respecte als principis religiosos, té més probabilitats d'èxit
Ciudadà: No hi ha ningú que racionalment pugui posar en dubte que la candidatura que té més probabilitats de triomfar, és la catalana de **Concòrdia Ciutadana, patrocinada per la Lliga Regionalista**

**LES ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA
(20 DE NOVEMBRE DE 1932)**

En aquestes eleccions, tal com es pot observar en el quadre adjunt, a Manresa tornà a imposar-se l'Esquerra, amb gairebé el 50% dels vots, mentre que la Lliga n'obtenia el 28% i els carlins no arribaven al 10%:

ELECCIONS AL PARLAMENT DE CATALUNYA (20-11-1932)	
	Núm. de vots
Esquerra Republicana de Catalunya	3.220
Concòrdia Ciutadana	1.842
Dreta de Catalunya (Carlins)	590
Partit Republicà Democràtic Federal	281
Partit Republicà Radical	256
Partit Socialista Obrer Espanyol	200
Bloc Obrer i Camperol	129
Partit Comunista de Catalunya	7

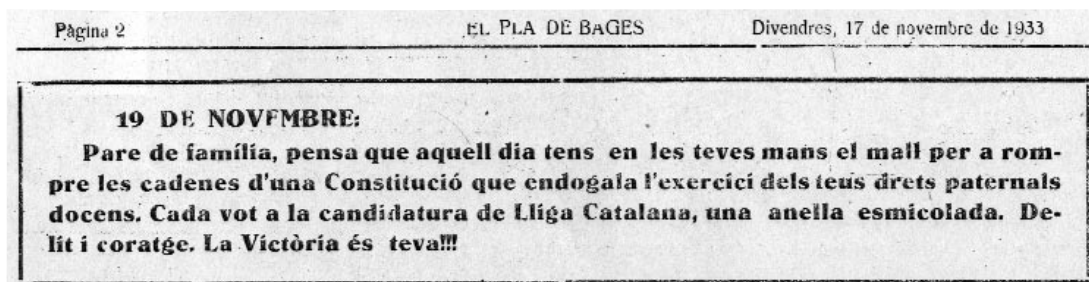
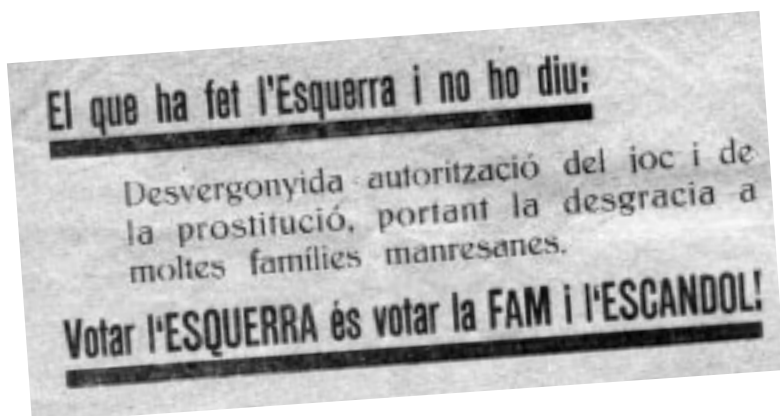
La valoració d'aquests resultats electorals per part de la premsa manresana era la següent: «El Dia» reiterava que des de les esglésies manresanes es feia obertament propaganda electoral a favor del triomf de les dretes. I, un cop coneguts els resultats electorals, es preguntava: «quan deixaran aquests bons senyors de fer el ridícul, en benefici de la mateixa religió?». D'altra banda, «El Pla de Bages» remarcava que la Lliga havia obtingut uns 700 vots més respecte a les eleccions anteriors mentre que l'Esquerra n'havia perdut més de 1.500. Finalment, el diari procarlí «Pàtria» lamentava que, un cop més, la divisió de

les dretes havia facilitat la victòria de les esquerres.

El fet d'haver aconseguit per fi l'autogovern de Catalunya beneficià electoralment ERC; aquesta victòria significà que al Parlament de Catalunya hi hagués els següents diputats bagencs: Joan Selves i Carner, Francesc Farreras i Duran, Jaume Serra i Hünter, i Jaume Sallés i Figueres.

Tanmateix, el deteriorament de les qüestions socials (amb les vagues revolucionàries que protagonitzava la FAI i que ja hem comentat) i religioses (expulsió dels jesuïtes de l'estat espanyol) provocaren actituds de crispació durant la campanya electoral. Pel que fa a aquest darrer punt, cal tenir present que el 23 de gener de 1932 s'havia publicat el decret del govern de l'estat de dissolució de la Companyia de Jesús, a la qual s'acusava de tenir una excessiva influència sobre la societat espanyola (especialment en el camp de l'ensenyament) i de tenir interessos polítics i econòmics al marge de la religió. Els jesuïtes havien de deixar de fer vida en comú al cap de 10 dies i les seves propietats quedaven expropiades per l'estat espanyol.

Això significava que els jesuïtes de Manresa també serien expulsats, cosa que motivà l'enèrgica protesta dels sectors més propers a l'Església. Lluís Alegre i Recasens, de les Joventuts de la Lliga, qualificava el decret d'injust, impopular i inoportú. El diari «Pàtria» assenyalava que una de les primeres conseqüències d'aquesta expulsió seria la desatenció de diverses institucions docents i benèfiques, i conclouia: «les forces ocultes de l'Infern han iniciat una ofensiva contra la religió, assetjant els fonaments mateixos de l'Església». I el setmanari carlí «Seny» afirmava: «s'entretenen des del Poder en donar carn a la fera revolucionària secularitzant cementiris, proclamant la destrucció de la família amb la implantació del divorci, propugnant el laïcisme en l'ensenyança i exiliant d'Espanya a les Ordres Religioses que no han comès altre delictes que el de no parir pallassos o senglars».

MI COLEGIO

BOLETIN MENSUAL PARA LAS ANTIGUAS Y ACTUALES ALUMNAS DE LOS COLEGIOS DE LAS CARMELITAS DE LA CARIDAD

(CON LICENCIA ECLESIASTICA)

AÑO XIV (3.ª serie)

MAYO DE 1931

NÚMERO 140

SECCION PRIMERA

LA EDUCACIÓN FAMILIAR

LA ESCUELA ÚNICA

¡Alerta, alerta contra la Escuela única!

PADRES y madres de familia. Profesores y maestros católicos, ¡alerta! Vuelve el ataque contra las escuelas católicas, contra los maestros católicos, oficiales y privados. El grito de guerra para imponer la escuela laica es la escuela única. Ya en el Ateneo de Madrid resonó esta voz: «¡Hay que apoderarse del alma del niño, cueste lo que cueste!»

El ataque comienza taimado, como comenzó en Francia. En Francia ya en 1926 había 13.000 maestros afiliados a la Internacional soviética de Moscú, y 80.000 sindicados en la Internacional Socialista de Amsterdam.

La Escuela única es la escuela comunista; es la escuela impuesta por la Masonería.

La Escuela única es también la escuela

laica. Leed esta declaración de la Asamblea del Gran Oriente de Francia: «La Escuela única será naturalmente nacional, es decir, que no puede existir sin la vigilancia rigurosa del Estado. Su principal carácter el que sea laica. El laicismo, he ahí la más noble de las ideas republicano-socialistas».

La Escuela única es la fusión completa de la enseñanza oficial y privada, o mejor, la absorción total de la enseñanza privada por la oficial. La Escuela única significa, por lo tanto, el cierre de todas las escuelas católicas; es en España la supresión de las Escuelas privadas que educan más de un millón de niños; es la supresión del Catecismo y del Crucifijo en todas las escuelas del Estado.

JOAQUIN DOMINGUEZ

hijo de la Ant. Al. del Colegio de Villafraanca de los Barros, D.ª Concepción Alvarez del Vayo

Malgrat aquestes protestes, el 3 de febrer de 1932, els darrers jesuïtes abandonaven la seva residència de Sant Ignasi i de la Cova. Alguns d'ells ingressaren a les Germanetes dels Pobres i d'altres anaren a viure provisionalment a cases de famílies de la ciutat. El dia 8, la delegació d'Hisenda va confiscar els edificis en nom del govern espanyol. Com veurem, l'Ajuntament estudià la possibilitat que la Cova de Sant Ignasi es pogués reutilitzar com a escola, però aquest projecte no es va concretar mai.

Aquesta problemàtica religiosa estigué present, doncs, en aquestes eleccions de 1932 i també en les posteriors, juntament amb l'empitjorament de la crisi econòmica i de les tensions socials, cosa que comportà una creixent radicalització de les posicions polítiques i explica el canvi de tendència que s'observa a les eleccions de 1933.

LES ELECCIONS A CORTS DEL 19 DE NOVEMBRE DE 1933

En efecte, aquestes eleccions foren guanyades

a l'estat espanyol per les dretes. La Lliga Catalana fou la triomfadora a Catalunya. A Manresa, però, com s'observa en el quadre adjunt, tornà a guanyar ERC, si bé amb un marge més estret en relació amb anteriors convocatòries electorals:

ELECCIONS A CORTS DEL 19 DE NOVEMBRE DE 1933	
	Núm. vots
Esquerra Republicana de Catalunya	7.746
Defensa Ciutadana (Lliga i carlins)	6.774
Coalició d'Esquerres Catalanes (Acció Catalana)	626
Partit Republicà Radical	330
Front Obrer	107

En aquestes eleccions, pels motius abans esmentats, la campanya electoral fou molt dura, amb acusacions molt greus d'uns i altres. La ciutat s'anava dividint en dos blocs políticament enfrontats i oposats. Aquesta tendència s'accentuà encara més en les eleccions posteriors. D'una manera simplista i, fins i tot, demagògica, les esquerres es consideraven defensors de la llibertat i del progrés nacional i social de Catalunya davant «dels enemics de la República» (les dretes), mentre que aquestes es presentaven com les asseguradores de la propietat privada, l'ordre públic, la família i la religió.

Així, «El Dia» afirmava que la dreta anava «directament contra l'Estatut, contra la Reforma Agrària, contra la dissolució dels jesuïtes, contra la Llei de Congregacions i contra les lleis de treball», que havien millorat la situació de la classe obrera. Igualment, denunciava que «els homes de la Lliga coaccionen els indigents acollits a l'Assistència Pública» amb l'amenaça d'expulsar-los d'aquesta institució i obligar-los «a sortir de Manresa» si no votaven l'esmentat partit.

A les editorials de «El Pla de Bages» s'assenyalava que «si estimem la nostra autonomia, si volem salvar-la i endegar-la per camins d'eficàcia i prestigi, és indispensable posar-la en les mans expertes i aptes de la Lliga Catalana». I també: «l'única manera eficaç i segura de rectificar l'actual política de catàstrofe i de ruïna és la de votar Lliga Catalana. Per això, avui la bandera de Lliga Catalana, més que la bandera del nostre partit, és la bandera de la Pàtria».

Cal recordar que, per primer cop, les dones podien votar (cosa que comportà un increment de les seccions electorals i, evidentment, del nombre de vots emesos), i la premsa dretana va fer constants crides al sufragi femení. Al «Pla de Bages» llegim: «Les dones són les guardadores de la llar. En sostenen el foc sa-

CONTRASTOS...

Les esquerres signifiquen...

- Colònies Escolars
- Assistència Pública
- Piscina Municipal
- Pavimentar de carrers
- Embelliment de façanes
- Grup Escolar
- Habitació de dinou escoles
- Dispensaris Guarderies d'infants
- Reformes de l'Hospital
- Reorganització dels Arts i Oficis
- Nova contracta de l'Enllumenat
- Escola Municipal de Música

Demà, tothom a les urnes

En vista a la data del dia 19 de novembre en que el poble ha d'acudir a les urnes a donar el seu vot, per tal de prendre a la consideració dels seus representants...

Dins d'una immensa i ben mereguera febre política, el poble de Catalunya ha d'acudir a les urnes a donar el seu vot, per tal de prendre a la consideració dels seus representants...

A Manresa, tota una gran febre política, el poble ha d'acudir a les urnes a donar el seu vot, per tal de prendre a la consideració dels seus representants...

Nuestros representantes de la República, que en el día 19 de noviembre han de acudir a las urnas, para tomar en consideración el voto de los ciudadanos de esta ciudad...

En vista a la data del dia 19 de novembre en que el poble ha d'acudir a les urnes a donar el seu vot, per tal de prendre a la consideració dels seus representants...

Les dretes representen...

- Immoralitats administratives
- Apàtia en l'actuació
- Oposició a les reivindicacions socials
- Obstrucció a l'obra d'embelliment de la ciutat
- Dinou mesos sense acudir al Consistori
- Sabotatge a l'emprèstid municipal
- Boicot a les Colònies Escolars
- Buit a l'Assistència Pública
- Postura al servei d'empreses particulars
- Privilegis de la gent adinerada

Compara i després vota

grat. En sostenen l'espiritualitat pura. Les lleis imposades per l'Esquerra desfan la família (...) i us roben l'ànima dels fills privant-vos del dret d'educar-los segons els vostres sentiments i creences». En un article del diari «Pàtria», escrit suposadament per una dona (només hi consten les inicials), es deia que «Totes les dones han d'anar a votar en les properes eleccions. No hi ha cap raó per deixar de complir aquest deure de consciència que ens imposa la dignitat del nostre sexe, l'honor de la nostra llar, la defensa dels nostres religiosos sentiments, el benestar de la família i de la Pàtria».

Sens dubte, una de les raons de la victòria electoral de les dretes en el conjunt de l'estat cal cercar-la en la campanya a favor de l'abstenció de la CNT-FAI, insatisfeta amb les reformes republicanes. En aquest sentit, a Manresa aparegué la consigna «*iCompañeros, no votar!*» pintada amb quitrà pels murs de tanca de tota la ciutat i els ravals. Davant d'això, les esquerres llançaren les consignes: «Abstenir-se de votar és votar la Lliga» i «Els qui prediquen l'abstenció són instruments de la Lliga». «El Dia» acusava la FAI i la Lliga d'haver arribat a un acord econòmic per perjudicar l'Esquerra.

L'endemà de les eleccions, «El Dia» assegurava: «Ha estat demostrada la fe republicana del poble de Manresa (...). L'organització de les forces dretanes fou una cosa extraordinària. No hi planyeren ni homes ni diners, ni procediments tèrbols de tota classe: coaccions als obrers per part del patró, coaccions a les serentes per part de les «senyoretas» i coaccions a la misèria, comprant les consciències amb un quilo de pa o amb un parell de mitjons».

Finalment, hem d'esmentar que en aquestes eleccions el bagenc Francesc Senyal i Ferrer (d'ERC) sortí elegit diputat a les Corts espanyoles.

El bienni de dretes (1934- febrer de 1936)

LES ELECCIONS MUNICIPALS DEL 14 DE GENER DE 1934

Tot el que hem vist fou el preludi de la violència verbal que va caracteritzar la campanya de les eleccions municipals del 1934. La candidatura de Defensa Ciutadana, que agrupava Lliga Catalana, carlins i radicals, afirmava que les obres fetes a Manresa s'havien fet amb un emprèstit que els ciutadans trigarien cinquanta anys a pagar mitjançant impostos, cosa que

demonstrava la improvisació d'un «partit d'incapacitats» (fent referència a ERC). La candidatura dretana llançà el lema: «l'esquerra representa misèria i Guerra Civil». Acusaven les forces esquerranes de persecució religiosa, supressió de la llibertat d'ensenyament, desvaloració de la terra, atur forçós, dèficit municipal, acumulació de càrrecs, creació d'escamots que imposaven la violència al carrer, tolerància del joc, creació d'escoles sense materials ni instal·lacions dignes...

En canvi, votar Defensa Ciutadana significava «pau, benestar i progrés per a tots els ciutadans», ja que propugnava, entre d'altres coses, el respecte a la consciència religiosa, la llibertat d'ensenyament, el restabliment de la pau al camp (fent referència a la qüestió rabassaire), austeritat municipal, enlairament de la política local en relació amb la importància de la ciutat, restablir la pau pública, i defensar les llibertats cíviques i els avenços democràtics propugnant la representació proporcional. La llista electoral de la coalició Defensa Ciutadana era encapçalada per l'advocat Josep M. Servitje i Dalmau.

Per la seva banda, el sector d'esquerres presentà la Concentració Republicana d'Esquerres, que agrupava l'Esquerra Republicana, la Unió Socialista de Catalunya, els federals i Acció Catalana. Defensava la gestió municipal que havia fet el govern d'esquerres fins aleshores com a exemple d'honradesa i preocupació pels temes socials: colònies escolars, assistència pública, piscina municipal, pavimentació de carrers, creació de dispensaris, guarderies d'infants, escola municipal de música, la construcció del Grup Escolar Renai-

La impremta del diari «El Pla de Bages», després de l'assalt de l'endemà de les eleccions municipals.

xença... La llista electoral de Concentració Republicana era encapçalada per l'industrial llauner Francesc Marcet i Artigas, que ja era alcalde de Manresa des del 19 de desembre de 1932, després que Lluís Prunés fos nomenat governador de Girona.

Com s'observa en el quadre següent, el resultat d'aquestes eleccions va continuar sent favorable a l'Esquerra, que encapçalava la candidatura guanyadora de Concentració Republicana:

ELECCIONS MUNICIPALS DEL 14 DE GENER DE 1934	
	Núm. de vots
Concentració Republicana d'Esquerres	8.446
Defensa Ciutadana	7.282
Candidatura Comunista (Bloc Obrer i Camperol)	55

En aplicació de la llei municipal catalana, de sistema majoritari, Concentració obtingué 16 regidors (10 per ERC, 2 per Acció, 2 pels socialistes i 2 pels federals), i Defensa Ciutadana 8 (4 per la Lliga, 2 pels carlins i 2 pels radicals). El Bloc Obrer i Camperol no obtingué cap regidor. Francesc Marcet continuava, doncs, com a alcalde de Manresa.

Com hem dit, les eleccions es visqueren amb una gran dosi d'incertesa, crispació i acusacions mútues de falsificacions i compres de vots. Així, el diari «El Dia», que aleshores ja actuava com a l'òrgan d'Esquerra Republicana de Catalunya, acusava la FAI d'haver muntat guàrdia als col·legis electorals en benefici de la Lliga i d'estar pagada per la dreta. Per la seva banda, la Lliga, per mitjà de «El Pla de Bages», considerava que els esquerrans havien utilitzat

tota mena de procediments com «el vot fals, la compra de vots i les coaccions de tota mena».

El mateix dia de les eleccions, hi havia hagut uns incidents greus a la plaça de Gispert. Segons «El Pla de Bages», un grup d'esquerrans volgué impedir que unes monges votessin. En resultaren agredits uns quants ciutadans que intervingueren a favor de les religioses, i que foren atesos en farmàcies, al dispensari municipal i al Casal Regionalista.

L'endemà de les eleccions va tenir lloc una manifestació esquerrana, amb l'objectiu de protestar contra els procediments utilitzats pels partits dretans durant la campanya electoral. En arribar davant l'ajuntament, una comissió entrà dins l'edifici i des del balcó llegí un manifest que demanava al govern municipal la immediata aplicació de les lleis esquerranistes de la República (que aleshores era governada per la dreta) i l'expulsió de 13 funcionaris de l'Ajuntament, acusats de tenir una actitud obstructiva i partidista. Per la seva banda, la Federació Local dels Sindicats d'Oposició va presentar a les autoritats municipals les següents peticions: la dissolució del Sometent, l'execució del pla d'obres municipals per pal·liar l'atur forçós, la laïcització de les escoles i l'aplicació de la Llei de Congregacions Religioses, que impedia l'ensenyament confessional. L'alcalde Marcet s'adreçà a la gent que hi havia a la plaça i es comprometé a posar en pràctica aquelles peticions que depenguessin de l'Ajuntament (l'endemà mateix, l'alcalde obria un expedient previ a l'acomiadament dels 13 funcionaris).

Aquest mateix dia 15, després de la manifestació, grups d'individus trencaren els vidres dels establiments comercials de l'oliare Isidre Vall-llossera (que havia figurat com a candidat suplent a la llista de la conservadora Defensa Ciutadana) i de la fleca de Cal Jordi de les Escodines. Durant la campanya electoral, des de les pàgines de «El Dia», s'havia acusat els propietaris d'aquests comerços de regalar oli i pa a qui votés les dretes.

Poca estona després, foren atacades les redaccions dels diaris «El Pla de Bages» i «Pàtria». Els assaltants destrossaren una bona part del mobiliari, cosa que impedí que els dos diaris poguessin sortir al carrer durant uns quants dies. Quan es tornaren a publicar, tots dos acusaren «El Dia» d'inductor «ideològic» de l'assalt i, en un sentit més ampli, Esquerra Republicana de Catalunya, «el partit polític que, tenint la responsabilitat de govern i la direcció de la vida política del nostre poble, en lloc d'orientar-lo a una acció patriòtica i constructiva, l'enfonsa en lluites d'odi i de revenja».

Aquesta onada de violència es va incrementar els mesos següents amb agressions físiques a membres d'un i altre sector polític. Per exemple, Marià Homs, president a Manresa de les Joventuts d'Estat Català, fou víctima d'un atemptat el 20 de març de 1934, quan Josep

En aquesta pàgina i la següent, 7-12-1934: Lluís Prunés i Sató, segon alcalde manresà de la República i governador civil a Girona i Tarragona, al bord del vaixell Manuel Arnús on estava empresonat pels Fets dels Sis d'Octubre.

Galobart, conegut membre de l'extrema dreta local, li va disparar tres trets de pistola. Quatre dies més tard, el fotògraf Jaume Casals i Comelles, a qui es relacionava amb els grups locals d'extrema dreta, va ser també ferit a trets per un grup d'individus que no van poder ser identificats.

Aquests enfrontaments físics entre membres i simpatitzants d'organitzacions polítiques de signe oposat, juntament amb les destrosses materials que generaven, demostren el punt crític a què havia arribat el conjunt de tensions acumulades tant a la societat manresana com a la catalana i espanyola. Al final, acabaren esclatant en els Fets del 6 d'Octubre d'aquell mateix any.

ELS FETS DEL SIS D'OCTUBRE I LES SEVES CONSEQÜÈNCIES A MANRESA

A començament d'octubre, la situació política i social era realment tensa. La pugna entre dretes i esquerres arreu de l'estat havia arribat a un punt crític. S'albirava que podien esclatar incidents greus, afavorits en part per la política de confrontació de Josep Dencàs, conseller de Governació de la Generalitat després de la mort de Joan Selves i, per tant, màxim responsable de l'ordre públic a Catalunya.

En aquest sentit, l'alcalde de Manresa, Francesc Marcet, va escriure, en un document encara inèdit, que a les 10 de la nit del dia 3 d'octubre «es presentaren en un cotxe de la conselleria de Governació quatre inspectors de policia amb l'ordre d'en Dencàs de procedir aquella mateixa nit a efectuar un registre al domicili de significats elements dretans».

Sempre segons la versió de Marcet, aquest s'oposà a l'esmentat registre i va fer que els policies tornessin a Barcelona. Per la seva banda, l'alcalde es comprometé a entrevistar-se personalment amb el conseller Dencàs a Governació. A continuació, Francesc Marcet explica una anècdota molt significativa: l'endemà, dins l'edifici de la conselleria, Dencàs amenaçà l'alcalde de Manresa de tancar-lo a la presó per no haver obeït les seves ordres. Però en aquell moment entrà un sastre al despatx i Dencàs concentrà tot el seu interès a emprovar-se un uniforme «ple de galons». Davant d'això, Francesc Marcet va decidir «sortir de Governació amb l'amargor del que representava el que havia vist».

El dia 5 d'octubre, després de l'arribada de la CEDA al govern espanyol, l'Aliança Obrera, amb el suport tàcit de la Generalitat, va declarar la vaga general a Catalunya. A Manresa, aquesta vaga començà a estendre's durant el matí d'aquell mateix dia amb la participació dels piquets d'Aliança Obrera (la CNT-FAI se'n mantingué al marge), cosa que paralizà les activitats quotidianes de la ciutat. Al migdia es va assaltar i saquejar el local del Partit Radical. Entre d'altres destrosses que hi van fer els assaltants, es cremà al carrer el retrat d'Alejandro Lerroux, president del govern central en aquell moment.

Mentrestant, el Batalló de Metralladores de la caserna del Carme es mantenia al marge dels fets, sens dubte esperant ordres superiors concretes. Per tant, durant aquestes primeres hores del moviment insurreccional contra el dretà govern central, foren els membres d'Aliança Obrera, dels Rabassaires i dels Escamots de les Joventuts d'Estat Català qui es feren els amos dels carrers. Molts duïen armes, algunes de les quals sembla que provenien del saqueig d'establiments especialitzats. Aquest era el cas, per exemple, de l'armeria del carrer de Magnet, que va ser assaltada durant la matinada del 5 al 6, i d'on s'endugueren armes de caça, municions i dinamita.

El dia 6, continuà la vaga general, mentrestant la ràdio anunciava que, a les vuit del vespre, parlaria el president de la Generalitat, Lluís Companys. El BOC, integrat dins l'Aliança Obrera, convocà una manifestació que es formà a la plaça de Francesc Macià i, després de recórrer diversos carrers de la ciutat, es dirigí cap a l'ajuntament. En arribar a la plaça, una comissió entrà a l'ajuntament i reivindicà, entre d'altres coses, la proclamació de la República Catalana

i la dissolució dels ordres religiosos. Més tard, cap a les quatre de la tarda, es va fer un míting a la plaça de braus organitzat per l'Aliança Obrera.

Val a dir que l'Ajuntament era el centre dels esdeveniments a escala local i que, des d'un bon principi, hi havia hagut una frenètica activitat no exempta de confusió. Pels terrats de les cases de la plaça hi havia gent armada, i sota els pòrtics de la Casa de la Ciutat hi havia guàrdies d'assalt (la policia de la República) i alguns mossos d'esquadra.

Quan es conegué la notícia de la proclamació de l'Estat Català a Barcelona per part del president Companys, començaren a arribar a Manresa, mitjançant camions i taxis confiscats, rabassaires de tota la comarca per tal d'adherir-se al moviment, que en cas de triomfar comportaria l'aplicació de la Llei de Contractes de Conreu. Com que les notícies que arribaven eren cada cop més pessimistes, alguns van anar cap a Barcelona. Tanmateix, abans d'arribar-hi va córrer la veu de la rendició de Companys i es dispersaren.

És remarcable la versió dels fets que dóna l'aleshores regidor de Cultura, Vicenç Prat (d'Acció Catalana), en les seves *Memòries*. Segons explica, cap al migdia del dia 6 tingué lloc a la caserna del Carme una entrevista extraoficial entre el comandant militar Emeterio Saz (que estava acompanyat pel capità de la Guàrdia Civil i pel jutge de primera instància) i l'alcalde Francesc Marcet i el mateix Vicenç Prat. En aquesta reunió, Saz informà que, havent estat declarat l'estat de guerra, havia d'assumir la responsabilitat de mantenir l'ordre i sol·licitava que l'Ajuntament hi col·laborés posant-se a la seva disposició. Marcet respongué que ell no tenia coneixement oficial de la situació i que havia d'esperar a rebre ordres del govern de la Generalitat. S'acordà que el Consistori tindria un termini de temps per prendre una decisió i que aleshores el cap militar actuaria en conseqüència.

Segons explica Francesc Marcet en el document inèdit esmentat anteriorment, ell i Vicenç Prat, en acabar l'entrevista, foren acompanyats pel mateix Emeterio Saz cap a la sortida de la caserna, però per un camí diferent del de l'arribada, de manera que veiessin «formant en peu de guerra tot el batalló de metralladores amb homes, animals i màquines. Si el propòsit del Sr. Saz fou el de fer-nos por confesso que ho va aconseguir».

De tornada a l'ajuntament, es decidí rellevar de la seva responsabilitat el cap dels Mossos

d'Esquadra i dels guàrdies d'assalt, els quals tornaren amb els seus homes cap a Barcelona. Aleshores, l'alcalde sol·licità que tothom abandonés l'ajuntament, i només s'hi van quedar els regidors que formaven la majoria catalanista-republicana (la Lliga, els carlins i els radicals no participaren en els Fets), que tancaren portes i finestres de l'edifici.

El cas és que l'ajuntament quedà, doncs, sense cap mena de protecció armada. Es comunicà al comandament militar que, mentre el govern de la Generalitat no ho ordenés, no es lliurarien els càrrecs. Cap a les tres de la matinada, les tropes sortiren al carrer i instal·laren, apuntant a l'ajuntament, dues metralladores al carrer de Sant Miquel i dues més a la confluència del carrer del Rec i el de Sobrerroca.

A les sis del matí es conegué la rendició de Lluís Companys, i els regidors manresans posaren els seus càrrecs a disposició del comandant militar, que ordenà que sortissin de dos en dos i, a mesura que ho feien, eren detinguts i portats a la caserna del Carme. Alguns elements de l'extrema dreta local ho van aprofitar per regirar les dependències de l'ajuntament. Posteriorment, els regidors detinguts van ser conduïts a la presó de Manresa, on ja havia ingressat Marià Homs, cap local de les Joventuts d'Estat Català. Al cap d'uns dies foren traslladats a la Model de Barcelona.

Es calcula que durant els primers dies de repressió posterior al fets van ser empresonades a Manresa prop de 500 persones, 97 de les quals van ser processades. Igualment, 63 funcionaris municipals van ser acomiadats. La majoria de detinguts van poder sortir de la presó en llibertat provisional el dia de Nadal.

El matí del diumenge 7 d'octubre, la Guàrdia Civil registrà i clausurà diversos centres d'organitzacions sospitoses d'haver col·laborat en el fracassat moviment, com per exemple el d'ERC, el del Centre de Dependents i el de la CNT. El diari «El Dia» va ser clausurat (no reaparegué fins al 8 de gener de 1935). Forces de l'exèrcit patrullaven pels carrers, registraven els transeünts i impedièn que es formessin grups. Segons el diari barceloní «La Veü de Catalunya», Manresa era presa militarment.

Com que el dia 8 la vaga encara continuava, el comandant militar Emeterio Saz publicà un ban en què amenaçava d'acomiarar i processar tot aquell que no s'incorporés immediatament al treball. Fins i tot facultava la patronal de Manresa i comarca a rescindir els contractes de treball.

El dia 11, el mateix comandant militar de Manresa, obeint ordres del general Batet (màxima autoritat militar de Catalunya), va fer efectiva la suspensió dels càrrecs als regidors de l'Ajuntament. Alhora, nomenava el comandant Luis Menéndez Maseras alcalde-gestor de la ciutat, càrrec que exercí fins al 8 de maig de 1935. Durant aquests set mesos es resolgueren només aquelles tasques administratives imprescindibles per al funcionament del municipi. Malgrat la militarització d'aquest càrrec públic, no hi va deixar d'haver atemptats, ja que el 19 de gener de 1935, l'exalcalde Francesc Marcet –que feia pocs dies havia sortit de la presó en llibertat provisional– va resultar ferit al cap quan fou agredit per tres individus.

A partir del maig de 1935, el poder local tornà oficialment a mans dels civils, però només a aquells que pertanyien a partits que no havien participat en els fets del Sis d'Octubre. Passaren a formar part de l'Ajuntament 7 representants d'Acció Popular Catalana (CEDA), 7 dels radicals, 4 de la Lliga (que mantenia el mateix nombre de regidors de les darreres eleccions), 2 dels carlins

i 1 d'independent. És a dir, un predomini evident dels partits de dreta. El dia 14, Josep Maria Servitje Dalmau (Lliga) fou elegit nou alcalde de Manresa, afavorit per les picabaralles entre radicals i cedistes. La victòria de les esquerres a les eleccions generals del febrer de 1936 significà la restitució dels ajuntaments que havien estat democràticament elegits a les municipals de gener de 1934.

LES ELECCIONS DEL 16 DE FEBRER DE 1936 I L'ESCLAT DE LA GUERRA CIVIL

La campanya per a les eleccions de diputats a les Corts espanyoles del 16 de febrer de 1936 es visqué enmig d'un gran apassionament i una elevada participació popular. Dretes i esquerres mobilitzaren al màxim la seva maquinària electoral: foren les eleccions que van tenir un nombre més elevat de mítings propagandístics a la ciutat de Manresa. D'entre tots, destacà el que va fer Francesc Cambó, el principal cap de la Lliga Catalana, al Teatre Kursaal. Segons «El Pla de Bages», hi assistiren més de

Cua de ciutadans al carrer de Jaume I, en les eleccions del febrer del 1936.

cinc mil persones. Pocs dies abans, i al mateix lloc, un míting del Front d'Esquerres havia aplegat unes quatre mil persones, segons un informe policíac de la «Inspección de Vigilancia» de Manresa. En aquest acte es llegí un escrit de Lluís Prunés, encara tancat a la presó de Manresa, que fou llargament ovacionat.

El clima de crispació ocasionà diversos incidents, el més greu dels quals van ser els trets de pistola que membres de les Joventuts d'Acció Popular (CEDA estatal) van disparar contra militants del Bloc Obrer i Camperol.

Les esquerres foren les guanyadores d'aquestes eleccions generals, cosa que els va permetre recuperar el govern de la República. A Manresa també van triomfar, i Francesc Senyal va ser reelegit diputat:

ELECCIONS A CORTS DEL 16 DE FEBRER DE 1936	
	Núm. de vots
Front d'Esquerres de Catalunya	9.990
Front Català d'Ordre	7.137

Aquesta victòria, a més de significar l'amnistia per als presos polítics, va permetre a les esquerres recuperar l'alcaldia en la persona de Francesc Marcet, ja que es restituïren arreu de Catalunya els ajuntaments democràticament elegits el gener de 1934 i depurats arran dels Fets d'Octubre d'aquell mateix any. Marcet no

s'estigué de comentar: «Ni els components de l'Ajuntament Popular podien tornar d'una forma més honrosa ni els gestors caure en forma més indesitjable», al·ludint al fet que la major part de regidors que havien governat la ciutat els darrers mesos no havien estat elegits democràticament, sinó que s'aprofitaren de la conjuntura política del moment. No és estrany, doncs, que el primer acte del nou Ajuntament fos la reposició en els càrrecs de tots els funcionaris destituïts des del 6 d'octubre fins aleshores.

«El Dia» celebrà entusiàsticament el triomf de les esquerres, mentre que «El Pla de Bages» admetia que les eleccions s'havien celebrat a Manresa amb gran civisme per part dels electors. No obstant això, els regidors de la Lliga acusaren les esquerres de tenir una actuació arbitrària i sectària a l'Ajuntament, sobretot pel que fa a nomenaments i cessaments de funcionaris municipals. A les eleccions de compromissaris del 26 d'abril de 1936 per elegir el president de la República, a Manresa van tornar a guanyar les forces d'esquerra (8.208 vots) davant dels 4.729 de les dretes. En va resultar elegit Manuel Azaña. El mes de juliol, després d'un cop d'estat militar, va esclatar la Guerra Civil i es va acabar de cop l'evolució democràtica de la República.

Cultura i obra de govern

“Una de les grans prioritats de l’Ajuntament republicà fou, sens dubte, l’ensenyament públic: es tractava de millorar-ne la qualitat i, sobretot, aconseguir l’escolarització de tots els infants que hi havia a Manresa en edat de ser-ho. En concret, segons les estadístiques oficials, el cens de la població escolar fins als 14 anys era d’uns 4.500 nois i noies, dels quals n’hi havia uns 1.400 sense escolaritzar”

Grup de nenes de les colònies escolars de Berga de l’any 1931, organitzades per l’Ajuntament de Manresa.

Cultura i obra de govern

ÀMBIT GENERAL

Les limitacions a la política de la Generalitat

La tasca de la Generalitat republicana es va veure condicionada per dos factors:

- Les mancances econòmiques i competencials. A més de la crisi econòmica que va caracteritzar el període 1931-1936 (i que va perjudicar la realització de molts projectes) cal assenyalar l'enorme lentitud amb què el govern central va anar traspasant les competències que, segons l'Estatut, corresponien a la Generalitat (quan va esclatar la guerra, el juliol de 1936, encara no s'havia acabat aquest procés). Tot plegat es va agreujar per la dependència financera respecte de Madrid: moltes vegades no arribaven els recursos econòmics necessaris per garantir el funcionament dels serveis traspassats.
- La falta de temps. El conjunt de lleis en què treballava intensament el Parlament de Catalunya (en total, en va aprovar 122) era força avançat per a l'època i tenia un caire social innovador, dins l'objectiu general de modernitzar el país d'una manera més justa. Ara bé, no hi va haver prou temps per aplicar-les: la suspensió de l'Estatut arran dels fets del Sis d'Octubre i l'esclat de la Guerra Civil van impedir el desenvolupament ple de l'autonomia catalana.

Entre aquestes mesures aprovades pel Parlament, podem assenyalar la Llei sobre la Capacitat Jurídica de la Dona (que establia la igualtat jurídica de la dona casada respecte del marit), la Llei de la Successió Intestada (que protegia les vídues i equiparava en drets els fills nascuts fora del matrimoni) i una Llei Municipal que donava molta autonomia als ajuntaments de Catalunya. També s'aprovaren lleis de millora de la sanitat (atenció primària, construcció d'hospitals, campanyes de vacunació...), i de previsió social i assistència als aturats.

Finalment, l'agost de 1936 la Generalitat decretà una nova divisió territorial de Catalunya (anteriorment directe de l'actual) en 38 comarques agrupades en 9 regions. Per exemple, Manresa passava a ser la capital de la regió setena, que incloïa el Bages, el Berguedà, el Solsonès i l'Anoia. Això significava el reconeixement del paper de Manresa com a referent politicoadministratiu i econòmic d'un extens territori.

Tot plegat era el resultat del treball d'una ponència formada l'any 1931 i coordinada pel geògraf Pau Vila. El farmacèutic manresà Antoni Esteve n'era un dels membres. Es tractava de racionalitzar el territori català (tot superant la centralista divisió provincial) per millorar la gestió dels recursos i serveis.

L'acció cultural

Malgrat les limitacions exposades, l'obra de la Generalitat va ser ben destacable en els aspectes cultural i educatiu. Així, cal ressenyar la creació de la Universitat Autònoma de Barcelona, que va significar una renovació en relació amb la vella i encarcarada universitat de l'època. També es van crear molts centres d'ensenyament secundari i professional, com l'Institut-Escola, on s'oferia en règim de coeducació un ensenyament en català i racional seguint els mètodes europeus més avançats.

Visitant l'il·lustre
Ahir vàrem tenir el gust de saludar a l'il·lustre geògraf Pau Vila, membre de la ponència de la Delimitació Territorial de les Comarques, acompanyat del nostre bon amic Antoni Esteve, membre de la mateixa Comissió.
Vàrem recórrer bona part de la nostra comarca per a fer estudis relacionats amb el futur planol de Catalunya.

COMENTARIS DE CADA DIA

MANRESA I LA DIVISIÓ TERRITORIAL DE CATALUNYA

Mentre a Madrid, les Corts Constituents estaven atafegades en preparar l'Estatut, uns quants homes semi-andòmits, reunits en un departament de la Generalitat, discutien i redactaven el projecte de la nova divisió del territori de Catalunya. Ara, entre l'anar i venir i el brugi prelectoral, han començat de trascendir al públic les característiques d'aquest projecte i han aparegut els primers comentaris entre columnes de comentaris de les eleccions que s'apropen.

Per les referències que nosaltres hem pogut adquirir dels acords definitius de la Ponència—acords que ben aviat apareixeran editats en dos volums— el projecte té, per a nosaltres els manresans, una extraordinària importància.

Dividida Catalunya en les seves múltiples comarques naturals, sola una Paula històrica i geogràfica, hom tendeix a què una nova delimitació a base d'acoblament de comarques doni lloc a la creació d'unes super-comarques o vegueries, que en nombre de vuit o nou vindrien a substituir les artificioses províncies per als efectes administratius, judicials, d'ordre públic, etc.

Manresa, per la seva importància i per la seva situació geogràfica—veritable melic de Catalunya—, li correspon en aquest cas ésser Cap de la super-comarca central, la vastitud de la qual ha de respondre més a raons econòmiques, que no pas a la tradició i a la història. Com que aquest és el criteri que amb bon sentit ha tingut en compte la Ponència de la Generalitat, així veiem com en el projecte que ha sortit de les seves mans, Manresa presideix una super-comarca o vegueria que abasta la comarca de Bages, el Bergadà fins a Castellar d'En Huch, el Moianès, el pla de Solsona i la Segarra. Comarques, totes elles, lligades a Manres per llargues relacions i contínua comunicació.

De prosperar en el Parlament de Catalunya aquesta nova divisió territorial descentralitzadora, no cal dir que Manresa prendria una ampla volada de capitalitat, superior a cap altra—llevat de Barcelona—només que per la raó d'ésser el centre de la comarca de major riquesa industrial i minera de Catalunya.

Fins ara ha parlat la Ponència; en endavant ha de parlar el Parlament futur de Catalunya. En la primera, un excel·lent manresà i un bon amic nostre, el Dr. Antoni Esteve, hi ha fet sentir la seva veu autoritzada, amb èxit; en el segon, els representants de les nostres contrades que elegixi el cos electoral, hauran de fer-hi sentir la seva amb el major entusiasme, perquè el projecte esdevingui llei.

A dalt, «El Dia», 27-10-1932.

A baix, «El Dia», 26-3-1932.

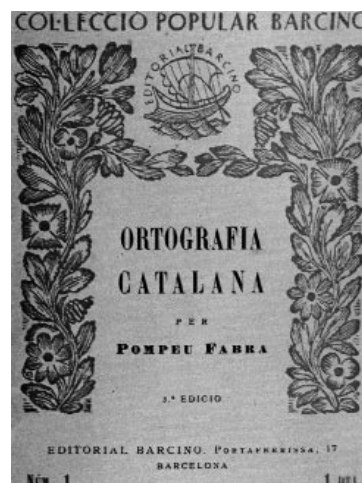
Aquesta renovació pedagògica va ser molt important en l'ensenyament primari: en són una bona mostra els curssets de reciclatge de les escoles de mestres i les colònies d'estiu per a infants.

Després de la dura repressió soferta durant la dictadura de Primo de Rivera, la normalització lingüística es va veure reforçada per la cooficialitat del català i per la publicació, l'any 1932, del *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra, que culminava així la seva obra d'unificació ortogràfica i gramatical. La llengua catalana adquirí nous espais a la premsa, la ràdio, els serveis públics i les escoles de la Generalitat i els ajuntaments.

Des del punt de vista artístic, és important l'obra arquitectònica del grup GATPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània); en fou l'arquitecte més conegut Josep Lluís Sert, i una de les obres més importants, el Dispensari Central Antituberculós de Barcelona. Les idees pro-

gressistes del GATPAC es manifestaren també en la política urbanística: en fou un exemple el Pla Macià, que pretenia ordenar de forma racional el creixement de Barcelona i en el qual va intervenir l'arquitecte racionalista francès Le Corbusier.

També cal ressenyar l'obra educativa i cultural del govern central de la República, sobretot en el període 1931-1933. A Espanya no s'havia fet mai un esforç tan gran per millorar l'educació i estendre la cultura entre el poble, ja que l'any 1931 gairebé la meitat de la població espanyola era analfabeta i un dels objectius era facilitar a tothom l'accés a l'ensenyament, independentment del nivell econòmic. En prohibir a l'Església d'ensenyar, el ministre d'Educació, el català Marcel·lí Domingo, hagué d'invertir una part molt important del pressupost a construir escoles i a formar mestres. Entre 1931 i 1933 es van fer unes 10.000 aules i es van preparar uns 7.000 professors.

ÀMBIT MANRESÀ

L'urbanisme: obres i projectes

L'EMPRÈSTIT MUNICIPAL

A Manresa, l'Ajuntament republicà va iniciar un ambiciós programa d'obres i reformes urbanístiques amb la finalitat de millorar la qualitat dels diferents serveis que s'oferien a la població. Es pretenia modernitzar la ciutat i integrar tant els barris com, sobretot, les classes socials més desfavorides, cosa que demostrava la preocupació social de les noves autoritats municipals. En definitiva, com llegim a «El Dia», es volia fer de Manresa «una ciutat europea».

Val a dir que, com veurem, moltes d'aquestes obres corresponien a projectes llargament esperats pels ciutadans de Manresa i que, per diferents motius polítics i econòmics, no s'havien dut mai a terme malgrat l'existència, en alguns casos, d'estudis previs. Sense anar més lluny, l'any 1928, la Cambra de Comerç i Indústria de la ciutat ja havia sol·licitat a l'Ajuntament obres públiques com ara la piscina municipal, el cobriment i urbanització del torrent de Sant Ignasi, o la construcció d'un pont d'entrada a la ciutat per l'Estació del Nord (proposta que també significava la urbanització de la plaça de la Reforma i l'obertura del carrer d'Alfons XII fins al Born).

La gran despesa econòmica que comportava la concreció dels diferents projectes urbanístics fou una de les causes que, durant la República, els pressupostos municipals s'enlaïressin cap als sis milions de pessetes anuals (quan, durant la dictadura, amb pocs feines superaven els dos milions). Tot i això, fou necessària l'aprovació, el setembre de 1931, d'un emprèstit municipal de cinc milions, amortitzables en 50 anys, per començar immediatament les reformes urbanístiques que necessitava la ciutat.

Dels cinc milions d'aquest emprèstit, només es pogueren destinar 3.115.676,15 pessetes a la realització dels nous projectes, ja que la resta de diners van servir per amortitzar les emissions de deute públic dels anys 1923 i 1928, i per pagar obres anteriors.

Segons la Memòria de la Comissió d'Hisenda que justificava la necessitat de l'emprèstit, era previst que es fessin les obres següents: la coberta del torrent de Sant Ignasi (actual via de Sant Ignasi), l'edificació d'una escola de primària (seria el grup escolar Renaixença), la construcció del pont de la Reforma i l'enllaç amb el carrer del Born, l'habilitació d'un nou dispensa-

ri municipal a la plaça de Sant Domènec, la creació d'un consultori mèdic i d'un pavelló antituberculós a l'Hospital, l'acabament de l'escorxador municipal i del parc de bombers, la construcció d'una piscina municipal, la prolongació del carrer d'Àngel Guimerà, l'arranjament i pavimentació de diversos carrers i places, i la millora de la xarxa de clavegueram.

Igualment, l'emprèstit cobria les despeses de confecció del plànol de l'Eixample de la ciutat (i que, de fet, dissenyava moltes de les obres esmentades anteriorment), que posaria fi a «la sèrie de construccions irregulars que es verifiquen, sense subjectar-se a cap alineació prèviament establerta, i que poden constituir una gran extorció (sic) per a la urbanització d'alguns indrets de la ciutat».

L'aprovació d'aquest emprèstit fou un dels temes més polèmics del període 1931-1936. D'una banda, la majoria d'ERC el justificava pel dèficit que havia trobat a les arques municipals (i que quantificava en 2.770.363 pessetes), per col·laborar en la disminució del nombre d'aturats a Manresa (que trobarien feina gràcies a les noves obres públiques) i, sobretot, per la necessitat d'engegar unes reformes urbanístiques que la ciutat necessitava urgentment.

D'altra banda, l'oposició de dretes (Lliga i carlins) estava en contra de l'emprèstit i arribà a sol·licitar un referèndum per decidir si s'havia d'aprovar o no, ja que considerava que condicionava el futur econòmic de l'Ajuntament i que hipotecaria, mitjançant el pagament d'impostos, els habitants de Manresa durant 50 anys. En aquest sentit, el dirigent de la Lliga Josep Coll i Roca, que havia estat alcalde de Manresa en quatre ocasions entre els anys 1916 i 1931, dubtava totalment de la capacitat de gestió econòmica dels polítics que portaven el nou Ajuntament republicà. En la seva opinió, l'emprèstit, «entre interessos i despeses, costarà a Manresa entre dotze i tretze milions». Com veurem, aquesta polèmica estigué present en els diferents projectes d'obres d'aquesta època.

EL PLA DE L'EIXAMPLE I REFORMA INTERIOR DE MANRESA

Des del segle XIX es trobava a faltar a Manresa un pla d'eixample de la població que ordenés i marqués les direccions i les condicions del creixement de les edificacions i dels vials de circulació, ateses les transformacions econòmiques i urbanes que hi estava havent a la ciutat.

Malgrat l'existència de diverses propostes anteriors, els interessos particulars i l'especulació urbanística anaren prevalent en perjudici de la col·lectivitat, i el Pla de l'Eixample de Manresa no es concretà fins als anys de la República. En efecte, l'any 1930 l'arquitecte municipal Josep Firmat havia tornat a engegar un nou projecte. El maig de 1931, el nou Ajuntament republicà li confirmà l'encàrrec, juntament amb l'arquitecte barceloní Ferran Tarragó, de confeccionar el Pla de l'Eixample, amb uns honoraris de 30.000 pessetes que serien abonats gràcies a l'emprèstit municipal.

L'agost de 1932 s'exposaren en públic els plànols per tal de poder fer-hi les al·legacions corresponents. Finalment, el 3 de novembre de 1933 el ple municipal (sense l'assistència dels

regidors de la Lliga, els carlins i el del partit radical) aprovà el Pla d'Eixample i Reforma Interior de Manresa.

Els principals objectius d'aquest pla eren els següents:

- Reformar l'entrada de la ciutat per l'estació del Nord, mitjançant la construcció d'un pont nou, i les realitzacions de la plaça de la Reforma, la façana de la Seu i l'actual carrer d'Alfons XII, alineat amb el Born.
- Reordenar el centre històric de la ciutat allargant el carrer de Jaume I, que travessaria la plaça de Clavé i el carrer de la Mel fins anar a parar a la plaça de Gispert, que seria amplificada.
- Cobrir i traçar una nova via sobre el torrent de Sant Ignasi i l'ampliació i alineació de diferents carrers del barri vell.
- Reedificar el barri de Valldaura (l'anomenat *eixample de ponent*, situat entre la carretera de Cardona i el riu) mitjançant la realització de places i l'alineació dels carrers d'aquell sector.
- Crear tres noves barriades: una de xalets d'alt nivell al sector del Poblenou, i dues de cases barates per a treballadors (Tortonyes i l'actual Sagrada Família).
- Establir nous eixos de comunicació i de creixement: les actuals avingudes de Tudela i de les Bases de Manresa, els carrers de Barcelona, Sant Josep i Abat Oliba, i la carretera de Viladordis.
- Edificar una gran ciutat-jardí a la Parada.
- Convertir Puigterrà i Puigberenguer en zones verdes per al lleure dels ciutadans.

La informació tècnica d'aquest pla la va fer, l'any 1933, el nou arquitecte municipal Pere Armengou ja que l'anterior, Josep Firmat, havia estat destituït. De fet, ambdós arquitectes s'anaren alternant en el càrrec: Armengou fou l'arquitecte municipal des de la segona meitat del 1932 fins després dels Fets d'Octubre del 1934, i un altre cop, des del febrer de 1936 fins al 1938. Per la seva banda, Firmat ho tornà a ser durant el bienni de dretes i altra volta un cop acabada la Guerra Civil. Aquestes vicissituds pel que fa a càrrecs de funcionaris i/o tècnics municipals demostren l'enorme grau de politització d'aquella època.

Pere Armengou discrepava d'alguns aspectes del Pla de l'Eixample: per exemple, del projecte d'una gran ciutat-jardí que, per diverses raons, finalment no es dugué a terme, com tampoc no es feren altres projectes del pla. Com veurem, d'altres sí que es van fer, tot i

que en alguns casos calgué esperar bastants anys després del final del període republicà. Durant el franquisme, una altra vegada l'especulació urbanística, juntament amb l'excessiva permissivitat legal del mateix Ajuntament davant dels interessos particulars d'alguns propietaris, van fer que el plànol s'anés infringint i modificant. Una conseqüència d'això, a banda de l'estètica de la fesomia urbana de Manresa, és que encara avui dia no s'hagin integrat completament els diferents punts de la ciutat dins el teixit urbà.

PRINCIPALS OBRES PÚBLIQUES

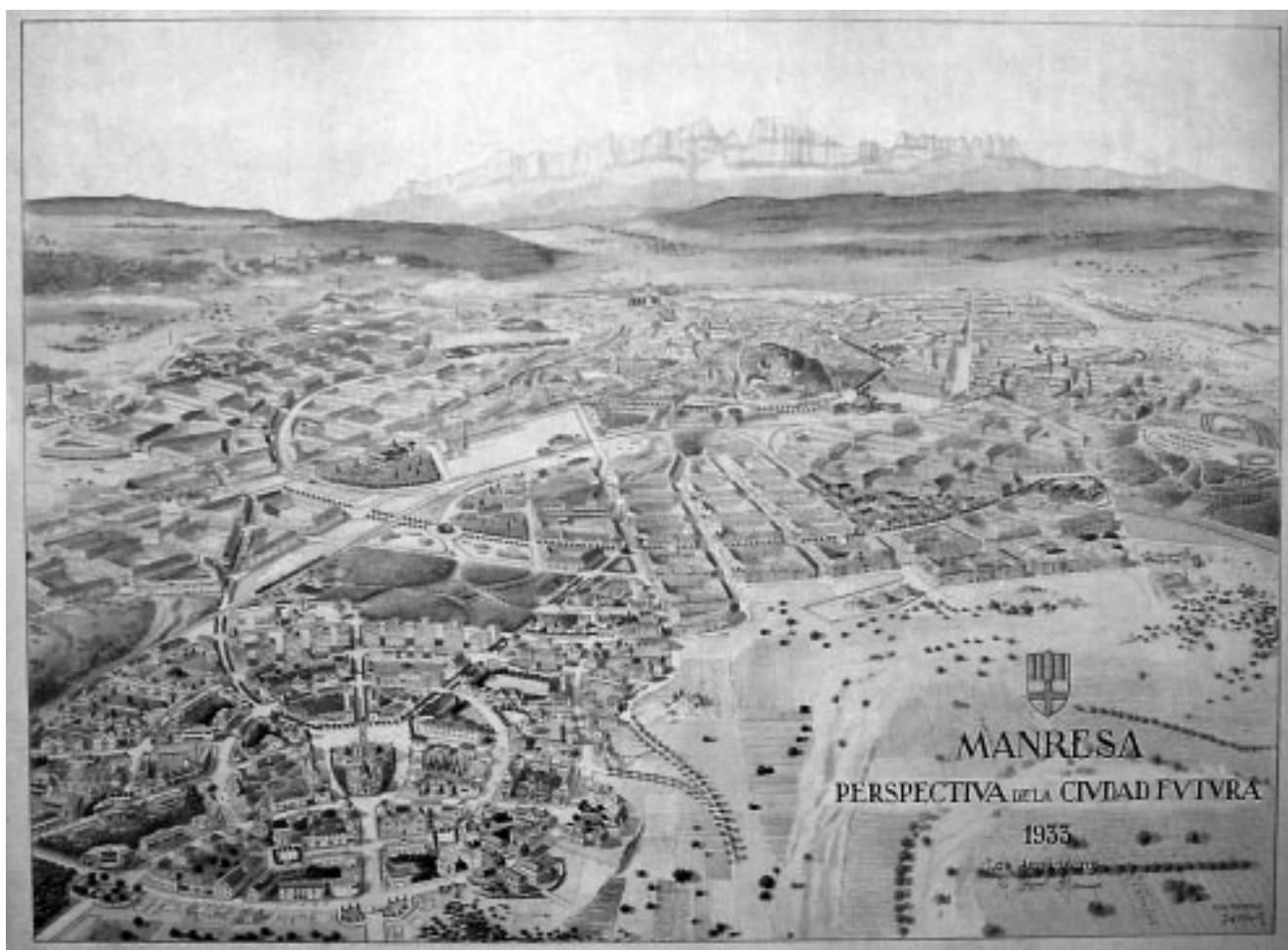
Com hem vist, els diferents projectes d'obres públiques del nou Ajuntament republicà eren molt ambiciosos i alguns eren esperats per la població des de feia molts anys. Però, per diferents motius, no tots es van poder dur a terme: problemes econòmics, interessos contraposats, inestabilitat política, errors de planificació... Aquest fou el cas, per exemple, de la reordenació i embelliment de l'entrada de la ciutat per

l'estació del Nord, que comprenia els projectes de la construcció del pont de l'estació, de l'obertura del carrer d'Alfons XII i l'enllaç amb el Born i la realització d'una escalinata monumental que aniria de la basílica de la Seu fins a la nova plaça de la Reforma que s'havia d'urbanitzar (de tot això, durant l'època republicana, només es concretà la façana de la Seu).

A continuació, detallarem les obres públiques que es van fer durant aquell període, o que si més no van ser objecte d'alguna actuació, i deixarem de banda els diferents projectes –alguns dels quals certament interessants– que van quedar sense materialitzar.

La piscina municipal. Va ser una de les obres més polèmiques del període republicà. També era una de les més esperades, ja que a Manresa no hi havia cap espai adient per banyar-se. En efecte, la població solia fer-ho al riu, a les rieres del voltant o als canals de les indústries, com ara al de la fàbrica dels Panyos o al de la de Cal Francès. En aquests llocs, les condicions higièniques i de seguretat eren francament do-

Visió futurista del Pla de l'Eixample i Reforma Interior de Manresa, aprovat el 1933. A primer terme el sector nord de la ciutat. Al fons, la Seu.

lentes. Com va escriure Vicenç Prat, cada estiu hi havia «la necrològica habitual».

L'any 1928 es presentaren dos projectes de piscines (una per fer-se al *Casino dels senyors*) però d'ús exclusiu per a socis. Paral·lelament, s'organitzà una Comissió Pro Piscina que reivindicà que se'n construís una de municipal. Els seus membres (alguns dels quals jugaren un paper rellevant durant l'etapa republicana) eren Francesc Farreras, Dídac Baget, Antoni Esteve, Agustí Espinalt, Manuel Casanovas, Francesc Senyal, Valentí Carreras, Tomàs Fius i Quirze Font. Proposaren construir una piscina pública als horts del col·legi de Sant Ignasi, però l'Ajuntament no la va fer.

Un cop proclamada la República, la comissió, que tenia el suport de la gran majoria d'entitats esportives de la ciutat, aconseguí que gairebé dues mil persones signessin una instància que sol·licitava formalment al nou Ajuntament que construís la piscina. L'agost de 1931, el pla d'obres de l'emprèstit municipal destinava 80.000 pessetes a la realització d'aquest projecte «reconegut com indispensable per un gran sector de la població». I afegia: «Cal evitar l'espectacle dels ciutadans banyant-se al riu i sobretot els accidents que gairebé cada any es registren desgraciadament».

Les obres començaren el 20 de maig de 1932 a càrrec de l'empresa Vídua de Joan Llobet i Farré. La piscina s'inaugurà el 27 d'agost de 1932, durant la festa major, amb un festival de natació en benefici de l'assistència pública. Tenia unes dimensions de 25 metres de llargada per 14 d'amplada i una fondària d'1,10 a 3,50 metres. Disposava de vestidors, dutxes i lavabos. Era obligatori rentar-se abans de banyar-se.

Coincidint amb la inauguració, un ban d'alcaldia informava de la finalitat educativa, esportiva i higiènica de la piscina, alhora que prohibia banyar-se al riu dins el terme de Manresa per tal de prevenir accidents. També cal recordar que l'abril de 1933 es constituí oficialment el Club Natació Manresa, i que a l'any següent es va inaugurar una piscina infantil, d'unes dimensions de 20 per 10 metres.

La premsa local comentà els esdeveniments relacionats amb la piscina des d'angles ben diferents, segons els interessos partidistes que servia. Així, Francesc Senyal, des de «El Dia», celebrava la inauguració de la piscina municipal com un «servei d'higiene ciutadana» i lamentava que no s'hagués fet abans a causa d'haver topat «amb una sèrie de prejudicis mal entesos, s'invocava una mena de moral pròpia d'un país endarrerit pel domini feudalitzant de la monarquia».

Per la seva banda, «El Pla de Bages» es preocupava per la possible immoralitat que podia comportar l'existència de la piscina, per la qual cosa exigia que «s'atenguin rigorosament les disposicions en quant el traje de bany», que obligava a la utilització del vestit de bany complet.

Finalment, el setmanari carlí «Seny» seguí una línia editorial duríssima contra la nova instal·lació municipal. En qüestionava la higiene («per allí s'hi ha vist nedadors amb la carn llatzerada, amb nafres i tumors»), la neteja («l'aigua no es renova amb la rapidesa que requereix l'abundor de gent que hi concorre»), la seguretat (arran de l'ofegament d'un banyista el juliol de 1933) i, sobretot, la moralitat: «Els vestits(?) de bany indecorosos són a posta perquè la dona s'acostumi a exhibir-se sense *ma-*

Obres de construcció de la piscina municipal, que es va inaugurar l'agost del 1932 (col·lecció particular d'Amadeu Bargay).

nies. I ja es sabut que l'esquerranisme vol la perversió de la dona: pervertida la dona, es perverteix la família; i les famílies pervertides són la carn de la revolució».

El cobriment del torrent de Sant Ignasi. El torrent de Sant Ignasi discorria a cel obert i separava el barri de les Escodines de la resta de la ciutat. Al llarg del segle XIX, i a mesura que la ciutat s'industrialitzava i creixia, el torrent s'anà convertint en el col·lector d'una gran part de la xarxa de clavegueres de la ciutat, que recollia els detritus de la població, de les indústries i dels regadius. El torrent era, doncs, un lloc brut, pudent i antihigiènic. Des de feia molts anys, es reclamava el cobriment del torrent per evitar el perill de malalties infeccioses per a la població, per una qüestió estètica i també per un motiu urbanístic, ja que permetria la connexió i circulació entre diferents punts de la ciutat.

El nou Ajuntament republicà inclogué el cobriment del torrent des de la font de l'Obac fins al riu. Segons la memòria del pla d'obres de l'emprèstit, que hi destinava una partida de 550.000 pessetes, es volia eliminar així un «focus d'infecció» que posava en perill «la salut del veïnat». El maig de 1932 s'aprovà definitivament el projecte, però les obres es retardaren, ja que la primera vegada que sortiren a subhasta van quedar desertes.

L'excalcalde Josep Coll criticà àcidament aquest retard, ja que el considerava injustificat: «El torrent de Sant Ignasi és una obra que va deixar enllestida i a punt de subhasta l'ajuntament anterior, i si no la va portar a la pràctica fou perquè un decret del Govern Berenguer va prohibir als Ajuntaments realitzar obres d'aquesta importància davant la imminència de la renovació dels Ajuntaments». Assegurava també que el fet que la subhasta quedés deserta s'explicava per la desconfiança que el govern municipal d'esquerres inspirava a les empreses constructores.

Finalment, el juny de 1934, les obres s'adjudicaren a l'empresa Vídua de Joan Llobet i Farré –única que s'hi presentava– per un import de 322.920 pessetes. L'any 1935 el cobriment havia avançat fins al Salt dels Gossos. Davant la demanda popular de continuar les obres, l'Ajuntament aprovà, el maig de 1936, amb caràcter d'urgència, cobrir la resta del torrent, cosa que no es pogué acabar de fer a causa de l'evolució posterior de la Guerra Civil.

L'arranjament de diversos carrers. El pla de millores urbanes finançades per l'emprèstit municipal tenia previst arranjar diversos carrers i places de la ciutat amb un pressupost vora el milió de pessetes: la prolongació del carrer d'Àngel Guimerà, la renovació dels empedrats de la Muralla i de la carretera de Vic, la urbanització del carrer de Sant Josep, l'arranjament de les voreres de la carretera de Cardona i la pavimentació i arranjamet dels carrers de Carrió, Tahones, Magnet, Saclosa, Sant Francesc, Cós, Dos de Maig, Puigterrà de Dalt, Ma-

graner, Panyos, Era Firmat i les places dels Infants, Gispert, Pedregar i Carne.

Es pretenia així millorar la circulació i evitar les molèsties de la pols i el fang, tant a veïns com a vehicles i vianants. Molts d'aquests carrers foren urbanitzats, com també d'altres com ara els de Magraner, Cirera, Sant Maurici i, sobretot, la carretera que havia d'unir Manresa amb Viladordis. L'oposició es mostrà contrària a aquesta darrera obra en considerar-la «electoralista» i d'un cost molt superior a l'inicialment pressupostat.

Igualment, la Lliga, dins una crítica global a la política d'obres públiques de l'Ajuntament, acusà el govern municipal d'«entregar la construcció de les obres a companyies forasteres, que han portat a Manresa obrers forasters, mentre els obrers de la ciutat es morien de fam

i de misèria». El to de les crítiques, rèpliques i, en definitiva, polèmiques, que sorgien a cada pas reflectia la creixent crispació política i social d'una època emmarcada en el context d'una greu crisi econòmica general.

La construcció de dos barris de cases barates.

La construcció d'aquests dos barris destinats a gent de la classe treballadora era prevista dins el Pla de l'Eixample. Un d'aquests barris és l'actual dels pisos de la Sagrada Família, on la Caixa d'Estalvis de Manresa construï entre els anys 1931 i 1932 nou xalets (d'un total de 44 previstos), però la resta del projecte, obra de Josep Firmat, no es dugué mai a terme. En el seu lloc, a la dècada dels 50, la Caixa hi edificà el nou barri de blocs de pisos de la Sagrada Família.

Un altre barri de casetes, amb un petit jardí i hort, havia de situar-se a la prolongació del carrer Major del Poble Nou, entre la via dels Ferrocarrils Catalans i el carrer d'Abat Oliba. Aquest projecte, amb el nom de Barriada Jardí del Poble Nou, l'havia de dur a terme la Cooperativa de Cases Barates, entitat sense afany de lucre la finalitat de la qual era «procurar per als associats la possessió d'una casa a bon preu».

Seguint els plànols de l'arquitecte Firmat, es volien construir 50 cases unifamiliars, dues escoles i un edifici social per a la Cooperativa (amb economat, sala d'actes i secretaria). Aquest projecte fou exposat a partir de l'abril de 1932 als aparadors dels Magatzems Jorba, i es disposava d'un préstec de la Caixa de Pensions per dur-lo a terme. Després de superar molts obstacles burocràtics, fou aprovat provisionalment pel ministeri de Treball el febrer de 1936. Ara bé, com tantes altres coses, la Guerra Civil impedí l'edificació d'aquesta barriada-jardí.

El parc de Puigterrà. Francesc Farreras i Duran, secretari de la conselleria d'Agricultura de la Generalitat, informà l'Ajuntament manresà de l'existència d'un decret de repoblació forestal que permetia enjardinar zones com el parc de

La Piscina Municipal	
La Comissió de la Piscina Municipal té a bé fer públic per a coneixement de tots els ciutadans, següents dades sobre la piscina, les quals pròximament seran ampliatas amb un estat de comptes general i detallat del legions després de la passada temporada.	
Persones que han entrat a la piscina:	
28 agost	1.797
29 "	3.100
30 "	1.400
31 "	916
1 setembre	730
2 "	604
3 "	1.102
4 "	4.041
5 "	723
6 "	653
7 "	551
8 "	2.138
9 "	109
10 "	90
11 "	1.706
12 "	351
13 "	268
14 "	384
15 "	125
16 "	269
17 "	432
18 "	1.386
19 "	244
20 "	37
21 "	179
22 "	183
23 "	133
24 "	100
25 "	514
26 "	120
27 "	41
28 "	5
29 "	17
30 "	9
TOTAL: 20.344	
Recaptat fins al dia 30 de setembre 9.324'23 pessetes.	

Diària 33 d'agost de 1934

AL DIA

La urbanització de la ciutat

El Torrent de Sant Ignasi, avui centre d'infecció, esdevindrà una de les vies més importants de Manresa

El torrent de Sant Ignasi, avui centre d'infecció, esdevindrà una de les vies més importants de Manresa.

Puigterrà. En aplicació de l'esmentat decret, el març del 1932, començaren els treballs de plantació d'arbres sota la direcció de tècnics del Servei Forestal de la Generalitat. Era la primera etapa d'un ampli pla de repoblació.

Immediatament es va crear una polèmica ciutadana, ja que els propietaris de terrenys de la zona acusaren l'Ajuntament d'haver actuat sense el seu permís. Per la seva banda, el consistori dubtava de la legalitat d'aquelles propietats. Finalment, però, l'Ajuntament hagué de recular davant la temença de perdre el cas als tribunals de justícia, per la qual cosa ordenà arrencar els arbres acabats de plantar. Això provocà fortes crítiques de l'oposició municipal, que acusà l'Ajuntament de negligència i de precipitació. En definitiva, el turó de Puigterrà quedà desert com abans i la població de Manresa va perdre la possibilitat de tenir un espai verd.

El nou parc de bombers. En aquella època, el servei de bombers, que aleshores no eren professionals, depenia de l'Ajuntament i era situat als baixos de la casa consistorial. El juliol de 1929, l'Ajuntament va decidir la construcció d'un nou parc de bombers a la plaça dels Infants. Tanmateix, diversos problemes legals i burocràtics van endarrerir –i encarrir– les obres.

La situació es desencallà quan les noves autoritats republicanes inclogueren, dins l'emprèstit municipal de 1931, una partida per poder acabar les obres del parc de bombers. El nou edifici fou inaugurat el 10 de juliol de 1932 per l'alcalde Lluís Prunés, acompanyat pel regidor responsable de la Comissió d'Incendis, Isidre Costa Perramon. Les dependències dels bombers eren dividides en dos pisos. La localització tan cèntrica facilitava el desplaçament dels bombers en els casos d'urgències.

Les assistències social i sanitària

L'ASSISTÈNCIA PÚBLICA

L'alcalde Lluís Prunés afirmava, l'estiu de 1932, que les actuacions del govern municipal que li satisfien més eren les «que tenen un caràcter d'assistència social, com són les colònies escolars, dispensari mèdic, guarderies per a infants i altres que com la supressió de la mendicitat (...) seran aviat una realitat».

Certament, una de les primeres línies d'actuació de l'Ajuntament republicà fou preocupar-se per la situació de les persones més des-

valgudes de la ciutat, en una època on moltes malalties i contingències laborals no eren cobertes per cap mena d'assegurança. Es pretenia millorar les seves condicions de vida d'una manera més permanent i humanament més digna més enllà de la simple caritat tradicional.

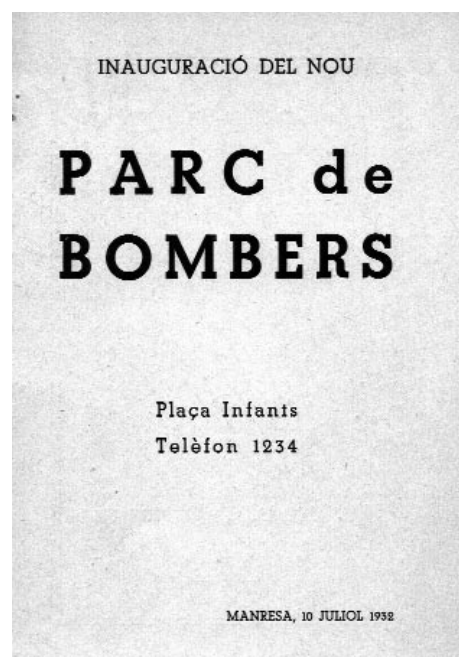
Per això es creà una Junta d'Assistència Pública presidida per l'alcalde i integrada per quatre regidors i quatre ciutadans. Un dels seus objectius era suprimir la imatge de misèria de la mendicitat pública (que es feia per carrers, domicilis, botigues i tallers), fortament arrelada a la vida quotidiana de la Manresa d'aleshores.

Un cop analitzat el problema, i havent vist com s'encarava en altres poblacions, les autoritats municipals van decidir habilitar l'antic Hotel Florida, situat als Docs (actual carrer de Jacint Verdaguer), com a local d'assistència pública. Igualment, l'octubre de 1931, la Junta acordà la confecció d'un cens de persones necessitades i d'un padró de captaires.

El novembre de 1932 un ban de l'alcalde, Lluís Prunés, prohibia la mendicitat pública dins el terme de Manresa. Poc temps després, el 4 de desembre, s'inauguraven els serveis d'assistència pública al local dels Docs, que fou visitat pel president Macià. L'edifici tenia un menjador amb capacitat per a 80 persones, dormitoris, cuina, banys, dutxes, lavabos i un saló de barberia. També hi havia un servei mèdic. El local oferia roba, esmorzar, dinar i sopar a la població necessitada de la ciutat.

El seu manteniment econòmic depenia de la Junta, la qual rebia subvencions de l'Ajuntament i aportacions fixes per part d'industrials i diversos ciutadans. Així, l'abril de 1933, la Junta disposava de 1.650 socis cooperadors i també rebia donatius en espècies.

El sectarisme polític de l'època també afectà l'Assistència Pública. Així, des de la premsa esquerrana, propera al govern municipal, se saludava la creació de l'Assistèn-

cia com una victòria de la dignitat humana i com el final del «jubileu de la misèria», fent referència a la mendicitat pública. En canvi, els partits de dretes la reberen amb moltes reticències («El Pla de Bages», per exemple, amb prou feines n'esmentà la inauguració), ja que consideraven que l'Ajuntament no havia d'intervenir en els temes de beneficència, els quals havien de quedar en mans de les institucions, generalment confessionals, de caritat tradicional. Acusaven també el consistori de fer electoralisme a partir de la fundació d'aquesta nova institució. «El Seny» aconsellava els «catòlics manresans» que no ajudessin «l'obra laica de l'Ajuntament en els Docs».

Després de les eleccions de febrer de 1936, les esquerres afirmaren que les dretes havien abandonat a la seva sort la tasca de l'Assistència durant el període posterior als Fets d'Octubre, període en què havien disposat del poder municipal. En aquest sentit, denunciaven que a Manresa tornava a haver-hi captaires pel carrer i també la dolenta gestió econòmica que s'havia fet, quantificada en un dèficit de més de 8.000 pessetes, i que Esquerra Republicana atribuïa a l'existència irregular de diversos cobradors.

LES GUARDERIES

L'Ajuntament també es preocupà de facilitar la situació de les famílies treballadores promovent la creació de guarderies. Aquesta tasca era coordinada des d'una Junta de Protecció a la Infància presidida per l'alcalde, Lluís Prunés. L'estiu de 1932, la Junta va adquirir la guarderia instal·lada a la fàbrica Lluvià (situada a l'actual emplaçament de l'edifici de *Manresa Cen-*

tre). Un any després, fou traslladada a un xalet de la plaça de Francesc Macià (tocant a l'actual institut Lluís de Peguera), amb capacitat per atendre uns seixanta nens i nenes. L'edifici, inaugurat durant la festa major, disposava d'una galeria menjador, una sala de lactància, un dormitori amb 14 llits, una sala per a descans dels infants, una sala d'higiene, la cuina, una sala de secretaria i guarda-roba. A fora, hi havia un pati d'esbarjo espaiós.

Mentrestant, el 4 de desembre de 1932, s'havia inaugurat també una nova guarderia infantil a la primera planta de l'edifici de la Junta d'Assistència Pública del carrer dels Docs. Tenia una capacitat per atendre un centenar d'infants, amb sales dormitori, de jocs, banys i dutxes, menjador, cuina i un pati d'esbarjo. Disposava també de servei mèdic i sanitari.

Aquestes guarderies atendien els fills de les famílies obreres d'entre un mes i cinc anys d'edat. Eren obertes tots els dies laborables des de dos quarts de cinc del matí fins a les onze de la nit, per tal de cobrir el màxim possible la jornada laboral que les famílies treballadores havien de fer a les fàbriques. Bàsicament, es finançaven amb les quotes que pagaven les famílies, que anaven d'1,50 pessetes setmanals a 3,50 (en aquest cas, s'hi incloïa l'alimentació de l'infant). A partir de l'estiu de 1934, la Junta va oferir també un servei de guarderies de vacances per a fills d'obrers d'entre 6 i 10 anys. Igualment, s'organitzaren «semicolònies»: consistien a dur al camp la quitxalla de les famílies que no estiuejaven.

Finalment, cal esmentar que a la ciutat hi havia també institucions benèfiques tradicionals, normalment de caràcter confessional, anteriors a l'època republicana. D'entre les més importants, podem assenyalar l'asil dels Infants Orfes (situat al xamfrà de la carretera de Vic amb el carrer dels Infants), les Germanetes dels Pobres (dedicades a la tercera edat) i, sobretot, Casa Caritat, que funcionava des de l'any 1859.

4-12-1932. Francesc Macià en la inauguració dels serveis d'assistència social. Darrera seu, Lluís Prunés i Joan Selves.

LA SANITAT: L'OBRA MUNICIPAL A L'HOSPITAL I AL DISPENSARI

L'Hospital de Sant Andreu. Popularment conegut com l'Hospital, ja que és la institució assistencial més antiga de Manresa: fou fundat en el tombant dels segles XIII i XIV com a centre dedicat a l'alberg i atenció dels malalts pobres. Ara bé, aquest concepte de *refugi de pobres* anava quedant antiquat a mesura que avançava el segle XX davant del progrés de la medicina moderna que, per exemple, exigia l'ingrés hospitalari de les persones que havien de ser intervingudes quirúrgicament. A l'època republicana, tenien cura dels pacients les religioses Filles de la Caritat.

Els avenços mèdics obligaren a una actualització dels serveis que oferia l'Hospital, cada cop més complets, però també més cars. Així, sense perdre de vista la seva vessant social, els preus de l'assistència sanitària s'adaptaven a les característiques dels usuaris: la primavera de 1936, els serveis de radiologia i electroteràpia estaven subjectes a dues tarifes segons la situació econòmica del malalt, i les operacions quirúrgiques eren gratuïtes per als considerats pobres i costaven unes trenta pessetes a la resta de la població.

En tractar-se d'un centre benèfic de caràcter particular, l'Hospital de Sant Andreu era dirigit per una junta administrativa presidida per l'alcalde, un eclesiàstic (que solia exercir el càrrec d'administrador), dos regidors municipals i cinc vocals. Econòmicament, depenia de les subvencions i dels donatius de particulars i famílies benestants.

Tanmateix, aquestes ajudes eren insuficients i l'Hospital passava per una delicada situació econòmica. L'Ajuntament augmentà la subvenció municipal. Igualment, s'organitzaren, per part de diverses entitats com ara la Joventut Carlista Manresana, recaptacions de donatius particulars i festivals de música i teatre amb finalitat benèfica.

Prèviament, una altra mesura que l'Ajuntament havia decidit, a favor de la qualitat de l'assistència sanitària que rebia la població, era la construcció a l'Hospital d'un pavelló destinat a malalts tuberculosos. Per a aquesta finalitat es pressupostaren 70.000 pessetes de l'emprèstit municipal. Es pretenia aïllar, en les millors condicions possibles, els malalts tuberculosos de la resta de pacients, per tal de prevenir possibles contagis. El metge Ramon Puig i Ball, regidor republicà i vocal de la Junta de

l'Hospital, era un dels principals impulsors del projecte, que fou aprovat al ple municipal del 25 de març de 1932. En el moment d'esclatar els Fets d'Octubre el pavelló ja era construït, tot i que faltava el mobiliari.

El dispensari municipal. Durant la festa major del 1923 s'inaugurà el dispensari municipal, situat a la planta baixa de l'edifici de l'ajuntament i a càrrec dels metges titulars de l'assistència pública local. Aquest servei de primers auxilis cobria una part de les mancances dels serveis sanitaris de la ciutat. El 1928 va ser reorganitzat amb la incorporació de nous metges.

Tanmateix, el dispensari inspirava, a ulls dels manresans, poca confiança: espai reduït, problemes de manteniment, mobiliari insuficient i utilitat escàs i inadequat. És per això que un dels primers objectius de la Comissió de Governació municipal, presidida per Ramon Puig i Ball, fou la reorganització total d'aquest servei.

S'hi destinà una partida econòmica de l'emprèstit municipal que es justificava així: «El Dispensari que existeix actualment als baixos de la Casa Consistorial, tenint en compte la gran extensió de la zona poblada de Manresa i la seva contínua creixença, és insuficient per atendre els accidents que ocorren a la via pública o en fàbriques, tallers i altres llocs de treball i, a més a més, no està gaire ben situat. Entenem que seria molt convenient habilitar una casa de socors a Sant Domènec (...)».

Finalment, però, es decidí que el dispensari continués als baixos de la casa de la ciutat. El 29 de maig de 1932 s'inauguraren les reformes del dispensari medicoquirúrgic, considerades

per l'alcalde Prunés com un pas més en el progrés de la ciutat. Per la seva banda, Ramon Puig posà les noves instal·lacions a disposició dels seus «companys metges» per tal de retornar la salut «als que l'han perduda».

Al dispensari s'hi feien reconeixements mèdics i cures per als accidentats. Disposava d'instrumental mèdic adient per fer operacions d'urgències, assistir parts o curar fractures. Una de les funcions del dispensari era fer campanyes de vacunació per tal d'eradicar malalties com la tuberculosi o la verola. Els alumnes dels centres d'ensenyament eren vacunats i hi passaven les revisions mèdiques corresponents.

D'altra banda, cal recordar que el 19 de juny de 1932 s'inaugurava el Sanatori de Sant Joan de Déu, situat a la Culla, obra que fou possible gràcies a la donació testamentària de l'industrial vetaire manresà Francesc March i Muntada. Aquest establiment, dirigit pels Germans de Sant Joan de Déu, es dedicà a l'acolliment i cura d'infants víctimes de malalties infeccioses i deformacions físiques.

Un altre sanatori era el de Sant Josep, més conegut com la Clínica, que era regit per religioses josefines. Finalment, des de 1898 existia a Manresa la Creu Roja. Als anys 30, aquesta institució tenia un caire eminentment educatiu, amb l'objectiu de «despertar en els nois d'ambdós sexes l'amor al bé i a la pau».

L'ensenyament

L'IMPULS DEL GOVERN MUNICIPAL A L'ENSENYAMENT

Una de les grans prioritats de l'Ajuntament republicà fou, sens dubte, l'ensenyament públic: es tractava de millorar-ne la qualitat i, sobretot, d'aconseguir l'escolarització de tots els infants que hi havia a Manresa en edat de ser-ho. En concret, segons les estadístiques oficials, el cens de la població escolar fins als 14 anys era d'uns 4.500 nois i noies, dels quals n'hi havia uns 1.400 sense escolaritzar.

Aquesta política era un reflex de la que seguïen, a Catalunya i a Espanya, els respectius governs d'esquerres. En aquest sentit, es considerava que la lluita contra l'analfabetisme, l'ensenyament en català per tal d'aconseguir la normalització cultural i lingüística del país, la innovació pedagògica, la coeducació... eren també alguns dels principals objectius que calia assolir de cara a avançar cap a la cohesió social i el progrés nacional.

La finalitat de potenciar la situació de l'en-

senyament a Manresa recaigué sobre la molt activa Comissió de Cultura de l'Ajuntament, que va ser presidida per Isidre Costa i Perramon i integrada també per persones com Antoni Esteve i Subirana, Tomàs Ramon i Amat, Ramon Sanz i Ibars, Josep Vives i Coll, i Aniceto León Garre. Un cop analitzada la qüestió, arribà a les següents conclusions:

- Calia crear escoles en aquells barris de Manresa que no gaudien de cap mena de servei d'ensenyament.
- Davant les greus mancances d'alguns edificis destinats a l'ensenyament primari, era necessari millorar amb urgència la infraestructura de les escoles existents i habilitar nous locals on traslladar els alumnes mentre duressin les obres de reforma. Aquest fou el cas de les escoles situades dins el vell edifici del col·legi de Sant Ignasi, qualificat per part de la inspecció estatal d'ensenyament com a «local de mucha capacidad pero muy deteriorado y de escasas condiciones pedagógicas».
- Era imprescindible actualitzar el vell i insuficient material escolar, i fer-lo arribar a totes les escoles. Per finançar-ho, l'Ajuntament hi destinà anualment 25.000 pessetes, en comparació amb les 2.000 pressupostades per aquest concepte abans de la proclamació de la República.
- Per tal de satisfer la demanda educativa de la ciutat s'havia de construir una nova gran escola, d'acord amb les necessitats de la pedagogia moderna: seria el futur grup escolar Renaixença.

L'Ajuntament, decidit a tirar endavant aquests projectes, va destinar un pressupost de 900.000 pessetes de l'emprèstit municipal a l'àmbit de l'ensenyament. Aquesta quantitat representava una tercera part de l'import total assignat a obres de nova execució a Manresa, cosa que demostra la gran importància que les autoritats municipals donaven als temes educatius. A més, es duplicà el pressupost municipal destinat a conceptes relacionats amb l'ensenyament, com ara subvencions o despeses de manteniment. Tanmateix, també es reconeixia que encara caldria fer més inversions per tal de resoldre totalment els problemes escolars de la ciutat.

Així, les primeres mesures consistiren a traslladar els alumnes de diverses escoles de primària que estaven en instal·lacions precàries cap a edificis més segurs i més ben preparats per a les tasques educatives: aquest fou el cas, per exemple, de l'escola de nens del mestre Josep Albagés (que gaudia d'un gran prestigi per

Dispensari Municipal	
Servei d'especialitats	
TUBERCULOSIS	
Dr. Josep Torner, dimarts de 12 a 13.	
PARTS I VACUNACIÓ ANTISEPTICITÀ	
Dr. Angel Tomsó, dimecres a les 13.	
VIES URINÀRIES I VENERE	
Dr. Marçal Castellnou, divendres de 12 a 13.	
INFÀNCIA	
Dr. Bernat Bosch, dijous de 12 a 13.	
MALALTIES DE LA PELL	
Dr. Lluís Solaguer, dijous de 12 a 13.	
VIES DIGESTIVES	
Dr. Joan Puig i Dalí, divendres de 11 a 12.	
MALALTIES DE LA DONA	
Dr. Joaquim Delmas, dimecres de 11 a 12.	
GOLA, NAS I ORELLES	
Dr. Amador Redondo, dimecres de 11 a 12.	
APARELLS RESPIRATORI I CIRCULATORI	
Dr. Tomàs Ramon, dijous de 11 a 12.	
QUIRURGIA	
Dr. Joan Soler i Cornet, dimecres de 12 a 13.	

la seva feina de renovació pedagògica dins un ensenyament arrelat a la ciutat i al país), que passà a ocupar dues aules de l'ala esquerra del Grup Escolar (actual institut Lluís de Peguera), on es feia l'ensenyament secundari.

A continuació, es construïren quatre noves escoles unitàries: dues al barri del Poble Nou (inaugurades el març de 1932), una a les Farres i l'altra, dita «dels Dipòsits», a la carretera de Santpedor. Les dues darreres foren inaugurades el dia del primer aniversari de la proclamació de la República. Totes quatre eren escoles mixtes petites (d'uns 50 alumnes cadascuna), que disposaven d'un material pedagògic modern, i que socialment cobrien les necessitats d'unes barriades fins aleshores mancades de serveis d'ensenyament.

Un any més tard, s'inauguraven les escoles de la Bonavista (a partir del 1939 rebrien el nom de Pare Algué), situades al xamfrà dels Docs amb la carretera del Pont de Vilomara. Es van construir en un local, amb terrenys annexos, llogat per l'Ajuntament. Comprenien set aules i un parvulari amb una capacitat total per a 400 alumnes, una bona part dels quals procedia de les escoles del vell edifici de Sant Ignasi.

A més de tota aquesta activitat, l'Ajuntament, a proposta de la Comissió de Cultura, va fer contínues gestions amb les autoritats del ministeri d'Instrucció Pública del govern central per aconseguir la creació de noves escoles públiques a la ciutat, amb les quals es podria escolaritzar tots els infants manresans. Cal tenir present que el problema de l'escolarització s'agreuja també pel fet que era habitual que molts nois i noies, especialment en el tram comprès entre 12 i 14 anys, deixessin l'escola per anar a treballar; així col·laboraven al manteniment econòmic de la família. Els oficis o treballs on anaven preferentment destinats els infants eren en els sectors tèxtil, vetaire, indústries del calçat, construcció i obres (paletes, fusters, manyans...), comerç i també feines agrícoles i ramaderes.

D'altra banda, el curs 1932-1933 entrà en funcionament l'Escola Municipal de Música. S'acomplia així una vella aspiració dels ambients musicals de la ciutat, des dels quals, des de feia molts anys, s'havia constatat –i sol·licitat– la necessitat d'una escola d'aquestes característiques. L'Orfeó Manresà, una de les entitats que havia lluitat més per assolir aquest objectiu, va cedir provisionalment els seus locals del Teatre Conservatori perquè la nova Es-

cola Municipal de Música pogués començar immediatament les activitats.

El primer director de l'escola fou Miquel Blanch i Roig (el mestre Blanch), que va ser assassinat al començament de la Guerra Civil. Miquel Blanch aconseguí el càrrec després de guanyar un concurs-oposició en el qual intervingué, com a membre del tribunal, el cèlebre músic Lluís Millet, director de l'Orfeó Català.

L'Escola Municipal de Música estabilitzà la seva matrícula a l'entorn de 90 alumnes. Tanmateix, les condicions materials eren més aviat precàries: ocupava un espai cedit provisionalment, alguns instruments musicals –com ara el piano– eren de lloguer, i s'hi passava fred. En aquest sentit, durant el curs 1935-1936 professors i alumnes de l'escola, a raó de 25 cèntims mensuals, van haver de comprar les serradures per escalfar-se ja que aquell curs –a diferència dels altres– l'Ajuntament no sufragà aquesta despesa.

Igualment, l'Ajuntament decidí impulsar l'Escola d'Arts i Oficis, fundada el 1902 i situada al col·legi de Sant Ignasi, que feia la important obra social de formar «pràctics» en diferents rams. És a dir, donava l'oportunitat de millorar la formació, tant cultural com pràctica, de persones que en molts casos ja treballaven i d'aquesta manera podien progressar en els seus respectius oficis. Així doncs, es potencià la voluntat d'enllaçar amb la realitat del món empresarial i professional de l'entorn. L'Ajuntament gairebé duplicà la seva aportació per al manteniment de l'escola, i va passar de les 22.000 pesetes anuals d'abans de la República a les 40.000.

D'acord amb el claustre de professors, s'actualitzà el pla d'estudis de l'escola, s'amplià l'ensenyament tècnic (electricitat, comptabilitat i d'altres) i es van reformar les aules. Com a conseqüència d'aquesta renovació augmentà el nombre d'alumnes: el curs 1935-36 n'hi havia 600. D'entre el professorat de l'escola, podem destacar Antoni Invers i Pi (que en va ser director) i Evarist Basiana i Arbiell (secretari).

Tanmateix, tot i rebre també una subvenció de 7.500 pessetes anuals de la Generalitat, el finançament de l'Escola d'Arts i Oficis era insuficient. De fet, els informes de la conselleria de Cultura de la Generalitat reconeixien clarament que per resoldre de manera completa i eficaç el problema general de l'ensenyament a Manresa, endarrerit durant dècades, calia el finançament econòmic dels governs autònom i central.

No obstant això, la Comissió de Cultura i l'Ajuntament no defallien en el seu intent de buscar solucions. Així, l'any 1932, després de l'expulsió dels jesuïtes, la comissió proposà que l'enorme edifici de la Cova s'habilités provisionalment per encabir-hi els alumnes d'aquelles escoles on calia fer obres, a més de totes aquelles noves escoles que es poguessin crear per tal d'acollir el màxim possible d'infants sense escolaritzar. Igualment, es demanava que també s'instal·lés en aquest edifici «un Politecnicum amb l'ensenyament dels coneixements d'agricultura, ramaderia, indústria, comerç i mineria tan íntimament relacionats amb les activitats de la nostra comarca de Bages», ja que semblava que la conselleria de Cultura de la Generalitat estava ben disposada a crear aquest tipus d'escola tècnica a Manresa.

Paral·lelament, hi havia hagut contactes entre la Generalitat i alguns enginyers de mines que treballaven a la comarca, els quals havien constatat la manca de personal tècnic qualificat. Per això, suggerien la necessitat de crear una escola de facultatius de mines a Catalunya i, més en concret, a Manresa com a lloc d'accés més fàcil des de les diverses conques mineres.

Efectivament, l'octubre de 1932 els diaris «El Dia» i «Pàtria» es feien ressò d'unes declara-

cions fetes per Ventura Gassol, conseller de Cultura de la Generalitat, respecte de la futura creació de l'Escola de Mines de Manresa, en la qual «podran assistir-hi i utilitzar-s'hi els futurs treballadors d'aquelles conques mineres».

Ara bé, malgrat les gestions de les autoritats municipals amb les màximes autoritats del govern de l'Estat, cap d'aquests projectes no es concretà: a l'edifici de la Cova no s'hi instal·là cap mena d'escola, ni d'ensenyament primari ni tècnic. Pel que fa a aquest darrer, no fou fins l'any 1942 que es creà, en unes condicions més aviat precàries, l'anomenada «Escuela de Capataces Facultativos de Minas de Manresa», que se situà a l'actual institut Lluís de Peguera. Seria la llavor de l'actual Escola Universitària Politècnica.

Finalment, cal parlar del ja esmentat Institut Nacional de Segon Ensenyament: inaugurat l'any 1927, fou conegut popularment com l'Institut o bé com el Grup Escolar, ja que aquesta era la seva destinació inicial. L'any 1953 rebé el seu nom actual de Lluís de Peguera. El setembre de 1931, per un decret del govern central de la República, es creà l'Escola Preparatòria d'Ingrés al Batxillerat, d'acord amb l'aspiració perseguida per la Comissió de Cultura de l'Ajuntament i professors de l'institut que hi col·laboraven com Aniceto León Garre. La funció d'aquesta escola era fer de pont entre l'ensenyament primari i el secundari, i preparar els nois i noies per accedir al primer curs de batxillerat. Se situà a la planta baixa de l'ala dreta de l'institut i començà a funcionar el novembre d'aquell mateix any.

EL GRUP ESCOLAR RENAIENÇA

El grup escolar Renaixença fou l'obra més ambiciosa de totes les que l'Ajuntament va fer en el camp de l'ensenyament públic. Amb aquest equipament es volia aconseguir un doble objectiu: apropar-se a l'escolarització de tots els nens i nenes de Manresa en les millors condicions possibles i impulsar «les normes més modernes de la pedagogia». Aquesta nova escola fou batejada com a «Renaixença» amb motiu del centenari d'aquest moviment cultural i literari de recuperació de la llengua i personalitat catalanes.

En la decisió de construir un nou gran centre d'ensenyament tingué un paper important Manuel Ainaud, tècnic de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, que era partidari de construir grans edificis escolars ja que per-

4-12-1932. L'alcalde Lluís Prunés en un moment de la seva intervenció en l'acte d'inauguració dels serveis d'assistència pública.

metien atendre més bé les diverses modalitats educatives i amb menys despeses que no pas una multitud de petites escoles.

Així, el juny de 1932, el consistori aprovà per unanimitat un crèdit amb la Caixa de Pensions que finançaria la construcció d'un grup escolar en un solar situat entre els carrers de Saclosa, la via dels Ferrocarrils Catalans, l'actual Era de l'Esquerra, el carrer del Canonge Montanyà i la plaça de la Independència, propietat del conegut prohoms de la Lliga Leonci Soler i March. L'Ajuntament comprà els terrenys per un import de 130.000 pessetes. El cost total del projecte era de 750.000 pessetes, de les quals el ministeri d'Instrucció Pública en subvencionaria 204.000. Un any després, un cop completats tots els tràmits burocràtics, començaren les obres a càrrec de l'empresa Vídua de Joan Llobet i Farré, que ja treballava per l'Ajuntament en altres qüestions urbanístiques.

L'autor del projecte era l'arquitecte municipal Pere Armengou, que hi aplicà els principis del racionalisme constructiu (que coneixia de primera mà, ja que havia viatjat per Europa i havia entrat en contacte amb la Bauhaus): és a dir, finestres allargades, aprofitament màxim de la llum solar, simplicitat en el volum i utilització de la coberta plana. En altres paraules, l'edifici era projectat pensant en la feina educativa que s'hi havia de fer. Les aules eren els elements principals que calia considerar i havien de reunir unes condicions adients de grandària, orientació, il·luminació, ventilació, visió i audició. Aquest fou el motiu pel qual les aules seguien l'orientació sud-est i l'edifici es va situar al fons del solar (en lloc de construir-ne un a tres façanes) i els camps de joc a primer terme, per tal que el sol i l'aire lliure «enfortissin els infants». D'una banda es buscava l'equilibri entre la simplicitat i l'estalvi de despeses, i de l'altra, les màximes condicions de confort i polivalència a l'hora de fer les tasques docents.

En total, l'edifici disposava de 14 aules i hi cabien uns 700 alumnes. També hi havia una gran sala destinada a gimnàs on es podien fer tota mena d'actes, una sala de jocs, dues sales dedicades a la plàstica, un laboratori, sala d'exposicions, cantina, biblioteca...

Tanmateix, aquesta nova escola estigué tot sovint en el centre de la controvèrsia política manresana: el desembre de 1933 s'esfondrà una part de la façana posterior de l'edifici. Els primers informes tècnics, demanats per l'Ajuntament, apuntaven la possibilitat d'un atemp-

tat. Finalment, però, el 30 de gener de 1934, el Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i Balears dictaminà que l'accident s'havia produït a conseqüència de la utilització de maons poc cuits.

Com que tot plegat va passar en plena campanya electoral de les municipals del 14 de gener, la qüestió es polititzà. En efecte, l'Esquerra havia utilitzat electoralment la construcció del Renaixença posant-la d'exemple de la seva bona obra de govern, cosa que provocà la contundent rèplica de la dreta. Així, la Lliga titllà d'incompetent el govern local d'esquerres per no saber completar un «projecte que el van trobar ja encarrilat». El setmanari carlí «Seny» acusava l'Ajuntament d'haver contractat una empresa constructora que treballava amb un pressupost massa reduït, per la qual cosa feia servir material defectuós.

Un cop resoltls els problemes tècnics, el grup escolar Renaixença va ser inaugurat oficialment el 15 de setembre de 1934 pel president Lluís Companys. A la nova escola, el professorat aplicà mètodes de renovació pedagògica: saber-se guanyar el respecte de l'alumnat fugint de posicions purament autoritàries, el descobriment de la ciutat com a pas previ del coneixement de la comarca i del país, sortides didàctiques, contacte amb la natura, experimentació científica i plàstica, estimulació de la comprensió lectora tot evitant la simple memorització...

Pocs dies després de la inauguració, es produïren els fets del Sis d'Octubre i l'empresonament de l'alcalde i regidors de l'equip de govern municipal. Els mesos següents, les esquerres acusaren al nou Ajuntament d'abandonar el Renaixença i de permetre que la quixalla passés fred. A partir de l'estiu del 1935, el nou govern municipal de dretes, presidit per l'alcalde Josep M. Servitje, denuncià greus defectes de construcció que feien perillar l'estructura de l'edifici escolar.

En aquesta línia, el diari «La Pàtria» (portaveu d'Acció Popular Catalana, sucursal de la CEDA) afirmava: «el grup escolar «Renaixença» recolza sobre fonaments inestables com tota l'actuació de l'Esquerra...». I «Seny» afegia: «és una obra que s'esfondra com totes les de l'esquerra». Per la seva banda, «El Dia» denunciava que tot plegat era una campanya de desprestigi contra l'obra de l'anterior Ajuntament d'esquerres i per justificar la destitució de l'arquitecte municipal Pere Armengou. El 7 de desembre de 1935, el consistori ordenà el trasllat dels alumnes i mestres del Renaixença a les ve-

lles aules del col·legi de Sant Ignasi mentre duressin les obres de consolidació de l'edifici.

Després de les eleccions de febrer de 1936, fou restablert l'anterior govern local d'esquerreres i Pere Armengou tornà a ocupar el càrrec d'arquitecte municipal. Després de les obres, un nou dictamen del Col·legi d'Arquitectes confirmà que l'edifici era segur. El 14 d'abril de 1936, tenia lloc la *reinauguració* del centre a càrrec de l'alcalde Francesc Marcet. Després de la guerra, l'escola passà a dir-se Grupo Escolar Generalísimo Franco. El 1979 recuperà el seu nom original.

LES COLÒNIES ESCOLARS

D'acord amb les idees de renovació pedagògica, l'Ajuntament impulsà també l'organització de colònies escolars. En principi, tenien prioritat per poder anar a aquestes colònies els nois i noies de les escoles públiques pertanyents a les classes socials més desfavorides. Així, per exemple, hi anaven fills i filles de famílies nombroses, d'obrers en atur forçós, de vídues o de pares malalts. Jaume Quadrat, un dels mestres coordinadors de les colònies, les qualificava d'«obra veritablement cristiana».

A les colònies, sempre supervisades per mestres, els escolars passaven a ser els protagonistes, ja que tot es feia segons les seves necessitats i/o interessos, segons el programa següent:

- Es considerava que anar al mar o a la munta-

nya era del tot necessari per als infants amb problemes de salut.

- S'atenia tant la formació física com la intel·lectual mitjançant el contacte amb la natura, els treballs de plàstica, excursions lúdiques i culturals, música, gimnàstica, jocs...
- Es donava una especial importància a l'alimentació i a la higiene corporal. Tot plegat era controlat amb revisions mèdiques en marxar i en tornar.

Durant l'estiu de 1931 s'organitzaren les primeres colònies escolars a Moià, en què participaren un total de 70 infants. L'Ajuntament col·laborà en el finançament amb 4.000 pessetes. La resta de diners es recaptaren en diversos actes propagandístics i per mitjà d'una subscripció pública, en la qual destacaren les aportacions de la Junta de Protecció a la Infància i de la Federació Local de la CNT.

L'any 1932 la destinació de les colònies fou Berga. Segons la memòria, hi havia 300 alum-

A dalt, 15-9-1934. Lluís Companys, Ventura Gassol i l'alcalde Francesc Marcet, entre d'altres, en la inauguració del grup escolar Renaixença.

A baix, el grup escolar Renaixença el dia de la inauguració.

nes seleccionats per anar-hi, però el pressupost només arribà per a 100 infants, malgrat les subvencions de l'Ajuntament, la Generalitat i el ministeri d'Instrucció Pública. «El Dia» criticava que mentre que la CNT havia donat 1.150 pessetes, el Casino de Manresa –entitat que agrupava alguns dels membres més significatius de la burgesia manresana– només hi havia aportat 175 pessetes.

Les colònies dels anys 1933 i 1934 tingueren lloc a Berga i a Pineda de Mar. A les de 1933 hi participaren 150 nois i noies, xifra que augmentà fins a 200 l'any següent. Malgrat tot, només hi havia pogut anar la meitat de la població escolar manresana proposada pels metges.

El mateix any 1934 l'Associació de Pares de Família de Manresa organitzà a la Pobla de Lillet unes colònies per a alumnes d'escoles religioses, que tenien el suport dels partits de dreta locals i eren justificades amb els motius següents:

1. Criticaven, dins el context de la polèmica religiosa de l'època, que a les colònies municipals no s'hi practiqués la religió.
2. Consideraven una discriminació que l'Ajuntament només organitzés colònies per a alumnes de l'escola pública.
3. Acusaven l'esquerra de fer electoralisme amb aquesta qüestió.

La clara acusació política que significava aquest darrer punt es basava en el fet que, en el context de les eleccions municipals del gener de 1934, l'alcalde Marcet havia enviat una carta, com a membre d'Esquerra Republicana de Catalunya, a les famílies dels nois i noies que havien anat a les colònies municipals. En aquesta carta, després de recordar que les colònies eren possibles «gràcies a l'actuació de la majoria republicana de l'actual Ajuntament», demanava el vot a favor de la «candidatura de concentració republicana d'esquerres» perquè

pogués continuar «l'obra social de les colònies escolars».

Per la seva banda, «El Dia» defensava la justícia de la política municipal que beneficiava «als infants veritablement necessitats, que no poden pagar mensualitats» davant del «sectarisme religiós de les dretes», i afirmava que els beneficiats de les colònies catòliques haurien d'estar agraïts a l'Ajuntament republicà d'esquerres, ja que «si aquest no hagués creat les seves Colònies, no dubteu que els «Pares de Família» (...) no s'haurien esmerçat a organitzar-ne unes altres. Al cap i a la fi, millor per als infants, que no hi tenen cap culpa».

L'estiu de 1935, a causa de la pressió de les esquerres, l'Ajuntament sorgit arran dels fets del Sis d'Octubre organitzà també les colònies d'aquell any. El 1936, restituint el govern municipal d'esquerres anterior, es van tornar a fer a Berga i a Pineda de Mar, mentre que les catòliques repetien estada a la Pobla de Lillet. Tanmateix, l'esclat de la Guerra Civil n'alterà la planificació habitual.

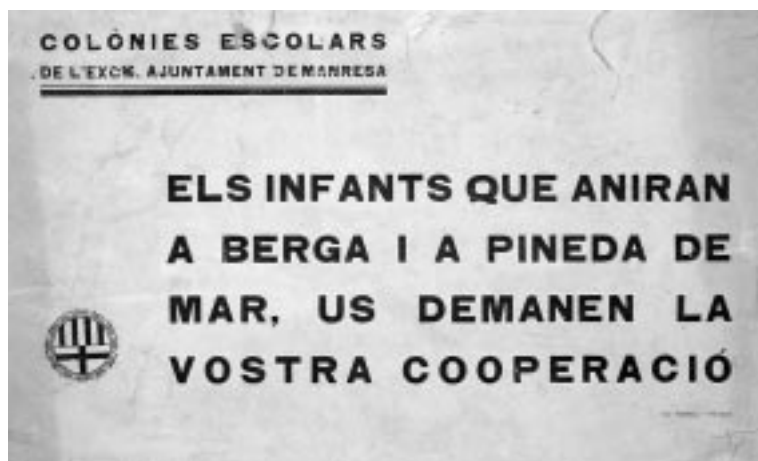
Per acabar, al marge de l'acció de govern municipal, és important ressaltar que la majoria d'alumnes manresans d'aquella època eren inscrits a l'ensenyament privat, la major part del qual era confessional. A banda de qüestions ideològiques i de creences religioses, aquest fet responia a la llarga tradició d'abandonament i de deixadesa dels serveis públics bàsics a què els diferents governs havien condemnat una bona part de la població.

Segons el regidor Marcel·lí Font i Brunet, l'abril de 1936 les sis escoles religioses de Manresa escolaritzaven 2.043 infants, repartits de la manera següent: Casa Caritat (564); Companyia de Maria (424); Germans de les Escoles Cristianes –La Salle– (420); Infants Orfes (345); Mútua Bages –Dominiques– (210) i Hospital de Sant Andreu (80). A més, hi havia 12 escoles particulars que acollien un total de 764 alumnes. Es tractava de centres petits, la majoria dels quals eren encabits en pisos. L'Acadèmia Masegú era la que tenia una matrícula més nombrosa: 200 alumnes.

La cultura

LES INQUIETUDS CULTURALS

Les llibertats polítiques i socials afavoriren la difusió de noves tendències i idees dins el món de la cultura, en molts casos preexistents a l'època republicana i que s'havien desvet-

En aquesta pàgina i la següent, imatges de les colònies escolars fetes a Berga el 1931, organitzades per l'Ajuntament de Manresa.

llat, més a començament de segle, en part gràcies al Modernisme i al Noucentisme. Tot plegat afavorí la difusió de les avantguardes artístiques. Al mateix temps, hi hagué una certa democratització pel que fa a l'accés a la cultura: era habitual, per exemple, que molts treballadors en plegar anessin a participar a les activitats de les diferents entitats culturals de la ciutat, cosa que enriqueix la seva formació personal.

Aquestes inquietuds també formaven part del debat polític i ideològic dels anys 30, i a Manresa solien provenir d'actituds i opcions individuals lliurement articulades per part d'alguns intel·lectuals. Tot i que, com hem vist, existia una Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Manresa, cal precisar-ne el paper: en aquell moment, la prioritat era l'ensenyament, i a més, les dificultats econòmiques impedièren a la pràctica el finançament de grans projectes i equipaments culturals. Per tant, malgrat una major sensibilitat social i una voluntat d'arribar al màxim possible de persones, la tasca del govern municipal en el terreny cultural i artístic quedà, en moltes ocasions, limitada a les bones intencions.

D'altra banda, aquest govern era acusat per l'oposició de practicar el sectarisme polític i de

no permetre que el prestigiós mestre Josep Albagés (que era membre de la Lliga) formés part de la Comissió de Cultura. A més, l'aposta per l'ensenyament, juntament amb els problemes pressupostaris, comportaren que manifestacions culturals de caire més tradicional quedessin desatendides. Aquest fou el cas dels Jocs Florals, que no s'organitzaren mentre les esquerres van ser al poder municipal.

En aquest context, cal destacar la potenciació de la figura del crític d'art a Manresa. De fet, a més de l'art plàstic, el crític també valorava altres manifestacions culturals (teatre, cinema, literatura, música...) i sovint proposava les directrius de com s'havien de fer. El grup més important de crítics el trobem dins la revista «Ara». Es tractava d'intel·lectuals, periodistes i escriptors, en la seva majoria joves, partidaris de la modernitat i sensibles a les manifestacions artístiques contemporànies. Entre ells, hi havia Josep Martí Farreres, Joaquim Amat-Piniella, Josep M. Niubò i Joan Baptista Claret. Defensaven un interès general pel món de les idees i un esperit cosmopolita, compromès amb la societat, contestatari, antiburgès i antifloralesc (consideraven els Jocs Florals com una cosa «pairalista», pròpia d'una societat tancada i endarrerida).

A la revista es publicaven contes, poemes, dibuixos i articles sobre les novetats literàries i artístiques del moment, ja que un dels seus objectius era promoure l'activitat i el desenvolupament culturals a la ciutat: en aquest sentit, denunciaven la manca d'interès de la burgesia envers la cultura i envers l'art i els artistes locals. És per això que quan «Ara» es deixà de publicar (agost de 1932), els seus membres formaren la Penya Ara, amb la intenció d'organitzar exposicions, recitals i conferències com a elements de suport a la tasca dels artistes, més enllà de les manifestacions més convencionals (com ara les Exposicions d'Artistes de Manresa i Comarca que s'havien iniciat l'any 1930).

En definitiva, l'acció d'aquests intel·lectuals i crítics (bastants d'ells propers al republicanisme d'esquerres) significà un intent, no pas sempre reeixit, de col·laborar en l'actualització cultural de la ciutat. Ho feren des d'una perspectiva en principi individualista, compatible però amb la idea de considerar també l'art i la cultura com a fenòmens socials al servei de la col·lectivitat.

LLENGUA, LITERATURA I BIBLIOTEQUES

Després de la repressió patida durant la dicta-

dura de Primo de Rivera, un dels principals objectius dels nous governants republicans a Catalunya fou la recuperació, en tots els àmbits, de l'ús de la llengua catalana. La major part d'entitats polítiques, culturals, lúdiques i d'espectacles públics van catalanitzar programes, rètols i cartells. En aquest sentit, la Comissió de Cultura de l'Ajuntament impulsà la difusió de la llengua i la cultura catalanes mitjançant cursos, exposicions i conferències.

El març de 1932 es constituí la delegació de Palestra a Manresa. Aquesta entitat, presidida per Pompeu Fabra i que tenia com a secretari Josep Maria Batista i Roca, es presentà a la ciutat com «l'Organització Nacional de la Joventut Catalana, s'adreça a tots els joves catalans sense distinció d'idees. Sols una condició exigeix: la fermesa de conviccions patriòtiques».

Palestra dugué a terme una intensa activitat: cursos sobre història, literatura, art, llengua, competicions esportives, campaments de muntanya, campanyes de medicina preventiva, de cinema en català i d'acció social obrera. També elaborà una estadística dels rètols en català i castellà existents a Manresa, com també dels lectors en català. En foren membres destacats en l'àmbit local el metge Josep Tuneu i Gassó

El Comitè local del centenari de Goethe

Inaugurat el propassat dia 12 a Barcelona el Centenari de Goethe i entrant ja de ple en el cicle obert de celebració, ha quedat constituït en aquesta ciutat un Comitè Local que, depenent directament del Comitè Gestor de Barcelona i seguint les indicacions de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat, cuidarà de celebrar dignament en aquesta ciutat el centenari del gloriós poeta alemany.

Aquest Comitè està integrat pels següents senyors:

President: Marian de la Cámara Cumeilla.

Secretari: Josep Martí Farreres.

Vocals: Jacint Rosal d'Argullol.

Joaquim Amat i Piniella.

Joan B. Claret

i Lluís Alegre Recasens.

El domicili de Secretariat de dit Comitè, on caldrà dirigir tota correspondència, s'ha fixat a l'Institut de 2.ª Ensenyança d'aquesta ciutat.

Oportunament anirem donant més detalls de la celebració d'aquest Centenari a Manresa.

Els catalans, gràcies a la "Llengua Lladre" de Dalmau, tenen indubtable facilitat per a aprendre altres llengües. Ens sol fallar generalment per la formació gramatical essencial, que només a base de l'idioma propi podem aconseguir integralment. Aprenem, doncs, la gramàtica pròpia a gramàtica catalana, i us serà fàcil tota altra llengua.

LICEU DALMAU

Piça de Sant Domènec 1, 1.er, 1.ra. - Telefon 1164

Interessant conferència

a càrrec del

Dr. Jaume Serra i Hunter

Rector de la Universitat de Barcelona i Professor de l'Escola Social de Barcelona

Tema: "Crisi i superació de la cultura vuitcentista".

Dissabte, 12 de setembre de 1931, a les deu de la nit.

Local: Institut de Segona Ensenyança

(que també militava a Estat Català), Josep Novell, Ramon Bosquet, Joan Vergé i Isidre Puntí.

Dins l'àmbit lingüístic, cal dir que a Manresa hi havia un actiu nucli de seguidors de l'esperanto, l'idioma auxiliar internacional creat l'any 1887 pel metge polonès Zamenhof amb la finalitat de facilitar els contactes i la pau entre els pobles. El 1910, es fundà la Federació Esperantista Catalana amb un doble objectiu: divulgar l'esperanto com a segona llengua dels catalans i mantenir la personalitat lingüística de Catalunya. La federació també organitzava cada any un Congrés Català Esperantista. A Manresa, l'any 1922 un grup d'intel·lectuals havia fundat l'entitat esperantista Bela Espero («Bella Esperança»), que facilitava l'ensenyament gratuït

de l'idioma i mantenia contactes amb esperantistes d'arreu. El seu president era el mestre Josep Albagés.

Durant la República, l'interès per l'esperanto anà creixent. L'any 1936, Bela Espero, presidida aleshores pel poeta Antoni Muset, organitzà a Manresa el Congrés Català Esperantista (era la segona vegada que la ciutat l'acollia: la primera, havia estat l'any 1923). El Congrés incloïa uns Jocs Florals Internacionals, amb premis per a obres originals i per a traduccions d'obres catalanes. Aquell any es presentaren 113 treballs procedents de diferents països.

La Diada del Llibre, celebrada cada any per Sant Jordi, era també un evident signe d'identitat i de promoció de la llengua catalana, a més

De dalt a baix i d'esquerra a dreta: «El Dia», 26-10-1932; «El Dia», 7-7-1932; i portada del primer número de la revista «Ara».

Penya Ara
 presenta
MUSICA DE JAZZ
 Conferència de
J. Amat i Piniella
 Demostracions musicals
 a càrrec de
Ramir Torres
 (Piano)
 Demà, dia 27, a les deu
 en punt de la vetlla
SALA ORFEO MANRESÀ
 L'acte serà públic

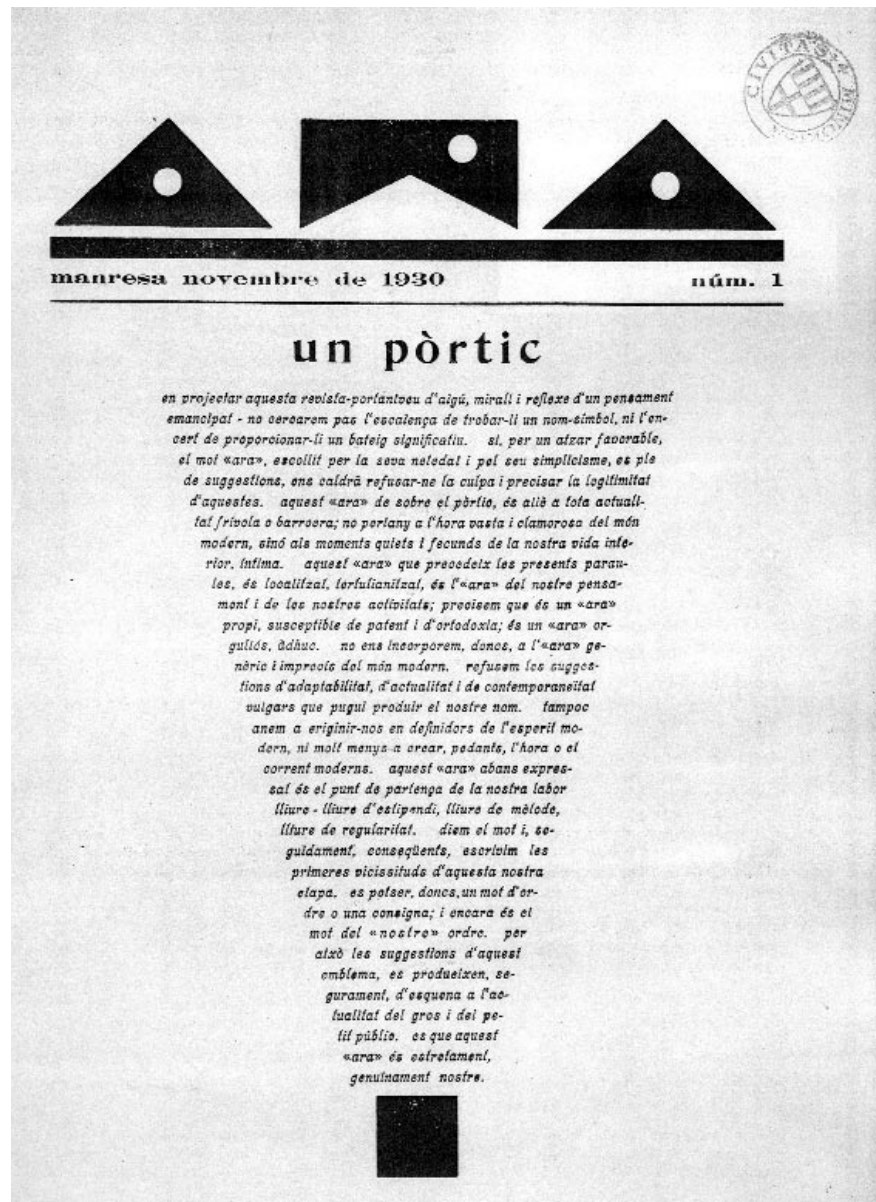
Els actes de la Penya "Ara"

La nova penya «Ara» va seguir la seva obra dedicada a infondre un alè de vitalitat a la vida de la cultura manresana.

Després de les exposicions «Basiana i deixebles» i «Caricatures Basiana» que tant d'èxit ha vingut assolint, té en projecte la confecció del número primer de la revista «Ara», en la seva segona època, en la qual col·laboraran els més prestigiosos escriptors d'aquesta ciutat.

Per a finals d'aquest mes o a principi de l'altre tindrà lloc una conferència del jove arquitecte municipal, Sr. Pere Armengol i Torres, dissertant sobre arquitectura moderna.

També té en projecte una conferència a càrrec de l'escriptor barceloní J. V. Foix, una dissertació sobre jazz, amb il·lustracions musicals a càrrec d'un excellent pianista manresà i molts altres actes, no menys interessants.

manresa novembre de 1930 núm. 1

un pòrtic

en projectar aquesta revista-portantoeu d'aquí, mirall i reflexe d'un pensament emancipat - no crearem pas l'escollença de trobar-li un nom-símbol, ni l'encert de proporcionar-li un bateig significatiu. si, per un atzar factuable, el mot «ara», escollit per la seva nebulositat i pel seu simplisme, es ple de suggestions, ens caldrà refusar-ne la culpa i precisar la legitimitat d'aquestes. aquest «ara» de sobre el pòrtic, és allò a tota actualitat frívola o barroera; no pertany a l'hora vasta i clamorosa del món modern, sinó als moments quietes i freds de la nostra vida interior. íntima. aquest «ara» que precedeix les presents paraules, és localitzat, territorialitzat, és l'«ara» del nostre pensament i de les nostres activitats; precisem que és un «ara» propi, susceptible de patent i d'ortodoxia; és un «ara» orgullós, adhuc. no ens incorporem, doncs, a l'«ara» genèrica i imprecisa del món modern. refusem les suggestions d'adaptabilitat, d'actualitat i de contemporaneïtat vulgars que pugui produir el nostre nom. tampoc anem a erigir-nos en definidors de l'esperit modern, ni molt menys a crear, pedante, l'hora o el corrent moderns. aquest «ara» abans expressat és el punt de partida de la nostra labor lliure. lliure d'estipendi, lliure de mèlode, lliure de regularitat. diem el mot i, seguidament, conseqüents, escribem les primeres vicissituds d'aquesta nostra etapa. es potser, doncs, un mot d'ordre o una consigna; i encara és el mot del «nostre» ordre. per això les suggestions d'aquest emblema, es produeixen, segurament, d'esquena a l'actualitat del gros i del petit públic. es que aquest «ara» és ostretament, genuïnament nostre.

d'un fenomen cultural que gaudia d'una important participació popular. Sobretot a partir de l'edició de 1932, es palesà un important augment de les publicacions en català. L'èxit editorial ciutadà d'aquell any fou, sens dubte, *Un llibre verd (Visió parcial de Manresa)*, obra de Vicenç Prat i Brunet, que el 1934 seria regidor de Cultura. Es tracta d'un aconseguit retrat irònic sobre Manresa i els seus habitants, il·lustrat amb dibuixos d'Anselm Corrons i editat per la Impremta Ramon Torra.

Aquesta Diada de 1932 donà a conèixer també al gran públic dos llibres de sengles poetes locals publicats l'any anterior: *Això s'acaba*, de Josep Martí i Farreras, i *Quan el cor i el cervell parlen*, en prosa, d'Antoni Muset i Ferrer. També es publicà per primera vegada en català una *Gramàtica elemental de la Llengua Llatina*, obra del manresà Blai Padró i Obiols.

La Diada del Llibre de 1933 tingué una especial rellevància en coincidir amb el centenari de la Renaixença. Els alumnes i professors de l'institut organitzaren una vetllada literariomusical al Teatre Conservatori. Com a novetat editorial, destacà la publicació d'*Ombres al calidoscopi*, de Joaquim Amat-Piniella. Igualment, es publicà el recull de treballs de la comissió encarregada per la Generalitat de dissenyar la divisió territorial de Catalunya, en la qual participava el manresà Antoni Esteve.

Altres publicacions literàries manresanes remarcables de l'època foren el recull de poemes *Cançons i versos* (1934), de Ramon Torrents i Roca; els *Exercicis d'Ortografia Catalana* (1935), d'Antoni Invers i Pi; el llibre de poemes *Les flors absurdes*, de Josep Martí i Farreras (1935); i *40 homes i un campionat* (1936), de Joan Vergé i Oller, amb il·lustracions d'Antoni Martí i Farreras.

Pel que fa a sales públiques de lectura, cal dir que a Manresa era un tipus d'equipament cultural tradicionalment deficitari. Tanmateix, en pocs anys la situació millorà notablement. En efecte, el 21 de febrer de 1929 s'havia inaugurat la Biblioteca Popular, instal·lada als bai-

Vós, company de Castella,
esforceu-vos a aprendre el
català. Donareu una prova
de comprensió i intel·ligència.

Sala d'actes del Grup "Renaixença"

Conferència per
Josep M.ª Planes
organitzada per la Comissió de Cultura de l'Ajuntament.

Tema: CONFESSIONS D'UN PERIODISTA

Demà diumenge A les onze del matí

Recordem-nos, demà -- I tots els dies
-- que el llibre també és una arma
de combat

xos de l'actual institut Lluís de Peguera. Amb un fons inicial de 5.000 llibres, formava part de la xarxa de biblioteques de la Diputació de Barcelona. I el 12 de juny de 1932 era inaugurada també la Biblioteca Pública de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis, situada a la cantonada de la Muralla amb el carrer d'Àngel Guimerà. El seu fons bibliogràfic inicial era de 2.500 volums.

Tot i que més minoritàries, també hi havia la biblioteca de l'Arxiu Històric de la Ciutat, la del Centre Excursionista de la Comarca de Bages (que, amb uns 1.500 volums, tenia una important col·lecció de guies per a la pràctica de l'excursionisme), i la del Centre Excursionista Montserrat, que disposava d'uns 1.700 volums.

Entitats, espectacles, música i arts plàstiques

ALGUNES ENTITATS CULTURALS

Al llarg del primer terç del segle xx, Manresa era una de les ciutats catalanes que havia vist fundar –i també desaparèixer– un nombre més elevat d'entitats dedicades alhora a activitats socials i culturals. D'entre aquestes, cal destacar el Centre Excursionista de la Comarca del Bages, el Centre Excursionista Montserrat i l'Ateneu Obrer Manresà.

El Centre Excursionista de la Comarca del Bages, fundat el 1905, col·laborava en la reconstrucció nacional de Catalunya mitjançant l'inventari complet de tot el material interessant que es podia recollir i/o fer constar de les excursions fetes arreu de la comarca. Un cop catalogat, passava a formar part d'un fons d'estudi (Museu-Biblioteca) útil per ser consultat i/o servir de base per a futurs treballs d'investigació.

31-5-1936. Inauguració de l'Exposició Esperantista Internacional, al Renaixença, amb motiu del XVIII Congrés Català d'Esperanto.

Durant l'època republicana, els presidents del CECB foren els ja esmentats Josep Albagés i Antoni Muset. De fet, coneguts prohoms de la vida manresana eren membres del centre.

El centre es dividia en seccions i subseccions per tal de treballar amb rigor científic les matèries següents: Naturalesa, Història, Art, Literatura, Llengua, Tradicions i Costums. Els coneixements i descobertes que s'assolien eren divulgats per mitjà de conferències, articles i reproduccions gràfiques en el prestigiós «Butlletí», òrgan oficial de l'entitat.

El Centre Excursionista Montserrat, també organitzat en diverses seccions culturals i científiques, va fer diverses excavacions arqueològiques: especialment importants van ser les del jaciment romà de Boades. En aquest aspecte, destacà l'intens treball de mossèn Valentí Santamaria i Clapers. Després de la Guerra Civil, el patrimoni arqueològic del centre passà a formar part del Museu de Manresa, del qual mossèn Santamaria fou director.

L'Ateneu Obrer Manresà, que realitzava una tasca educativa i també benèfica entre els membres de la classe treballadora, era l'entitat cultural més antiga de Manresa i una de les que tenia una vida social més activa. S'hi feien classes d'ensenyament primari, a les quals assistia un centenar d'alumnes. Una companyia hi celebrava quinzenalment funcions teatrals, que alternava els drames i les comèdies amb les sarsueles. També acollia una agrupació coral amb 120 cantaires i una acadèmia de música.

L'any 1932, en introduir-se l'ensenyament del català a les classes regulars, se'n van crear també de nocturnes per a adults. En aquesta època, es debatia la necessitat d'un Ateneu Popular que garantís una elevada qualitat cultural, sense caure en l'elitisme, i al marge de qualsevol tendència política. Aquesta proposta, procedent de sectors obrers i d'intel·lectuals d'esquerra, pretenia aconseguir una universitat popular, on les classes treballadores aconseguirien millorar en tots els sentits. Tanmateix, aquest nou Ateneu no es constituí fins un cop començada la guerra, i la pròpia evolució del conflicte bèl·lic n'impedí la consolidació.

TEATRE

A Manresa hi havia una notable afició pel teatre. D'una banda, hi havia força entitats que disposaven de local amb escenari i elenc artístic propi. A més de l'Ateneu Obrer Manresà,

aquest era el cas de la Joventut Catòlica, de la Cooperativa Obrera Manresana, dels Cors de Sant Josep i de la Unió Manresana, del Casal Regionalista i de la Joventut Carlista Manresana (amb el seu local, encara existent, popularment conegut com «els carlins»). Cal afegir que la Joventut Catòlica tenia una acadèmia per a la formació d'actors amateurs, però només reservada als homes.

Pel que fa al teatre professional, els dos locals més importants eren el Conservatori i el Gran Kursaal. Aquest darrer, fundat el 1927, era el més gran de Manresa, propietat d'Andreu Cabot i Puig. Existia també l'entitat Amics del Teatre, nascuda amb la voluntat de difondre

«la cultura teatral entre els seus associats» i que va dur a terme una intensa activitat. No obstant això, al cap d'un temps, la programació teatral d'aquesta entitat va rebre crítiques de «provinciana», de ser massa castellanitzada i de baixa qualitat artística. Irònicament, Joaquim Amat-Piniella suggeria que passés a dir-se *Amigos del Teatro*.

Entre els professionals que actuaren a Manresa podem destacar Marcos Redondo, Hipólito Lázaro, Maria Espinalt, Enric Borràs, Margarida Xirgu i Josep Santpere. L'autor teatral bagenc més prolífic de l'època va ser Josep Vilà i Ortobobes, conegut com l'«Àngel de Montserrat», nascut a Santpedor. Era força popular, ja que

Dades sobre la biblioteca de la Caixa de Pensions referents al mes de maig de 1936.

Dades sobre la Biblioteca Popular referents al mes d'octubre de 1932.

Casa de Cultura de Manresa

Biblioteca de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis

Estadística del mes de maig:

Llegidors: homes, 1 731; dones, 723; infants, 174; Total: 2.628.

Obres consultades: Secció infantil, 154; obres generals, 178; filosofia, 89; religió, 45; ciències socials; dret, 123; filologia, 148; ciències pures, 160, ciències aplicades, 125; arqueologia, 261; literatura, 1 248; història i geografia, 252; Total: 2 781.

***

Biblioteca Popular de Manresa

Estadístiques del mes d'octubre

Lectors a la sala de lectura

Lectors adultes		Lectors infantils	
Homes	902	Nens	711
Dones	205	Nenes	175
Suma	1.107	Suma	886

Suma total, 1.993 lectors

Lectors de préstec

Lectors adultes		Lectors infantils	
Homes	530	Nens	281
Dones	380	Nenes	115
Suma	910	Suma	396

Suma total, 1.306 lectors

Llibres llegits

	a la Sala) (Préstec	
Secció infantil	1112	372
Obres generals	194	8
Filosofia . . .	38	19
Religió . . .	16	15
Dret i Ciències Socials . . .	70	52
Filologia . . .	102	11
Ciències pures . . .	111	43
Ciències aplicades	157	57
Belles Arts . . .	123	31
Literatura . . .	93	701
Història i Geografia	197	101
Totals	2213	1410

Ajuntament de Manresa

(Comissió de Cultura)

Festa del Llibre del 1934

CARLES SOLDEVILA

parlarà de

“La Vida i els Llibres”

va ser, a més, un dels primers locutors de Ràdio Manresa.

CINEMA

La novetat tècnica de l'època fou l'adveniment del cinema sonor. Això obligà als empresaris dels cinemes manresans Modern-Palace, Kursaal i Olympia a renovar els locals amb «màquines parlants». L'any 1929 s'havia projectat a Manresa, al cinema Modern, la primera pel·lícula sonora: «El cantor de jazz». Temps després, el cinema Modern fou traspassat i reformat: l'any 1932 s'anomenava cine Goya i anava a càrrec de l'empresari Andreu Cabot, que ja tenia el Kursaal.

A la dreta, pel·lícules ofertes a Manresa el juny del 1931.

Al centre, notícia de la creació d'Amics del Teatre (14-10-1930).

ESPECTACLES

OLYMPIA
Funcions de cinema per avui, demà i dilluns:
Avui i demà: «Una novel·la vivida», «Batalla vivida» i «El amor soliendo».
Dilluns: «El precio de un beso», «El último varón sobre la tierra», una pel·lícula de dibuixos i una còmica.

CONSERVATORI
Extraordinaris programes de cinema i atraccions per avui, demà i dilluns:
Avui i demà: La pel·lícula «El caballero» i una còmica i presentació de l'Agropació Botà amb l'espectacle «Varietè Comu».
Dilluns: Una pel·lícula còmica i «En la vieja Arizona» i debut dels «Espectacles Tricolors».

BAR MODERN PALACE
LA MILLOR
ORXATA VALENCIANA

MODERN PALACE
Sessions de cinema per avui, demà i dilluns:
Notícies Movietone Fox, «Estrella simbólica», «Lilioms» i «Simfonia russa».
Nota.—El dilluns s'estrenarà el film sonor «La moigacha de la Habana».

CAFÉ EXPRESS EL MILLOR
BAR MODERN PALACE

GRAN KURSAAL
Escollides pel·lícules per a demà i dilluns:
«El sargento Grischa» i altres interessants produccions.

La inauguració d'«Amics del Teatre»

«La Partera» per la Companyia d'Irene Alba

Avui, la novella còmica «Amics del Teatre», inaugurà brillantment les seves sessions, de les quals tan profit podem esperar-ne. El teatre ofereix un bell espectacle, i seria un desig que la representació, com mereix les que es viuen a la llum, s'acabés pel·lícula, podria estar assistent els organitzadors per la part d'entendre i el que indubtablement assolirà si persisteixen en els esforços i en una tasca activa. Molt ens enganys a la bona veia el local del Teatre Conservatori serà beneficiat de cabuda.

Perquè no feu les seves seccions la inauguració d'aquesta sessió amb una obra com «La Partera» de Irene Alba i Miquel Serra, però l'acció es assolirà la Companyia d'Irene Alba, va ésser prou important per fer-nos passar d'esperança a la realitat de Felicitat.

«La Partera» és com tantes les altres d'aquesta casa, una obra essencialment còmica, en la qual s'ha explotat tota els «receptes» que les il·lustracions de teatre capaç i dones han assolit amb els seus autors. El sistema, el tradicionalisme i tota la riquesa dels clàssics recorre d'Andalucía, són dies amb una certa habilitat sobre l'escena. Quan els autors els hi porten, són acceptables perquè la gràcia de l'escena, però que volen dir-se-hi d'una manera dramàtica, sempre hem ja de fer esforços per arribar a suportar-ho.

Però dir, però, que ahir, la Companyia Irene Alba, a penes ens va deixar temps per adonar-nos d'aquestes coses. L'atenció del públic deixa gairebé en segon terme l'obra, per embaldreir-se amb la manera que es mouen els personatges dalt l'escena, amb el talent que saben crear uns personatges, més realitzats que el natural mateix, amb la gràcia en el dir les seves frases i frases. I en dir això, no cal fer distincions des de la gestió servidora Sacerdot González, en el paper d'Alba, fins al darrer companya, tan contribuït gairebé per no igual, en l'entusiasme de la representació.

Gelósia a més, la primera representació d'«Amics del Teatre» consistí una agradable vetllada que ens fa esperar amb deliri i il·lusió les que vindran.

Tanmateix, a les pàgines del diari «La Pàtria» es denunciava que el tracte que els empresaris oferien al públic era abusiu, ja que el preu de l'entrada era massa car (1,25 pessetes) i les deficiències tècniques, com ara la manca de sincronisme entre la imatge i el so, prou evidents. Igualment, es qüestionava la moralitat, educació i bon gust de determinades pel·lícules.

Des d'una altra perspectiva, l'escriptor i crític d'art Joaquim Amat-Piniella es manifestava contrari al doblatge de les pel·lícules, perquè privava de sentir les veus originals dels autors i la «finor» i les «subtleeses» del treball interpretatiu. Proposava que totes les pel·lícules fossin subtítolades.

Per la seva banda, l'escriptor en llengua castellana d'origen manresà Guillem Díaz-Plaja (que el 1935 guanyà el Premio Nacional de Literatura) era partidari de tractar el cinema com una matèria universitària més, amb el rigor científic corresponent. També cal dir que, el juny de 1934, es constituí la Secció de Cinema Amateur dins el CECB. Un dels seus objectius era divulgar un cinema de qualitat, habitualment fora dels circuits comercials.

MÚSICA

Durant la República, l'ambient musical manresà fou intens, divers i també irregular. L'any 1930, ja s'havia constituït l'Associació de Música de Manresa, presidida per Dídac Baget i Fir-

mat, amb la finalitat de «fomentar i propagar el diví Art dels sons». L'associació realitzà una tasca important i portà a Manresa, entre d'altres, l'Orquestra de Cambra de Sabadell, l'Orquestra Pau Casals, la Banda Municipal de Barcelona, l'Orquestra Simfònica de Madrid, la Societat des Instruments Anciens de París, el Quintet Català de Barcelona, i artistes com ara Arthur Rubinstein i Marcos Redondo. Tanmateix, l'any 1932, els problemes econòmics obligaren a aturar les activitats de l'associació.

Un fet realment important fou la creació d'una Orquestra Simfònica, formada per 45 músics manresans (entre professionals i estudiants), que va fer el primer concert el març de 1936, dirigit per Salvador Juanola, Marià Homs i Joan Miralles. Com tantes altres coses, la Guerra Civil impedí la consolidació d'aquesta orquestra.

Una novetat de l'època fou la introducció del jazz a Manresa, a càrrec del pianista Ramir Torres i de Joaquim Amat-Piniella. Ràpidament, aquest nou estil musical guanyà adeptes: l'any 1933 ja fou programat pels empresaris de l'envelat de la festa major, el 1934 es va crear el conjunt local The Jungla Jazz i, l'any següent, es va constituir a Manresa una filial del Hot Club de Barcelona, amb Ramir Torres de president i Amat-Piniella de vicepresident. Hot Club Manresa va tenir la seva pròpia orquestra a partir de l'any 1936.

També eren molt populars una sèrie de conjunts musicals manresans que animaven balls, festes, envelats, fires... com ara les orquestres Masanas, Principal de Bages, Principal de Manresa i Art Català, i les orquestrines Els catalans, Jazz-Calcuta, Cots, Dancing-Jazz, Farrés-Altimiras, Iberia, Mar i Cel, Puig, Royal, Sport i Tardà.

Igualment, hi havia diverses agrupacions de música coral: els cors, ja esmentats, de la Unió Manresana i de l'Ateneu Obrer Manresà, a més de la Societat Coral Orfeònica de Sant Josep, Les Escodines, la Societat Cultural Peña Joia i el Cafè Mundial.

Ara bé, la més important era l'Orfeó Manresà. Aquesta entitat, durant la República, tingué com a presidents Lluís Planas i Roca, Ramon Torra i Pujol i Francesc Busquets i Carcaçona. Musicalment, era dirigida pel mestre Blanch. Tradicionalment, l'Orfeó Manresà tenia una presència força habitual dins la vida manresana, tot i que a partir de 1934 patí una davallada considerable com a conseqüència de la poca assistència de gent i de la reducció considerable de cantaires. Un cert canvi en les

preferències del públic hi tingué alguna cosa a veure: altres entitats, com ara l'Esbart Manresà de Dansaires, també es veieren afectades per aquest mateix motiu. Tot i així, un esdeveniment relacionat amb el món de la música coral que atragué l'interès ciutadà fou la visita de l'Orfeó Català a Manresa, el 2 de juliol de 1933.

Finalment, el Foment de la Sardana duagué a terme una intensa activitat de promoció d'aquesta dansa. En aquest sentit, disposava d'una revista mensual pròpia, «Àmbit», que es publicà des del maig de 1932 fins a l'inici de la Guerra Civil.

LES ARTS PLÀSTIQUES

A Manresa, com hem dit, el coneixement de les novetats de l'art contemporani quedava reduït a una minoria. De fet, les crides a favor de la modernitat i el progrés, que feien crítics com ara Joaquim Amat-Piniella, Josep M. Niubò i Josep Martí i Farreras, tenien un caràcter molt teòric ja que provenien d'una elit d'intel·lectuals, escriptors i artistes, que, tanmateix, mai

El gran concert d'ahir

L'Agrupació de Cultura Musical ha iniciat les seves tasques

Abir a la nit va tenir lloc al Teatre Conservador l'assolida reunió a càrrec de la nova Agrupació de Cultura Musical de Manresa. Un conjunt de 45 instruments, format de professionals i amateurs, dirigits per Josep Martí i Farreras, en un programa de gran interès, va ser el primer pas de la nova etapa de la cultura musical de Manresa. Les obres que formaven el programa, triades en regard a les preferències del públic, eren: un concert de la qualitat musical del primer gran compositor amb molta originalitat de les partitures, i pel·lícula musical en l'últim aspecte de l'època. Després de la primera part, dirigida per Salvador Juanola, l'edifici de Manresa i la sala «Pau Casals» de Góngol, alguns dels capítols de la qual foren: tres amb una orquestra brillant.

La segona part, a base de la «Sinfonia en Re de Mozart», dirigida per Marià Homs, fou seguida d'un concert amb un programa important.

La tercera part, dirigida per Joan Miralles, estava formada al seu torn per dues parts: el «Concert en Re de Beethoven», per orquestra de cambra, i el «Concert en sol major», per orquestra simfònica. El programa fou completat amb un concert de música coral.

La gran promoció cultural de la capital Orquestra Simfònica de Manresa, posada a cap en el concert d'ahir, tindrà l'edició d'

Englobament econòmic del 24 de febrer a partir de, per altra part no tan nombrosos com hauria estat de desitjar.

El que era cal de promoure en la labor comercial, encara que al·lò el més sacrificat i merced, és la tasca educativa dels quals de la gran realització. En aquest aspecte de consideració, i el cal de realitzar, al que la ciutat demana els compromisos de l'organització, són, en definitiva, contemplar amb les seves tasques.

J. A. P.

**Megalzom Ferrer Vall
PLADELLORENS
Carrerers de Vic, 41
El cobrament més nou de fer
i desfer.**

Noves diverses

Plades

Abir a la nit en un dels carrers de Manresa (Plaça de la República), va tenir lloc un concert d'un nou «Cyclo» d'agraïda la devoció a la Comandaria Manresana.

Visita d'inspecció

Aquest matí ha estat a la nostra ciutat l'Enginyer de la Delegació d'Industria de la Comandaria de Catalunya, senyor Pello Anglada, per tal d'efectuar una visita d'inspecció i conèixer al se completament les premisses i reglamentació respecte a electricitat, amb tal fins que s'afere a les obligacions a les empreses subministradores, s'han

Notícia de la creació de l'Agrupació de Cultura Musical (1-4-1936).

Notícia de la creació a Manresa de l'agrupació jazzística Hot Club.

Constitució de «Hot Club»

Abir a la nit va tenir lloc una anunciada reunió per a constituir una filial de «Hot Club» a la nostra ciutat i a la qual van assistir-hi els més caracteritzats «jazzmen» manresans. Després d'un canvi d'impressions es varen donar detalls de les facilitats donades per «Hot Club» de Barcelona, i tot seguit es va procedir a elegir la Junta, constituïda així:

President, Ramir Torres; Vicepresident, J. Amat i Piniella; Secretari, Joan Sala; Tresorer, Joan Bosch; Vocals: Francesc Planes, Anselm Corrons, Esteve Cortés i Josep Guàrdia.

Pròximament s'anunciarà el local en el qual s'estarà «Hot Club», on puguin donar-se emissions regulars de discos de Jazz. També s'està organitzant la funció inaugural, amb presentació de films musicals i exhibició d'una cèlebre orquestra americana.

no van viure d'esquena a la societat tot i les dificultats de connexió entre les seves idees i el gran públic.

Independentment de la tasca que com a galerista desenvolupà a Barcelona Josep Dalmau i Rafel, el pintor manresà més conegut era Evarist Basiana i Arbiell. Considerat com l'introduïdor de l'impressionisme, el simbolisme i el cubisme a Manresa, tenia un nombrós grup de deixebles, anomenat Penya Art, que compartia estudi i projectes. Tanmateix, la seva dedicació era limitada a les hores lliures que els permetia la seva ocupació. En aquest grup

A baix, la valoració crítica d'un concert de l'Orfeó Manresà (24-6-1931).

Nova Junta del Foment de la Sardana

En l'assemblea general extraordinària que va celebrar el Foment de la Sardana diumenge passat a la sala d'actes del seu estatge social (Associació de Dependents), a les onze del matí, fou elegida la següent Junta:

**President, Ignasi Torras.
Vice-president, Angel Carbonés.
Secretari, Gregori Pont
Vice-secretari, Miquel Barés
Tresorer, Jacint Carrió.
Comptador, Ramon Mestres.
Bibliotecari, Manuel Brucart.
Vocal primer, Joan Lladó.
Vocal segon, Concepció Moritz.**

hi havia artistes com Estanislau Vilajosana, Joan Vilanova, Lluís Uró o Josep Torrent.

Recordem que a partir del 1932, la Penya Ara començà a organitzar exposicions, recitals, i conferències amb l'objectiu de potenciar les manifestacions artístiques i literàries que hi havia a Manresa. El novembre de 1933, amb la nova llibreria Ciutat, propietat de Ramon Torra, s'inaugurava també una nova sala d'exposicions. Així mateix, n'hi havia a la Granja Costa, a l'institut, a l'Associació de Dependents i al grup escolar Renaixença, lloc on el tot just creat Cercle Artístic de Manresa organitzà

El concert de l'Orfeó Manresà

Dimecres passat es va celebrar el concert de l'Orfeó Manresà al Teatre Conservatori.

Després de llarg temps sense que nosaltres poguéssim escoltar el nostre acurat conjunt coral, es va presentar ahir en públic amb un programa certament molt ferm en el que es refereix a la segona i tercera part.

Les cançons que componien la primera es dolien d'una manca d'assaig.

L'orquestra i el conjunt vocal no encaixaven, ni tenien la seguretat que constitueixen dues de les moltes gràcies de les cançons populars.

La «Cantata 140» de Bach, es ressentí d'aixó mateix.

Però on tot canvià, on la vacil-

lació i la inseguretat es convertiren en una gran orientació i una exquisita fermesa fou en l'Oda Cecilià de Haendel.

La compenetració, els conjunts totals, però sobretot alguns dels solistes fou quelcom admirable.

Remarquem àries de sopràn cantades per la sublim Andreua Fornells.

Marbà molt atent. La flauta i el violoncel fou una tasca molt interessant pel damunt de tot, però, el mestre Blanch, qui ha demostrat tantes vegades que té un gran temperament de músic.

Agraïts que la honorable entitat nostrada faci vetllades de tant en tant.

X.

la I Exposició de Primavera, l'abril de 1936. Dos mesos després, el Cercle muntà una exposició fotogràfica. Tot plegat permetia una mínima infraestructura d'expressió artística a Manresa, per bé que molt allunyada de les grans ambicions (com ara la creació d'una Escola d'Art) que defensaven els crítics i experts de l'època.

Els mitjans de comunicació

LA PREMSA

Com hem anat veient, a Manresa hi havia una notable abundància de diaris, setmanaris, revistes i butlletins. Com a mostra, només cal dir que s'arribaren a publicar simultàniament quatre diaris escrits majoritàriament en català: «El Pla de Bages», «El Dia», «Diario de Avisos de Manresa», «Pàtria» (fins al 1935) i «La Pàtria» (1935-1936).

Durant la República augmentà la llibertat de premsa en tots els sentits, amb l'excepció del bienni de dretes, sobretot a partir dels fets del Sis d'Octubre de 1934, quan els mitjans de comunicació esquerrans van ser reprimits: per exemple, «El Dia» estigué suspès uns mesos per ordre governativa. De fet, els diaris i revistes d'aquesta època solien ser òrgans i portaveus dels diversos partits polítics, sindicats o congregacions religioses. Per tant, les informacions i les opinions estaven condicionades als interessos polítics i socials als quals servien.

Així, a mesura que la situació general de la República es complicava i augmentaven les tensions de tota mena, també s'encenia el to de la premsa: qualsevol tema, per secundari que fos, era motiu de crispació i d'abrandades polèmiques en les quals sovint es queia en els atacs personals i en la violència del llenguatge emprat. La Guerra Civil i la dictadura franquista posterior marcaren el final de la gran majoria d'aquests mitjans de comunicació, com també la marginació, durant molts anys, del català com a llengua d'expressió escrita. A continuació ressenyarem breument les principals publicacions de l'època republicana a Manresa:

«**El Pla de Bages**». Fundat el 1904, defensava la política de la Lliga. A causa de la revolució de 1936, «El Pla de Bages» va ser confiscat pel POUM. Desaparegué el juny de 1937. Escrit en català, durant molts anys fou el diari manresà

Una exposició d'art

Més que una exposició d'art és una mostra d'art, perquè els artistes que hi participen ho han treballat amb tanta cura i afany que poden dir-se que han treballat amb el mateix afany que els que treballen amb el mateix afany.

En un moment en que ens trobem a l'entrada d'un nou període de desenvolupament, és important que els artistes que hi participen ho facin amb el mateix afany que els que treballen amb el mateix afany.

Molts dels artistes que hi participen ho fan amb el mateix afany que els que treballen amb el mateix afany. És important que els artistes que hi participen ho facin amb el mateix afany que els que treballen amb el mateix afany.

En un moment en que ens trobem a l'entrada d'un nou període de desenvolupament, és important que els artistes que hi participen ho facin amb el mateix afany que els que treballen amb el mateix afany.

En un moment en que ens trobem a l'entrada d'un nou període de desenvolupament, és important que els artistes que hi participen ho facin amb el mateix afany que els que treballen amb el mateix afany.

En un moment en que ens trobem a l'entrada d'un nou període de desenvolupament, és important que els artistes que hi participen ho facin amb el mateix afany que els que treballen amb el mateix afany.

En un moment en que ens trobem a l'entrada d'un nou període de desenvolupament, és important que els artistes que hi participen ho facin amb el mateix afany que els que treballen amb el mateix afany.

Una obra d'art d'Evarist Basiana.

En un moment en que ens trobem a l'entrada d'un nou període de desenvolupament, és important que els artistes que hi participen ho facin amb el mateix afany que els que treballen amb el mateix afany.

En un moment en que ens trobem a l'entrada d'un nou període de desenvolupament, és important que els artistes que hi participen ho facin amb el mateix afany que els que treballen amb el mateix afany.

El Claret

Constitució del Cercle Artístic de Manresa

En el domicili que provisionalment el Cercle Artístic de Manresa té instal·lat en la Granja Costa, es celebrà el dissabte prop passat l'elecció de la Junta Directiva de l'esmentat Cercle, essent elegits els senyors següents:

- President, Aveñí Fornells.
- Vis president, Francesc Ribera.
- Secretari, Jaume Sellarès.
- Vis secretari, J. Martí Farreres.
- Tresorer, Daniel Noruega.
- Vocal Tècnic, Evarist Basiana.
- Vocal 1.er Josep M.º Farreres.
- Vocal 2.on Antoni Muset.
- Vocal 3.er Manuel Vilaiana.

COMISSIÓ TECNICA

- President, Evarist Basiana.
- Nocals, Lluís Uró, J. Amat i Piniella, Helios Calatayud i Miquel Paig Paura.

L'Exposició d'artistes de Manresa i Comarca

Una remarkable manifestació d'art

Una notable manifestació d'art, que té lloc a Manresa, amb una gran participació d'artistes de Manresa i Comarca.

Una notable manifestació d'art, que té lloc a Manresa, amb una gran participació d'artistes de Manresa i Comarca.

Una notable manifestació d'art, que té lloc a Manresa, amb una gran participació d'artistes de Manresa i Comarca.

Una notable manifestació d'art, que té lloc a Manresa, amb una gran participació d'artistes de Manresa i Comarca.

Una notable manifestació d'art, que té lloc a Manresa, amb una gran participació d'artistes de Manresa i Comarca.

- #### LISTA D'EXPOSITORS
- FRANCESC ARIJA
  - HAROLDO ARELLANO
  - MANRIQUE BALAGUER
  - EVARIST BASIANA
  - ANTONI BASTARDAS
  - JOSÉ EL CASTELLANO
  - JOAN CERCER
  - JOSÉ DOMESTICO
  - JOAN CORTI
  - FRANCESC CREPESAN
  - JOAQUIM FERRER
  - JOSÉ PÉREZ
  - JOAN MONTANER
  - JOAN MONTANER
  - JOAN MONTANER
  - JOAN MONTANER
  - JOAN MONTANER

Retrat d'un dels artistes participants a l'exposició.

Una notable manifestació d'art, que té lloc a Manresa, amb una gran participació d'artistes de Manresa i Comarca.

Una de les artistes que participa a l'exposició.

EXPOSICIÓ D'ARTISTES DE MANRESA I COMARCA

HORA DE DIES HAVIANTS

VENEDORS

de 10 a 12 de la tarda
de 4 a 6 de la tarda
de 8 a 10 de la tarda
de 12 a 14 de la tarda

JUNTAMENT AL DEPARTAMENT D'ARTS

Una obra d'art d'un dels artistes participants a l'exposició.

Una notable manifestació d'art, que té lloc a Manresa, amb una gran participació d'artistes de Manresa i Comarca.

Una de les escenes que es veuen a l'exposició.

A dalt a l'esquerra, article de Joan B. Claret sobre Evarist Basiana.

A dalt a la dreta, notícia de la constitució del Cercle Artístic de Manresa, publicada el 9-3-1936.

A baix, reportatge sobre la Primera Exposició d'Artistes Manresans (29-8-1930).

més important. La impremta, redacció i administració eren situades al carrer d'Arbonés. Entre els seus principals promotors hi ha els advocats i destacats dirigents locals de la Lliga Leonci Soler i March i Josep Coll i Roca.

D'entre els seus redactors cal esmentar el poeta Fidel Riu i Dalmau, per la seva tasca de seguiment i potenciació de l'activitat cultural de la ciutat, i Valeri Caldas i Altimiras. D'altres col·laboradors van ser Ignasi de L. Ribera, Manuel Pugés, Josep Maria Planes, Francesc Ribera, Pere Tarrés, Àngel Badia i Josep Ballarà.

També cal ressenyar que, amb anterioritat a la proclamació de la República, havien estat directores de «El Pla de Bages» Francesc Farreras i Duran i Joan Selves i Carner. Les seves aportacions milloraren la qualitat del diari, dins una línia més marcadament catalanista i liberal, que preludiava la futura evolució política d'aquests dos personatges. Igualment, el brillant periodista Josep M. Planes inicià la seva carrera en aquest rotatiu manresà.

«**El Dia**». Fundat el desembre del 1929, acabà sent el portaveu d'Esquerra Republicana de Catalunya. Escrit en català, tenia la redacció i administració al carrer Cirera. Es confeccionava a la Impremta Boixeda. Es publicà fins pocs mesos abans del final de la Guerra Civil a Catalunya. El seu tiratge mitjà era d'un miler d'exemplars diaris. Els seus directores van ser Joan Baptista Claret, Joaquim Amat-Piniella, Antoni Invers i Josep Font i Cabanes. Durant la Guerra

Civil ho va ser Josep Martí i Farreras.

Entre els seus redactors i col·laboradors cal assenyalar a Miquel Arpa, Antoni Farreras, Francesc Farreras i Duran, Antonieta Feliu, Marcel·lí Font, Llorenç Perramon, Josep Maria Planes, Ferran Planes, Vicenç Prat, Antoni Ribas, Joan Selves, Lluís Soler i Terol, Carles Costa i Vicenç Vilarasau.

«**Diario de Avisos de Manresa**». Fundat el 1896, es publicà fins al 1937. Escrit en

castellà, havia donat suport a la dictadura de Primo de Rivera. En altres moments, actuà de portaveu dels seguidors de Lerroux. Popularment conegut com «el visus», tenia la redacció al carrer Nou i l'administració al carrer Cirera. El propietari –i durant molts anys– principal redactor del diari era Baldomer Saldoni Sala («Mero»).

«**Pàtria**». Fundat el 1920, es publicà fins al febrer de 1935. Tenia la redacció al carrer del Pedregar i l'administració a la llibreria Romaní, del carrer de Sobrerroca. El 1925 fou adquirit per la família Gomis i passà a ser dirigit pel capellà Lluís Gomis i Cornet. En aquesta etapa el diari s'escrigué majoritàriament en català i defensà la religió catòlica des d'un punt de vista fonamentalista. A la pràctica, l'abril de 1931 actuà com a portaveu dels tradicionalistes (carlins) manresans, i recomanà el vot a favor de la candidatura de la Lliga a les constituents. A partir de final de 1934 fins a la seva desaparició esdevingué l'òrgan oficiós d'Acció Popular Catalana (CEDA estatal). El seu principal redactor era Esteve Busquets i Molas. Entre els seus col·laboradors hi havia Josep Prat Piera i Joaquim Sarret i Arbós.

«**La Pàtria**». Fundat el juny de 1935, aquest diari era l'òrgan d'Acció Popular Catalana (CEDA) i sortí fins l'endemà de les eleccions de febrer de 1936, que guanyaren les esquerres. Era una publicació bilingüe, però els editorials sempre eren escrits en castellà. Tenia l'administració a la impremta Saldoni. El seu redactor principal era Joan Ferrer Alsina, regidor del partit durant el Bienni Negre. Entre els col·laboradors, cal citar els falangistes Pere Carerras, Àngel Badia i Justo Pastor, i el canonge Joaquim Cornet.

«**Seny**». Aquest setmanari fou fundat el 1921 i existí fins a l'esclat de la Guerra Civil i la revolució consegüent. Escrit en català, era el portaveu de la Joventut Carlista Manresana. Tenia la redacció al carrer de la Sabateria i es confeccionava a la Impremta Saldoni. En foren directors Josep Estany Font i Pere Ausió Rovira. Dos dels principals redactors (la majoria dels quals signava amb pseudònim) eren Josep Prat i Piera i Josep Cirera i Voltà.

Altres publicacions. Dins una selecció de la restant premsa política i sindical, cal esmentar l'existència del setmanari «La Montaña Repu-

Quiosc i llibreria de la Casa Vilalta, al carrer del Born.

blicana» (portaveu del Partit Radical d'Alejandro Lerroux), «El Trabajo» (òrgan de la CNT), «Acció» (portaveu d'Acció Catalana Republicana), «Defensa Obrera» (publicació de la UGT i Unió Socialista de Catalunya), «Front» (Bloc Obrer i Camperol), i «Avant» (POUM).

D'altra banda, ja des d'abans de la República, hi havia a Manresa una important premsa religiosa que, a més d'actuar com a portaveu de les entitats confessionals locals, tenia la voluntat de projectar-se cap a d'altres ciutats catalanes. D'aquestes publicacions, «Ave Maria» fou la que tingué un tiratge més elevat (al voltant de 13.000 exemplars mensuals) i una difusió més àmplia per tot Catalunya. S'edità des del 1924 fins al juliol de 1936. L'esclat de la guerra i la revolució consegüent marcaren el final d'aquesta publicació a Manresa (tornà a sortir a partir del 1941 però ja a Barcelona). El director era mossèn Manuel Marsenyach i l'autor de moltes il·lustracions era Joan Vilanova i Roset.

Pel que fa a la premsa cultural cal recordar que, durant el primer terç del segle, la difusió de moviments com el Modernisme o el Noucentisme havia estimulat l'interès per la cultura, cosa que es reflectí en un augment del nombre d'entitats moltes de les quals publicaven revistes o butlletins on divulgaven les activitats que feien en l'àrea cultural en què s'havien especialitzat. A més de la revista «Ara», que ja hem comentat, les més importants eren la «Revista del Ateneo Obrero Manresano», «Àmbit» (portaveu del Foment de la Sardana) i, sobretot, el «Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages». Sens dubte, aquesta darrera publicació gaudia d'un merescut prestigi en els ambients culturals de la ciutat, ja que era una font bàsica per al coneixement i l'estudi de la comarca.

El «Butlletí» sortí per primer cop el 1905 i en foren directors personalitats com ara Oleguer Miró, Blai Padró i mossèn Josep Lladó. Entre els seus continguts, cal remarcar els extensos apartats dedicats a estudiar diversos aspectes de caire cultural de la comarca del Bages. Per exemple, s'hi publicaren interessants investigacions de caire històric, geogràfic, geològic, topogràfic i botànic a càrrec de coneeguts especialistes i estudiosos com ara Joaquim Sarret i Arbós, Leoncí Soler i March, Lluís Soler i Terol, mossèn Josep Guitart i Santasusana, i Pius Font i Quer.

A Manresa també hi hagué un intent de premsa humorística que no reeixí, ja que les

publicacions en aquest sentit («La Lluna» i «El Born») tingueren una existència molt breu. Finalment, pel que fa a la premsa econòmica i comercial, la publicació més important era la «Revista Il·lustrada Jorba», que sortí des del juliol de 1909 fins al desembre de 1937. Durant l'època republicana, en van ser directors Antoni Busquets i Punset i Miquel Bosch i Jover. El tiratge assolia els quinze mil exemplars mensuals i es repartia gratuïtament als clients i proveïdors que la Casa Jorba tenia arreu de l'Estat, per la qual cosa era escrita bàsicament en castellà. A més de la seva funció comercial i propagandística, la Revista tenia un caire lúdic i cultural molt remarcable. Això, juntament amb l'abundància d'il·lustracions –normalment obra de Lluís Uró– la feien molt popular.

LA RÀDIO

En aquella època, la ràdio era un mitjà de comunicació realment nou. L'any 1924 s'havia constituït oficialment l'entitat Ràdio Club Manresa, tot i que ja funcionava des de l'any anterior, quan els seus membres havien construït un aparell receptor. Tanmateix, el seu objectiu era tenir una emissora pròpia, cosa que aconseguiren l'any 1930. A partir d'aquell moment,

cada diumenge al migdia es feien emissions de prova d'una hora i mitja de durada.

En els anys següents, s'anaren ampliant els horaris d'emissió, com també les instal·lacions que l'entitat tenia a l'Ateneu Obrer Manresà. Igualment, la programació cada cop era més variada: recitals de poesia, concerts, retransmissions d'obres teatrals, discos comercials, noticiaris, conferències culturals i científiques, sardanes... El 21 de novembre de 1933, la direcció general de Telecomunicacions autoritzà que Ràdio Club Manresa utilitzés l'indicatiu EA51. El gener de 1934 s'adheria a la Federació d'Emissores de Catalunya. El projecte quedava consolidat. D'entre els membres de l'entitat cal destacar Ferran Boixadó i Antoni Garriga. Els locutors d'aquesta primera època van ser Josep Vilà, Ricard Martínez i Eliseu Barandalla.

Altres serveis

Durant l'època republicana, s'intentà també modernitzar i millorar la qualitat d'altres serveis, amb resultats diversos:

L'enllumenat públic. El servei d'electricitat s'inaugurà a Manresa l'any 1894 en un dia real-

ment significatiu: el de la Festa de la Llum. Ràpidament, aquesta nova font d'energia s'anà imposant tant als diferents sectors econòmics com en els domicilis particulars i, en general, a la vida quotidiana. Un bon exemple d'això fou la il·luminació dels carrers i places de la ciutat.

Un grup d'usuaris feia temps que reivindicava la municipalització de l'enllumenat públic. El motiu eren les queixes contra la Companyia Anònima Manresana d'Electricitat (CAME), situada al carrer de Llussà, que tenia la concessió d'aquest servei. Les crítiques es basaven en el preu de la facturació, l'escassa

il·luminació d'alguns carrers i els abusos de la companyia que, de tant en tant, deixava sense llum alguns sectors de la població.

L'any 1930 es fundà l'Agrupació de Consumidors de Fluid Elèctric, presidida pel joier Agustí Espinalt i Sanllehí. Aquesta entitat proposava, a més de la municipalització, l'estudi de l'aprofitament de les aigües de Manresa per saber si es podia obtenir l'energia elèctrica necessària per al subministrament, entre d'altres, de l'enllumenat públic, cosa que significaria un notable abaratiment del servei. Davant la proximitat de les eleccions d'abril de 1931, la qüestió es polititzà i fou assumida per la triomfant coalició de Concentració Republicana. Agustí Espinalt passà a ser regidor de la majoria catalanista d'esquerres.

L'Ajuntament republicà inicià una política de millora de l'enllumenat públic, que arribà a la barriada de Viladordis, a carrers com el d'Ausiàs March, Nou de Santa Clara, Sant Marc... i es renovà la il·luminació del Passeig, que aleshores s'estava acabant de pavimentar. Igualment, es formà una Comissió Mixta de l'Enllumenat, presidida pel mateix Agustí Espinalt, encarregada de confeccionar el projecte de municipalització del servei, d'analitzar les possibilitats d'obtenció d'energia elèctrica al terme de Manresa, i de valorar la conveniència de rescindir el contracte amb la Companyia Anònima. Mentrestant, les relacions d'aquesta companyia amb l'Ajuntament eren prou agitada: els comptes no eren gens clars i el consistori pagava a la baixa.

Agustí Espinalt afirmava, l'octubre de 1932, que el servei d'enllumenat costava a la ciutat «unes 155.000 pessetes, és a dir, molt més del que es recapta per arbitris de cloaques, portes, anuncis, etc.». Per tal d'abaratir-lo, i que pogués ser gestionat directament per l'Ajuntament, s'estudiaven tres projectes: «L'un d'ells es basa en l'aprofitament del salt d'aigua existent a Sant Pau, l'altre amb una central tèrmica, i l'últim amb acoblament d'aquests dos, això és, una central hidrotèrmica».

Tanmateix, el 31 de desembre de 1932, la Comissió Mixta d'Enllumenat dictaminà que aquests projectes eren massa cars i aconsellà que el govern municipal negociés amb la CAME una modificació del contracte que significaria per a la ciutat «l'estalvi immediat d'almenys 39.335,47 pessetes anuals, deixant per més endavant (...) el prestatment directe del servei de l'enllumenat públic i dependències municipals».

Dissabte, 29 de febrer de 1936

Programa per avui

De 8 a 11:
A les 8: Recitats.
A les 8'30: Sardanes.
A les 9: Senyals horaris pel carril·lon i noticiari de Ràdio Manresa.
A les 9'15: Disc del soci.
A les 9'30: Selecció de l'òpera «La Bohème» de Puccini.
A les 10'15: Darreres notícies des de Madrid.
A les 11: Fi de l'emissió.

Programa per a demà

D'11'30 a 3:
A les 11'30: Emissió infantil.
A la 1: Discos variats.
A les 2: Sessió Hot jazz.
A les 3: Fi de l'emissió.

És a dir, el projecte de municipalització quedava aturat. El ple municipal del 31 de març de 1933 aprovà, d'acord amb la CAME, la modificació de contracte d'arrendament. Tanmateix, l'oposició municipal insistia en la municipalització d'aquest servei. En els mesos següents, aquesta polèmica continuà als mitjans de comunicació: mentre els partits dretans qüestionaven la capacitat de gestió dels governants locals d'esquerres, aquests es defensaven tot assegurant que, amb el nou contracte, la ciutat s'havia estalviat més de 30.000 pessetes tan sols en el període comprès entre l'1 d'abril i el 30 de novembre de 1933.

L'aigua. Una part de l'aigua de la Sèquia es destinava a regar els conreus i la resta a l'ús ciutadà, privat o industrial. Molta gent qüestionava la qualitat de l'aigua destinada a l'ús domèstic ja que no arribava amb les condicions sanitàries exigibles. Tot i que les autoritats afirmaven que, per bé que tèrbola, l'aigua era potable, això no tranquil·litzava pas la gent. Per aquest motiu, l'Ajuntament republicà estudià la possibilitat d'instal·lar filtres que eliminessin les partícules en suspensió.

D'altra banda, feia anys que hi havia una pugna entre l'Ajuntament de Manresa i els propietaris dels terrenys per on passava la Sèquia sobre qui era l'amo de l'aigua. Essent alcalde Lluís Prunés, es va arribar a una concòrdia sobre la base del dret de copropietat entre els regants i l'Ajuntament. Aquesta Concòrdia de la Sèquia va ser aprovada per l'Ajuntament de Manresa el desembre de 1931 i per la Junta de la Sèquia el febrer de 1932.

Tanmateix, pocs dies després va tenir lloc al cinema Olympia una assemblea de propietaris de terres de regadiu contra la concòrdia: els 171 reunits defensaven la idea que, en primer lloc, s'havien d'atendre les necessitats de la població per sobre de les dels fabricants, propietaris dels salts d'aigua. En aquest sentit, el diari «Pàtria» considerava que les bases de la concòrdia «són una expoliació dels drets de la ciutat». El mateix «El Dia», durant el bienni de dretes, acusava els propietaris d'obligar la població a beure l'aigua bruta.

Després de les eleccions de febrer de 1936, el consistori decidí municipalitzar el servei de l'aigua. El 24 de maig, s'aprovà que la Sèquia passés a ser propietat exclusiva de l'Ajuntament, i el ple municipal del 12 de juny ratificava que les aigües passaven a ser de domini absolut de la ciutat. El procés de municipalització

culminà a començament de juliol. «El Dia» ho celebrà tot afirmant que això «donava satisfacció a la immensa majoria de ciutadans que no sabien comprendre el perquè un servei que afectava del tot la vida de la població restava a mans d'uns particulars».

Neteja pública. Aquest era un dels serveis més criticats per la població manresana. Hom considerava que els carrers eren bruts i deixats i que, a banda de l'acció de ciutadans descuidats, una bona part de la responsabilitat d'aquesta situació la tenia l'empresa concessionària de la neteja pública. El contracte amb aquesta empresa, fet l'any 1924, tenia vigència fins al 1936.

És per això que el ple municipal del 12 de juny de 1936 va aprovar la municipalització dels serveis de neteja i de recollida de les escombra-

La Ràdio a l'abast de tothom

Per un duro
semanal tota persona
podrà gaudir d'un
aparell de la famosa
marca

Després de la gran demostració que al capítol anterior vam veure!

Ràdio Casals

Sant Miquel, 80 Plaça de l'Orti, 1 MANRESA

**Qui el té instal·lat
el recomana als
seus amics.**

Venda exclusiva:

**RADIO
CASALS
MANRESA**

ries. L'Ajuntament considerava que, amb l'explotació directa per part del municipi, es guanyaria en eficàcia. El material necessari per a la prestació del servei (que incloïa diversos vehicles) es va comprar a l'anterior concessionari per un import de 34.500 pessetes. Al mateix temps, també fou contractat el personal que fins aleshores havia treballat a la neteja pública.

Correus. El servei de correus de Manresa, que als anys 30 era situat al passeig de Pere III, tenia un greu inconvenient: la insuficiència del local, que no podia satisfer la demanda generada per la ciutat. Això provocava les queixes dels usuaris davant la lentitud i els retards pel que fa a les trameses i als repartiments. Conscients d'un problema que perjudicava tothom, representants locals de diverses tendències polítiques feia temps que negociaven amb l'administració estatal per tal d'aconseguir un nou edifici amb unes instal·lacions adients.

Tot i que s'aconseguí el compromís estatal de construir-lo, sempre que l'Ajuntament cedís els terrenys, el projecte trigà anys a concretar-se ja que la Cambra de Comerç opinava que el seu lloc d'emplaçament (ni més ni menys que l'actual) era massa lluny del centre mercantil i comercial de Manresa.

El desembre de 1935, es va signar l'escriptura de cessió dels terrenys destinats al seu emplaçament. Francesc Senyal, diputat a Corts, negocià amb el govern central el projecte de construcció del nou edifici de correus, que quedava concretat, el juny de 1936, amb un pressupost de 570.000 pessetes. Ara bé, l'inici de la guerra ho va paraitzar tot.

Altres projectes

Dos projectes que no es realitzaren foren la construcció d'una plaça de mercat i d'una estació d'autobusos. Pel que fa al primer, cal tenir present que molts carrers i places del centre de Manresa eren ocupats per diferents parades de venda ambulants. Potser això donava una imatge pintoresca a la ciutat, però la manca d'higiene, les dificultats viàries i les deixalles que quedaven de mostra eren ben evidents. Una plaça-mercat racionalitzaria el problema i modernitzaria la ciutat. Francesc Marcet afirmava que la construcció s'havia endarrerit «degut en gran part a la configuració muntanyosa del nostre sòl i a la dificultat de trobar un lloc cèntric i adequat per instal·lar-la» davant els interessos contraposats dels comerciants. La Guerra Civil impedí la realització d'aquest projecte.

Marcet proposava també la construcció d'una «estació central d'arribada i sortida d'autòmnibus», que beneficiaria la ciutat, els viatgers i les mateixes empreses. Així, la ciutat «es trobaria deslliurada de l'atapeïment de gegants vehicles a les vies públiques més cèntriques», els passatgers evitarien «el perill que suposa l'haver d'esperar al mig del carrer en exposició d'ésser atropellats o d'agafar una calipàndria», i les empreses trobarien «en l'estació lloc esciient per a instal·lar tots aquells serveis indispensables per a dur una bona organització, a l'ensens que li serviria de garatge». Calgué esperar molts anys perquè Manresa tingués una estació central d'autobusos.

De la Casa de Correus de Manresa

Gràcies a les actives gestions realitzades a Madrid pel diputat senyor Francesc Senyal, podem donar avui la notícia que ha estat confeccionat l'avant-projecte de construcció de la Casa de Correus de Manresa, d'un cost de 570.000 pessetes.

Immediatament es procedirà a la realització del projecte definitiu i a seguir a donar començ a les obres.

Cal tenir present que l'aixecament a Manresa d'una casa de Correus, ultra representar la dotació a la nostra ciutat d'un edifici digne de la seva importància, servirà en aquests moments per alleujar el greu problema de l'atur forçós.

Felicitem al diputat senyor Senyal, per l'èxit aconseguit en les seves gestions.

«El Pla de Bages»,
15-6-1936

L'aportació de Manresa i el Bages a la Catalunya republicana: noms i ideals

“Amb el règim democràtic de la República, es va donar a conèixer una nova generació de manresans i bagencs que van tenir un paper important en el món polític i intel·lectual”.

4-9-1933: Joan Selves i Carner pren possessió del càrrec de Governador General de Catalunya. D'esquerra a dreta, Claudi Ametlla, Carles Pi i Sunyer, Francesc Macià, Lluís Companys, Joan Selves i Carner i Jaume Aiguader.

L'aportació de Manresa i el Bages a la Catalunya republicana: noms i ideals

Amb el règim democràtic de la República, es donà a conèixer una nova generació de manresans i bagencs que tingueren un important paper en el món polític i intel·lectual. Malgrat la joventut i inexperiència en càrrecs públics de la majoria d'ells, aviat ocuparen llocs de responsabilitat. Van ser polítics, periodistes, escriptors i homes de cultura, amb una notable projecció, que visqueren intensament aquell transcendent moment polític i cultural i que col·laboraren en la tasca de reconstrucció nacional que vivia Catalunya aleshores.

Alguns d'aquests manresans i bagencs, que tenien al darrera una breu però intensa dedicació política, van ser cridats a exercir càrrecs de gran importància, especialment a la Generalitat de Catalunya. La comarca del Bages és proporcionalment al nombre d'habitants una de les que va aportar més capital humà a la governació del país.

Una repassada a aquests llocs de responsabilitat ens donarà una idea de l'abast d'aquesta aportació, si bé cal tenir en compte que alguns foren exercits per les mateixes persones:

- 2 consellers de la Generalitat de Catalunya (Joan Selves i Carner i Lluís Prunés i Sató).
- 1 secretari de la conselleria d'Agricultura (Francesc Farreras i Duran).

- 1 governador general de Catalunya (Joan Selves).
- 1 sotssecretari del ministeri de Treball (Francesc Senyal i Ferrer).
- 3 diputats al Congrés dels Diputats (Joan Selves, Francesc Senyal i Francesc Casas Sala).
- 4 diputats al Parlament de Catalunya (Francesc Farreras i Duran, Jaume Serra i Hünter, Jaume Sallés i Figueres i Joan Selves).
- 2 portaveus de la majoria parlamentària d'ERC al Parlament (Joan Selves i Jaume Serra i Hünter).
- 2 comissaris generals d'Ordre Públic (Joan Selves i Tomàs Ramon Amat).
- 2 governadors civils (Lluís Prunés i Tomàs Ramon Amat).
- 1 vicepresident del Parlament de Catalunya (Jaume Serra i Hünter).
- 1 director de l'Oficina de Turisme de Catalunya (Ignasi Armengou i Torra).
- 1 rector de la Universitat Autònoma (Jaume Serra i Hünter).
- 1 regidor de l'Ajuntament de Barcelona (Jaume Serra i Hünter).

A més de polítics, durant els anys de la República també sorgiren de Manresa i el Bages intel·lectuals i homes de lletres de prestigi. El seu talent, el seu esperit crític, el seu compromís social, la seva actitud oberta davant del món, la seva capacitat d'experimentació i d'estar en contacte amb els corrents estètics del moment i, en definitiva, les seves aportacions enriquiren el panorama cultural manresà i contribuïren al debat de les idees que es generà durant aquella etapa històrica.

Eren els ideals d'unes persones que van combatre la dictadura de Primo de Rivera i la

A l'esquerra a dalt, Joan Selves pren possessió del càrrec de governador general de Catalunya.

A l'esquerra a baix, 13-6-1936: Carles Pi i Sunyer, alcalde de Barcelona; el president Lluís Companys, i el manresà Lluís Prunés i Sató, aleshores conseller d'Economia i Finances de la Generalitat, amb les seves respectives filles, durant el bateig de tres avions.

A la dreta, 27-5-1936: Lluís Prunés pren possessió del seu càrrec de conseller d'Economia i Agricultura de la Generalitat. Al seu costat el seu predecessor, Joan Comorera.

monarquia d'Alfons XIII i que van lluitar a favor de la República, ja que consideraven que era la millor manera de recuperar les llibertats nacionals de Catalunya i d'assolir una societat més justa i democràtica. De fet, aquest grup de manresans i bagencs constitueixen el símbol d'una generació que majoritàriament aspirava a una societat millor de la que havia hagut de viure durant la Restauració borbònica.

«Els que hem lluitat 30 anys dintre les entitats catalanistes en aquell temps érem titllats de folls i de quimèrics. I ja ho veieu...» afirmava el ja alcalde Francesc Marcet, volent constatar que no havia estat en va tot aquella llarga lluita d'oposició a la monarquia per aconseguir finalment les llibertats.

Joan Selves i Carner, el primer alcalde manresà de la República, ho explicava així: «Davant la policia, treballàvem per l'esfondrament d'aquell règim caduc i eixorc, alhora que propugnàvem per la instauració d'un règim de més gran justícia per a tots».

La insistència en la lluita per uns ideals presideix una bona part de les intervencions polítiques d'aquella època. Farreras i Duran, en presentar la llista de noms de la candidatura de

Concentració Republicana a les eleccions de l'abril del 31, afirmava: «Cal remarcar, de la candidatura que ara us serà llegida, més que uns noms consagrats la componen un acoblament d'ideals. (...) No són aquests moments d'homes i de noms, sinó d'idees i de sacrifici».

En aquesta mateixa línia insistia Francesc Marcet durant la campanya electoral de les següents eleccions municipals (1934): «Els homes que integren la candidatura de la Concentració Republicana d'Esquerreres no són pas uns savis ni grans tècnics, però tots ells són homes d'honradesa acrisolada, amaratats d'ideal i de conviccions esquerranes fermes incommovibles, homes d'un sentit estricte de la responsabilitat, homes que tenen un gran amor a la ciutat, que senten els seus batecs i saben les seves aspiracions i les seves necessitats».

El prestigiós filòsof manresà Jaume Serra i Hünter ho reflectia amb poques paraules: «...(cal) lluitar sempre per un ideal. L'utilitarisme mor. L'idealisme no mor mai».

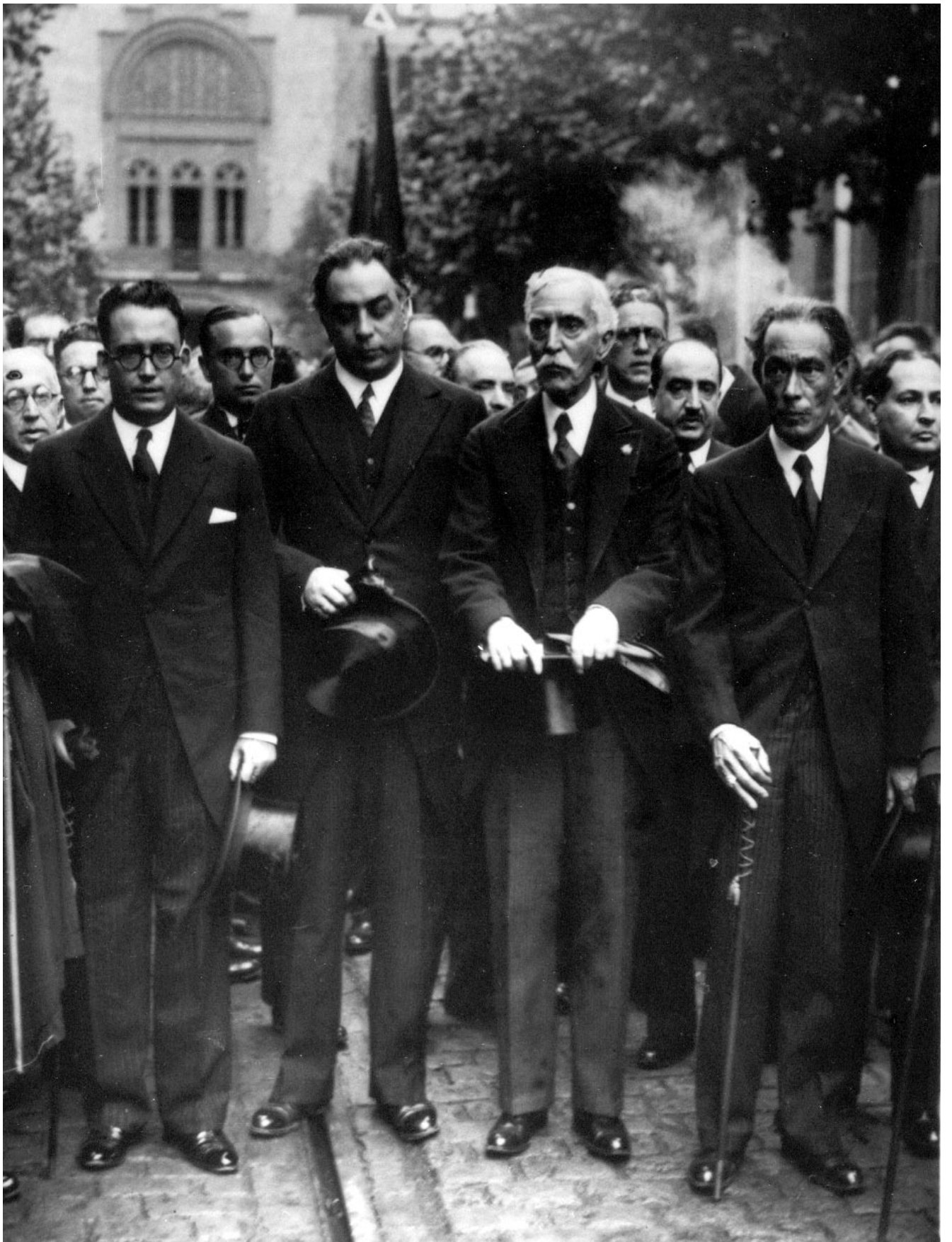
Si haguéssim de sintetitzar en poques paraules els ideals i objectius d'aquells republicans catalanistes dels anys 30 podríem dir que bàsicament eren aquests:

En aquesta pàgina, 4-12-1932: els diputats Jaume Sallés i Francesc Farreras, l'alcalde Lluís Prunés, el president Francesc Macià i el diputat Joan Selves, entre dues infermeres, en la inauguració dels locals de l'assistència pública a Manresa.

A la pàgina següent, 11-9-1933: Joan Selves i Carner, governador general de Catalunya; Joan Casanovas, president del Parlament de Catalunya; Francesc Macià, president de la Generalitat de Catalunya, i Jaume Aiguader, alcalde de Barcelona, en l'enterrament de Rafael Campalans.

A dalt, 10-9-33: Ferreras i Duran, Ramon Sanz i Joan Selves, en la visita d'aquest darrer a Manresa com a governador general de Catalunya.

A baix, Francesc Macià amb els diputats de la minoria catalana en una visita que va fer a Madrid. A la dreta de Macià, Lluís Companys. A darrera de Macià, Joan Selves.

- L'anorreament d'una monarquia que històricament era al servei dels interessos dels grups dominants i la consecució d'una república plenament democràtica.
- La regeneració global de l'acció política, que s'entenia com un servei al conjunt de la societat, mitjançant l'eliminació de totes les formes de caciquisme.
- La supressió dels privilegis de les classes benestants.

- La defensa dels drets i de les llibertats individuals i col·lectives.
- Les màximes llibertats nacionals per a Catalunya.
- El reconeixement i la potenciació de la llengua catalana.
- Una política de reformes que permetés assolir la màxima justícia i cohesió socials, bo i integrant aquelles classes més desfavorides. Això implicava, entre d'altres coses, una major sensibilitat social a l'hora d'atendre les necessitats i reivindicacions del món obrer.
- El ple reconeixement del paper i dels drets de la dona.
- La modernització de la ciutat i del país, fins a situar-se a nivell europeu, per mitjà d'importantes reformes urbanístiques i d'una planificació racional del territori (comarques i regions).
- L'aposta decidida per la cultura, com a garantia d'aquesta modernització, sobretot amb l'assoliment d'un ensenyament públic de qualitat, gratuït i al servei de totes les classes socials.
- La plena obertura en relació amb el món de les idees i els corrents culturals internacionals.
- La separació de l'Església i l'Estat, com a garantia de la llibertat de consciència.

Malgrat aquests propòsits i formulacions teòriques, les tensions polítiques de l'època es reflectiren en el to de les crítiques dels partits de l'oposició, que censuraven àcidament les maneres de fer i les actuacions dels regidors republicans, dedicant-los autèntiques diatribes. Les acusacions de sectarisme, amiguisme, d'interessos personals foren constants. Les rèpliques dels republicans catalanistes eren igual de dures. Fou a l'entorn de les segones eleccions municipals, les del gener del 1934, quan s'arribà a discutir més visceralment. A partir d'aquí, els atacs mutus dels uns contra els altres entraren en una evident espiral de violència verbal.

D'altra banda, el president Josep Tarradellas valorava la tasca feta pels polítics manresans durant la República amb aquestes paraules: «per a mi la gent de Manresa tenien una cosa que és molt bonica mirada en perspectiva: entusiasme i fe. I això sempre és d'agrair quan es governa». I Lluís Companys havia escrit l'any 1935: «Al voltant de Joan Selves conviuen en la política manresana un grup de joves, que representen una selecció d'aptitud i de fermesa en les pròpies conviccions».

Foren molts els manresans i bagencs que destacaren durant el període republicà per les

seves aptituds polítiques i intel·lectuals. A continuació farem una referència especial a 14 personalitats (7 polítics i 7 intel·lectuals) que sobresortiren individualment però que al mateix temps creiem que són força representatives de l'època i que simbolitzen les inquietuds d'una bona part de la seva generació.

Igualment, atesa l'extraordinària importància del moviment obrer d'aquells anys, que tenia uns clars objectius revolucionaris, esmentem també un destacat dirigent de la CNT, el sindicat amb més força a Catalunya i Manresa durant la República. Representa també els ideals, objectius i esperances de la majoria de la classe treballadora.

Cal tenir en compte, però, diversos aspectes:

- En primer lloc, a la Catalunya republicana predominava políticament el catalanisme reformista d'esquerres. Per tant, la pràctica totalitat de manresans i bagencs que van fer carrera política en aquesta època pertanyien o eren propers a aquest corrent, motiu pel qual foren perseguits durant la dictadura franquista i molts es van haver d'exiliar.
- La història no la protagonitzen només unes personalitats determinades, sinó sobretot el

11-9-1932: Joan Selves és homenatjat a Manresa, com a representant de la minoria catalana defensora de l'Estatut d'autonomia a les Corts. A la seva dreta, Farreras i Duran; a la seva esquerra, Lluís Prunés i Francesc Marcet.

conjunt de la població. En aquest sentit, el primer protagonista responsable de la proclamació de la República és el poble català i el poble espanyol, que amb la seva mobilització electoral i sindical van fer possible el canvi de règim i l'avenç en la transformació social.

– Hi ha també molts ciutadans anònims, que amb la seva activitat quotidiana, ja fos a la feina, en els partits polítics, en les organitzacions sindicals o en les entitats culturals i/o lúdiques, van tenir una actuació decisiva i van col·laborar a enriquir els diversos aspectes d'aquella època tan intensa.

– Aquesta llista podria ser molt més àmplia. De fet, després la complementem amb una altra relació de noms també molt rellevants d'aquella època i que, alhora, també és susceptible d'ampliació.

Aclarits aquests aspectes, expliquem sucintament algunes dades d'aquestes personalitats més representatives, i ressaltem una afirmació de cada personatge i una opinió sobre cadascun d'ells per part d'una segona persona coneguda.

Pas de la comitiva funerària de Joan Selves pel centre de Manresa. Joan Selves va morir el 28 de juny del 1934 sent conseller de Governació de la Generalitat. A primera fila, Lluís Prunés, Joan Comorera, Ventura Gassol i Josep M. Espanya.

JOAN SELVES I CARNER

(Castellatallat, 1898 - Barcelona, 1934)

«Un dels homes de Catalunya de més capacitat en sentit de govern»

(LLUÍS COMPANYS, juny del 1935)

«República no és un canvi de nom únicament, és quelcom de més transcendental, és un canvi de política, de doctrina, de resultats»

(JOAN SELVES, 29-9-1932)

Advocat, periodista, polític.

Fundador de la Joventut Nacionalista de Manresa (1916).

Director de «El Pla de Bages».

President de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931.

Va proclamar la República a Manresa i en va ser el primer alcalde (abril-juliol 1931).

Militant d'Acció Catalana, passà a Esquerra Republicana de Catalunya un cop proclamada la República.

Diputat a les Corts Constituents (1931) i diputat al Parlament de Catalunya (1932), on fou cap de la majoria parlamentària d'ERC.

Conseller d'Economia i Agricultura de la Generalitat de Catalunya.

Governador general de Catalunya i comissari d'Ordre Públic de Catalunya.

Conseller de Governació de la Generalitat de Catalunya.

Home de confiança de Francesc Macià i Lluís Companys.

Va morir als 35 anys, sent conseller de Governació.

1

2

3

4

5

1. 25-2-1934: Joan Casanovas, Lluís Companys i Joan Selves.

2. 14-5-1933: Joan Selves al Palau de la Generalitat, amb Lluís Companys, Francesc Macià, Carles Pi i Sunyer i el ministre de Governació Casares Quiroga.

3. Joan Selves, el segon per la dreta, al costat de l'actriu Maria Vila i Panadès, i l'escriptor Josep M. de Sagarra. Aquest havia escrit per a l'actriu l'obra *L'hostal de la Glòria*.

4. Enterrament de Joan Selves. Pas del dol pels carrers de Barcelona.

5. Capella mortuòria de Joan Selves instal·lada a l'ajuntament de Manresa.

«Un representant de la més autèntica democràcia catalana –en el profund sentit del mot– que puja al poder»

(JOSEP MARIA PLANES)

«Fer una Catalunya gran i digne pensant en tots, però especialment en els humils»

(LLUÍS PRUNÉS, 26-11-1932)

LLUÍS PRUNÉS I SATÓ

(Manresa, 1894 - Mèxic DF, 1964)

1. Lluís Prunés, alcalde de Manresa, en un acte celebrat a l'ajuntament de la ciutat.

2. Lluís Prunés amb una colla d'amics manresans quan va sortir de la presó Model, després dels fets del Sis d'Octubre.

3. 12-7-1936: Lluís Prunés adreçant-se als assistents en l'acte de trasllat de les restes de Joan Selves a un panteó erigit per l'Ajuntament de Manresa.

4. Lluís Prunés en un acte oficial com a governador civil de Girona.

Comerciant. Polític.

Membre d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931.

Segon alcalde republicà de Manresa (juliol 1931- desembre 1932).

Governador civil de Girona.

Comissari d'Ordre Públic de la Generalitat a Tarragona.

Empresonat arran dels fets del Sis d'Octubre de 1934.

Conseller d'Economia i Agricultura de la Generalitat de Catalunya.

Conseller de Treball de la Generalitat de Catalunya.

Exiliat a Cuba i a Mèxic després de la Guerra Civil.

FRANCESC MARCET I ARTIGAS

(Manresa, 1890 - 1974)

Industrial. Polític.

Membre d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931.

Regidor, president de la Comissió de Foment.

Tercer alcalde republicà de Manresa (desembre 1932-octubre 1934 i del febrer a l'octubre del 1936).

Empresonat pels fets del Sis d'Octubre de 1934.

Restituït com a alcalde després de les eleccions de febrer de 1936.

Actiu defensor, el 1936, de la conservació de la Seu de Manresa, quan era amenaçada d'enderrocament.

Exerceix de jutge fins al final de la guerra.

Exiliat a França, pogué tornar a Manresa l'any 1948 si bé fou condemnat, a la pràctica, a l'ostracisme.

«Una de les persones que fan honor a la democràcia catalanista i republicana de Catalunya»

(JOSEP M. PLANES, GENER DEL 1935)

«Sense la cooperació del poble l'alcaldia fóra una cosa morta»

(FRANCESC MARCET, 19-12-1932)

1. 26-8-1934: Intervenció de Francesc Marcet en l'homenatge al doctor Martí i Julià.

en l'acte de trasllat de les restes de Joan Selves.

2. L'alcalde en un acte oficial.

4. 17-7-1936: L'alcalde Francesc Marcet, a la dreta, amb Ventura Gassol i Pere Bosch i Gimpera

3. 12-7-1936: Francesc Marcet pren la paraula

«No són aquests moments d'homes i de noms, sinó d'idees i de sacrifici»

(FARRERAS I DURAN, ABRIL DEL 1931)

FRANCESC FARRERAS I DURAN

(Manresa, 1900 - Cuernavaca, Mèxic, 1985)

Enginyer Agrònom. Periodista. Polític.

Fundador de la Joventut Nacionalista de Manresa (1916) i del Centre Republicà.

Director de «El Pla de Bages» i del setmanari «Política».

Secretari de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931.

Militant d'Acció Catalana, passà a Esquerra Republicana de Catalunya, un cop proclamada la República.

Diputat per Manresa de la Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya (juny del 1931), encarregada de l'elaboració de l'Estatut.

Secretari de la conselleria d'Agricultura de la Generalitat, quan n'era titular Francesc Macià (1931-1933).

President del Comitè Comarcal de l'Esquerra al Bages.

Diputat al Parlament de Catalunya per la circumscripció de Tarragona (1932).

Administrador delegat de la Caixa d'Estalvis de la Generalitat (1936).

Exiliat a Mèxic, funda Edicions Catalanes de Mèxic i Monografies Bages.

President de la Càmera Nacional de la Indústria Metalúrgica de Méjico.

Membre del consell de la Càmera Nacional de Laboratoris de la Indústria Farmacèutica.

President del Parlament de Catalunya a l'exili (1954-1980).

1. Foto de l'any 1954, pocs dies abans de les eleccions del president de la Generalitat i del del Parlament de Catalunya, a l'exili. Entre els diputats hi ha dos bagencs: Francesc Farreras i Duran i Francesc Senyal i Ferrer, el primer i el segon dels asseguts començant per la dreta.

1

2. Visita del president Tarradellas a Mèxic. D'esquerra a dreta, el manresà Francesc Farreras i Duran; Antoni M. Sbert; el Sr. Rovira, president de l'Orfeó Català a Mèxic, i Josep Tarradellas.

2

3. 11-9-1932: Farreras i Duran, Joan Selves, Lluís Prunés i Francesc Marcet en l'acte de celebració de l'assoliment de l'Estatut.

4. 7-6-1931: Ventura Gassol, Farreras i Duran i Enric Morera, a l'aplec de les Marcetes celebrat el dia de la commemoració de les Bases de Manresa.

3

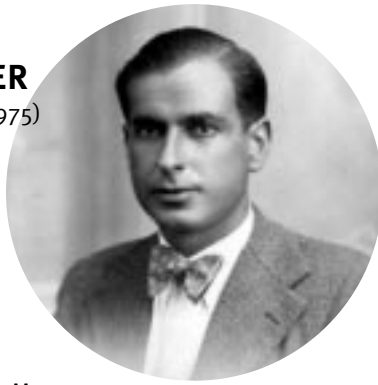

4

FRANCESC SENYAL I FERRER

(Castellbell i el Vilar, 1897 - Mèxic DF, 1975)

«Estigué present en tots els moviments contra la Monarquia i en totes les actuacions en pro del triomf de les reivindicacions catalanes»

(EL DIA, 16-11-1933)

President de la Joventut Nacionalista de Manresa.
President d'Acció Catalana i de la Unió Catalanista Republicana.

Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931.

Diputat al Congrés dels Diputats per Esquerra Republicana de Catalunya (a les eleccions del 1933 i del 1936).

Sotssecretari del ministeri de Treball durant la guerra.

Agregat comercial del consolat a Mont-real i Nova York durant la guerra.

S'exilià a Nova York i a Mèxic.

1

2

3

1. Francesc Senyal en un dels seus esports preferits. Va ser campió de tennis de Manresa i comarca tres anys seguits.

2. Francesc Senyal, en una imatge dels anys 30.

3. 11-9-1953: Francesc Senyal, en un acte polític celebrat a Mèxic.

«Un dels homes que d'una manera més decisiva advocaren per la República»

(«EL DIA», 13-10-1933)

«L'obra principal de la República és la creació d'escoles... per a l'engrandiment i el progrés de Catalunya i Espanya»

(TOMÀS RAMON AMAT)

TOMÀS RAMON I AMAT

(Tarragona, 1900 - Saragossa, 1937)

Mestre. Metge. Polític.

Membre de la Joventut Nacionalista.

Intervé activament en la política republicana de Manresa.

Primer president d'Esquerra Republicana a Manresa.

Vice-president de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931.

Membre de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament.

Màxim responsable de les colònies escolars organitzades per l'Ajuntament.

Governador civil de Tarragona.

Comissari general d'Ordre Públic de Catalunya.

Capità-metge al front d'Aragó durant la guerra.

Màxim responsable de l'organització sanitària a Barbastro.

Detingut per l'exèrcit franquista al sector de Zuera.

Afusellat a Saragossa el 4 d'octubre del 1937.

1. 12-1-34: Joan Selves i Tomàs Ramon Amat, en la presa de possessió d'aquest darrer del càrrec de comissari general d'Ordre Públic de Catalunya.

2. D'esquerra a dreta, Tomàs Ramon Amat, Joan Selves i Josep M. Espanya.

3. El metge Tomàs Ramon al dispensari municipal de Manresa.

JAUME SERRA I HÚNTER

(Manresa, 1878 - Mèxic, 1943)

«Un filòsof que bé podríem considerar el més humil dels nostres savis»

(JOSEP M. POBLET)

«Cal oposar-nos al feixisme fent reeixir els ideals democràtics»

(JAUME SERRA I HÚNTER, GÈNER DEL 1936)

Filòsof. Polític.

Des del 1913, catedràtic d'història de la filosofia de la Universitat de Barcelona.

Fundador de la Societat Catalana de Filosofia.

President del Consell de Cultura de la Generalitat, organisme assessor de la política cultural de la Generalitat.

Membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

Rector de la Universitat de Barcelona (elegit el 1931), que transformà d'un centre desfasat en una universitat catalana, moderna i progressista, oberta als corrents culturals internacionals.

Passà d'Acció Catalana a Esquerra Republicana de Catalunya, l'octubre del 1931.

Diputat al Parlament de Catalunya per la circumscripció de Barcelona-ciutat (1932). Fou el diputat més votat després del president Macià i elegit vicepresident del Parlament de Catalunya.

Elegit regidor de l'Ajuntament de Barcelona (1934).

S'exilià a França i després a Mèxic.

Director de la «Revista de Catalunya».

Membre del Consell Nacional de Catalunya, presidit per Lluís Companys (1940).

Autor d'una dotzena de publicacions sobre filosofia i de nombrosos articles de filosofia publicats a l'Enciclopèdia Espasa.

1

2

1. Jaume Serra i Húnter i la seva esposa, exiliats a França, el 1940.

2. 20-3-34: Jaume Serra i Húnter, en una conferència celebrada a Barcelona.

3. 14-4-37: Serra i Húnter, entre el president Companys i Carles Pi i Sunyer, davant la tomba de Francesc Macià.

3

«L'únic delicte que havia comès era desitjar un món millor»

(MONTSERRAT ROIG)

«Els catalans nacionals, que no podem ésser més que republicans a ultrança, ens devem a Catalunya abans que ningú més»

(JOAQUIM AMAT-PINIELLA, 13-4-1933)

JOAQUIM AMAT-PINIELLA

(Manresa, 1913 - Barcelona, 1974)

Escriptor. Militant d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Protagonista d'un munt d'iniciatives culturals manresanes. Obert als corrents innovadors de la cultura del seu temps.

Crític de cinema, de música, d'arts plàstiques. Escriu a «Assaigs», «El Pla de Bages», a la revista «Ara» i especialment al diari «El Dia», del qual seria director durant un temps.

Secretari de l'alcalde Francesc Marcet.

Empresonat pels fets del Sis d'Octubre de 1934.

S'exilia a França el 1939. Detingut per l'exèrcit alemany, és deportat al camp d'extermini de Mauthausen.

En sortir, el 1945, escriu l'obra *K.L.Reich*, testimoni directe i esfereïdor de les atrocitats del règim nazi.

Condemnat a l'ostracisme en tornar a Catalunya.

Altres obres: *Ombres al calidoscopi* (1933), *El casino dels senyors* (1956), *Roda de solitaris* (1957), *La pau a casa* (1959), *La clau de volta* (1961) (inèdita), *Primer aniversari* (inèdita), *La primera investigació de Rómulo Cortés* (inèdita), *La ribera deserta* (1966), *Les llunyanies (Poemes de l'exili)*, publicat el 1999.

1

2

1 i 4. Dues imatges de Joaquim Amat-Piniella anys després d'haver tornat de l'exili.

2. Joaquim Amat-Piniella amb el seu fill Marcel.

3. 31-5-1936: Joaquim Amat-Piniella en la inauguració de l'Exposició Esperantista Internacional.

3

4

VICENÇ PRAT I BRUNET

(Manresa, 1902 - Barcelona, 1957)

**«Jugà la carta de construir una nació
viva i altament civilitzada»**

(LLUÍS CALDERER)

**«Abans que els homes hi ha els
ideals, que són, en definitiva, l'únic
que compta»**

(VICENÇ PRAT, 19-3-1936)

Intel·lectual. Escriptor. Polític. De professió, joier.

Membre d'Acció Catalana.

Participant actiu del moment cultural de l'època.

Publicà a «L'Om», «Ciutat», «El Pla de Bages», «La Veu de Catalunya» i «El Dia».

Regidor de Cultura a l'Ajuntament de Manresa després de les eleccions municipals de gener de 1934.

Empresonat pels fets del Sis d'Octubre.

Exiliat a França del 1939 al 1942.

Autor de: *Un llibre verd (visió parcial de Manresa)* (1932); *Romanços d'amor i de guerra* (1937); *Memòries* (1952) (Autobiografia sobre la seva activitat política i social) i *França (1939-1942)* (manuscrit inèdit sobre la seva estada a l'exili).

1

1. 4-2-1934: Vicenç Prat, regidor de Cultura de l'Ajuntament, presidint l'acte de lliurament de premis del concurs d'Història de Catalunya, organitzat per la delegació a Manresa de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

2. Una imatge familiar dels últims temps de Vicenç Prat.

3. 10-7-1929: Vicenç Prat, fent de model per als dibuixants del taller d'Evarist Basiana.

2

3

«Escriptor meritíssim, home de cor i catalanista autèntic, va deixar un buit difícil d'emplenar en els rengles de la literatura i del periodisme»

(LA PUBLICITAT, 24-8-1937)

«L'autonomia ens planteja l'orgull, la il·lusió de poder contribuir a la creació d'aquesta Catalunya nova. Tot està per fer i aquesta és la nostra força»

(JOSEP M. PLANES, 3-5-1936)

JOSEP MARIA PLANES I MARTÍ

(Manresa, 1908 - Barcelona, 1936)

Vinculat familiarment a Sant Mateu de Bages, és considerat com un dels millors periodistes catalans de la seva època.

Director de les publicacions «Imatges» i «El Be Negre». Col·laborador a «Mirador», «Papitu», «L'opinió», «La ciutat», «Euscadi», «La Publicitat».

Autor del llibre *Nits de Barcelona*.

Víctima del periodisme d'investigació, com a conseqüència d'uns articles en els quals denunciava la violència de la FAI, fou trobat mort a l'Arrabassada l'agost del 1936, als 28 anys.

Josep M. Planes amb un grup d'amics i familiars a Sant Mateu de Bages.

A la seva esquerra, l'escriptor Josep M. de Sagarra.

JOAN BAPTISTA CLARET I LLOBET

(Cardona, 1903 - Barcelona, 1984)

**«Jo veig en aquest home
l'exemplaritat feta persona»**

(JOAQUIM AMAT-PINIELLA)

**«Fem desaparèixer l'explotació de
l'home per l'home i que un major
benestar regni en un món d'homes
iguals, germans i lliures»**

(JOAN B. CLARET)

Periodista. Intel·lectual.

Participant actiu del moment cultural de l'època.

Publica a «El Pla de Bages» i, més tard, dirigeix «L'Om» i el diari «El Dia».

Fundador i secretari general de la delegació a Manresa de la Unió Socialista de Catalunya.

Secretari de Lluís Prunés durant la seva etapa d'alcalde de Manresa i de governador civil de Girona.

Empresonat per les autoritats franquistes després de la Guerra Civil.

1

2

1 i 2. Dues imatges de Joan B. Claret, després de l'època republicana.

«Ser catalanista ja vol dir ser republicà, perquè amb Alfons XIII no hi ha manera d'entendre's»

ANTONI INVERS I PI

ANTONI INVERS I PI
(Terrassa, 1905 - Manresa, 1987)

El 1927 s'estableix a Manresa i hi dirigeix l'acadèmia del lingüista Delfí Dalmau.

Militant de la Joventut Nacionalista.

Intervé en la creació del setmanari «L'Om» i del diari «El Dia», del qual seria director un temps.

President d'Acció Catalana a Manresa.

Director de l'Escola d'Arts i Oficis.

Fiscal municipal de Manresa.

Autor del *Llibre d'Exercicis d'Ortografia Catalana*.

Depurat i condemnat a 12 anys de presó per les autoritats franquistes.

1

2

1 i 2. Antoni Invers i Pi els anys 30 a Manresa.

JOSEP ALBAGÉS I VENTURA

(Vimbodí, 1877 - Barcelona, 1964)

«Quan hom vulgui recordar un exemple d'austeritat, de virtut, de competència i de constància en els ideals, no pot menys que esmentar el nom del senyor Albagés»

(JAUME SOLER I DANIEL, 29-4-1934)

Mestre. Director d'una escola modèlica que excel·lí per l'avenç del seu sistema pedagògic.

Ideològicament proper a la Lliga Regionalista.

Membre de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament.

President del Centre Excursionista de la Comarca de Bages.

Fundador i president de l'entitat esperantista Bela Espero i introductor a Manresa de l'esperanto.

El 1934 marxa de Manresa per anar a dirigir el grup escolar Pi i Margall de Barcelona.

Fou represaliat després de la guerra.

1. 18-3-34: Homenatge a Josep Albagés en el seu comiat de Manresa, després de 19 anys de mestratge modèlic.

2. 4-7-1932: El mestre Albagés al costat de Pompeu Fabra, en la conferència que aquest pronuncià a Manresa.

«Un científic destacat i un patriota exemplar, disposat en tot moment a lluitar pel desenvolupament de la cultura catalana»

(DIARI «ÀVUI», 14-6-79, AMB MOTIU DE LA SEVA MORT)

«Som republicans perquè la forma de govern republicana és la més racional, la més humana i és el coronament de la nostra concepció democràtica»

(ANTONI ESTEVE I SUBIRANA)

ANTONI ESTEVE I SUBIRANA

(Manresa, 1902 - Barcelona, 1979)

Farmacèutic. Científic.

Continuador de la dinastia de farmacèutics que, des del 1787, havia regentat la farmàcia de La Plana de l'Om.

Funda a Manresa els Laboratoris Esteve, de productes quimicofarmacèutics, que el 1942 es veurà obligat a traslladar a Barcelona.

Participant actiu del moment cultural de l'època.

Col·labora activament en el naixement d'Acció Catalana i en la creació de la coalició electoral Concentració Republicana, triomfadora en les eleccions municipals del 1931.

Secretari de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament, el 1931.

Nomenat per la Generalitat de Catalunya vocal de la Comissió d'estudis per a la delimitació comarcal de Catalunya.

Exiliat a França durant un any i mig. En tornar, se l'obliga, a la pràctica, a viure fora de Manresa.

Honorat i homenatjat per institucions acadèmiques internacionals.

Membre de nombroses societats científiques nacionals i estrangeres.

President de la Reial Acadèmia de Farmàcia; vicepresident de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears; cofundador i vicepresident de la Societat Farmacèutica del Mediterrani Llatí i President de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans.

Autor de més d'un centenar de publicacions científiques.

1. 7-6-1931: Antoni Esteve a l'aplec de les Marçetes celebrat durant la diada de commemoració de les Bases de Manresa.

2. El doctor Antoni Esteve i el doctor Fleming, descobridor de la penicil·lina, amb les seves respectives esposes.

EMILIÀ MARTÍNEZ I ESPINOSA

(Villar del Cobo, Terol, 1901 - Manresa, 1987)

«Som i no podem deixar d'ésser idealistes, necessitem tenir il·lusions, esperances, somnis...; nosaltres en una societat més justa i humana, composta d'homes amb un alt concepte del civisme, seriosos i responsables, conscientment lliures...»

(EMILIÀ MARTÍNEZ)

Al marge de les 14 personalitats anteriorment esmentades i en un àmbit diferent –creiem que per la importància extraordinària del moviment obrer en aquella època–, cal fer menció d'un sindicalista molt carismàtic entre els treballadors i que fou el darrer alcalde de Manresa abans del franquisme. Aquí en tenim les dades:

De ben jove treballa de manobre, després de miner a Fígols i durant 20 anys de ferroviari.

Militant de la CNT des del 1918.

Secretari de la Federació Local de la CNT.

Delegat d'economia i responsable de les col·lectivitzacions a Manresa, durant la Guerra Civil.

Impulsor d'una de les primeres col·lectivitzacions que hi hagué a l'estat: la dels Ferrocarrils de la Generalitat.

Membre durant unes setmanes del segon Comitè Revolucionari Antifeixista de Manresa.

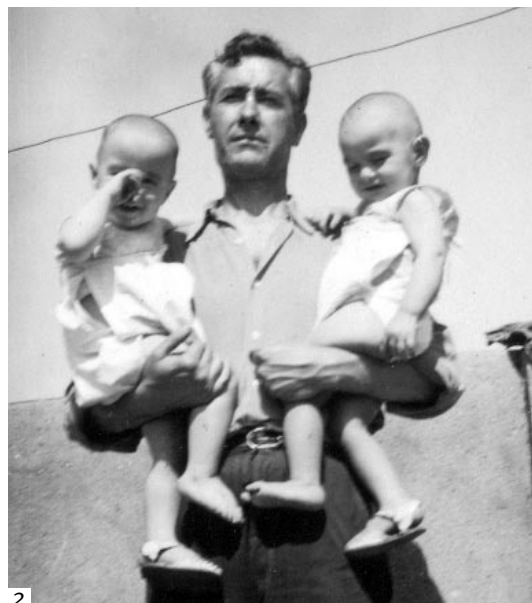
Regidor de l'Ajuntament de Manresa durant la Guerra Civil.

Darrer alcalde de Manresa durant la Guerra Civil (desembre del 1938 - gener del 1939).

Condemnat a 30 anys de presó. Surt el 1943 en llibertat vigilada.

1

2

1 i 2. Fotografies d'Emilià Martínez i Espinosa amb la seva família, als anys 40.

Més enllà de la seva personalitat, la presència d'Emilià Martínez en aquest apartat simbolitza la gran força del moviment obrer a Manresa i a Catalunya durant la República –especialment de l'anarquisme– i els seus anhels revolucionaris. Com ell, altres membres de la CNT com Andreu Nardí o Marià Prat, i de la UGT –dins el punt de vista del marxisme– lluitaren per millorar les pèssimes condicions laborals i socials dels membres de la classe obrera condemnats, en molts casos, a un nivell de vida de simple subsistència. Ho feren des de l'acció sindical i des de la seva perspectiva ideològica revolucionària que pretenia assolir una societat sense classes –on tothom fos realment igual– mitjançant la col·lectivització de la propietat.

Aquests ideals revolucionaris toparen aviat amb els reformistes dels dirigents republicans d'esquerres i, evidentment, amb els interessos dels grans propietaris, els quals, cada cop més allunyats de la República, eren representats pels partits de dreta.

En efecte, tot i que inicialment la República havia estat acollida amb un gran entusiasme popular, els dirigents sindicals no trigaren en qualificar-la de «burguesa» al considerar que les reformes que intentaven els governs d'esquerres eren massa moderades i d'aplicació molt lenta, per la qual cosa la situació de la classe obrera no millorava ni prou ràpidament ni prou substancialment. Afirmaven també que la República tenia massa en compte els interessos dels propietaris i massa poc els dels treballadors.

Per la seva banda, els dirigents republicans d'esquerres acusaven contundentment l'obrerisme revolucionari de fer el joc a la dreta i «als enemics de la Democràcia i de la República». Centraven els seus atacs sobretot en la CNT-FAI, ja que opinaven que el seu radicalisme violent i les seves impacients tàctiques insurreccionals no feien altra cosa que debilitar la política reformista dels governs d'esquerres i donar arguments a favor d'un cop d'estat militar que implantés una dictadura amb l'excusa «de salvar la Pàtria del perill d'una Revolució».

La tensió entre aquests diferents sectors fou enorme. Per exemple, durant la Guerra Civil, elements de la FAI protagonitzaren una sèrie d'assassinats i de morts. Entre les seves víctimes, no solament hi havia propietaris, eclesiàstics o persones considerades de «dretes» (tot i que foren la majoria), sinó també gent propera al republicanisme catalanista d'esquerres, com

ara el periodista Josep Maria Planes o el regidor d'Esquerra Republicana Francesc Orriols.

A l'acabar la Guerra Civil, el moviment obrer fou víctima d'una duríssima, sistemàtica i premeditada repressió per part de la dictadura franquista. Només cal recordar, com a mostra, que una tercera part dels manresans afusellats durant el franquisme eren membres de la CNT. De fet, l'anarquisme –tant el sector anarcosindicalista com el més proper a la FAI–, que històricament havia estat la ideologia dominant dins el moviment obrer català, quedà pràcticament desarticulat com a conseqüència d'aquesta repressió.

ALTRES PERSONALITATS BAGENQUES

Ignasi Armengou i Torra

Advocat. Ànima de les revistes «Cenacle» i «Ciutat», conjuntament amb Fidel Riu. El 1925 funda les Edicions Diana, on publica les primeres obres de Josep Pla i d'altres escriptors rellevants. Militant de la Unió Socialista de Catalunya. Col·laborador al setmanari socialista «Justícia social», «Mirador» i «Publicitat». Se'n va a Madrid, on ocupa la secretaria de la Càmera Oficial Hotelera. Director de l'Oficina de Turisme de Catalunya. S'exilia a París i a Buenos Aires, on mor el 1954.

Pere Armengou i Torra (1905-1991)

Arquitecte Municipal de Manresa durant la República. Soci fundador del GAT-PAC. Signa el Pla de l'Eixample de Manresa. La seva obra més significativa és el grup escolar Renaixença, inaugurat per Lluís Companys el setembre del 1934, mostra d'arquitectura racionalista.

Josep Arola i Sala (1875-1933)

Metge. Cofundador i president del CECB. Militant d'ERC. Director del diari «Bages-Ciutat» i president del consell d'Administració i Orientació del diari «El Dia». Vicepresident de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, constituïda el 14 d'abril de 1931.

Miquel Arpa i Cura

Regidor de Cultura de l'Ajuntament de Manresa des de l'octubre del 1937 fins al maig del 1938. Home clau d'Esquerra Republicana a Manresa durant el franquisme.

Dídac Baget i Firmat

Advocat. Membre de la Lliga Regionalista. Membre de la comissió pro piscina municipal. President de l'Associació de Música de Manresa. Regidor del primer Ajuntament republicà (1931) per la Lliga Regionalista.

Evarist Basiana i Arbiell (1893-1967)

Pintor. Introduïdor a Manresa de l'impressionisme, el cubisme i el simbolisme. Reuní un grup important de deixebles. Secretari i professor de l'Escola d'Arts i Oficis fins al 1939. Després de la guerra fou depurat.

Miquel Blanch i Roig (1889-1936)

Director de l'Orfeó Manresà. Director de l'Escola Municipal de Música de Manresa (1932). Assassinat per elements d'extrema esquerra el 1936.

Antoni Busquets i Punset (1876-1934)

Escriptor, periodista i mestre. Director de la «Revista Il·lustrada Jorba».

Jacint Carrió i Vilaseca

(Manresa, 1916-2000)

Militant d'Estat Català i d'ERC i vicepresident de l'Associació de Dependents del Comerç i la Indústria de Manresa i Comarca. Deportat als camps d'extermini nazis de Mauthausen i Gusen.

Francesc Casas i Sala

(Manresa, 1896 - Terol, 1936)

Advocat. Polític. Col·laborà a «L'Om» i després al diari «El Dia». Membre d'Izquierda Republicana, partit liderat per Manuel Azaña. Elegit diputat a Corts per la circumscripció de Castelló de la Plana. Fou executat per l'exèrcit franquista l'1 d'agost de 1936, després d'un consell sumaríssim. Va morir cridant «Visca la República».

Anselm Corrons i Perramon

Membre d'Acció Catalana. Dibujant. Pintor. Il·lustrà *Un llibre verd*, de Vicenç Prat.

Antoni Costa i Blasi

Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931. Regidor i president de la Comissió de Places i Mercats del primer Ajuntament republicà (1931). President de la Creu Roja de Manresa durant tot el període republicà.

Carles Costa i Cadevall

Regidor de Cultura de l'Ajuntament de Manresa des de l'octubre del 1936 fins als fets de maig del 1937. Membre destacat del Bloc Obrer Camperol (BOC) i del POUM. Articulista de «El Pla de Bages», quan era l'òrgan del POUM, durant la guerra.

Isidre Costa i Perramon

Membre d'Acció Catalana. Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931. Regidor del primer Ajuntament republicà (1931). President de la Comissió de Cultura. President de la Comissió d'Incendis.

Josep Dalmau i Rafel (1867-1937)

Marxant d'art modern i introductor de l'art d'avantguarda a Catalunya.

Agustí Espinalt i Sanllehí

Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931. Regidor i president de la Comissió d'Enllumenat del primer Ajuntament republicà (1931). És executat pel règim franquista al Camp de la Bota l'abril del 1939.

Antonieta Feliu

Activista militant d'Esquerra Republicana de Catalunya i impulsora i líder del seu grup femení. Emprisonada després de la Guerra Civil.

Mossèn Josep Guitart i Santasusana (1864-1935)

Historiador, geòleg i científic. Estudiós i divulgador.

Marià Homs i Montserrat

Músic. Polític. Jugador del CE Manresa, jugà també al FC Barcelona i al RCD Espanyol. Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931. President de les Joventuts d'Estat Català a Manresa. Fou ferit en un atemptat el 20 de març de 1934. Membre del Trio Ars. Director de l'Escola Municipal de Música, després de l'assassinat del Mestre Blanch. Sotsdirector de l'Orfeó Manresà. President del Sindicat Musical de Manresa.

Antoni Martí i Farreras (1904-1973)

Dibuixant. Caricaturista. Pintor. Periodista. Il·lustrador del llibre de Joan Vergé *40 homes i un campionat*.

Josep Martí i Farreras (1906-1986)

Advocat. Escriptor. Poeta. Periodista. Jutge. President d'Acció Catalana. Director del diari «El Dia». Regidor des de l'octubre del 1936 fins al juliol del 1937. Obres: *Això s'acaba*, *Les flors absurdes*.

Ramon Martí i Farreras (1902-1989)

Dibuixant. Pintor. Caricaturista. Periodista. Cinematògraf. Es traslladà a França als anys 20. Detingut per participar en els fets de Prats de Molló, amb Francesc Macià. Socialista. S'instal·là a Carcassona, on visqué fins a la seva mort.

Antoni Muset

Poeta. President de l'entitat esperantista Bela Espero. President del Centre Excursionista de la Comarca de Bages. Autor del llibre *Quan el cor i el cervell parlen* (1932).

Andreu Nardí

Actiu militant sindicalista de la CNT, emprisonat en moltes ocasions per defensar els drets dels treballadors. Regidor des de l'octubre del 1937.

Josep M. Niubò

Activista cultural. Articulista a «El Dia».

Francesc Orriols i Basany

Regidor del segon Ajuntament republicà (1934). Secretari de Joan Selves i Carner i, posteriorment, de Lluís Prunés i Sató, quan eren consellers de la Generalitat de Catalunya. Mort el 1938, presumiblement en un control de la FAI durant la Guerra Civil.

Blai Padró i Obiols (1873-1934)

Intel·lectual humanista. Folklorista. Director del «Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca del Bages». Autor de *Gramàtica elemental de la llengua llatina*, la primera gramàtica llatina escrita en català en temps moderns.

Llorenç Perramon i Playà

Persona destacada d'Acció Catalana. Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931.

Ferran Planes i Vilella (1914-1985)

Escriptor. Republicà i catalanista. Ingressa a l'exèrcit republicà i s'exilia el 1939. Va publicar *El desgavell* (1970), memòries personals sobre l'ocupació alemanya de França, l'exili i la primera postguerra.

Marià Prat

Líder carismàtic de la CNT. Director del setmanari «El Trabajo», òrgan de la CNT. Empleat de la delegació de Treball de la Generalitat. Condemnat a 30 anys de presó. Surt en llibertat vigilada 6 anys després.

Emili Prunés i Sató

Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931. Regidor del primer Ajuntament republicà (1931) i durant un període de la guerra.

Ramon Puig i Ball (1887-1964)

Metge. Ànima de la mobilització política republicana a les acaballes de la monarquia. Vicepresident de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931. Primer tinent d'alcalde del primer Ajuntament republicà (1931).

Antoni Ribes i Grau

Socialista. Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931. Segon tinent d'alcalde i president de la Comissió d'Hisenda del primer Ajuntament republicà (1931).

Fidel Riu i Dalmau (1895-1981)

Escriptor. Poeta. Col·labora en el setmanari «Joventut» i a «L'Om». Director de «El Pla de Bages» i de les revistes «Cenacle» i «Ciutat».

Josep Maria Rosal i d'Argullol

(Manresa, 1908 - Bogotà 1983)

Excel·lent fotògraf i cinemàtograf manresà.

Lluís Rubiralta i Garriga (Manresa, 1902 - Barcelona, 1980)

Impressor. Militant d'Acció Catalana. President del Centre Excursionista Montserrat. Soci d'Amics de l'Art Vell. Un dels membres més actius en el salvament del patrimoni artístic durant la Guerra Civil.

Jaume Sallés i Figueres

(Sant Vicenç de Castellet, 1884 - Tolosa de Llenguadoc, 1975)

Diputat al Parlament de Catalunya per Esquerra Republicana de Catalunya (1932). Fundador i directiu de la Unió de Rabassaires. Desenvolupà una intensa activitat dins les comissions d'agricultura i de contractes de conreu.

Gumersind Sanmartí i Prat

Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931. Regidor i tinent d'alcalde de l'Ajuntament. Va morir a Andorra, als 82 anys.

Ramon Sanz i Ibars

Membre de la Junta de Govern Republicana Provisional de Manresa, del 14 d'abril de 1931. Regidor de l'Ajuntament des de l'abril del 1931 fins al febrer del 1938. Represaliat durant el franquisme.

Joaquim Sarret i Arbós (1853-1935)

Arxiver Municipal de Manresa. Historiador. Autor de nombroses publicacions –moltes d'inèdites– sobre història de Manresa, entre les quals destaquen els cinc volums de *Monumenta historica civitatis Minorisae* (1921-1925). Fundador i president del CECB.

Àngel Serra i Riera

Metge. Fundador d'Acció Catalana. Director del Laboratori Municipal de Manresa.

Alexandre Soler i March (1874-1949)

Arquitecte. Deixeble de Domènec i Montaner. Director de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona (1931-1936). President de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya. President de la Junta de Museus de Barcelona. Autor de nombroses obres arquitectòniques.

Leonci Soler i March (1858-1932)

Advocat, arxiver municipal de Manresa, historiador, hisendat, bibliòfil i polític. Militant de la Lliga Regionalista. Diputat a Corts per Manresa en cinc legislatures (1899-1910) i senador del regne (1910-1923). Participà en la fundació del CECB, l'Orfeó Manresà, el Casal Regionalista i del Gremi d'Agricultors de Manresa, i en la creació de diverses publicacions.

Josep Torra i Pujol (1892-1958)

Militant d'Acció Catalana. Regidor de Cultura de l'Ajuntament (1936). Empresonat durant el franquisme.

Ramon Torra i Pujol (1887-1946)

Activista cultural. President de l'Orfeó Manresà (1921-1929 i 1930-1935). Propietari de la Impremta de Sant Josep.

Josep Tuneu i Gassó

Metge. Militant d'Estat Català. President de l'entitat Palestra a Manresa. Un dels fundadors dels Amics del Teatre.

Lluís Uró i Servitja (1903-1938)

Escultor, dibuixant, pintor de ceràmiques. Malgrat morir en plena joventut, va produir una obra molt abundant.

Josep Vilà i Ortonobes

Prolífic dramaturg, conegut amb el sobrenom d'Àngel de Montserrat.

Estanislau Vilajosana i Guilà

Pintor. Deixeble d'Evarist Basiana. Director de l'Escola Vilajosana. Experimentador de diversos corrents pictòrics.

El franquisme: la fi d'una esperança

“Ha sido tomada Manresa. ¡Cuántos recuerdos trae a la memoria este nombre! Las famosas Bases de Manresa no han sido ajenas al deplorable proceso político que estamos ahora liquidando a punta de bayoneta. La unidad de España se rehace a sangre y fuego”.

Les noves autoritats
franquistes a Manresa.

El franquisme: la fi d'una esperança

ÀMBIT GENERAL

L'exili

L'arribada de les tropes franquistes a Catalunya va provocar una fugida de catalans que no havia tingut precedents en la història del país. El nombre de persones que van arribar a creuar la frontera durant els mesos de gener i febrer de 1939 és força difícil de precisar. Es parla d'una xifra augmentada amb els refugiats de guerra republicans residents a Catalunya en el moment de l'ofensiva franquista, que gairebé arribaria al mig milió de persones que van travessar els Pirineus pel territori català, de les quals unes 180.000 eren militars i la resta civils, amb un contingent important de dones (68.000), criatures (64.000) i persones grans (9.000).

Molts catalans compromesos d'una manera o altra en activitats politicosindicals o, fins i tot, només culturals van fugir per por de les represàlies que poguessin patir. Aquesta temença era fonamentada amb els comentaris que la premsa de la zona franquista feia contra Catalunya durant la guerra, i amb l'exemple de la sagnant repressió que havia tingut lloc en els territoris ja ocupats pels militars revoltats.

La vida de la major part de refugiats va ser molt dura per la impossibilitat de França d'assimilar un volum tan gran de gent i per la indiferència generalitzada de la comunitat internacional. Les atencions mèdiques i humanitàries brillaven per la seva absència. Molts exiliats van començar una llarga peregrinació per camps de concentració a França mateix (Sant Cebrià: 80.000 persones, Argelers: 65.000, Barcarès: 35.000, entre d'altres) i després a l'Alemanya nazi per l'esclat de la Segona Guerra Mundial. Es calcula en uns 7.000 el nombre de republicans espanyols morts en camps d'extermini nazis. Gairebé la meitat d'aquestes víctimes procedien de terres catalanes.

D'altra banda, aquest exili massiu va ser molt perjudicial per a Catalunya ja que, a més de l'elevat nombre, molts d'aquells exiliats eren treballa-

dors qualificats, intel·lectuals, professionals liberals, etc. La República mexicana en va acollir molts que van aconseguir escapar d'Europa. Altres països americans van acceptar també els refugiats catalans: Colòmbia, Veneçuela, Xile, Argentina i els Estats Units, encara que ho van fer amb criteris més selectius. Un càlcul aproximat de persones que van travessar l'Atlàntic s'estima en unes 50.000.

La repressió franquista de la postguerra immediata

Molts catalans que es van quedar a l'interior del país no van tenir més sort que els exiliats. Sota el domini franquista, Catalunya es va omplir de presons i camps de concentració on van anar a parar tots els sospitosos de no ser fidels al nou règim. Es van fer molts consells de guerra, que van dictar un gran nombre de penes de mort. Una de les víctimes de la repressió va ser

el president Lluís Companys, que va ser detingut per la Gestapo alemanya a França i traslladat a Espanya. Va ser afusellat al castell de Montjuïc el 15 d'octubre de 1940.

Un nombre elevat de ciutadans van ser depurats: tots els funcionaris de la Generalitat (16.000) van ser destituïts. Els mestres van ser investigats, com també els metges i els advocats: n'hi va haver molts que no van poder continuar exercint la seva professió. També molts obrers van ser acomiadats.

Els partits polítics i els sindicats van ser perseguïts, i la llengua i la cultura catalanes van ser prohibides públicament a tots els efectes, des de l'escola fins als rètols de les botigues. A més de la supressió de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, tots els símbols d'identitat catalana (bandera, himne, institucions polítiques i culturals...) van ser també prohibits. Així doncs, des del febrer del 1939 es va iniciar per a Catalunya una nova etapa de la seva història caracteritzada per la més gran i sistemàtica de les ofensives per posar fi a la seva personalitat nacional. Per al franquisme, Catalunya era un territori ocupat.

Acte franquista celebrat a la plaça Major de Manresa, aleshores denominada «Plaza de los Mártires», per commemorar el final de la Guerra Civil i la victòria del general Franco. Entre els assistents, l'alcalde de Manresa, Domènec Prunés, i el cap de la Falange, Tomàs Serrahima.

ÀMBIT MANRESÀ

Les llibertats democràtiques i l'efervescència cultural que existien durant la República van ser bruscament interrompudes pel franquisme, que va tallar en sec les il·lusions i els projectes de tots aquells intel·lectuals i polítics fidels al país.

La victòria de l'exèrcit franquista (el 1939) posava fi a aquella etapa esperançadora de la República. S'estroncava la reconstrucció d'un país que, tot i els seus alts i baixos polítics, sindicals i socials, s'anava normalitzant progressivament. I s'entrava en una etapa llarguíssima de silenci, caracteritzada per una repressió premeditada, sistemàtica i implacable.

Per si hi havia algun dubte, un diari del nou règim celebrava l'entrada dels franquistes a Manresa amb unes paraules ben il·lustradores de què passaria amb l'autonomia política de Catalunya i amb les llibertats democràtiques:

«Ha sido tomada Manresa. ¡Cuántos recuerdos trae a la memoria este nombre! Las famosas Bases de Manresa no han sido ajenas al deplorable proceso político que estamos ahora liquidando a punta de bayoneta. La unidad de España se rehace a sangre y fue-

go». («El Correo Español-El Pueblo Vasco». Bilbao, 25-1-1939, l'endemà de l'entrada de les tropes franquistes a Manresa).

LES VÍCTIMES DE LA GUERRA

La Guerra Civil va ser un daltabaix per al país i va comportar també la desaparició física d'alguns dels protagonistes d'aquella època. Francesc Casas i Sala i Tomàs Ramon Amat van ser executats per l'exèrcit franquista. El periodista Josep M. Planes va ser assassinat per grups de signe ideològic ben diferent, propers a la FAI. I és que la tragèdia de la guerra es manifestà especialment en el nombre de víctimes mortals, no solament a causa dels combats al front i dels bombardejos aeris sobre la població civil sinó també de la gran repressió política i social que s'exercí contra els adversaris tant en un bàndol com en l'altre.

A la zona republicana, foren assassinats propietaris, eclesiàstics, membres o simpatitzants de partits de dretes i, en general, persones considerades favorables a la insurrecció militar. A Manresa, el nombre total de víctimes mortals puja a 157, comptant-hi els manresans (d'origen i/o residents) assassinats tant al mateix terme municipal com en altres indrets, i les persones de fora assassinades en el terme de la capital del Bages. A tot l'Estat, es calcula que el nombre total de víctimes estigué a l'entorn de 70.000. Aquests assassinats generaren uns sentiments d'odi i de venjança que, en alguns casos, es manifestaren un cop acabada la Guerra Civil.

A la zona franquista, mentre va durar el conflicte bèl·lic, les persones assassinades o afusellades després d'un judici militar sumari eren militants o simpatitzants de partits i sindicats obrers contraris als insurrectes, o bé considerades d'alguna manera favorables a la República. Arreu de l'Estat, es calcula en 95.000 les persones mortes per aquest motiu. Cal afegir-hi també les més de 30.000 persones executades per les autoritats franquistes en la immediata postguerra. A Manresa, hi ha constància documental de l'afusellament (entre els anys 1939 i 1944) de 30 manresans al camp de la Bota (Barcelona), 13 dels quals eren membres de la CNT. 13 manresans més van morir als camps d'extermini nazis de Mauthausen i Gusen, ja que havien estat capturats pels alemanys durant el seu exili a França, fugint de la repressió franquista.

LA REPRESSIÓ FRANQUISTA

Així doncs, amb el final de la guerra, el Bages i tot Catalunya van ser víctimes de la repressió virulenta de les noves autoritats governamentals. Col·lectivament, això comportà, entre d'altres factors, el silenci obligat –en part, com a mesura d'autoprotecció–, la desmemòria històrica i la diàspora.

En efecte, la gran majoria d'aquells polítics i intel·lectuals manresans que havien estat protagonistes durant la República s'hagueren d'exiliar. Una bona part ho van fer a Mèxic, on van morir sense haver pogut tornar a veure una Catalunya democràtica. És el cas de Jaume Serra i Hünter, Lluís Prunés i Francesc Senyal –morts durant el franquisme–, i de Francesc Farreras i Duran, que, tot i morir l'any 1985, ja

Detall de l'acte descrit anteriorment.

no va poder tornar per raons familiars i de salut. Tanmateix, des de l'exili estant, continuaren treballant per Catalunya i participant activament en diverses iniciatives culturals i polítiques. El mateix Jaume Serra i Húnter fou nomenat per Lluís Companys membre del Consell Nacional de Catalunya. Al seu torn, Francesc Farreras i Duran exercí durant gairebé 30 anys el càrrec de president del Parlament de Catalunya a l'exili i mantingué una estreta relació amb el president de la Generalitat Josep Tarradellas. El 1980, en constituir-se el nou Parlament de Catalunya, Farreras i Duran va

renunciar al càrrec que havia exercit per garantir la continuïtat de les institucions nacionals catalanes.

Tots aquests polítics no van poder triar: van haver de marxar del seu país en veure la guerra perduda, ja que sabien que si s'hi quedaven serien detinguts i podrien ser afusellats pel nou règim franquista, com a conseqüència del seu ideari catalanista i d'esquerra. Precisament, una prova d'això la tenim en el fet que el primer manresà afusellat pels franquistes fou un regidor de l'Ajuntament republicà. Es tracta d'Agustí Espinalt i Sanllehí, d'Esquerra Republicana de Catalunya, que es va quedar a Manresa quan van entrar els franquistes. Les noves autoritats el van executar al Camp de la Bota, el 27 d'abril del 1939.

Joan Baptista Claret, que ja des del 1934 no participava en política, tampoc no s'exilià i va ser detingut i empresonat. L'1 d'octubre de 1939, la seva esposa va haver de suplicar al jutge que el posés en llibertat «para que pueda restituirse a la vida de trabajo y cuidar honradamente del sostén de sus dos hijos que se hallan en el mayor desamparo y desconsuelo». Sortosament, els avals de persones d'ideologia dretana a qui Claret havia protegit durant la guerra

11-7-1943: Visita del «Delegado Nacional de Excombatientes» i ministre de Treball, José Antonio Girón de Velasco, a Manresa. A dalt, l'alcalde Montardit li imposa la medalla d'or de la ciutat. A baix, a la plaça d'Espanya, en un acte falangista.

42-5096

Auditoria de Guerra de Gerona
Juzgado Militar num. 1
---- Manresa ----

MIGUEL ARPA CURA

Ruegole se sirva informar con la mayor urgencia a este Juzgado Militar, acerca de las actividades desarrolladas en ese Ayuntamiento durante la dominación marxista, por el individuo anotado al margen, concretando las fechas de toma de posesión y cese en el cargo de consejero de cultura, así como de las actas en que se tomaron acuerdos importantes y aparezcan firmadas por el mismo.
Dios guarde a V. muchos años.
Manresa a 12 diciembre 1940.

EL JUEZ MILITAR,

Manresa

A dalt, el Jutjat Militar de Girona demana informes sobre l'activitat política de Miquel Arpa.

A baix, certificats a favor de Joan Baptista Claret, quan estava empresonat el 1939.

C. B. HISPANO COLONIAL

DJS-244-LDESA

PRODUCTOS Y ESPECIALIDADES FARMACÉUTICAS
Laboratorios del Dr. E. Arca

REPRESENTANTE GENERAL:
F. PAGÉS GILI
CORR. 446 - TELÉFONO 22559

URGEL, n.º 23
TELÉFONO 1447
MANRESA

BARCELONA, 9 de octubre de 1939
Año de la Victoria

CERTIFICAMOS que D. Juan B. Claret Llobet, durante cinco años ha prestado sus servicios, por las tardes, en las Oficinas de nuestros Laboratorios, y ultimamente durante todo el día, en calidad de Contable y encargado de la correspondencia, habiendo observado en todo momento una conducta intachable, de impecable honradez, de seriedad en el trabajo, fiel cumplidor de sus deberes y servidor leal a los intereses confiados.

Consideramos un deber hacer constar que, durante todo el tiempo que ha dedicado al trabajo en nuestras Oficinas, ha observado tanto con sus jefes, como con todos sus compañeros un trato afable y lleno de nobleza, prestando apoyo y favores, sin distinción de ideas, siempre que le fué posible, permitiendo la más completa y sincera armonía entre todos sus compañeros.

LABORATORIOS DEL DR. E. ARCA
F. PAGÉS GILI
CORR. 446 - TEL. 22559
MANRESA

Valentín Macrato, mayor de edad, del comercio, vecino del pueblo de San Martín de Sasgoyolas, provincia de Barcelona.

CERTIFICO: que el padre Juan Miserrata, en el mes de Agosto de 1938, fué detenido por el S.I.M. rojo, por su significación política derechista y ser afecto al Glorioso Movimiento Nacional, pasando varios días sin poder saber su paradero.

Que Juan Claret Llobet, domiciliado en Barcelona, familia de Escriban nº 15, en cuanto supo lo que ocurría al padre del firmante, por conducto de la familia, les prestó el más decidido apoyo y ayuda en aquel crítico trance.

Que tan pronto se supo que el padre del firmante se hallaba en la Cárcel Modelo, la esposa de dicho Claret llevó diariamente la comida y cuanto le fué posible y permitido al padre del infranqueado, durante todo el tiempo que estuvo preso y hasta su muerte ocurrida en la misma Cárcel.

Que el firmante, durante el dominio rojo, fué detenido también algunos días, habiendo sido liberado por parte del mismo Claret igual ayuda.

Que tanto dicho Claret como su familia prestaron la ayuda de referencia al infranqueado y a su padre, desinteresadamente, conculcando la adhesión de ambos al Glorioso Movimiento Nacional, y llevados solamente de su altruismo y de sus nobles sentimientos de amor al prójimo.

Y para que conste libro lo presente en San Martín de Sasgoyolas a veintidós de Septiembre de mil novecientos treinta y nueve.

Año de la Victoria.

Informe de
 José Torra Pujol
 Antes del 9.º M. N. era conserjero de
 Cultura de este Ayuntamiento fue complicado
 en los sucesos del 6 de Octubre 1934, durante el
 9.º M. N. fue nombrado Administrador del
 Hospital de esta ciudad, siendo mas tarde tam-
 bien Administrador del Sanatorio San Juan de
 Dios, dando mal comportamiento a los emplea-
 dos que ya estaban entablados en este
 Sanatorio que no pensaban como el, no respecto
 a lo que pertenecía a la Iglesia del citado San-
 torio haciendo mal uso de ello, antes del 9.º M.
 N. era del partido de Acción Catalana, en lo
 que continuo durante el Movimiento y pertene-
 cia en la U. G. C. en el sindicato de Emplea-
 dos Municipales.

Manresa 9 Marzo 1939 III A. T.
 El Jefe Accidental
 Pasqual Castañ

COMANDANCIA MUNICIPAL
 DE
 MANRESA

Agustim Espinall Sanllehí de
 55 años, soltero, con domicilio calle
 Borne nº 11.

Referente a la conducta estaba
 complicado en los sucesos de Octubre del
 año 1934 y durante el Glorioso Move-
 miento Nacional hacia propaganda
 a favor del Regimen Rojo, hora mi-
 tante del Partido de Izquierda Republica-
 na; tambien fue concejal del Ayuntamiento de
 esta ciudad antes de 9.º M. Nacional.

Manresa 9 Marzo 1939-III-A. T.
 El Jefe Accidental
 Pasqual Castañ

Ampliación. INFORME- de

Antonio Joveres Pi, habitante en la
 calle Paredes Pedro III n.º 26 estado C. edad —
 Profesión Profesor
 Filiación política antes y durante el Glorioso Movimiento Nacional
 Acción Catalana
 Ha ejercido cargo político? vice presidente
 Filiación sindical antes y durante el Glorioso Movimiento Nacional C. N. B.
 con fecha Setbre 1936
 Ha ejercido cargo sindical? no
 Ha servido en el Ejército rojo? si
 Voluntario o forzoso? forzoso Graduación ninguna
 Puede considerarse adicto al Glorioso Movimiento Nacional? no
 Significaria peligro o mal ejemplo en libertad? se ignora

OBSERVACIONES

Segun informes, este señor, antes del 9.º M. N.
 hera de los principales protectores del periodico local
 Izquierdista el "Dia", habiendo demostrado ser
 un verdadero simpatizante al Frente Popular
 Separatista, no se le ha observado que desempe-
 ñara ningun cargo de Manresa 7 de Septiembre de 1939
 go oficial, hera de los
 que actuaba reservada-
 mente.

P. O.
 Pasqual Castañ

Informes del primer
 temps del franquisme
 sobre l'activitat
 d'Antoni Invers i Pi,
 Josep Torra i Pujol i
 Agustí Espinall i
 Sanllehí. Els dos
 primers foren
 condemnats a presó.
 Agustí Espinall va ser
 afusellat l'abril del
 1939 al camp de la
 Bota.

Fredulón leg. 146 exp. _____

APELLIDOS MARTINEZ ESPINOSA NOMBRE EMILIANO

C. 156.

Naturaleza Villar del Cabo Provincia Teruel

Años de edad 32 Hijo de Analeta y de María

Estado casado Número de hijos 2 Profesión fundidor

Lugar donde residía durante el Movimiento Manresa-Sanjurjo nº 23.

Prisión de procedencia Manresa

Delito Rebelión Militar

Condena impuesta 20 años Comutación _____

Tiempo extinguido 3 años y 6 meses

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido 28 Octubre 1943.

Si está sujeto a destierro no

Lugar donde no puede residir _____

Si perteneció a la masonería no

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo _____

Residencia fijada en fecha Manresa- Tahonas 20-

~~(Baja)~~ *Definitiva* leg. 212 exp. _____

APELLIDOS TERRA PUJOL NOMBRE JOSE

c. 185

Naturaleza Cardona Provincia Barcelona

Años de edad 51 Hijo de Jose y de Paula

Estado soltero Número de hijos _____ Profesión Comercio

Lugar donde residía durante el Movimiento Maresa Urgel nº 25

Prisión de procedencia San Miguel de los Reyes (Valencia)

Delito Auxilio a la Rebelión

Condena impuesta 12 años y un día Comutación _____

Tiempo extinguido 53 meses

Fecha de salida en libertad condicional y Ley o Decreto en que está comprendido L. Ateuasia 29 de Julio 1943

Si está sujeto a destierro no

Lugar donde no puede residir _____

Si perteneció a la masonería no

Fecha en que le corresponde el licenciamiento definitivo _____

Residencia fijada en fecha Maresa C/Urgel nº 25- 1º.

Fitxes de la «Junta Local de Libertad Vigilada de Manresa» en què consta el motiu i els anys de condemna i la data de sortida en llibertat condicional d'Emilià Martínez i de Josep Torra.

Alguns dels manresans
en situació de llibertat
vigilada, a la
postguerra.

Don LUIS ALVAREZ DE ICABALGOTA, Secretario de la Junta Comarcal de Libertad Vigilada de
MANRESA, de la que es Presidente Don JAIEN AMIGO DE BONET.

C E R T I F I C O: Que la relación que a continuación se detalla
corresponde a los liberados residenciados en las localidades que se
indican en el día de la fecha bajo la jurisdicción de esta Junta.

Y para que conste y en cumplimiento de lo dispuesto en el artícu-
lo 2º Apartado B. de la Orden de la Presidencia del Gobierno de 21 de
Mayo ppdo., extiendo la presente a quince de junio de mil novecientos
cincuenta y uno.

Nombre y apellidos	edad	Profe- sión	Hijo de	Estado	Sexo	Homicilio	residencia
Basilio ABAD GARCIA	44	Albañil	Manuel-Junta	casado	15 años	Barreras, 27	MANRESA
Luis AMBROS AVELLANA	47	Camarero	Jaime-Rosa	casado	12 años	Barcelona, 90-25	"
Sebastián ANTON MONTES	59	sillero	Anarés-Libres	casado	muerto	C/. Fontanet, 13	"
José ALEGRET ROCA	42	mecánico	Juan-Teresa	casado	6 años	Alta Renada, 14	"
Antonio ALARCON NAVARRO	24	Téxtil	Pedro-Mar'ia	casado	6 años	Barreras, 4	"
Manuel ALQUACIL ASENSIO	58	Dabrador	Domingo-Josefa	casado	30 años	Bjda. Pópulo, 9	"
Teleforo ALIBOTAS ALFONSO	35	tasador	Alfonso-Franco	"	muerte	Galcerán Andren, 3	"
Fernando ALONSO MADDALENO	56	ganadero	Manuel-Trinidad	casado	12 años	Bjda. Pópulo, 9	"
Andrés ALSINA FARRIOLS	43	empleado	Antonio-María	casado	4 años	Pje. Mezquita.	"
Luis AMAT ENJO	28	mecánico	Luis-Nieves	casado	12 años	Barcelona, 116 bajos	"
Eudaldo ALTIMIRA COCA	23	escribiente	José-Antonia	soltero	12 años	Sda. Roja s/n.	"
Fermin ARA ESTAUN	52	labrador	Andrés-Rosa	casado	30 años	Sbda. Castillo, 10-1.	"
Primitivo AROAL ORDOBAS	39	jornalero	Rasual-Benita	casado	10 años	Trav. Era Isda, 3 b.	"
Miguel ARPA CURA	38	escribiente	Valentin-Dolores	"	8 años	Avda. Candillo, 33	"
José ARTIGAS SOLE	57	peón	Joaquín-Josefa	casado	20 años	Urgel, 33-4º	"
José BACARDIT CENTELIAS	36	albañil	Pedro-Angela	casado	12 años	Cra. Cardona, 41	"
Juan BADIA BUSSONS	40	aserrador	Ramón-Josefa	casado	6 años	S. Fructuoso, 21	"
Agustín BAJONA ROIG	56	Albañil	Ramón-Teresa	viudo	30 años	Campdurgell, 10	"
Agustín BARALDES CARDAVILA	39	tejedor	Juan-Teresa	casado	21 años	C. Mezquita, 65	"
Antonio BARALDES CLOSA	46	labrador	Juan-Mita	casado	6 años	C. Barreras, 14	"
José BARALDES FONS	40	labrador	Miguel-Mar'ia	casado	15 años	S. Clara Nueva, 33	"
José BARCONS CARDONA	39	mecánico	Juan-Rosa	casado	30 años	Saelosa, 21	"
Pedro BAREA JUNQUERO	65	peón	Escolástico-Gertrudis	"	12 años	C. Coso, 4-2º	"
Luis BARG LLADO	46	labrador	Francisco-Josefa	casado	12 años	Bjda. Guix (C. Masnou)	"
Francisco BARQUET PERRAMON	44	metalúrgico	Salvador-Josefa	"	20 años	C. Roqueta, 27-2-2º	"
Joaquín BARRIS TORRES	31	albañil	Jacinto-Montserrat	"	12 años	Campochinos, 41	"
Ginés BARTRES SITGES	54	albañil	Juan-Dolores	casado	30 años	Cra. Puente Vilamara	"
Francisco BASTARDES MONSIECH	43	chófer	Francisco-Rosa	casado	6 años	Calvo Sotelo, 23 bajos	"
Francisco BEIMONTE BAUTISTA	23	peón	Juan-Luisa	soltero	6 años	S. Bartolomé, 40-3º	"
Ginés BENZAL GAR IA	55	chófer	Luis-María	casado	30 años	Bjda. Judios, 2-1º	"
Benito BLANCO CASAS	49	albañil	Cándido-Pruden.	casado	12 años	C. Coso, 25	"
Antonio BLANCO CRISTOBAL	40	labrador	Mariano-Antonia	casado	6 años	Barcelona, 3 (P.R.)	"
José BLAS BALUIS	30	tomero	Ramón-Mar'ia	soltero	15 años	Arbonés, 9-3º	"
Jaime BLAS ROSA	59	emp. mat.	Ramón-María	viudo	6 años	Tosal Sigalons, 5	"
José BOLADERAS VILARTA	55	labrador	José-Antonia	viudo	30 años	Arranal Farreres	"
Nieves BOLKADER COLOM	52	tejedora	José-Antonia	casada	12 años	Coso, 53	"
José BONANY TORRENTFO	46	peón	Ramón-Mar'ia	soltero	15 años	Bruch, 93	"
Ramón BONET MIKI	46	labrador	José-Josefa	casado	15 años	Cra. Cardona, s/n.	"
Juan BONVEHI CANAL	27	mecánico	Luis-Esperanza	soltero	12 años	Calle Bilbao, 5	"

devien ajudar a millorar la seva difícil situació personal.

L'empresonament –fruit de la persecució, les denúncies i les delacions– de molts centenars de persones que s'havien compromès amb la República, amb Catalunya i amb les llibertats fou també general. A tall d'exemple, relacionem algunes de les condemnes d'alguns personatges significats de la vida política, cultural i sindical de Manresa, a més dels ja esmentats Emilià Martínez (condemnat a 30 anys de presó) i Antoni Invers (condemnat a 12 anys):

Víctor Serra i Vilarasau, destacat militant cenetista, condemnat a 30 anys i un dia de presó per «rebelión militar».

Josep Torra i Pujol, membre d'Acció Catalana, regidor de Cultura de l'abril a l'octubre del 1936, condemnat a 12 anys i un dia de presó per «auxilio a la rebelión».

Ricard Lladó i Font, militant del POUM, condemnat a 12 anys i un dia de presó per «auxilio a la rebelión».

Josep Font i Cabanes, militant socialista i director del diari «El Dia», va ser condemnat a 12 anys i un dia de presó per «auxilio a la rebelión».

Àngel Planell i Oller, militant socialista, fou condemnat a 12 anys de presó per «auxilio a la rebelión».

Marià Homs i Montserrat, militant d'Estat Català, condemnat a 9 anys de presó «per rebelión militar».

Miquel Arpa i Cura, militant d'ERC, regidor de Cultura durant el temps de la guerra, condemnat a 8 anys de presó per «auxilio a la rebelión».

Joaquim Fornells i Parera, alcalde de Manresa durant una part de la Guerra Civil, condemnat a 6 anys i un dia de presó per «auxilio a la rebelión».

Emili Prunés i Sató, regidor de l'Ajuntament, va ser condemnat a 6 anys i un dia de presó per «auxilio a la rebelión».

Mateu Espinalt i Bajona, regidor d'ERC, condemnat a 6 anys i un dia de presó per «auxilio a la rebelión».

Lluís Mas i Pons, secretari de l'Ajuntament de Manresa durant la República: condemnat a 6 anys i un dia de presó per «auxilio a la rebelión».

Cal tenir present que en la majoria d'aquests presos la condemna probablement fou superior. En aquesta llista hem esmentat la que consta en la documentació de la Junta Local de Libertad Vigilada de Manresa, que no és la pri-

mera que van rebre els presos i que probablement en molts casos aquí ja apareix rebaixada.

També segons la documentació de la mateixa Junta Local de Libertad Vigilada de Manresa, l'octubre de 1945 hi havia 235 persones en llibertat condicional per motius polítics. Això indica que bastants manresans –d'altres hagueren de continuar a la presó durant més temps– van sortir en llibertat condicional entre els anys 1943 i 1944, és a dir, poc abans de l'acabament de la Segona Guerra Mundial. Això va ser així perquè el general Franco, veient com els seus aliats feixistes (l'Alemanya de Hitler i la Itàlia de Mussolini) podien perdre la guerra, es va veure obligat a adoptar algunes mesures de gràcia per tal que les democràcies occidentals permetessin la supervivència del seu règim. Efectivament, en contra de les esperances dels demòcrates catalans i espanyols, els països occidentals no van fer caure la dictadura franquista un cop acabada la guerra.

D'altra banda, cal tenir present que en alguns casos els qui sortien de la presó es veien obligats a viure lluny de la ciutat. És el cas, entre d'altres, de Miquel Arpa, que el juny de 1942 se li atorga la llibertat condicional «siempre y cuando le sea aplicada la Ley de destierro a 250 Kms. de esta localidad». No cal dir que la «localidad» és Manresa, d'on havia estat regidor de Cultura durant la guerra i on vivia abans de ser empresonat.

Però tampoc no s'havien acabat els problemes per als qui sortien en llibertat condicional i podien continuar residint a Manresa. Emilià Martínez explicava així el sentiment de veure's observat a tota hora: «Estava en llibertat vigilada dins aquesta immensa presó que era Espanya en aquells maleïts temps: no tenia drets de cap classe, només els que la *poli* em permetia; havia d'anar en compte a parlar i fer comentaris fins i tot al treball, on hi havia gent encarregada d'escoltar-me». En definitiva, quedaven condemnats al silenci i marginats de qualsevol activitat pública i/o social.

Molts obrers van ser objecte del «pacte de la fam»: un treballador acomiadat d'una empresa –generalment per motius polítics o sindicals– no trobava feina en cap altre lloc de la comarca, per la qual cosa se l'obligava a emigrar.

França fou una altra destinació dels manresans que es van haver d'exiliar. És el cas d'Antoni Esteve –que hi va estar un any i mig–, Vicenç Prat –fins al 1942–, Francesc Marcet –fins al 1948– i Joaquim Amat-Piniella, que va ser detingut pels alemanys i deportat al camp d'ex-

termini de Mauthausen, d'on va sortir al cap de 5 anys, absolutament desfet. Ho escrivia la Montserrat Roig en el seu llibre *Els catalans als camps nazis*: «En Joaquim Amat-Piniella, manresà, va morir el 1974, encara que portava a dins la mort des que fou alliberat l'any 1945».

En Joaquim Amat, en la seva obra *K. L. Reich*, sobre la seva estada als camps d'extermini nazis, havia escrit uns fragments que la censura franquista no va autoritzar i que han restat inèdits fins ara, en què denuncia la dissort que van córrer els exiliats catalans i espanyols:

«... Franco no havia volgut reconèixer-los com a súbdits, i Pétain es negà a considerar-los voluntaris a la defensa de França. Només Hitler els admeté per a devorar-los en el secret dels seus forns crematoris. Tríade de criminals, responsables tots tres de la mort espantosa de 5.500 germans nostres a través de totes les tortures imaginables! Responsables també d'un esclavatge de quatre anys i mig suportat pels supervivents en condicions

inhumanes! Ni Franco, ni Pétain ni Hitler no oblidaven que eren els espanyols els qui, primer que ningú, havien plantat cara al feixisme internacional. A «la nova Europa» forjada amb sang innocent, devastacions i misèria, els espanyols antifranquistes no tenien altra plaça que la d'un pot de cendres...».

Com expressa el mateix Amat, es tractava d'un bon nombre de persones que s'afegien a tots aquells que havien combatut el feixisme:

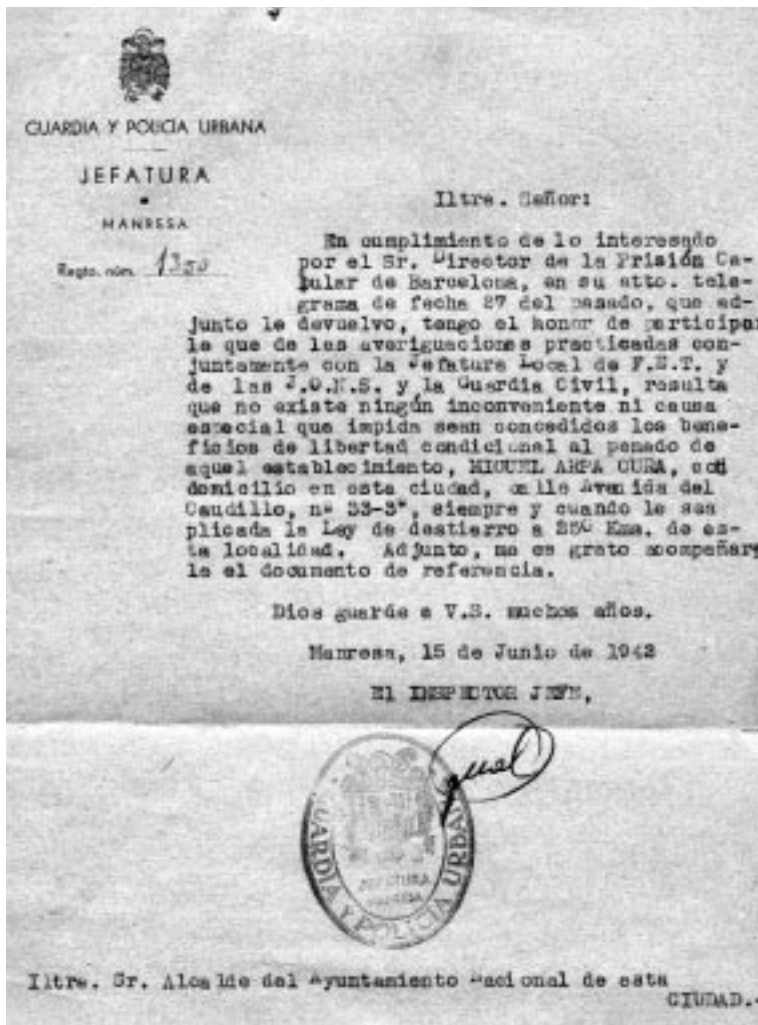
«Per si no n'hi havia prou amb les víctimes de la guerra civil, amb els assassinats pel falangisme, amb els centenars de milers que es podrien a les presons i camps espanyols, amb el paper gloriós dels voluntaris als exèrcits aliats i amb les sofrències pròpies de l'exili en la massa dels desterrats, els nostres milers de morts a les terres hostils del Reich constitueixen l'exponent més segur de l'esforç peninsular a la causa de la llibertat».

A alguns manresans que tornaren a Catalunya després de l'exili se'ls prohibí residir a Manresa i van ser condemnats al silenci i a la proscripció. En molts casos, familiars seus foren represaliats. El farmacèutic Antoni Esteve i Subirana va escriure en les seves Memòries: «Durant l'any i mig que vaig estar a França, la meua família va ésser constantment molestada amb tota mena d'atacs per moltes de les noves autoritats instaurades a Manresa». També es trobà sotmès a un intent de deportació i a un judici per responsabilitats polítiques que, sortosament, al final va acabar amb una multa.

Cal suposar que el prestigi internacional d'Antoni Esteve segurament facilità que les coses no anessin més enllà. Tanmateix, a la pràctica, no pogué continuar residint a Manresa: es va veure obligat a viure a Barcelona i, finalment, a traslladar els laboratoris de Manresa a Barcelona, on no pararien de créixer fins a convertir-se en una empresa farmacèutica de primera línia que actualment ocupa més de 2.000 persones. Allunyat forçosament de tota activitat política i cultural, Antoni Esteve es va dedicar intensament al seu treball científic.

La família de Francesc Marcet també va ser represaliada. La seva mare, Margarida Artigas –que aleshores tenia 73 anys–, va ser jutjada a l'actual institut Lluís de Peguera com a «madre del exalcalde rojo de Manresa» i va haver d'ingressar a la presó de dones de Barcelona. La filla de Marcet va ser depurada com a funcionària de la Generalitat i el fill va ser torturat per part de falangistes i policies de Manresa. Durant anys, la família fou sotmesa a registres i

Informe del Jutjat Militar pel qual Miquel Arpa pot sortir en llibertat condicional, però sense tornar a Manresa.

MANDRESA

adam

FIESTA MAYOR 1939

AÑO DE LA VICTORIA

del 29 de Agosto al 3 de Septiembre

DETALLES POR PROGRAMA OFICIAL

requisis i la seva correspondència fou violada. Francesc Marcet no va tornar a Manresa fins al 1948. Durant molt temps es va veure obligat a presentar-se periòdicament a la policia.

La repressió franquista que havia obligat Antoni Esteve a traslladar-se fora de Manresa als anys 40 era la mateixa que, segons el metge manresà Simeó Selga, a començament dels 60, «insultava, violentava i, finalment, va foragitar de Manresa en Joaquim Amat-Piniella quan va venir a la ciutat per assistir a una fira del llibre català a la qual l'havien convidat els resistents culturals d'aquells anys». Segons Selga, l'Amat «va quedar tan profundament ferit que mai més no se'n va refer, mai més no va tornar a Manresa». En concret, Amat-Piniella fou víctima del fanatisme i la intolerància d'un grup de falangistes manresans.

A Amat s'hi afegia el drama dels deportats que, després d'haver suportat tantes penalitats i humiliacions als camps nazis i d'haver lluitat

per la supervivència, van tornar a casa i no ho van poder explicar. Al contrari, van ser mal vistos i marginats, com és el cas de Jacint Carrió i Vilaseca. Ben diferent de molts dels seus companys originaris de països democràtics, on van ser rebuts com a herois. Com afirmava Montserrat Roig, els deportats catalans «en tornar visqueren una segona mort, la de la marginació i l'oblit a la seva terra».

El silenci forçós, l'exili interior –que va patir la intel·lectualitat catalana durant tot el franquisme– va tenir efectes devastadors per a la normalització de la cultura catalana. També en l'ànim de la majoria d'aquells intel·lectuals. Constatar dia a dia com els seus ideals de joventut havien quedat radicalment estroncats, com havien estat anorreats tots aquells projectes de construcció d'un país culte, civilitzat i plenament integrat a Europa, constatar com les potències occidentals havien reconegut finalment la dictadura del general Franco, patir la persecució de la llengua i la cultura catalanes va causar una frustració profunda a aquella intel·lectualitat manresana. El desengany més absolut i un escepticisme amarg sobre el futur de Catalunya va envair alguns d'aquests homes fins al final de la seva vida. Així ho testifiquen familiars o coneguts de Vicenç Prat, Joan B. Claret i Joaquim Amat-Piniella.

Un escrit de Joan B. Claret, del 1980, en què renunciava a respondre un qüestionari sobre l'època de la República, palesa l'estat d'ànim i l'actitud d'una part dels membres d'aquella generació: «...des de fa molts anys –exactament després d'acabada la Gran Guerra, quan tots els vencedors ens van deixar un Franco per tota la seva porca i llarga vida– vaig prendre la decisió de no tenir cap paper, per insignificant que fos, en la vida política i social del nostre país. És clar que aquest propòsit l'he mantingut fàcilment, donada l'escassa importància de la meva persona, però també l'he mantingut malgrat requeriments que, com el vostre, m'han estat fets altres vegades».

En definitiva, a causa de la guerra i del règim franquista, Manresa i Catalunya van recular dècades en els seus projectes d'impuls, modernització i culturització de la ciutat i del país. Pel que fa al desenvolupament col·lectiu, tant social com nacional, probablement avui dia encara n'estem pagant les conseqüències.

Cronologia

Any	Espanya	Catalunya	Manresa
1931	<p>Abril, 12: eleccions municipals, triomf dels republicans; 14: Alfons XIII abandona Espanya; govern provisional presidit per Alcalá Zamora.</p> <p>Juny, 28: eleccions a Corts constituents, triomf de la conjunció republicanosocialista.</p> <p>Octubre, 15: Azaña president del govern.</p> <p>Desembre, 9: aprovació de la constitució; Alcalá Zamora president de la República.</p>	<p>Febrer: Macià retorna de l'exili.</p> <p>Març: fundació d'Esquerra Republicana de Catalunya.</p> <p>Abril, 12: triomf d'ERC a les eleccions municipals; 14: Macià proclama la República catalana; 17: reinstauració de la Generalitat; formació del govern de la Generalitat provisional.</p> <p>Juny: redacció a Núria de l'avantprojecte d'Estatut; victòria d'ERC a les eleccions constituents.</p> <p>Agost, 2: aprovació per referèndum de l'Estatut de Núria. Manifest Tren-tista i escissió de la CNT.</p>	<p>Abril, 12: triomf de la candidatura republicana a les eleccions municipals; 14: es proclama la República des del balcó de l'ajuntament. 16 i 21: es constitueix el nou Ajuntament, presidit per Joan Selves i Carner.</p> <p>Juny, 7: sessió commemorativa de les Bases de Manresa, presidida per Francesc Macià; 28: victòria d'ERC a les eleccions constituents.</p> <p>Juliol, 3: Lluís Prunés i Sató, nou alcalde en substitució de Joan Selves.</p> <p>Setembre, 1: L'Ajuntament aprova l'emprèstit i el pla municipal d'obres.</p>
1932	<p>Gener 24: dissolució de la Companyia de Jesús.</p> <p>Agost, 10: intent de cop d'estat del general Sanjurjo.</p> <p>Setembre, 9: les Corts aproven la Llei de Reforma Agrària i l'Estatut de Catalunya.</p>	<p>Gener: revolta anarquista a l'Alt Llobregat i Cardener.</p> <p>Setembre, 9: les Corts aproven l'Estatut d'autonomia de Catalunya.</p> <p>Novembre, 20: eleccions al Parlament de Catalunya, victòria d'ERC.</p> <p>Desembre: Macià, president de la Generalitat de Catalunya.</p>	<p>Gener: importants repercussions a Manresa de la revolta anarquista.</p> <p>Febrer, 3: els jesuïtes han de deixar la Cova de Sant Ignasi.</p> <p>Agost, 27: inauguració de la piscina municipal.</p> <p>Novembre, 20: victòria d'ERC a les eleccions al Parlament.</p> <p>Desembre, 4: inauguració dels serveis d'assistència pública.</p> <p>Desembre, 19: Francesc Marcet i Artigas, nou alcalde en substitució de Lluís Prunés.</p>
1933	<p>Gener, 11-12: insurrecció anarquista i dura repressió a Casas Viejas (Cadis).</p> <p>Setembre, 7: cau el govern Azaña; 12: govern radical sense socialistes, presidit per Lerroix.</p> <p>Novembre, 19: eleccions generals, primeres amb sufragi femení: triomf de la coalició del Partit Radical i de la CEDA; govern presidit per Lerroix.</p>	<p>Gener: insurrecció anarquista a diverses ciutats catalanes.</p> <p>Maig: el Parlament aprova l'Estatut de Règim Interior.</p> <p>Novembre: eleccions legislatives espanyoles: triomf de la Lliga.</p> <p>Desembre, 25: mort de Francesc Macià; el substituirà Lluís Companys.</p>	<p>Agost, 20: els Germans de les Escoles Cristianes han de deixar l'ensenyament.</p> <p>Novembre, 3: aprovació del Pla de l'Eixample i Reforma Interior; 19: victòria d'ERC a les eleccions a Corts.</p> <p>Desembre, 9: explosió d'artefactes en alguns llocs de la ciutat, a càrrec de membres de la FAI.</p>

Any	Espanya	Catalunya	Manresa
1934	<p>Juny, 9: el Tribunal de Garanties declara anticonstitucional la Llei de Contractes de Conreu; 12: els diputats d'ERC es retiren de les Corts.</p> <p>Octubre: la CEDA entra al govern; vagues i insurreccions a diversos llocs de l'estat; insurrecció armada a Astúries, esclafada pels militars; proclamació de l'estat de guerra.</p>	<p>Gener, 14: victòria d'ERC a les eleccions municipals; la Lliga abandona el Parlament de Catalunya.</p> <p>Abril-setembre: aprovació al Parlament i polèmica sobre la Llei de Contractes de Conreu.</p> <p>Octubre: els diputats de la Lliga tornen al Parlament; 6: fets del Sis d'Octubre; 7: detenció del govern de la Generalitat. Suspensió de l'Estatut d'Autonomia.</p>	<p>Gener, 14: victòria de les esquerres a les eleccions municipals; 15: accions vandàliques a «El Pla de Bages» i a «Pàtria».</p> <p>Febrer, 1: Francesc Marcet és reelegit alcalde.</p> <p>Juny, 28: mor Joan Selves i Carner sent conseller de Governació de la Generalitat.</p> <p>Setembre, 15: Lluís Companys inaugura el grup escolar Renaixença.</p> <p>Octubre, 6: fets del Sis d'Octubre. Detenció de l'alcalde i els regidors i suspensió de l'Ajuntament democràtic; 11: el militar Luis Menéndez Maseras és nomenat alcalde-gestor.</p>
1935	<p>Gener: aixecament de l'estat de guerra.</p> <p>Octubre, 28: dimissió de Lerroux per l'escàndol de l'estraperlo.</p>	<p>Abril: aixecament de l'estat de guerra. L'Estatut continua suspès.</p>	<p>Maig, 14: Josep M. Servitje, de la Lliga, és elegit alcalde. El consistori l'integren membres de la Lliga, la CEDA, radicals i carlins.</p>
1936	<p>Gener: formació del Front Popular.</p> <p>Febrer, 16: eleccions generals, triomf del Front Popular; Azaña president del govern.</p> <p>Maig: Azaña president de la República; govern de Casares Quiroga.</p> <p>Febrer-juliol: vagues, violència terrorista i preparatius colpistes.</p> <p>Juliol, 14: assassinat del diputat d'extrema dreta Calvo Sotelo; 17: s'inicia la insurrecció militar a Melilla, que donarà lloc a la Guerra Civil.</p>	<p>Febrer, 16: triomf del Front d'Esquerres a les eleccions a Corts; retorn de Lluís Companys i restitució de l'Estatut, la Generalitat i els ajuntaments democràtics d'abans del 6 d'octubre.</p> <p>Abril: assassinat dels germans Badia (militants d'Estat Català) per la FAI.</p> <p>Maig: Companys nomena un govern de centreesquerra.</p> <p>Juliol, 19: fracàs de l'aixecament militar. S'inicia una etapa revolucionària que durarà fins al final de la guerra.</p>	<p>Febrer, 16: victòria de les esquerres a les eleccions a Corts; 20: Francesc Marcet és reelegit alcalde, després de la restitució dels ajuntaments democràtics.</p> <p>Juliol, 19: Manresa viu a partir d'aquest moment els avatars d'una ciutat de la rereguarda. En els dies següents un Comitè Revolucionari tindrà el poder real.</p>

Bibliografia

De caràcter general

- BALCELLS, Albert (coordinador): *Història de Catalunya*. Volum VI. Editorial Salvat. Barcelona, 1991.
- BASIANA I OBRADORS, Jordi; GASOL I PUJOL, Pere: *Catalunya contemporània*. Castellnou Edicions. Barcelona, 1995.
- CULLA, J. B. I DUARTE, Àngel: *La premsa republicana*. Diputació de Barcelona/Col·legi de Periodistes de Catalunya (Col·lecció Vaixells de paper). Barcelona, 1990.
- FERRERES, Ernest; LLORENS, Jordi: *Història*. Ed. Claret. Barcelona, 1998.
- DIVERSOS AUTORS: *Documents. 1931-1939* (2 volums). La Gaia Ciència/Edicions 62. Barcelona, 1976-1977.
- DIVERSOS AUTORS: *El pensament econòmic català durant la República i la Guerra (1931-1939)*. Edicions 62. Barcelona, 1976.
- FONTSERÈ, Carles; MIRAVITLLES, Jaume; TERMES, Josep: *Carteles de la República y de la Guerra Civil*. Centre d'Estudis d'Història Contemporània. La Gaya Ciencia. Barcelona, 1978.
- HUERTAS CLAVERIA, J. M.: *Obrers a Catalunya*. Col·lecció Clio/L'Avenç. Barcelona, 1982.
- PRESTON, Paul: *Las tres Españas del 36*. Plaza&Janés. Barcelona, 1998.
- PUCHE I MANAUT, Antoni: *Els metges catalans exiliats a Mèxic*. (Tesi doctoral inèdita). Barcelona, 1994.
- ROIG ROSICH, Josep M.: *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya: un assaig de repressió cultural*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1992.
- SURROCA, Robert; BARRERA, Agustí: *Homenatge a Companys, President de Catalunya*. El Llamp. Barcelona, 1983.
- TERMES, Josep: *Història de Catalunya* (volum VI). De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil (1868-1939). Edicions 62. Barcelona, 1987.
- THOMAS, Hugh: *La Guerra Civil Española. Los orígenes de la guerra* (libro I). Ediciones Urbió, S.A. Madrid, 1979.
- TUÑÓN DE LARA, Manuel (coordinador): *Historia de España. La crisis del Estado: Dictadura, República, Guerra (1923-1939)*. Volum IX. Ed. Labor. Barcelona, 1981.
- UCELAY DA CAL, Enric: *Macià i el seu temps*. Catàleg de l'exposició itinerant «L'avi Macià i el seu temps». Diputació de Barcelona. Barcelona, 1984.
- VALLÈS, Edmon: *Història gràfica de la Catalunya autònoma (1931-1939)*. (2 volums). Edicions 62. Barcelona, 1977.

Bibliografia manresana o sobre temes manresans

- ALBAGÉS I VENTURA (direcció): *Cuaderno de Rotación. Diario de clase*. Manresa, 1915-1934.
- ALOY I BOSCH, Joaquim: *La Primera Commemoració de les Bases de Manresa*. Ed. Dovella. Manresa, 1992.
- ALOY I BOSCH, Joaquim; SARDANS I FARRÀS, Jordi: *La República (1931-1936)*. (Volums I i II). Col·lecció Història Gràfica de Manresa. Parcir Edicions Selectes. Manresa, 1990 i 1991.
- ALOY I BOSCH, Joaquim; GASOL I PUJOL, Pere; SARDANS I FARRÀS, Jordi: *La Guerra Civil (1936-1939)*. Volum I. Col·lecció Història Gràfica de Manresa. Parcir Edicions Selectes. Manresa, 1992.
- ALOY I BOSCH, Joaquim; FONS I VILARDELL, Ramon; GASOL I PUJOL, Pere: *La Guerra Civil (1936-1939)*. (Volum II). Col·lecció Història Gràfica de Manresa. Parcir Edicions Selectes. Manresa, 1993.
- AMAT-PINIELLA, J: *Ombres al calidoscopi*. Edicions "Ara". Impremta Boixeda. Manresa, 1933.
- AMAT-PINIELLA, J: *El casino dels senyors*. Alberti editor ("Nova col·lecció Lletres" 24). Barcelona, 1956.
- AMAT-PINIELLA, J: *K. L. Reich*. Club Editor. Barcelona, 1963.

- BARÉS AMELLA, Miquel: *Memòria del cinquantenari. Club Natació de Manresa*. Club Natació de Manresa. Manresa, 1984.
- CARRIÓ VILASECA, Jacint: *Manresa-Mauthausen-Gusen. Deportació i retorn d'un home compromès amb la llibertat*. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, 2001.
- Correspondència de l'Ajuntament de Manresa a Francesc Macià (1931-1933)*. Arxiu Nacional de Catalunya.
- Correspondència de Francesc Ferreras i Duran a Macià*. Arxiu Nacional de Catalunya.
- DIVERSOS AUTORS: *Història de la ciutat de Manresa (1900-1950)*. (3 volums). Fundació Caixa de Manresa. Manresa, 1992.
- DIVERSOS AUTORS: *Mn. Valentí Santamaria i Clapers*. Manresa, 1988.
- ESTEVE SUBIRANA, Antoni: *Memòria autobiogràfica* (inèdit). Barcelona, 1973.
- FARRERAS, Antoni: *La Conselleria d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya*. Editorial Pòrtic. Barcelona, 1974.
- FARRERAS, Antoni: *De la Setmana Tràgica a la implantació del franquisme*. Col·lecció Nàrtex. Editorial Pòrtic. Barcelona, 1974.
- FLORES MARTÍNEZ, Pedro: *Las luchas sociales en el Alto Llobregat y Cardoner*. Creaciones Gráficas Fernando. Barcelona, 1981.
- FLORES MARTÍNEZ, Pedro: *Tipos Manresanos*. (volums I i II). Barcelona, 1994.
- Fons Ferreras i Duran*. Centre d'Història Contemporània de Catalunya.
- Fons Macià*. Arxiu Nacional de Catalunya.
- GASOL I ALMENDROS, Josep M.: *Diaris manresans en català (1901-1939)*. Col·legi de Doctors i Llicenciats. Delegació Bages (Les Fonts, 4). Manresa, 1982.
- GASOL I ALMENDROS, Josep M.: *Memòries d'un escolà de la Guia*. Centre d'Estudis del Bages. Manresa, 1998.
- GASOL I PUJOL, Pere; SARDANS I FARRÀS, Jordi: *Manresa: Els fets del Sis d'Octubre i les seves repercussions*. Revista Dovella, núm. 11. Manresa, 1983.
- Hospital de San Andrés*. (Original de Joaquim Sarret i Arbós traduït al castellà i actualitzat per la Junta de l'Hospital). Manresa, 1940.
- Jocs Florals de Manresa, MCMXXXV*. Manresa, 1935.
- Kongres-Libro. Llibre del Congrés*. (Llibre del XVIII Congrés Català d'Esperanto, celebrat a Manresa el 1936). Manresa, 1936.
- Les institucions hospitalàries de St. Joan de Déu a Catalunya*. Barcelona, 1935.
- Manresa y su comarca*. Guía Oficial patrocinada oficialment per el Excelentísimo Ayuntamiento de Manresa. Ediciones Gráficas. Barcelona, 1929.
- MARÇET I ARTIGAS, Francesc: *Memòries (a precís d'Antoni Ribas i Grau)*. Manuscrit inèdit.
- MARÇET I ARTIGAS, Francesc: *Manuscrit inèdit sobre els fets del Sis d'Octubre a Manresa*.
- MARTÍNEZ BALLESTER, Emili: *Cronologia d'una entitat. Centre Excursionista de la Comarca de Bages*. Secció d'estudis del Centre Excursionista de la Comarca de Bages. Manresa, 1982.
- Memòria de les colònies escolars. Any 1931*. Ajuntament de Manresa. Manresa, 1931.
- Memòria de les colònies escolars. Any 1932*. Ajuntament de Manresa. Manresa, 1932.
- PRAT I BRUNET, Vicenç: *Memòries*. Barcelona.
- PRAT I BRUNET, Vicenç: *França 1939-1942* (manuscrit inèdit).
- PRAT I BRUNET, Vicenç: *Un llibre verd (Visió parcial de Manresa)*. Impremta de Ramon Torra. Manresa, 1932.
- SARRET I ARBÓS, Joaquim: *Manuscrit inèdit sobre la proclamació de la República*.

SERRA CARNÉ, Jaume: *El moviment obrer al Bages i al Berguedà durant la segona República*. Centre d'Estudis del Bages-Associació Cultural Dovella (Monografies núm. 2). Manresa, 1988.

VERGÉ, Joan: *40 homes i un campionat*. Tipografia Artística. Manresa, 1936.

VILARÓ LLARCH, Joan: *Art a Manresa. Segles XIX i XX*. Llibreria Sobrerroca. Manresa, 1983.

Publicacions periòdiques

Acció. Òrgan d'Acció Catalana Republicana. 1933.

Àmbit. Portaveu del Foment de la Sardana local, adherit a la Lliga Sardanista de Catalunya. 1932-1936.

Ara. 1930-1932.

Ave Maria. 1924-1936.

El Born. Setmanari satíric. 1936.

Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages. 1905-1936.

Defensa Obrera. USC-UGT. 1934.

El Dia (diari) 1929-1938.

Diario de Avisos de Manresa (diari) 1896-1937.

Dovella (a partir de 1981).

Front. Òrgan del Bloc Obrer i Camperol de la comarca de Manresa-Berga. 1934.

Miscel·lània d'Estudis Bagencs. (Editat pel Centre d'Estudis del Bages) (a partir de 1981).

Pàtria (diari) 1920-1934.

La pàtria (diari) 1935-1936.

El Pla de Bages (diari) 1904-1937.

Política. Portaveu d'Acció Catalana de la comarca de Bages. 1930-1931.

Regió7 (diari) (a partir de 1978).

Revista del Ateneo Obrero Manresano. 1928-1932 (cinquena etapa).

Revista Ilustrada Jorba. 1909-1937.

Revista "Ràdio Manresa". 1936-1938.

Seny. Setmanari tradicionalista. 1921-1936.

El trabajo. CNT-AIT. Portavoz sindical de los trabajadores de Manresa y Comarca. 1931-1934 (segona etapa).

Joves i republicans. La República a Manresa (1931-1936) és un dossier divulgatiu complementari de l'exposició produïda per l'Ajuntament de Manresa, amb motiu del setantè aniversari de la proclamació de la República. Tanmateix, l'obra té prou entitat per si mateixa i esdevé una eina molt útil per conèixer una època decisiva de la nostra història i els seus protagonistes.

El dossier –que aporta diverses fotografies i documents inèdits– pretén, d'una banda, divulgar l'obra de govern de l'Ajuntament republicà en època de pau, abans de l'esclat de la Guerra Civil, especialment la seva aposta per l'ensenyament, els temes socials i la modernització de la ciutat. De l'altra, vol destacar els ideals i la trajectòria d'algunes personalitats polítiques i intel·lectuals de la Manresa i del Bages d'aquella època. Malgrat la joventut de la majoria d'ells, aviat ocuparen càrrecs de responsabilitat i es donaren a conèixer en els seus respectius camps.

Els projectes i il·lusions d'aquests joves republicans van ser segats de soca-rel per la dictadura franquista. L'execució, la presó, l'exili, els camps de concentració i, en el millor dels casos, l'ostracisme i el silenci obligat van ser el seu destí. Simbolitzen una generació estroncada per la Guerra Civil i el franquisme.

En definitiva, el dossier intenta explicar planerament els trets essencials de l'etapa republicana des de l'àmbit de Manresa, Catalunya i l'estat espanyol, fins a l'esclat de la Guerra Civil. Una etapa convulsa, però de democràcia, entremig de dues dictadures.